

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
ที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท

Physical Development and Value Creation of
Tourist Image-Based Destinations, Chainat Province

โดย สยามล เทพทา และคณะ

พฤษภาคม 2553

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาภาพลักษณ์และการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท

Physical Development and Value Creation of
Tourist Image-Based Destinations, Chainat Province

คณะผู้วิจัย

สยามล เทพทา

วิลาศ เทพทา

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ชุดโครงการ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดชัยนาท

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายท่าน

ขอขอบพระคุณอย่างสูง สำหรับคุณองอาจ หล้าอุบล หรือ ป้าอาจ นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ผู้ที่คอยช่วยเหลือประสานงานแหล่งท่องเที่ยวทั้งห้าแห่ง ท่านอุทิศเวลาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชัยนาทอย่างแท้จริง ทำให้คณะผู้วิจัยมีความพยายามที่จะศึกษาเพื่อให้ผลการวิจัยนี้สามารถปฏิบัติได้จริง และขอขอบพระคุณ ท่านเจ้าอาวาสวัดธรรมามูลวรวิหาร ท่านเจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่า ท่านเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ผู้อำนวยการสำนักชลประทานที่ 12 และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ที่กรุณาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดิฉัน ตั้งแต่เริ่มทำการเก็บข้อมูลจนกระทั่งงานวิจัยจัดทำแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้สำเร็จ ขอขอบพระคุณความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตลอดจนชุมชนท้องถิ่นที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และมีค่าต่อการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ที่ให้แนวทางการทำวิจัยและเสนอแนะข้อคิดเห็นที่มีคุณค่าต่องานเป็นอย่างยิ่ง และให้กำลังใจมาโดยตลอด จนงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทได้อย่างยั่งยืน

สยามล เทพทา และคณะ

20 พฤษภาคม พ.ศ.2553

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท และเพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาทางกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสอบถาม การสะกดรอยเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการจัดประชาพิจารณ์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยพื้นที่ที่ศึกษามี 5 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดพระมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา จากการศึกษาพบว่า พบว่าในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีการคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางท่องเที่ยวที่มีความสะดวก ในด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management) เพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน โทรศัพท์ เป็นต้น แต่การจัดเตรียมพื้นที่ใช้สอยสำหรับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยเช่น พื้นผิวทางสัญจร ที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางลาดคนพิการ ที่พักรถชั่วคราว และระบบป้ายสื่อความหมายยังขาดการจัดเตรียมความพร้อมและการจัดวางที่เป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อโบราณสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสถานที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นาน หากพิจารณาด้านการจัดการด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม พบว่าส่วนใหญ่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลให้เกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดยาวนานขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ทั้งสวนนกชัยนาทและเขื่อนเจ้าพระยามีการจัดภูมิทัศน์รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ร่มรื่นเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่พักผ่อน แต่ขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีชีวิตชีวาของสถานที่ในแต่ละฤดูส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม พบว่า วัดธรรมามูลวรวิหาร มีกิจกรรมไหว้พระในช่วงวันธรรมดาอยู่ในระดับผลกระทบน้อย ขณะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดมีปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการบันทึกข้อมูลพบว่านักท่องเที่ยวใช้เวลาในการสักการะไม่นาน ทำให้นักท่องเที่ยวจึงไม่รู้สึกแออัดมากนัก ร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภายในวัดมีขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่าร้านอาหารขาดความดึงดูดใจ และที่ตั้งของศูนย์บริการท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณอับสายตา ทำให้มีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการค่อนข้างน้อย สำหรับวัดมหาธาตุพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระทั้งในช่วงวันหยุดและวันธรรมดายังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สวนนกชัยนาท มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ดังนี้ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ การคมนาคม ห้องสุขา ร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่รับประทานอาหารเช้าและไม่เข้าชมศูนย์บริการข้อมูล ทำให้มีนักท่องเที่ยวใช้บริการน้อย และสำหรับเขื่อนเจ้าพระยา ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่กิจกรรมนันทนาการ ห้องสุขา และบ้านพักนักท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงห้องสุขาเท่านั้นที่อยู่ในระดับผลกระทบมาก เนื่องจากมีห้องสุขาเพียงห้องเดียวเท่านั้น ดังนั้นสรุปได้ว่ากิจกรรมนันทนาการส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมมีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อย ตามลำดับ

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของนักท่องเที่ยว ผลจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นอันดับแรกคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาเป็น

ความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นอันดับแรกคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ ประการสุดท้ายคือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ด้วยการสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและใช้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยการใช้พรรณไม้คือ ต้นราชพฤกษ์ให้มีการออกดอกตามฤดูกาล ปลูกในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการออกแบบที่ว่าง (Space) และพื้นที่ใช้สอย (Function) ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังทำการพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้แพร่ขยายไปยังชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของจังหวัดชัยนาท โดยเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของการที่นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึกในการหวงแหน และรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน

สำหรับข้อเสนอแนะจากการดำเนินการวิจัยเพื่อจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีด้วยการวิจัยคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย หน่วยงานภาครัฐควรนำประเด็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม บรรจุเป็นวาระการพัฒนาของจังหวัดชัยนาท ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีอัตลักษณ์ และควรดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว ตามแนวทางที่ได้นำเสนอ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลโดยการรับฟังข้อคิดเห็นจากทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนา พร้อมทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ควรดำเนินการจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาอัตลักษณ์ของ

พื้นที่เป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันควรให้ความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่อง การบริการนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรม เป็นต้น ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด ควรดำเนินการติดตั้งระบบสื่อความหมายเพื่อนำเสนอคุณค่าความสำคัญของสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้ในท้องถิ่นของตนเพื่อสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยว ประการสำคัญคือในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวหลักควรมีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไปนั้น ควรพัฒนาและสร้างสรรค์รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยว ตามสายน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งควรศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมตามสายน้ำ ที่สัมพันธ์กับพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อสนับสนุนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนั้นควรศึกษาและพัฒนาภูมิทัศน์เมืองชัยนาทให้มีอัตลักษณ์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก และควรศึกษาและจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านที่พัก ร้านอาหาร และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เพื่อช่วยสนับสนุนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG220034

ชื่อโครงการ : การพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของ
จังหวัดชัยนาท

ชื่อนักวิจัย : สยามล เทพทา, วิลาศ เทพทา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

E-mail Address : cherry191@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ: 15 มิถุนายน 2552 – 14 มิถุนายน 2553

การศึกษาการพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท และเพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ เชิงลึก การระดมสมองเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการจัดประชาพิจารณ์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยพื้นที่ที่ศึกษามี 5 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดพระมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา จากการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ นอกจากนี้ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักมากนัก

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี ผลการ

ประเมินคุณค่ามีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อย สำหรับ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว และความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านที่ควรมีการปรับปรุง คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล

แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ด้วยการสร้างภูมิทัศน์ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและใช้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการออกแบบที่ว่างและพื้นที่ใช้สอยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ นอกจากนี้การพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสื่อความหมายโดยการ สื่อโดยบุคคล ป้ายสื่อความหมาย การจัดนิทรรศการพิพิธภัณฑ์ และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำหลัก : สถาปัตยกรรม, ภูมิสถาปัตยกรรม, คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

Project Code : RDG220034

Project Title : Physical Development and Value Creation of Tourist Image-Based Destinations,
Chainat Province

Investigators : Theptha S. and Theptha V.
Thepsatri Rajabhat University

E-mail Address : cherry191@yahoo.com

Project Duration : 15 June 2009 – 14 June 2010

A study of physical development and value creation of tourist image-based destinations, Chainat province. The three purposes aims to (1) assess the physical potential, the architectural factors and the architectural landscape of the five main tourist attractions of Chainat province, (2) assess and create the guidelines to add the value of five tourist attractions in view of the community and tourists, and (3) create the physical development plan and the value of five main tourist attractions that are of the same opinion with the principles of systematic tourism management and environment through the participatory process of all stakeholders using qualitative research method. The data was collected by surveying, in-depth interview, interrogation, tracing to study the tourist behavior, group discussion, and public hearing including quantitative data collection. The five areas studied comprised Thammamunwaraviharn Temple, Pakklong makhamthao Temple, Phramahathat Temple, Chainat Bird Park, and the Chaophraya Dam. The findings yielded that most historical tourist attractions lacked symbolic identity creation and lacked the area development used in order to promote tourism activities. In regard to recreational tourist attractions, they also lacked the area development used and landscape to promote activities and the area identity to attract tourists to come back. Aside from this, the maximum capacity assessment in dealing with tourism showed that most tourism activities haven't got any negative impact toward the tourist attractions.

The value of Chainat tourist attractions in view of the community when the cultural significant value was assessed in the aspect of aesthetics, history, society, and environment, it was found that the potential of Chainat main tourist attractions in general

was rated at a relatively good level. The results of the cultural significant value assessment ranging respectively in descending order were as follows: Pakklong makhamthao Temple, Thammamunwaraviharn Temple, the Chaophraya Dam, Chainat Bird Park, and Phramahathat Temple. However, in view of the tourists toward the value of stated Chainat tourist attractions, it was found that the tourists needed and additional interpretation at the sites, i.e. tourism handbook, interpretive signage, brochure, the safety improvement of their lives and properties. They also needed the physical aspect and the landscape beauty of the areas and the landscape interests around the tourist attractions. Regarding the satisfaction of the tourists, they were pleased with the easy accessibility to the tourist attractions, the transportation in the province. Moreover, they needed the improvement of physical tourist attractions in public relations about the tourist attractions, interpretive signage, and information distribution.

The physical developmental plan and the value of the aforementioned tourist attractions, Chainat province are as follows: creating new landmark at the areas and using the landmark as an identity in each area and gain as a co-identity of the province as well as the development and the creation to renovate the area to be the area identity of the tourist attractions, a design space in the style of architectures and architectural landscape to promote new tourism activities. Furthermore, the development of interpretation system and tourism activities will help create the value of the tourist attractions using interpretation in order to create knowledge and understanding for tourists and help create learning process of the community in the way of sustainable tourism development.

Keywords: Architecture, Architectural Landscape, Value of Tourist Attraction

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
สารบัญ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
คำถามการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	6
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	7
สรุป	7
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง	8
แนวคิดในการออกแบบวางผังบริเวณ	11
แนวคิดเกี่ยวกับสำนักในถิ่นที่	15
แนวคิดการประเมินขีดความสามารถในการรองรับ	
การท่องเที่ยว/นันทนาการ	20
แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม	25
ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท	30
สรุป	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
บทนำ	44
ระเบียบวิธีการวิจัย	44
วิธีดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1	44
วิธีดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2	48
วิธีดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3	51
บทสรุป	52
บทที่ 4 ผลการศึกษา และการอภิปรายผล	53
บทนำ	53
ตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1	53
ตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2	158
ตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3	189
สรุปภาพรวม	237
บทที่ 5 บทสรุป	240
บทสรุป	240
ข้อเสนอแนะ	245
บรรณานุกรม	247
ภาคผนวก	251

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1	แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับ ได้ค้ำนนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท
ตารางที่ 3.2	แสดงแบบประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม ของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท
ตารางที่ 4.1	แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ ของวัดธรรมามูลวรวิหาร
ตารางที่ 4.2	แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับ การใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดธรรมามูลฯ
ตารางที่ 4.3	แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของพื้นที่ ประกอบกิจกรรมไหว้พระบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร
ตารางที่ 4.4	แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์ สูงสุดของห้องสุขาบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร
ตารางที่ 4.5	แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความ สามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดธรรมามูลฯ
ตารางที่ 4.6	แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ ค้ำนนันทนาการของวัดปากคลองมะขามเฒ่า
ตารางที่ 4.7	แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์ สูงสุดบริเวณศาลาหลวงปู่ศุข
ตารางที่ 4.8	แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน บริเวณศาลาหลวงปู่ศุข
ตารางที่ 4.9	แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า
ตารางที่ 4.10	แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความ สามารถในการรองรับได้ของลานจอดรถบริเวณวัดปากคลองฯ
ตารางที่ 4.11	แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์

สูงสุดของห้องสุขา	134
สารบัญตาราง(ต่อ)	
	หน้า
ตารางที่ 4.12 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดปากคลองฯ	135
ตารางที่ 4.13 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหาร	136
ตารางที่ 4.14 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของร้านอาหารบริเวณวัดปากคลองฯ	136
ตารางที่ 4.15 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	137
ตารางที่ 4.16 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า	138
ตารางที่ 4.17 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดมหาธาตุ	138
ตารางที่ 4.18 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดมหาธาตุ	140
ตารางที่ 4.19 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับพื้นที่ไหว้พระบริเวณวัดมหาธาตุ	140
ตารางที่ 4.20 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา	141
ตารางที่ 4.21 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดมหาธาตุ	142
ตารางที่ 4.22 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของสวนนกชัยนาท	143
ตารางที่ 4.23 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท	144

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.24 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ	145
ตารางที่ 4.25 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท	146
ตารางที่ 4.26 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ลานจอดรถบริเวณสวนนกชัยนาท	147
ตารางที่ 4.27 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขาบริเวณ สวนนกชัยนาท	148
ตารางที่ 4.28 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณสวนนกชัยนาท	148
ตารางที่ 4.29 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาท	149
ตารางที่ 4.30 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของร้านอาหารบริเวณสวนนก	150
ตารางที่ 4.31 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว	151
ตารางที่ 4.32 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์ข้อมูล	151
ตารางที่ 4.33 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของเขื่อนเจ้าพระยา	152
ตารางที่ 4.34 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา	153
ตารางที่ 4.35 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน	

บริเวณพื้นที่ชมวิวิททัศน์	154
---------------------------	-----

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.36 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา	155
ตารางที่ 4.37 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขา	156
ตารางที่ 4.38 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของที่พักนักท่องเที่ยว	156
ตารางที่ 4.39 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ที่พักนักท่องเที่ยว	157
ตารางที่ 4.40 แสดงผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก	183
ตารางที่ 4.41 ข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท	187

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท	4
ภาพที่ 2.1	เสาชิงช้าสำหรับประกอบพิธีโล้ชิงช้าในศาสนาพราหมณ์	9
ภาพที่ 2.2	แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบของสถานที่	18
ภาพที่ 2.3	การใช้ค่า Break Point ของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึก แออัดกับระดับของการใช้ประโยชน์ในการกำหนด PsCC	25
ภาพที่ 4.1	แสดงที่ตั้งของวัดธรรมามูลวรวิหาร	54
ภาพที่ 4.2	แสดงสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งของวัดธรรมามูลวรวิหาร	55
ภาพที่ 4.3	แสดงผังการใช้พื้นที่ของวัดธรรมามูลวรวิหาร	57
ภาพที่ 4.4	ตำแหน่งที่จอดรถของวัดธรรมามูลวรวิหาร	65
ภาพที่ 4.5	ทางสัญจรของวัดธรรมามูลวรวิหาร	66
ภาพที่ 4.6	ทิวทัศน์โดยรอบวัดธรรมามูลวรวิหาร	67
ภาพที่ 4.7	ผังบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า	72
ภาพที่ 4.8	ที่ตั้งวิหารหลวงปู่ศุขอยู่บนเนินสูงภายในวัด	73
ภาพที่ 4.9	ผังการใช้พื้นที่ของวัดปากคลองมะขามเฒ่า	74
ภาพที่ 4.10	ลักษณะร้านอาหารและร้านค้าภายในวัดปากคลองมะขามเฒ่า	78
ภาพที่ 4.11	ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวในวัดปากคลองตลาด	78
ภาพที่ 4.12	ที่ตั้งและผังบริเวณของวัดมหาธาตุ	87
ภาพที่ 4.13	ที่ตั้งกลุ่มอาคารสำคัญของวัดมหาธาตุ	88
ภาพที่ 4.14	กลุ่มพื้นที่ใช้สอยภายในวัดมหาธาตุ	89
ภาพที่ 4.15	สภาพแวดล้อมทั่วไปภายในวัดมหาธาตุ	92
ภาพที่ 4.16	วิหารหลวงพ่อกษัตริย์และพื้นที่ว่างโล่งโดยรอบ	92
ภาพที่ 4.17	พื้นที่พักผ่อน (Recreation Area) บริเวณใต้ต้นไม้	93
ภาพที่ 4.18	สภาพแวดล้อมโดยรอบเขื่อนเจ้าพระยา	100
ภาพที่ 4.19	แสดงกลุ่มพื้นที่ใช้สอยของเขื่อนเจ้าพระยา	102

ภาพที่ 4.20	ลักษณะร้านอาหารและร้านขายของฝากภายใน เขื่อนเจ้าพระยา	105
-------------	---	-----

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.21	ทิวทัศน์และสภาพแวดล้อมบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา	110
ภาพที่ 4.22	ลักษณะของเขื่อนเจ้าพระยา	112
ภาพที่ 4.23	ลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของเขื่อนเจ้าพระยา	113
ภาพที่ 4.24	ผังบริเวณของสวนนกชัยนาท	115
ภาพที่ 4.25	ผังการใช้พื้นที่ของสวนนกชัยนาท	120
ภาพที่ 4.26	ทิวทัศน์บริเวณสวนธรรมชาติและพื้นที่พักผ่อนของสวนนกชัยนาท	121
ภาพที่ 4.27	ลักษณะของเส้นทางเดินภายในสวนนกชัยนาท	122
ภาพที่ 4.28	คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์และจัดเวทีระดมความคิดเห็น จากชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว	159
ภาพที่ 4.29	ทัศนียภาพบริเวณเขาวรรณามูล	160
ภาพที่ 4.30	เสมาทรายแดงด้านหน้าพระอุโบสถ และจารึกหินอ่อน วัดวรรณามูลฯ	161
ภาพที่ 4.31	รอยพระพุทธรบาทและพระวิหารวัดวรรณามูลฯ	161
ภาพที่ 4.32	หลวงพ่อธรรมจักรและหลวงพ่อโตประดิษฐานอยู่ในวิหาร	161
ภาพที่ 4.33	ประชาชนรอรับเสด็จรัชกาลที่ 5 บริเวณวัดวรรณามูลฯ ในปี ร.ศ.125	162
ภาพที่ 4.34	งานแข่งเรือพายด้านหน้าวัดวรรณามูลวรวิหาร	163
ภาพที่ 4.35	แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสัญจรหลักในอดีต	164
ภาพที่ 4.36	พระมณฑปวัดปากคลองมะขามเฒ่าขณะกำลังบูรณะ	165
ภาพที่ 4.37	พระอุโบสถ	165
ภาพที่ 4.38	จิตรกรรมฝาผนังฝีพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์ภายในพระอุโบสถ	166
ภาพที่ 4.39	รูปหล่อ และภาพถ่ายของหลวงปู่ศุขในศาลาหลวงปู่	167
ภาพที่ 4.40	ต้นโพธิ์บริเวณทางเข้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า	168

ภาพที่ 4.41	นักท่องเที่ยวให้อาหารปลาบริเวณแพด้านหน้าวัด และภาพต้นแม่น้ำท่าจีน	168
-------------	--	-----

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.42	องค์พระมหาธาตุ	169
ภาพที่ 4.43	พระปรางค์ยอดกลีบมะเฟือง	170
ภาพที่ 4.44	กลุ่มพระเจดีย์ทรงปราสาทยอด	171
ภาพที่ 4.45	พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ	171
ภาพที่ 4.46	พระวิหาร วัดมหาธาตุ	173
ภาพที่ 4.47	หลวงพ่อมอ หรือหลวงพ่อดำเมือง	174
ภาพที่ 4.48	หลวงพ่อดำศรีสัทธิ	174
ภาพที่ 4.49	งานมหกรรมหุ่นฟางนก	176
ภาพที่ 4.50	อุโมงค์แสดงพันธุ์ปลาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและ ท้องฟ้าจำลอง	177
ภาพที่ 4.51	ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท	177
ภาพที่ 4.52	ทรงคนโทใหญ่	177
ภาพที่ 4.53	ทัศนียภาพยามเย็นบริเวณเหนือเขื่อน และ บ้านพักรับรองเขื่อนเจ้าพระยา	178
ภาพที่ 4.54	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน มายังเขื่อนเจ้าพระยา	179
ภาพที่ 4.55	ชาวประมงจับปลาบริเวณท้ายเขื่อนเจ้าพระยา	180
ภาพที่ 4.56	ปลาที่พบในเขื่อน ได้แก่ ปลาตะโกก และปลาสาบ	180
ภาพที่ 4.57	นกอีเสือหัวน้ำตาล และนกกระเรียนขาว	182
ภาพที่ 4.58	นกกระยางหัวขาว นกพญาไฟเล็ก และนกกระเรียนดำ	182
ภาพที่ 4.59	รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ ซึ่งปลูกตามระนาบแนวตั้งและแนวนอนของพื้นที่ วัดธรรมามูลวรวิหาร	195

ภาพที่ 4.60	ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้าง ภูมิทัศน์ให้กับวัดธรรมามูลวรวิหาร	196
-------------	---	-----

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.61	ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้าง ภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ของวัดปากคลองมะขามเฒ่า	197
ภาพที่ 4.62	รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ ให้กับสถานที่ ในพื้นที่สวนพุทธาวาสและพื้นที่ริมน้ำ หน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า	197
ภาพที่ 4.63	ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้าง ภูมิทัศน์ให้กับวัดมหาธาตุ	198
ภาพที่ 4.64	ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้าง ภูมิทัศน์ของสวนนกชัยนาท	199
ภาพที่ 4.65	รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับ สถานที่ของสวนนกชัยนาท	199
ภาพที่ 4.66	ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้าง ภูมิทัศน์ให้กับเขื่อนเจ้าพระยา	200
ภาพที่ 4.67	รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ ของเขื่อนเจ้าพระยา	200
ภาพที่ 4.68	สภาพแวดล้อมและศักยภาพของวัดธรรมามูลวรวิหาร	201
ภาพที่ 4.69	ศาลาพักผ่อนแก้ปัญหาเชิงกายภาพด้านพฤติกรรมกร ใช้สอยและการสร้างจุดชมทิวทัศน์ใหม่	202
ภาพที่ 4.70	ตำแหน่งการก่อสร้างระเบียบชมทิวทัศน์ส่งเสริม ศักยภาพเชิงพื้นที่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว	202
ภาพที่ 4.71	ลักษณะระเบียบชมทิวทัศน์ที่เป็นอัตลักษณ์ใหม่ ด้านการใช้สอยเชิงพื้นที่	203
ภาพที่ 4.72	ศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์บริเวณบันไดทางขึ้น	

	ยอดเขารธรรมามูล มีลักษณะการติดตั้งแบบสลัฟพื้นปลา	203
ภาพที่ 4.73	รูปแบบของศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์บริเวณบันได ทางขึ้นยอดเขารธรรมามูล	204
สารบัญภาพ (ต่อ)		
		หน้า
ภาพที่ 4.74	การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว บริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร	205
ภาพที่ 4.75	ตำแหน่งและที่ตั้งของพื้นที่ใช้สอยต่างๆภายในวัด ปากคลองมะขามเต่า	206
ภาพที่ 4.76	สภาพพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดปากคลอง มะขามเต่าในปัจจุบัน	207
ภาพที่ 4.77	รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าปากคลอง มะขามเต่าให้เป็นลานเอนกประสงค์กลางแจ้ง	207
ภาพที่ 4.78	บรรยากาศของลานเอนกประสงค์กลางแจ้งริมแม่น้ำ เจ้าพระยาด้านหน้าวัด	208
ภาพที่ 4.79	ผังบริเวณของตลาดขายสินค้าเชิงวัฒนธรรม	209
ภาพที่ 4.80	ผังพื้นที่ใช้สอยตลาดขายสินค้าเชิงวัฒนธรรม	209
ภาพที่ 4.81	ทัศนียภาพและบรรยากาศบริเวณร้านขายสินค้า เชิงวัฒนธรรม	210
ภาพที่ 4.82	ทัศนียภาพและบรรยากาศบริเวณทางเดินริมน้ำ และสวนพักผ่อน	210
ภาพที่ 4.83	สภาพพื้นที่ว่างโล่งหน้าวัดปากคลองมะขามเต่า หลังสถานีตำรวจในปัจจุบัน	211
ภาพที่ 4.84	ผังบริเวณของสวนพักผ่อนบนพื้นที่ว่างโล่งหน้าวัด หลังสถานีตำรวจ	211
ภาพที่ 4.85	ผังพื้นที่ใช้สอยของสวนพักผ่อน	212
ภาพที่ 4.86	ทัศนียภาพและบรรยากาศภายในสวนพักผ่อน	212

ภาพที่ 4.87	สภาพพื้นที่จอกรดและอาคารขายอาหารในปัจจุบัน	214
ภาพที่ 4.88	ลักษณะของอาคารขายอาหารและลานจอกรดของ วัดปากคลองมะขามเฒ่า	214

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.89	แสดงรูปลักษณะของอาคารขายอาหารที่ผ่านการปรับปรุง	215
ภาพที่ 4.90	มุมมองจากพื้นที่จอกรดสู่อาคารขายอาหารที่เปลี่ยนวัสดุ มุงหลังให้มีสีและพื้นผิวกลมกลืนกับภูมิทัศน์	215
ภาพที่ 4.91	บรรยากาศของระเบียบทานอาหารและเครื่องคั่ว	216
ภาพที่ 4.92	รูปแบบของที่จอกรดที่แยกพื้นที่สัญจรทางเท้าและถนน	216
ภาพที่ 4.93	การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า	217
ภาพที่ 4.94	สภาพพื้นที่ว่างหน้าวิหารหลวงพ่อบรมหรือ หลวงพ่หลักเมืองและกลุ่มโบราณสถาน	218
ภาพที่ 4.95	ตำแหน่งและที่ตั้งของพื้นที่ว่างหน้ากลุ่มโบราณสถาน ใช้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการท่องเที่ยว	218
ภาพที่ 4.96	ผังพื้นที่ใช้สอยศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดี	219
ภาพที่ 4.97	บรรยากาศบริเวณทางเข้าสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวของ วัดมหาธาตุ	219
ภาพที่ 4.98	การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว บริเวณวัดมหาธาตุ	220
ภาพที่ 4.99	ตำแหน่งและที่ตั้งของสระน้ำใหญ่กลางพื้นที่ของ สวนนกชัยนาท	221
ภาพที่ 4.100	ผังบริเวณของการพัฒนาพื้นที่ริมสระน้ำใหญ่ ภายในสวนนกชัยนาท	222

ภาพที่ 4.101	ทัศนียภาพบริเวณท่าเรือมองไปยังจุดชมทิวทัศน์และ ศาลาริมน้ำทางทิศใต้ของสระน้ำ	222
ภาพที่ 4.102	การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว บริเวณสวนนกชัยนาท	223
ภาพที่ 4.103	ผังพื้นที่ใช้สอยบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา	224

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 4.104	สภาพพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำในปัจจุบัน	225
ภาพที่ 4.105	แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำด้าน ทิศตะวันออก	226
ภาพที่ 4.106	แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำ ด้านทิศตะวันตก	226
ภาพที่ 4.107	แสดงที่ตั้งของจุดชมทิวทัศน์เป็นภูมิลักษณะของสถานที่ ได้แก่ หอคอยชมทิวทัศน์และหอประชุม	227
ภาพที่ 4.108	หอคอยตั้งอยู่ในแหล่งนันทนาการกลางแจ้งบน เกาะกลางน้ำ	228
ภาพที่ 4.109	จุดชมทิวทัศน์ที่เป็นทั้งหอประชุมสถานที่ชมทิวทัศน์และ จุดดูนกบริเวณท้ายเขื่อน	228
ภาพที่ 4.110	การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว บริเวณเขื่อน	229
ภาพที่ 4.111	ป้ายแสดงผังบริเวณภายในแหล่งท่องเที่ยว	232
ภาพที่ 4.112	ป้ายสื่อความหมายโดยมีสัญลักษณ์รูปนกเงือก	233

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่สำคัญ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและเกิดความประทับใจ ปัจจุบันการท่องเที่ยวทางมรดก (Heritage Tourism) เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน

จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งอารยธรรมที่ซ้อนทับกันหลายยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ปรากฏอยู่ตามบริเวณลุ่มน้ำสำคัญทั้งสามสายที่ไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย ทำให้เมืองชัยนาทเต็มไปด้วยมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและความสมบูรณ์อยู่หลายแห่ง หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดชัยนาทได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงได้ทำการคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (Potential) ที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด อาทิ วัดปากคลองมะขามเฒ่า ศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวพุทธ โดยเป็นวัดที่หลวงปู่ศุขเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงได้จำพรรษา วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดมหาธาตุ อำเภอสรรคบุรี สวนนกชัยนาทซึ่งมีกรรณกใหญ่ที่สุดในเอเชีย รวมถึงเขื่อนเจ้าพระยาเป็นเขื่อนเพื่อการชลประทานที่สร้างขึ้นเขื่อนแรกของประเทศ จากความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งดังกล่าว ทำให้เกิดการพัฒนามาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่วางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ในประเด็น “วัด นก เขื่อน” ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยทางจังหวัดคาดการณ์ว่านักท่องเที่ยวเดินทางมาชัยนาทเพื่อการเรียนรู้มากกว่าผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว จากสถิตินักท่องเที่ยวเดินทางมายังจังหวัดชัยนาท ในปี พ.ศ.2550 พบว่าชาวไทยนิยมเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทมากกว่าชาวต่างประเทศ ผู้เยี่ยมชมชาวไทยมีจำนวน 242,131 คน โดยที่

ชาวต่างชาติมีเพียง 984 คนเท่านั้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุด คือ เดินทางท่องเที่ยว ซื้อสินค้าที่ระลึก ท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือปฏิบัติธรรม

จากสถิติดักท่องเที่ยวดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่เหล่านั้น เนื่องมาจากจังหวัดชัยนาทขาดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมาก อาทิเช่น วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างถาวรวัตถุลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ส่งผลให้เกิดทัศนยะอุดจาดต่อสภาพแวดล้อมภายในวัด ลดคุณค่าความแท้และความดั้งเดิม (Authentic) ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวทั้งห้าแห่งนั้น ปัจจุบันยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปอย่างไรทิศทาง ในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวถูกลดคุณค่าทางวัฒนธรรมลง ในขณะที่เดียวกันผู้ให้บริการขาดความรู้และทักษะในการบริการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการบูรณาการในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นร่วมกันของภาคที่เกี่ยวข้อง ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการพัฒนาที่ไม่มีแนวทาง ทำให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อการท่องเที่ยว ดังนั้นภาครัฐไม่ควรส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ควรมีการกำหนดด้านการจัดการผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เช่น การกำหนดพื้นที่ใช้สอย (Zoning) และการติดตามผลในสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น หากมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี จะช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวได้ (du Cros and Johnston, 2001: 11) รวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่ดี เพื่อเป็นการกำหนดเส้นทางให้นักท่องเที่ยวห่างไกลจากพื้นที่ที่มีความเปราะบาง ขณะเดียวกันการสื่อความหมายที่เหมาะสม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงคุณค่าความสำคัญของสถานที่ และช่วยลดผลกระทบอันอาจเกิดจากนักท่องเที่ยวได้ (Weaver, 1995)

ฉะนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทเป็นการบูรณาการความร่วมมือเพื่อเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยว รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ด้วยตนเอง โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอผ่านแผนพัฒนาด้านกายภาพและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท เป็นการพัฒนาศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวทางกายภาพ เพื่อป้องกันมรดกทางวัฒนธรรมและทางสิ่งแวดล้อม

ของชัยนาทที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาให้สืบทอดแก่นุชนรุ่นหลังและเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดชัยนาทต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท

1.2.2 เพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว

1.2.3 เพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี

1.3 คำถามการวิจัย (research question)

1.3.1 ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างไร

1.3.2 คุณค่าและแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

1.3.3 แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีเป็นอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 สถาปัตยกรรม (Architecture) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อันผสมผสานศาสตร์การออกแบบทางทัศนศิลป์ และพฤติกรรมการใช้สอย สะท้อนออกมาในรูปแบบของอาคารและสถานที่

1.4.2 ภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยว (Tourism Landscape Architecture) หมายถึง ย่านและที่รวมกิจกรรม ที่โล่ง เส้นทางการสัญจรและที่จอดรถ ทิวทัศน์และที่หมายตา อาคารและสิ่งก่อสร้างประกอบบริเวณ รวมถึงพืชพันธุ์ในแหล่งท่องเที่ยว

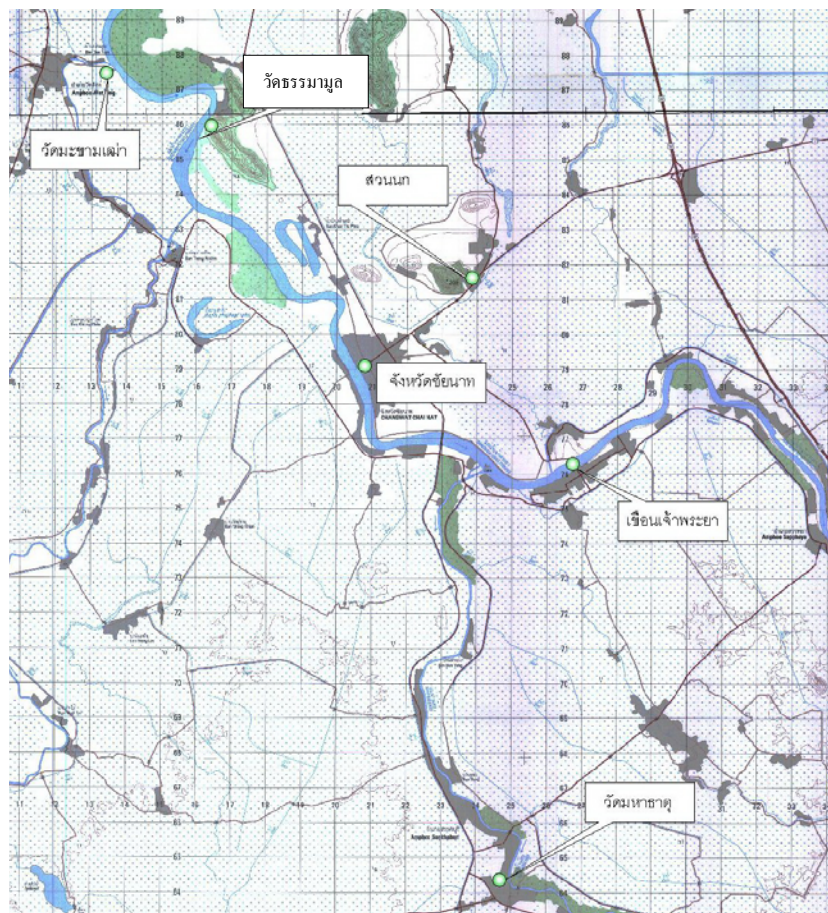
1.4.3 ความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance) หมายถึง คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิชาการ สังคม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับทั้งคนในยุคปัจจุบันและในอนาคต ความสำคัญทางวัฒนธรรมอาจมีระดับความสำคัญต่างกันออกไปขึ้นกับแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มคน

1.4.4 แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวซึ่งวางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ของจังหวัดชัยนาท จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ทำการเก็บข้อมูลการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา

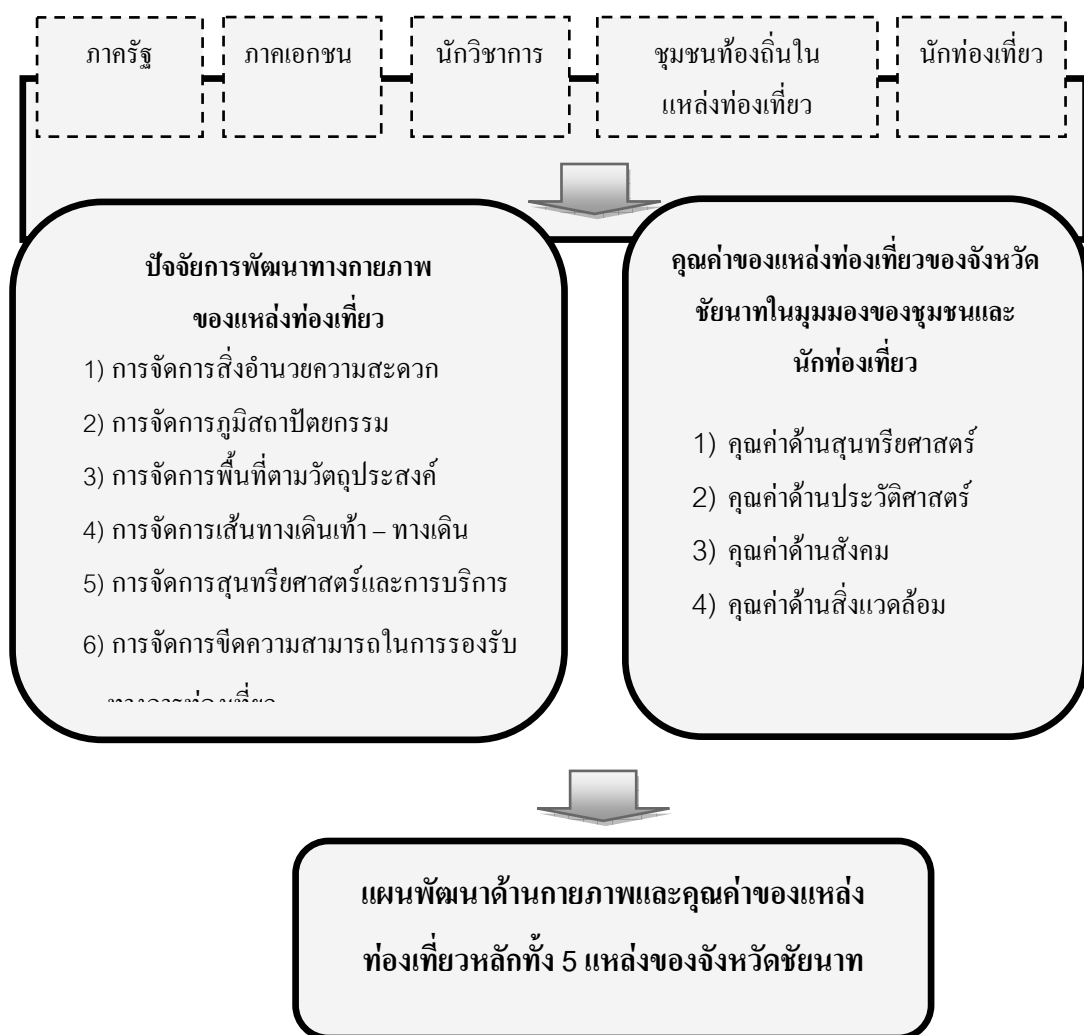
ภาพที่ 1.1 แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร, 2551

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเพื่อพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาทครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท โดยมุ่งศึกษาปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมและคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โดยการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ในการดำเนินการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของตนได้เป็นอย่างดี

1.5.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.6 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Output)

1.6.1 6 เดือนที่ 1

- 1) ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท
- 2) แบบพิมพ์เขียวสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งบนฐานศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากายภาพแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท
- 3) คุณค่าและแนวทางการสร้างมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว
- 4) รายงานความก้าวหน้า

1.6.2 6 เดือนที่ 2

- 1) ข้อคิดเห็นจากภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทที่สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี
- 2) แผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทที่สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี
- 3) รายงานฉบับสมบูรณ์
- 4) บทความวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพนอกจากจะสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลัก “วัด นก เขื่อน” และประสบการณ์ที่คุ้มค่าของนักท่องเที่ยว นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีความรัก ความภาคภูมิใจ และวางแผนมรดกทางวัฒนธรรมของตน พร้อมทั้งก่อให้เกิดมีการกระจายรายได้จาก ผู้

มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น เศรษฐกิจของจังหวัดโดยรวมดีขึ้น เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สำหรับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

1.8 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.8.1 ถ่ายทอดผลงานวิจัยให้แก่ภาคีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ได้มีความรู้ ถึงคุณค่าความสำคัญมรดกทางวัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะในด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสำหรับประชาชนทุกคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.8.2 ยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมมากขึ้นและใช้เวลาท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนโดยรอบ

1.9 สรุป

จากการศึกษาสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทพบว่า แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีคุณค่าความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์อย่างมาก แต่นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงความสำคัญ ทำให้จังหวัดชัยนาทจึงกลายเป็นแค่เมืองผ่านไปยังจังหวัดอื่นเท่านั้น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวหลักยังขาดการดูแลสภาพภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรม ซึ่งจะส่งผลเสริมภาพลักษณ์ของสถานที่และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นเนื้อหาในบทนี้ใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อตอบคำถามของการวิจัยต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทนี้จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งนี้ได้มีการทบทวนวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก เป็นการนำเสนอแนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง การออกแบบวางผังบริเวณ และการสร้างสำนึกในถิ่นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ได้นำเสนอแนวคิดการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว/นันทนาการ เพื่อช่วยในการออกแบบและวางผังพื้นที่ให้สัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นที่สอง แนวคิดความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและสร้างสรรค์กิจกรรมที่เหมาะสมต่อพื้นที่

ประเด็นสุดท้าย เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท เพื่อสร้างความเข้าใจสภาพการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเบื้องต้น จึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่ที่อยู่ในขอบเขตในการศึกษาก่อน ดังรายละเอียดนำเสนอในข้อที่ 2.1

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

2.1.1 แนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง

องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง

องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง คือ ส่วนประกอบย่อยภายในเมืองที่ปรากฏแก่สายตาและทำให้เกิดการรับรู้ภูมิทัศน์เมืองในอดีตที่ผ่านมาได้มีผู้ทำการศึกษาและวิเคราะห์แยกองค์ประกอบของเมืองในหลายรูปแบบด้วยกัน (Spreiregen, 1965) ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 ประเภท คือ องค์ประกอบเชิงกายภาพ (Physical) กับองค์ประกอบเชิงนามธรรม (Nonphysical) โดยในแต่ละประเภทสามารถจำแนกได้ดังนี้

1) องค์ประกอบเชิงกายภาพ (Physical)

1.1) เส้นทาง (Route) เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการมองเห็นภูมิทัศน์เมือง และเป็นตัวกำหนดรูปทรงเมืองที่สำคัญ

1.2) รูปแบบและมวลอาหาร

- 1.2.1) รูปร่าง ขนาด และความหนาแน่นของเมือง (Shape, Size and Density)
- 1.2.2) กระสวนและลักษณะของเนื้อเมือง (Grain and Texture)
- 1.3) พื้นที่เมืองและพื้นที่ว่าง (Urban Spaces and Open Spaces)
 - 1.3.1) Urban Spaces คือ ที่เว้นว่างของเมืองที่เกิดจากการจัดวางอาคาร ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากรูปด้านหน้าของอาคารและพื้นผิวดิน (Floorscape)
 - 1.3.2) Open Spaces คือ ที่เว้นว่างของเมืองที่เกิดจากการเปิดพื้นที่โล่ง เช่น สวนสาธารณะหรือพื้นที่ป่าล้อมรอบเมืองถูกกำหนดโดย ดันไม้ ก้อนหินและพื้นดิน (Landscape)
- 1.4) สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติ (Landform and Nature)
- 1.5) รายละเอียดอื่น ๆ (Details) ได้แก่ ป้ายสัญญาณ อุปกรณ์ประกอบถนน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่
- 2) องค์ประกอบเชิงนามธรรม (Nonphysical)

เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นเมือง ซึ่งไม่ใช่องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่

 - 2.1) ประวัติศาสตร์และความมีเอกลักษณ์ของเมือง เช่น ถนนสายเก่าแก่ จัตุรัสกลางเมืองในประเทศทางตะวันตก รูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญ หรือสัญลักษณ์ของเมืองที่สามารถรับรู้และจดจำได้ง่ายในรูปแบบที่หมายตา
 - 2.2) บทบาทหน้าที่ เช่น เมืองหลวงที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง เมืองหลวงระดับภาค เมืองท่าที่สำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นต้น
 - 2.3) กิจกรรมที่เด่นชัดและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ตลอดจนเทศกาลประเพณีที่สำคัญ

ภาพที่ 2.1 เสาชิงช้าสำหรับประกอบพิธีโล้ชิงช้าในศาสนาพราหมณ์

ลักษณะการรับรู้ภูมิทัศน์เมือง

สภาพแวดล้อมเมืองที่ผู้คนสามารถรับรู้ได้นั้น อาจเกิดจากประสาทสัมผัสหลายส่วนประกอบกัน ได้แก่ ทางสายตา ทางเสียง ผิวสัมผัส หรือแม้กระทั่งกลิ่น โดยลักษณะการรับรู้ภูมิทัศน์เมืองในการศึกษานี้จะเน้นการรับรู้สภาพแวดล้อมของเมืองผ่านทางสายตา ซึ่งสามารถแบ่งการรับรู้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การรับรู้ขณะหยุดนิ่ง (Static) และการรับรู้ขณะเคลื่อนไหว (Dynamic) โดยมีลักษณะของการรับรู้ (Williams, 1954) ดังนี้

1) การรับรู้ขณะหยุดนิ่ง (Static) ได้แก่

1.1) The Panoramas เป็นภาพมุมกว้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับภูมิประเทศ ซึ่งอาจมองลงมาจากที่สูง ช่วยทำให้เห็นองค์ประกอบของเมืองที่เป็นรูปทรง 3 มิติ

1.2) The Skyline เป็นภาพของเมืองที่เน้นระนาบแนวนอน โดยมองจากระดับพื้นดิน ดังนั้นการมีพื้นที่โล่งในระดับที่เหมาะสมแก่การมองจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการรับรู้ประเภทนี้ ทักษะภาพที่แสดงเส้นขอบฟ้าเมืองจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงความสูงขององค์ประกอบทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นภายในเมือง

1.3) The Vista เป็นภาพเฉพาะบริเวณของเมือง ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ ขนานแนวการมองไปยังจุดสนใจ จังหวะที่เกิดขึ้นจากการวางขององค์ประกอบเหล่านี้ ก่อให้เกิดความรู้สึกขณะที่มีการเคลื่อนไหวไปยังจุดสนใจ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1.3.1) The Formal Vista คือ แนวมองที่เกิดจากองค์ประกอบที่มีแบบแผนเป็นทางการ เช่น ถนนสายประธานที่เป็นเส้นตรง ต้นไม้ที่เป็นระเบียบ แนวมองประเภทนี้ใช้เน้นความสำคัญแก่จุดสนใจได้อย่างดี เนื่องจากสร้างความชัดเจนแก่ผู้มอง แต่บางครั้งเมืองที่มีโครงข่ายถนนลักษณะตาราง จะทำให้เกิดแนวมองประเภทนี้เหมือนกันหมด จนขาดจุดเด่นที่สำคัญ

1.3.2) The Informal Vista เป็นแนวมองที่เกิดขึ้นเมื่อองค์ประกอบไม่ได้ตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกับจุดสนใจ

2) การรับรู้ขณะเคลื่อนที่ (Dynamic)

ภูมิทัศน์เมืองที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับในขณะเคลื่อนที่ ทำให้ผู้รับรู้ได้สัมผัสความสัมพันธ์ต่อเนื่องของระนาบและที่ว่างโดยรอบ เรียกว่า การมองเป็นลำดับ (Serial Vision) ซึ่งองค์ประกอบเมืองที่ปรากฏในแต่ละภาพจะก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ที่ต่างกันไป และเมื่อนำภาพทั้งหมดมาลำดับต่อเนื่องกันก็จะเกิดเป็นภาพเมืองในจินตนาการของผู้รับรู้ได้

รูปแบบและความหมายของภูมิทัศน์เมือง

รูปแบบของภูมิทัศน์เมือง เป็นผลที่เกิดจากองค์ประกอบทางกายภาพภายในเมืองที่ปรากฏในลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันไป ทำให้เมืองสามารถสื่อความหมายทางภูมิทัศน์ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและความหมายของภูมิทัศน์เมืองนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจภาพที่ปรากฏแก่สายตา อันเกิดจากองค์ประกอบที่กล่าวไว้ เนื่องจากการศึกษาและสำรวจภูมิทัศน์เมือง เป็นเสมือนการอ่านภาษาใบ้หรือภาษาภาพ (Mute Signal) โดยอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารระหว่างเมืองและผู้คน มีลักษณะคล้ายกับการอ่านภาษาภาพเพื่อที่จะค้นหาลักษณะเฉพาะของเมืองนั้น ๆ (Gosling, 1996) ซึ่งการศึกษาในหัวข้อนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และประเมินพื้นที่ศึกษาในบทต่อไป

2.1.2 แนวคิดในการออกแบบวางผังบริเวณ

ด้วยความหมายของการวางผังบริเวณ กล่าวว่า การวางผังบริเวณเป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์เพื่อการจัดส่วนต่าง ๆ ของที่ดิน นักวางผังบริเวณเป็นผู้กำหนดรายละเอียดการใช้ที่ดินส่วนต่าง โดยการเลือกวิเคราะห์ที่ดินนั้น ๆ ร่วมกับเจ้าของโครงการหรือลูกค้า ซึ่งเป็นผู้ที่กำหนดความต้องการต่าง ๆ ให้กับนักวางผังเป็นผู้จัด นักวางผังบริเวณจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อมโยงความต้องการด้านต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนซึ่งกันและกันกับลักษณะของที่ดิน อาคาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่บริบทนั้น (เดชา บุญค้ำ, 2539) ซึ่งความหมายดังกล่าวต่างมีความหมายทำนองเดียวกันกับความหมายในการวางผังบริเวณของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เช่นกัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533) แต่ความหมายของ ททท. ได้ขยายความและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการออกแบบผังบริเวณว่าหากไม่มีการปฏิบัติแล้วจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดปัญหาเนื่องจาก ขาดการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้สอยประกอบกิจกรรมที่ชัดเจน ซึ่งวัตถุประสงค์ในการกำหนดหรือจัดแบ่งเขตกิจกรรมนั้นจะสามารถป้องกันการรบกวนการใช้สอยกิจกรรมในแต่ละประเภท ป้องกันอันตราย สร้างความสะดวกสบายและการเข้าถึงการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การทำความเข้าใจในความหมายและขอบเขตของการออกแบบผังบริเวณนั้น หากทำการศึกษาความหมายของการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม (กองโบราณคดี, 2532) เพิ่มเป็นอีกมูลฐานความรู้หนึ่ง สามารถทำให้เกิดความเข้าใจมูลฐานการออกแบบผังบริเวณได้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรมเป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ เพื่อจัดระบบ ระเบียบ สร้างความงามและส่งเสริมความสำคัญของอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในพื้นที่

ฉะนั้นหากการพัฒนาศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัดชัยนาท ด้วยการศึกษาและทำความเข้าใจแนวคิดใน

การวางผังบริเวณนับว่ามีความสำคัญ โดยการวางผังบริเวณและการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่างมีแนวคิดที่ต้องการสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณของพื้นที่ (Sense of Place) และยังคงมีบทบาทในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยว อีกทั้งหากนำแนวคิดที่คำนึงถึงวงจรหมุนเวียนของสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ภายใต้สิ่งแวดล้อมให้สามารถเกิดกระบวนการทดแทนได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่เรียกว่า Regenerative Design มาใช้โดยมีสาระสำคัญจะต้องเคารพและฟังพหุเสียงของธรรมชาติในการดำเนินกระบวนการหลีกเลี่ยงหรือจำกัดการใช้น้ำมันและสารเคมีให้น้อยที่สุดและของเสียต่างๆจะต้องสามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้โดยไม่เกินขีดจำกัด (Lyle, 1994, อ้างใน ศนิ วิรัชพันธ์, 2545) ซึ่งการออกแบบเพื่อวางผังแม่บทและผังบริเวณแบบ Regenerative Design เห็นได้ชัดว่าแนวคิดในการออกแบบดังกล่าว เป็นแนวคิดที่ให้คุณค่าและความสำคัญต่อระบบนิเวศนิเวศวิทยา (Eco System) และการเรียนรู้ของกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและหมุนเวียนในธรรมชาติ ตามแนวทางที่มุ่งส่งเสริมให้ระบบนิเวศเกิดการแลกเปลี่ยนและหมุนเวียนพลังงานตามกระบวนการทางธรรมชาติในระบบที่หลากหลายให้มีความสัมพันธ์ เกื้อหนุนซึ่งกันและกันที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์จากลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ซึ่งหลักการสำหรับนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการผสมผสานแนวคิดต่าง ๆ ดังกล่าวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Design) หลักการปฏิบัติต่อไปนี้ถือว่าแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างให้เป็นรูปธรรมคือ (สรรรเสริฐ เนาวสัศศรี, 2545)

- 1) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation) ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและธรรมชาติอย่างเท่าเทียม เสมอภาคและเกื้อหนุนซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืน
- 2) คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุก ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบธรรมชาติ รวมทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบจากการออกแบบที่มีต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ
- 3) มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นรวมทั้งการสนับสนุนให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาที่คุ้มค่าและหลีกเลี่ยงการเกิดของเสีย
- 4) เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

5) การให้คุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญในการพินิจความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณและองค์ประกอบทุกส่วนทั้งรูปธรรมและนามธรรม

6) หากเกิดการพัฒนา ปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ การกระทำเหล่านั้นจะต้องเป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่มีคุณค่าในระยะยาว ไม่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมและบริบทพื้นที่ การพัฒนาใด ๆ จะต้องไม่สร้างปัญหาตามมาให้คนรุ่นหลังคอยรับผิดชอบแก้ไข

7) ทุกภาคภาที่เกี่ยข้องทั้งของรัฐและเอกชนจะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคและตั้งอยู่บนหลักการเดียวกัน

ข้อคิดเห็นในการออกแบบและหลักการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ควรตระหนักเสมอว่าการออกแบบใด ๆ ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ครบทุกเรื่อง ดังนั้นจึงไม่ควรที่จะทำการออกแบบเพื่อเอาชนะหรือพยายามที่จะควบคุมธรรมชาติเกินความเหมาะสม แต่ควรทำการออกแบบที่สอดคล้องกลมกลืนและเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและยอมให้ธรรมชาติเป็นผู้ชี้นำในการออกแบบแทน

จากความหมาย แนวคิดและหลักในการปฏิบัติเบื้องต้นของการวางผังบริเวณให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเห็นได้ชัดว่า การวางผังบริเวณจะต้องทำการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน โดยผ่านการมีส่วนร่วมของภาคภาที่เกี่ยข้องอย่างบูรณาการ ซึ่งผลงานจะต้องมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่อย่างลงตัวและสามารถคงความยั่งยืนให้กับสภาพแวดล้อมได้ ซึ่งแนวคิดและหลักการกว้าง ๆ ในด้านการออกแบบผังบริเวณและการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น หากได้พิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวผ่านการออกแบบผังบริเวณตามเกณฑ์การออกแบบผังบริเวณในแหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นับว่าน่าสนใจและควรทำการพิจารณาประกอบการวางผังให้เกิดความเหมาะสมและนำความยั่งยืนมาสู่แหล่งท่องเที่ยวด้วยปัจจัย ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2533)

1) ปัจจัยทางธรรมชาติ

- 1.1) ภูมิประเทศ พิจารณาถึงลักษณะของสัณฐานภูมิประเทศ ความลาดชัน ระดับความสูงต่ำ การพังทลายของหน้าดินและลักษณะภูมิประเทศที่มีความพิเศษ

- 1.2) ลักษณะดิน พิจารณาถึงความเหมาะสมในการเพาะปลูกพืช ความสามารถในการรับน้ำหนัก การระบายน้ำและการทนต่อการกัดเซาะพังทลายของหน้าดินและเนื้อดิน
- 1.3) พืชพันธุ์ พิจารณาถึงชนิด อายุ ตำแหน่ง ความสวยงาม ความหนาแน่น คุณค่าการเก็บรักษาและบทบาทที่มีต่อธรรมชาติ เป็นต้น
- 1.4) ภูมิอากาศ พิจารณาถึงทิศทางแดด ลม ความชื้น อุณหภูมิเพื่อประกอบการออกแบบให้เกิดสภาวะสบาย
- 1.5) สัตว์ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม พิจารณาถึงการอพยพย้ายถิ่น แหล่งอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัยและความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต เป็นต้น
- 1.6) ภัยธรรมชาติ พิจารณาถึงน้ำท่วม ไฟป่า ดินถล่ม สัตว์ร้ายและมีพืชต่าง ๆ
- 2) ปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคม
 - 2.1) พื้นที่ที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อาคารหรือสิ่งก่อสร้างเดิมที่มีคุณค่าควรเก็บรักษาและเผยแพร่ให้ความรู้แก่สาธารณะชน
 - 2.2) ระบบสาธารณูปโภคที่เข้าถึงพื้นที่จะมีผลต่อการกำหนดระดับในการพัฒนาพื้นที่
 - 2.3) การเข้าถึงพื้นที่เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับเส้นทางสัญจรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและพื้นที่อย่างไร รวมทั้งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
 - 2.4) ลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่ที่ต้องการจะพัฒนาและพื้นที่ในบริเวณใกล้เคียงจะต้องไม่ให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน
 - 2.5) ข้อบังคับ ข้อกำหนดและพระราชบัญญัติต่าง ๆ
- 3) ปัจจัยทางทัศนียภาพ
 - 3.1) ทิวทัศน์ ที่ว่างและมุมมองที่สวยงาม
 - 3.2) บริเวณที่มีลักษณะเด่นและมีความสวยงามตามธรรมชาติ

การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อการออกแบบผังบริเวณได้คำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การกำหนดขอบเขตและประเภทของพื้นที่ในการออกแบบวางผังแล้ว การจัดการพื้นที่สำหรับสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่ง

ท่องเที่ยว เพื่อใช้ประกอบการออกแบบวางผังบริเวณ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่งนั้นสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ โดยเรียงลำดับความสำคัญจากสิ่งจำเป็นอันดับแรกไปถึงน้อยที่สุดตามลำดับ (สรรเสริญ เนาวสยศรี, 2545)

- 1) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ทางเดินเท้า เส้นทางจักรยาน ถนน ที่จอดรถ ระบบกำจัดขยะและของเสียและห้องน้ำ
- 2) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย การทำความเข้าใจและสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และศึกษาเช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นิทรรศการ ป้ายสื่อความหมาย
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในด้านความปลอดภัยที่มีต่อการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวเช่น พื้นที่ทางเดินที่ บ้านพัก ระบบน้ำและระบบไฟฟ้าส่องสว่าง
- 4) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องดูแลพื้นที่ เช่น ป้อมยาม ค่าน้ำตรวจ อาคารที่ทำการหรืออาคารสนับสนุนต่าง ๆ

จากแนวคิด แนวทาง หลักในการปฏิบัติและปัจจัยนำมาพิจารณาประกอบการออกแบบผังบริเวณข้างต้น เมื่อมองในภาพรวมจะเห็นว่าการออกแบบผังบริเวณจะเป็นการมุ่งเน้น การออกแบบเพื่อจัดวางพื้นที่ใช้สอยให้สอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมการใช้สอยในแต่ละพื้นที่ โดยขอบเขตของงานมักจะอยู่ในพื้นที่จำกัด แต่ในการวางผังแม่บทโดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในเชิงอนุรักษ์นั้น ขอบเขตของงานที่เกิดขึ้นจะครอบคลุมพื้นที่ในวงกว้างลักษณะของงานจะเป็นการพัฒนาที่มองในภาพรวมเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาถึงแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นับว่าสำคัญและเป็นมูลฐานความรู้ช่วยชี้นำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนสืบไป

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสำนึกในถิ่นที่ (Sense of Place)

ความหมายและความสำคัญของสำนึกในถิ่นที่ (Sense of Place)

“ความรู้สึกต่อเนื่องของสถานที่ จำเป็นอย่างยิ่งและมักจะเกิดกับบุคคลที่เข้าไปใช้สอยในงานสถาปัตยกรรมโดยการรับรู้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างลึกซึ้ง โดยเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างคนกับสถานที่ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์” (Harvey, 1968: 423)

ความหมายของสำนึกในถิ่นที่ (Sense of Place) มีความแตกต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับสถานที่นั้น ๆ หรือประโยชน์ใช้สอย (Function) ของสถานที่นั้น ๆ ในขณะที่ความรู้สึกสำนึกในถิ่นที่คือการให้ความสำคัญกับการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความอยู่รอดในสภาพแวดล้อม

ในแนวคิดนี้นอกจากกล่าวถึงความหมายและคำจำกัดความของสำนึกในถิ่นที่แล้ว ยังเสนอให้เห็นถึงภาพรวมและกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นกับตัวงานสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงปรากฏการณ์ได้กล่าวไว้ว่า สำนึก (Sense) นั้นเกิดมาจากกระบวนการทางจิตวิทยาของมนุษย์ คือ เกิดจากส่วนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใจ พฤติกรรมทั้งหมดจึงเกิดจากความตั้งใจของตัวบุคคล และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากส่วนที่อยู่นอกเหนือการควบคุม อาจเกิดจากจิตใต้สำนึกโดยไม่ได้เกิดจากความตั้งใจของตัวบุคคลนั้น และอาจแสดงปฏิกิริยาออกมาได้โดยไม่รู้ตัวก็ได้ ที่กล่าวมานี้เป็นผลของการสร้างความสัมพันธ์กับสถานที่ซึ่งสามารถอธิบายสำนึกที่เกิดขึ้นกับสถาปัตยกรรม

ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกสำนึกในถิ่นที่

สำนึกในถิ่นที่ของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน นั่นเป็นเพราะมีทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการเหล่านั้นหลายปัจจัยด้วยกัน มีทั้งที่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ ในฐานะสถาปนิกจึงมองในปัจจัยที่สามารถสร้างแนวโน้มทางจิตสำนึกเป็นสำคัญ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกมี 2 ประเด็นคือ ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

1) ปัจจัยด้านบุคคล

ตัวบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะพฤติกรรมของมนุษย์และลักษณะของตัวบุคคล อันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบสติปัญญาและอารมณ์ จะเป็นตัวตัดสินใจว่าจะปล่อยปฏิกิริยาใดออกไป ถ้าสติปัญญาควบคุมการปล่อยปฏิกิริยา เราเรียกว่าเป็นการกระทำตามความคิดหรือทำด้วยสมอง แต่ถ้าอารมณ์ควบคุมเรียกว่า เป็นการกระทำตามอารมณ์หรือปล่อยตามใจ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่าอารมณ์มีอิทธิพลหรือพลังมากกว่าสติปัญญา ในการสร้างการรับรู้ทางตานั้นก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่านักออกแบบนิยมนำมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมกันเป็นอย่างมาก แต่ผู้ออกแบบมักลืมไปว่ามนุษย์มีความสามารถรับรู้ทางอื่น ได้อีก เช่น ในการออกแบบอาจใช้ต้นไม้ที่มักลื่นเข้าใช้ในงานสถาปัตยกรรมเพื่อให้คนได้รับรู้กลิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ใช้ หรือแม้กระทั่งการออกแบบพื้นผิวสัมผัสที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ให้ผู้ใช้งานได้สัมผัสทางผิวหนังและรับรู้ได้ถึงความแตกต่างของพื้นที่ เป็นต้น แต่ก็ควรคำนึงถึงความแตกต่างของความสามารถในการรับรู้ของแต่ละบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วด้วย

2) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

นอกจากตัวบุคคลเองแล้วยังมีปัจจัยภายนอกที่สามารถสร้างความแตกต่างของสถานที่ได้ อันเป็นปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือนมนุษย์ทั้งในแง่ที่อำนวยความสะดวกและผลร้าย โดยที่มนุษย์ไม่มีทางเลือกหนี แต่ในเชิงสถาปัตยกรรมเราสามารถที่จะทำการออกแบบเพื่อสร้างแนวโน้มของจิตสำนึกและคาดเดาพฤติกรรมที่จะได้ตอบกับงานสถาปัตยกรรม ซึ่งเราอาจจะแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว เป็นต้น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมและสำนึกที่จะหาทางต่อสู้และเอาชนะสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น สำหรับการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับการวิเคราะห์ผลที่จะเกิดกับความรู้สึกของบุคคลที่ใช้สอยอาคาร นั้นถือเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณลักษณะเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี โดยสำนึกที่เกิดกับที่ว่างหรือตัวงานสถาปัตยกรรมนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับว่าผู้ออกแบบต้องการให้ผู้ที่ใช้สอยอาคารมีการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทางใดบ้าง

เมื่อกล่าวโดยสรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อจิตสำนึกในถิ่นที่ นอกจากจะทำการออกแบบให้มีความสอดคล้องกับตัวบุคคลแล้ว สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีผลต่อการออกแบบเช่นกัน จะทำให้งานสถาปัตยกรรมนั้นเกิดสำนึกในถิ่นที่ของตัวเอง การสร้างสำนึกในถิ่นที่ทำให้เกิดกับงานสถาปัตยกรรมเป็นการเพิ่มคุณค่าอย่างหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมและเป็นการสร้างความต่อเนื่องกลมกลืนกันกับสภาพแวดล้อม

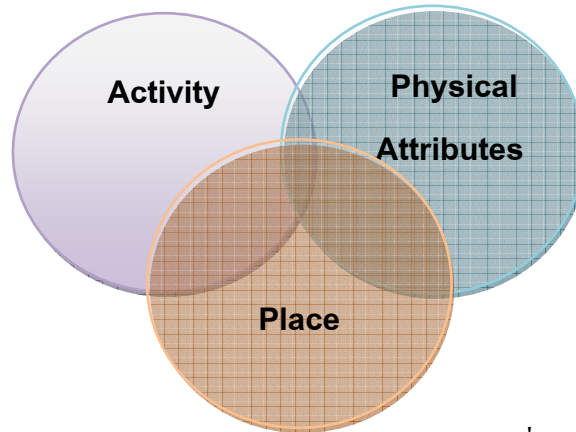
การสร้างความรู้สำนึกในถิ่นที่กับงานสถาปัตยกรรม (Creating Sense of Place)

ศศิธร คล้ายชม (2547) ศึกษาเรื่องการสร้างความรู้สำนึกในถิ่นของมนุษย์ ว่าแต่ละคนมีการลำดับขั้นการรับรู้งานสถาปัตยกรรมแตกต่างกันไปตามแต่พื้นฐานทางกายภาพและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับระบบการรับรู้ของมนุษย์มักมีปัญหเกี่ยวกับหลักการวิธีการที่ไม่แน่นอน ทางด้านแนวความคิดของกระบวนการรับรู้ ส่วนใหญ่ในการศึกษาวิจัยเราจะได้มาจากการสำรวจในแต่ละกรณีไป ไม่สามารถนำมาอธิบายทุกกรณีที่ทำการศึกษา ดังนั้นจึงค่อนข้างมีความสำคัญและความแตกต่างระหว่างพื้นที่นั้นจึงค่อนข้างมีความไม่ชัดเจนเท่าที่ควร อาจต้องใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยามาอธิบายในบางส่วนได้ แนวคิดของการลำดับความสำคัญและความแตกต่างระหว่างพื้นที่นั้นจะเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว โดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์การรับรู้ในตัวบุคคล ดังนั้นจึงเกิดคำถามตามมาเกี่ยวกับการสร้างสถานที่ให้สอดคล้องกับกิจกรรมและสามารถทำการได้ตอบกับบุคคลได้ว่า

- ส่วนประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์รูปทรง (Form) ของสถานที่คืออะไร

- วิธีการที่จะแสดงเอกลักษณ์ของสถานที่ที่ชัดเจนที่สุดคืออะไร

จากคำถามดังกล่าวนี้ทำให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมหรือสถานที่ที่จะรองรับกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งส่วนประกอบของงานสถาปัตยกรรมนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกันที่มีความสัมพันธ์กันคือ

ภาพที่ 2.2 แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบของสถานที่

ที่มา: Canter, D., 1975

จากแผนภูมิดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเราสามารถสร้างความเฉพาะตัวของสถานที่ได้จากการพิจารณาถึงกิจกรรม คุณสมบัติทางกายภาพ และแนวความคิดของสถานที่ ถ้าไม่มีโครงสร้างทางกายภาพระหว่างการออกแบบสถาปัตยกรรม เราอาจจะเริ่มต้นจากการพิจารณาลำดับความสำคัญของกิจกรรมนั้น ๆ ก่อน และนำมาใช้ในการออกแบบได้เช่นกัน สิ่งหนึ่งที่สามารถระบุแนวความคิดทางสถาปัตยกรรมได้นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมและรูปแบบทางกายภาพ เช่น พื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัว มักจะแยกออกจากพื้นที่ที่มีความเป็นสาธารณะอย่างชัดเจน เป็นต้น นอกจากนี้ถ้าหากลักษณะทางกายภาพมีความเฉพาะตัวก็สามารถแสดงถึงกิจกรรมของสถานที่นั้น ๆ ได้เช่นกันถ้ารูปแบบทางกายภาพมีความเหมาะสมก็จะส่งผลต่อการพัฒนาลักษณะทางกายภาพของเมืองในอนาคตด้วย

เมื่อทราบปัจจัยหลักของการสร้างความเฉพาะตัวของสถานที่ให้เกิดความรู้สึกสำนึกในถิ่นที่แล้ว จึงมีคำถามต่อไปว่าปัจจัยดังกล่าวมาใช้ได้อย่างไรบ้าง โดยขั้นตอนการออกแบบเริ่มจากการออกแบบแนวความคิดรวมของโครงการนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางหลักในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความสอดคล้องกับบริบท จากนั้นทำการออกแบบสถานที่ให้เป็นไปตามแนวความคิดดังกล่าว เมื่อมีการใช้สอยอาคารจริงจึงจะสามารถสะท้อนแนวความคิดพื้นฐานได้ จะเห็นได้ว่าการประเมินแนวความคิดในสถาปัตยกรรมนั้นเกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง งานสถาปัตยกรรมได้รับการใช้สอยจริง ทั้งนี้ทั้งนั้นงานสถาปัตยกรรมต้องได้รับการใช้สอยไป

ระยะเวลาหนึ่งจึงจะเกิดกลิ่นอายและบรรยากาศที่สมบูรณ์ ดังเช่นโบราณสถานที่พบเห็นกันทั่วไป จะเห็นได้ว่ามีกลิ่นอายที่แตกต่างไปจากอาคารใหม่ที่ยังไม่ได้รับการใช้งาน เนื่องจากว่าบรรยากาศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดกิจกรรม

ในปัจจุบันองค์ประกอบที่มีผลต่อสถานที่ที่เห็นได้ชัด มักจะเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติทางกายภาพที่สามารถสื่อความหมายของงานสถาปัตยกรรมได้ โดยคาดว่าสิ่งเหล่านี้จะได้จากการศึกษาวิจัยของผู้ออกแบบที่ค้นหารูปแบบทางสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นได้ ซึ่งงานสถาปัตยกรรมอาจมีความสัมพันธ์โดยตรงทางด้านจิตวิทยาและกระบวนการทางพฤติกรรมมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวสถาปัตยกรรมกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการออกแบบ มักจะเป็นปัญหาในการออกแบบเสมอมา โดยลักษณะทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสิ่งแวดล้อม ในเชิงนามธรรมแล้วโครงสร้างแนวความคิดที่เกิดขึ้นก็ควรมีความอิสระและสอดคล้องกับธรรมชาติโดยรอบ ในขณะเดียวกันคุณสมบัติทางกายภาพที่มีข้อจำกัด เช่น ขนาด น้ำหนัก สี รูปทรง พื้นผิว หรือส่วนประกอบอีกมากมาย แต่การศึกษาวิจัยก็ควรพยายามที่จะทำการออกแบบให้ข้อจำกัดดังกล่าวมาามีผลกับการสื่อความหมายงานสถาปัตยกรรมน้อยที่สุด เพราะอาจจะส่งผลในทางลบได้ เช่น การออกแบบงานสถาปัตยกรรมตามความนิยม โดยไม่คำนึงถึงลักษณะวัฒนธรรมในท้องถิ่นและบริบทโดยรอบจนทำให้งานสถาปัตยกรรมไม่มีความชัดเจนในความหมายและประโยชน์ใช้สอยของมัน เป็นต้น

งานสถาปัตยกรรมถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าทางด้านภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยได้เป็นอย่างดี แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่อันมีความหมายอยู่ในตัว มิใช่แค่ที่อยู่อาศัยเท่านั้น บางกรณีอาจเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา งานสถาปัตยกรรมไทยยังเป็นผลงานที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกลิ่นอายของงานสถาปัตยกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นสำนึกในถิ่นที่ ซึ่งเป็นความเฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่นที่สามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ที่ผู้ใช้สอยสามารถรับรู้ได้ถึงความแตกต่างของงานสถาปัตยกรรมและความแตกต่างของสำนึกในถิ่นที่ ดังกล่าวมีปัจจัยหลักคือ ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และปัจจัยด้านคติความเชื่อ ซึ่งสามารถส่งผลในผู้ใช้สอยอาคารเชื่อมโยงกับสถาปัตยกรรมให้มีความสอดคล้องกับปัจจัยดังกล่าว เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีความหลากหลายทางด้านสถาปัตยกรรมและชีวิตความเป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะอาชีพที่หลากหลาย วัสดุที่ใช้ในการปลูกสร้างเรือนที่แตกต่างกันไป นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความแตกต่างกันของความรู้สึกสำนึกในถิ่นที่ ไม่ว่าจะเป็น กลิ่น รูปทรง สี สัน ฯลฯ อันเป็นองค์ประกอบที่เกิดจากปัจจัยดังกล่าว โดยความหลากหลายของจิตวิญญาณและความรู้สึกสำนึก

ในถิ่นที่นั้นทำให้งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีความโดดเด่นควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ทั้งรูปทรงภายนอกและความรู้สึกสำนึกในถิ่นที่

2.1.4 แนวคิดการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว/นันทนาการ

ดร.ชนี เอมพันธ์ (2550) กล่าวถึงการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว/นันทนาการมีองค์ประกอบ 2 ประการที่ต้องพิจารณา คือ (1) ประเภทและระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้พื้นที่เพื่อท่องเที่ยวและนันทนาการ ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปริมาณและลักษณะของการใช้ประโยชน์ (2) เป้าหมายของการจัดการพื้นที่ ซึ่งนำมาใช้ในการกำหนดปัจจัยและเกณฑ์การชี้วัดที่แสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการทั้งด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและประสบการณ์นันทนาการ ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวหรือนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยว ควรประกอบด้วยการศึกษาและกำหนดขีดความสามารถของพื้นที่ใน 4 ด้าน คือ ขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศ ด้านจิตวิทยา ด้านกายภาพและด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก

ในแหล่งหรือจุดท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ ต้องนำขีดความสามารถสูงสุดแต่ละด้านมาพิจารณาร่วมกันภายใต้กฎของลิบิกส์ (Libig's law) ซึ่งมีเงื่อนไขว่า ค่าขีดความสามารถรองรับได้ที่มีระดับวิกฤติสูงสุดจะเป็นตัวบ่งชี้ระดับสูงสุดของขีดความสามารถในการรองรับด้านท่องเที่ยว/นันทนาการ เช่น ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพพบว่ามีค่าเท่ากับ 100 คน/วัน ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านจิตวิทยา มีค่าเท่ากับ 20 คน/วัน และขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนิเวศวิทยามีค่า 48 คน/วัน ดังนั้น ตามเงื่อนไขของกฎของลิบิกส์ แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จึงมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดเท่ากับ 20 คน/วัน และเมื่อใช้หลักของการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่ยอมรับได้ (LAC) ระดับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการ/การท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดผลกระทบในระดับสูงที่สุดที่สามารถยอมรับได้ (Acceptable Impact) ก็คือค่าขีดความสามารถในการรองรับได้สูงสุดของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นั่นเอง

สำหรับกระบวนการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว/นันทนาการในพื้นที่อนุรักษ์อื่น ๆ Ceballos-Lascurain (1996) อ้างถึงใน ดร.ชนี เอมพันธ์ (2550) ว่ามีขั้นตอนดังนี้

1) วิเคราะห์นโยบายของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และนโยบายด้านการท่องเที่ยว เพื่อดูว่าทิศทางและสาระของนโยบายทั้งสองด้านนั้นสอดคล้องกันหรือไม่ เพียงใด

2) วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันกับการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อนุรักษ์นั้นว่าเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งและการดำเนินงานต่าง ๆ ของพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวมากน้อยเพียงใด

3) วิเคราะห์เขตการจัดการ (Management Zones) ซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันว่าเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ซึ่งในขั้นตอนนี้ควรมีคำตอบสำหรับคำถามดังต่อไปนี้

- เขตการจัดการที่มีอยู่ในปัจจุบันเพียงพอสำหรับตอบสนองวัตถุประสงค์ของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ประเภทนั้นแล้วหรือยัง

- เขตการใช้ประโยชน์ของบุคคลทั่วไปหรือผู้มาเยือนมีเพียงพอหรือไม่ เพียงใด และได้มีการกำหนดเขตหรือบริเวณไว้เหมาะสมกับพื้นที่อนุรักษ์หรือไม่

- ต้องมีการปรับปรุงการจำแนกเขตการจัดการใหม่หรือไม่ ถ้าต้องปรับปรุงควรจำแนกเขตการจัดการอย่างไรจึงจะเหมาะสมและสามารถตอบสนองเป้าหมายของการจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์นั้น

4) วิเคราะห์ผู้มาเยือนพื้นที่อนุรักษ์ โดยวิเคราะห์ถึงลักษณะและจำนวนการใช้ประโยชน์ในแต่ละเขตการจัดการว่าเป็นอย่างไร

5) กำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ให้ชัดเจน

6) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของแหล่งหรือจุดที่เปิดให้มีการใช้เพื่อการท่องเที่ยวและรูปแบบของการใช้ประโยชน์ โดยต้องดำเนินการให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะทางชีวกายภาพ สภาพการจัดการในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ปริมาณและลักษณะการใช้ประโยชน์ของแต่ละแหล่ง/จุดท่องเที่ยว เพราะการประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว/นันทนาการต้องดำเนินการเป็นรายแหล่งหรือบริเวณ จึงจะนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรและนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) ประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านต่าง ๆ โดยพิจารณา ผลกระทบที่สำคัญในแต่ละด้าน และเลือกปัจจัยชี้วัดถึงขีดความสามารถในแต่ละด้านที่เหมาะสม

ในการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท กำหนดให้มีการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยจำแนกเป็นขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical carrying capacity, PCC) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Facility carrying capacity, FCC) สำหรับหลักของการประเมินค่าขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ/ท่องเที่ยวในแต่ละด้าน มีดังนี้

1) ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity, PCC)

ขีดความสามารถด้านกายภาพ (PCC) เป็นการพิจารณาถึงระดับการใช้ประโยชน์ด้านท่องเที่ยวหรือนันทนาการที่เน้นขนาดเนื้อที่ที่ใช้ในการรองรับกิจการท่องเที่ยว/นันทนาการ ในช่วงเวลาหนึ่งเป็นหลัก โดยพิจารณาจากขนาดเนื้อที่ที่สามารถเปิดให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการและค่ามาตรฐานด้านขนาดเนื้อที่ซึ่งกิจกรรมนันทนาการแต่ละชนิดต้องการเพื่อเอื้อให้การประกอบกิจกรรมชนิดนั้นเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

หน่วยในการวัดของค่ามาตรฐานด้านขนาดเนื้อที่เพื่อรองรับกิจกรรมนันทนาการ (Outdoor Recreation Space Standards) คือ จำนวนเนื้อที่ที่ใช้สำหรับกิจกรรมนันทนาการต่อรายบุคคล หรือหน่วยของอุปกรณ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกหลัก สำหรับการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ ต่อช่วงเวลาหนึ่ง ตัวอย่างเช่น เรือ 1 ลำ ใช้พื้นที่ในการเล่นเรือ อย่างน้อย 18 เอเคอร์ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติสันโดษ หรือวัดเป็นจำนวนคนต่อหน่วยพื้นที่ ตัวอย่างเช่น จำนวนนักท่องเที่ยว 12 คนต่อระยะทาง 1 กิโลเมตรในการเดินป่าในแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติกึ่งสันโดษ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของมาตรฐานดังกล่าวสามารถอ้างอิงได้จาก Bureau of Outdoor Recreation (1970) ซึ่งค่ามาตรฐานเหล่านี้อาจกำหนดได้จากการสังเกตพฤติกรรมการใช้พื้นที่หรือผลงานวิจัย หรืออาจกำหนดขึ้นเองภายใต้เหตุผลอันควรสำหรับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

2) ขีดความสามารถในการรองรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Facility Carrying Capacity, FCC)

เป็นการประเมินความจุของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวว่าสามารถรับการใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ในช่วงเวลาที่กำหนด สิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำการประเมินในโครงการวิจัยนี้ คือ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ โดยมีหน่วยที่วัดเป็นพื้นที่บริเวณจุดชมทิวทัศน์ พื้นที่ไหว้พระ และพื้นที่ประกอบกิจกรรมสูงสุดที่พื้นที่สามารถรองรับได้ต่อช่วงเวลา

วิธีการคำนวณมีลักษณะเช่นเดียวกันกับการคำนวณขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ คือ ประเมินความจุ หรือประสิทธิภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับการท่องเที่ยวต่อปริมาณความต้องการใช้ โดยพิจารณาจากเนื้อที่ (Space) ของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นสำหรับผู้ประโยชน์หนึ่งคน และคำนึงถึงรอบหมุนเวียนของการใช้ด้วยเช่นกัน

3) ขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity, ECC)

คือระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะไม่ทำให้ระบบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ค่อยค่าหรือเสื่อมโทรมลงเกินระดับที่ยอมรับได้ อันส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤติต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการกำหนดโดยตัวชี้วัดด้านชีววิทยา ด้วยการพิจารณาความเปราะบาง และความคงทนของระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บริเวณนั้น สามารถวัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนี้ โดยการวัดระดับการใช้ประโยชน์นั้นบนการต่อช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับผลกระทบของระบบนิเวศ ในด้านผลกระทบต่อพันธุ์พืช สัตว์ป่า คุณภาพน้ำ คุณภาพดินและการพังทลายของดิน เป็นต้น และกำหนดผลกระทบสูงสุดที่ยอมรับได้ให้เป็นค่ามาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ควรให้ความสำคัญกับขีดความสามารถด้านนี้ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หรือพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติที่มีความเปราะบางและต้องการคงสภาพเดิมไว้ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)

4) ขีดความสามารถในการรองรับด้านจิตวิทยา(Psychological Carrying Capacity, PsCC)

การประเมินขีดความสามารถด้านจิตวิทยามุ่งเน้นที่การกำหนดการยอมรับได้ของการใช้ประโยชน์ (Use Level) ที่มีผลกระทบมาจากการพบปะผู้คนอื่น ๆ ในขณะประกอบกิจกรรม โดยมีแนวคิดว่าการใช้ประโยชน์สูงสุดที่สัมพันธ์กับปริมาณหรือความถี่ของการพบปะผู้คนอื่นๆ แล้วยังไม่ทำให้เกิดความรู้สึกแออัด หรือยังพึงพอใจต่อการประกอบกิจกรรมนั้นบนการแล้วจัดว่าเป็นค่าขีดความสามารถสูงสุดด้านจิตวิทยา

ระดับการใช้ประโยชน์ (Use Level)

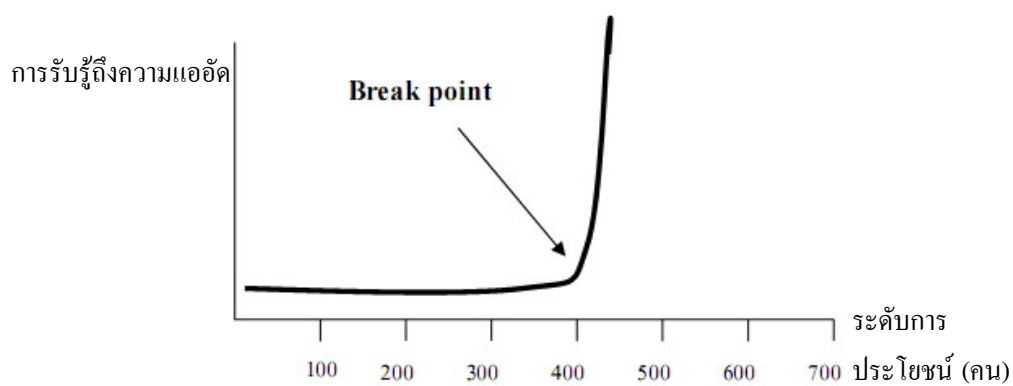
ระดับการใช้ประโยชน์มักเป็นการวัดว่ามีจำนวนเท่าใดที่กำลังใช้ทรัพยากรนั้นบนการนั้น อย่างไรก็ตามการวัดจำนวนผู้ใช้ประโยชน์หรือระดับการใช้ประโยชน์นั้นต้องเป็นค่าเฉพาะสำหรับรายแหล่งหรือบริเวณในระยะเวลาที่กำหนด ยกตัวอย่างเช่น การวัดจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรนั้นบนการในพื้นที่หาดทรายแก้วนั้น ต้องวัดจำนวนผู้ใช้ประโยชน์บริเวณหาดทรายนั้นทุกกิจกรรม คือ เล่นน้ำ เดินเล่นชายหาด เป็นต้น ไม่ใช่ใช้ตัวเลขจำนวนผู้เข้ามาใช้อุทยานแห่งชาติในภาพรวม เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดจุดในการวัดปริมาณการใช้ประโยชน์จึงเป็นสิ่งสำคัญรวมถึงวิธีการวัด และหน่วยในการวัดด้วยเช่นกัน โดยทั่วไปแล้วหน่วยในการวัด คือจำนวนคนต่อช่วงเวลา โดยระบุแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์จำนวนผู้ใช้ประโยชน์อาจมีการจำแนกเป็นระดับของการใช้ประโยชน์ เช่น ระดับสูง ปานกลาง และต่ำ เป็นต้น

ความรู้สึกแออัด (Perceived Crowding)

เป็นการแสดงถึงการรับรู้หรือความรู้สึกที่มีต่อความหนาแน่นของจำนวนคนต่อพื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่ง ปกติเป็นการวัดทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการวัดระดับการแออัดนิยมในมาตรวัดแบบลิเกิร์ต (Likert Scale) เช่น ระดับความแออัดตั้งแต่ 0 ถึง 9 โดย 0 หมายถึงไม่รู้สึกแออัด 1 รู้สึกแออัดน้อยมาก จนกระทั่งไปถึง 9 ซึ่งเป็นระดับความรู้สึกแออัดมากที่สุด ความรู้สึกแออัดนี้จะทำการวัดไปพร้อมกันกับการวัดความหนาแน่น (Density) (คนต่อหน่วยพื้นที่) หรือปริมาณคนที่พบปะ หรือรับรู้ว่ามีอยู่ในบริเวณเดียวกันกับนักท่องเที่ยวที่ เป็นผู้ตอบคำถามเรื่องความแออัด ซึ่งสามารถกำหนดได้เป็นจำนวนคน เพื่อใช้ประกอบกับการตัดสินใจเชิงคุณภาพว่าความหนาแน่นหรือปริมาณนักท่องเที่ยวที่รับรู้หรือพบปะในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัดหรือไม่เพียงใด การวัดความแออัดสามารถนำไปใช้ในการประเมิน PsCC ได้ ตามเงื่อนไข ดังนี้

1) ถ้านักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่าสองในสามของนักท่องเที่ยวทั้งหมดรู้สึกถึงความแออัด นั้นหมายถึงระดับของจำนวนนักท่องเที่ยวในขณะนั้นมีมากเกินไปกว่า PsCC แต่ถ้ามีเพียงหนึ่งในสามของนักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความแออัด จำนวนนักท่องเที่ยวในขณะนั้นอาจยังไม่ถึง PsCC (Shelby and Heberline, 1986) และอาจสามารถเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวได้อีก

2) การใช้ค่าความรู้สึกแออัดในการประเมิน PsCC โดยใช้ค่า Break Point หรือค่าเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 การใช้ค่า Break Point ของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกแออัดกับระดับของการใช้ประโยชน์ในการกำหนด PsCC

ที่มา: ครรรณี เอ็มพันธ์, 2550

ปัจจุบันมีผู้นิยมใช้ความรู้สึกแออัด (Feeling Crowded) ในการประเมิน PsCC มากกว่าการใช้ความรู้สึกพึงพอใจ (Satisfaction) ทำให้มีงานวิจัยใช้ความรู้สึกแออัดในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ นภวรรณ ฐานะกาญจน์ (2542) ได้กล่าวถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านจิตวิทยามีความสำคัญอย่างมาก เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ประเมินการบรรลุเป้าหมายของการจัดพื้นที่นันทนาการ เพื่อสามารถตอบสนองต่อความรื่นรมย์ของนักท่องเที่ยวผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด โดยการสะท้อนความรู้สึกของผู้มาเยือนเป็นการประเมินคุณภาพด้านนันทนาการของพื้นที่นั้น ๆ ไปด้วย

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

แหล่งมรดก (Heritage) คือ สิ่งที่แสดงถึงการกำเนิดและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศที่มีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เราเข้าใจถึงเรื่องราวที่ผ่านมาของผู้คนและพื้นแผ่นดินที่เราอยู่อาศัย (Australian Heritage Commission, 2000)

มรดกสถาน (Heritage Place) คือ บริเวณหรือสถานที่ที่มีความพิเศษ มีความสำคัญ และมีคุณค่าต่อจิตใจของประชาชน โดยอาจจะมีพื้นที่ที่ครอบคลุมอาณาบริเวณขนาดใหญ่หรืออาจเป็นเพียงพื้นที่เล็ก ๆ ก็ได้ เช่น ลักษณะของอาคาร ดังนั้น มรดกสถานจึงอาจเป็นได้ทั้งมรดกสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ หรือมรดกสถานทางวัฒนธรรม (Australian Heritage Commission, 2000)

ความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage Significance) คือ ความสำคัญทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิประเทศ โดยมีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชาวออสเตรเลียทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น การมีคุณค่าในแง่ขององค์ความรู้ สังคม ความงาม และการดำรงชีวิต (Australian Heritage Commission, 1996)

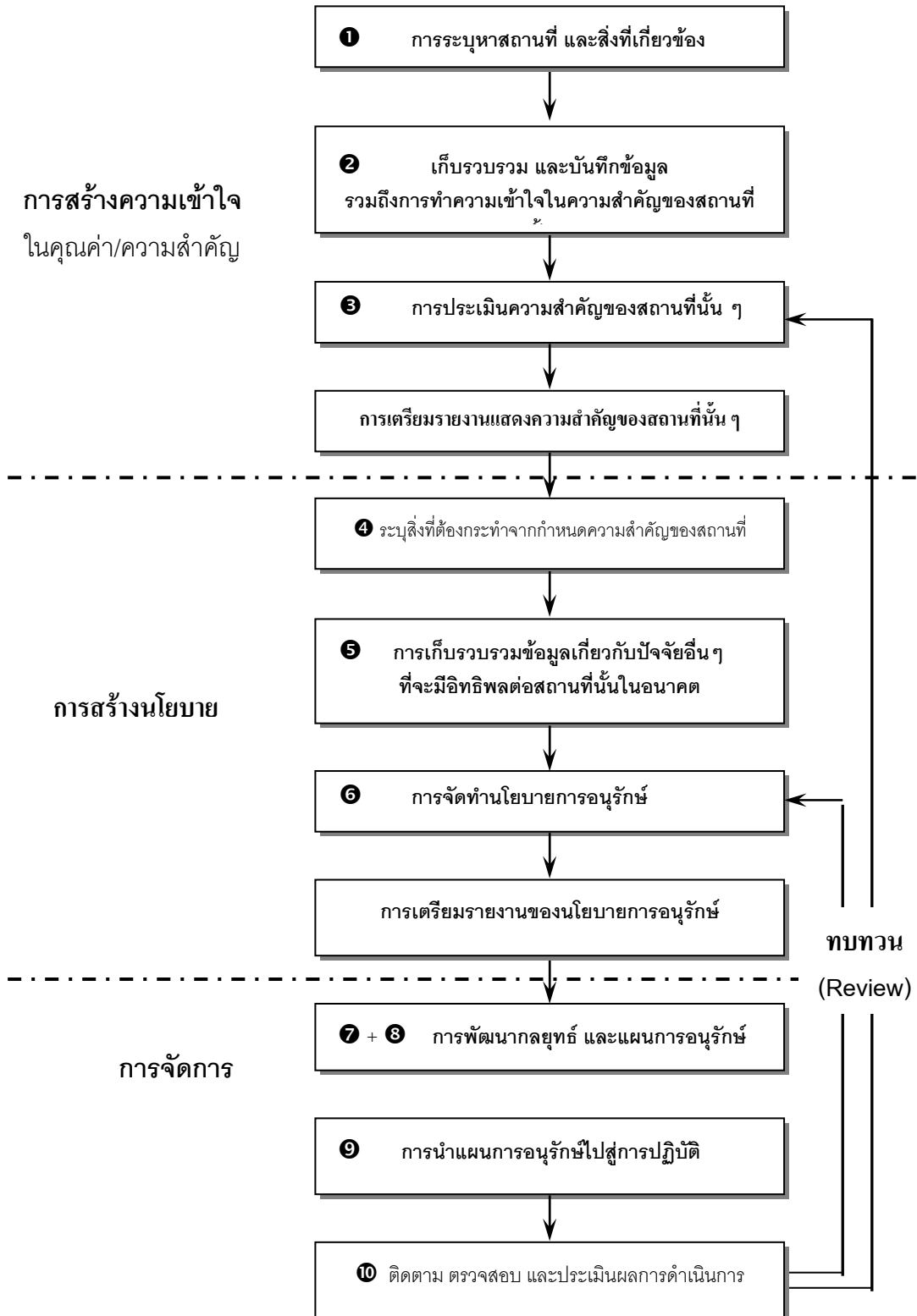
ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance) คือ สิ่งที่แสดงถึงคุณค่าความงาม ประวัติศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ หรือคุณค่าที่มีลักษณะพิเศษอื่น ที่มีต่อชาวออสเตรเลีย ๆ ทั้งในรุ่นปัจจุบันและเยาวชนในอนาคตด้วย (Australia ICOMOS, 1999)

ความสำคัญของคนพื้นถิ่น หรือคนพื้นเมือง (Indigenous People the Significance of a Place) คือ สิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตน สังคม ประวัติความเป็นมา และคุณค่าความงามของสิ่งซึ่งเป็นสถานที่อยู่อาศัยหรือครอบครองโดยกลุ่มคนหรือชุมชนนั้น ๆ หรืออาจรวมถึงคุณค่าทางความรู้จากสถานที่นั้นก็ได้ (Australian Heritage Commission, 1997)

มรดกสถานนอกจากจะสามารถอธิบายถึงมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติแล้ว ยังสามารถอธิบายเชื่อมโยงไปถึงการกำเนิด ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของผู้คนดั้งเดิม หรือแสดงถึงลักษณะดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ ดังตัวอย่าง พื้นที่บริเวณ Kakadu ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยเดิมของชาวพื้นเมืองของออสเตรเลีย เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางระบบนิเวศ มีภาพวาดและภาพแกะสลักของชาวอะบอริจินและบริเวณดังกล่าวยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้คนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปด้วย ซึ่งในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์นั้นสิ่งสำคัญก็คือ ต้องแน่ใจว่าองค์ประกอบทั้งหมดของมรดกสถานนั้นได้รับการอนุรักษ์และคุ้มครอง เช่น พื้นที่บริเวณที่มีความสำคัญต่อผู้คนพื้นถิ่น ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้ไม่ค่อยได้รับความสำคัญและความสนใจเท่าที่ควร (Australian Heritage Commission, 2000)

กฎบัตรเบอร์ร่า (Burra Charter) เป็นกฎบัตรที่สำคัญที่ว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศออสเตรเลีย เอกสารฉบับนี้พัฒนามาจาก The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Site (ICOMOS, 1966) และ The Resolutions of 5th General Assembly of ICOMOS (Moscow, 1976) จัดทำโดยอิโคโมสออสเตรเลีย (Australia ICOMOS) หรือ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลีย ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานทางด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ โดยฉบับแรกจัดทำขึ้นในปี 1988 และได้มีการปรับปรุงใหม่ในปี 1999 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน Charter นี้จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์มรดกสถานที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Places) ที่มาจากหลักการความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกในอิโคโมสออสเตรเลีย โดยถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกสถานทางวัฒนธรรม

กฎบัตรเบอร์ร่าสามารถนำไปใช้ได้กับมรดกสถานทางวัฒนธรรมทุกรูปแบบ ไม่ว่าสถานที่นั้นจะเป็นสิ่งที่เป็ธรรมชาติ มีความเป็นพื้นถิ่น หรือมีประวัติความเป็นมา ก็ตาม ก็ถือว่ามีคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) ทั้งสิ้น ทั้งนี้ มรดกสถานที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance) ดังกล่าวควรที่จะแสดงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคมของผู้คนในยุคสมัยนั้น ๆ และสามารถบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นกับสถานที่เหล่านั้น รวมถึงบอกกล่าวความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชุมชนกับพื้นที่นั้นได้ ด้วยเหตุนี้ มรดกสถานทางวัฒนธรรมจึงเป็นสถานที่ที่มักจะมีคุณค่าทางจิตใจของประชาชน ซึ่งสมควรได้รับการอนุรักษ์เพื่อคนในยุคปัจจุบันและในอนาคต โดยในการอนุรักษ์จะพยายามระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยไม่จำเป็น หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสถานที่เหล่านั้นให้น้อย หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสถานที่เหล่านั้นให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Australia ICOMOS, 1999)

แผนภูมิที่ 2.1 หลักการและกระบวนการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์มรดกสถานทางวัฒนธรรม

ของกฎบัตรเบอร์ร่า (Burra Charter)

ที่มา: Australia ICOMOS, 1999

องค์ประกอบที่สำคัญของสถานที่เหล่านี้เรียกว่า “คุณค่าของมรดกสถาน”

Australian Heritage Commission (2000) ได้ศึกษาคุณค่าของมรดกสถานว่ามักจะกล่าวถึงธรรมชาติและวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมมีคุณค่ากับทั้งท้องถิ่นและองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ เห็นได้จากตัวอย่างคุณค่าของมรดกสถาน การประเมินความสำคัญช่วยในการทำงานได้ชัดเจนว่าทำไมพื้นที่แห่งนี้จึงมีคุณค่า และความแตกต่างของผู้คนอาจรวมอยู่ในการประเมินความสำคัญของสถานที่ ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้คือ การพัฒนาของรายงานความสำคัญ ไม่มีทางร่างรายงานก่อนได้ แต่เคล็ดลับของการเขียนรายงานความสำคัญและตัวอย่างรายงานความสำคัญสามารถช่วยได้ โดยต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคุณค่าของมรดกสถาน

ในหลายพื้นที่ที่สามารถมีได้ทั้งคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ป่าเขา ภูมิทัศน์ฝั่งทะเล พื้นที่น้ำท่วมถึง และกระบวนการทางสังคมวิทยาอาจเป็นส่วนหนึ่งของมรดกธรรมชาติ ที่เหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมของผู้คนดังนั้นจึงสามารถเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้อีกด้วย

หน้าที่ต่างกันของแต่ละที่อาจทำให้มีความสำคัญแตกต่างกัน ความหลากหลายของผู้คนอาจทำให้เกิดความแตกต่างของความสำคัญแม้จะหน้าที่เหมือนกันก็ได้ นี่เป็นเพียงตัวอย่างเล็กน้อยของคุณค่าของมรดกสถานที่แตกต่างกัน

1) มรดกทางธรรมชาติและคุณค่าของมรดกสถาน

- 1.1) สังคมสิ่งมีชีวิตหรือพื้นที่ที่จำกัดในความหลากหลายของภูมิทัศน์และระบบนิเวศ
- 1.2) ที่ที่เป็นที่อยู่ของพืชหรือสัตว์หายาก ใกล้สูญพันธุ์
- 1.3) ไม่รบกวนสิ่งแวดล้อมที่แสดงกระบวนการของธรรมชาติได้ เช่น ที่น้ำท่วมถึง พื้นที่ป่า ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ระบบระบายน้ำ
- 1.4) ความแตกต่างทางธรณีวิทยา เช่น พื้นที่ที่มีซากดึกดำบรรพ์ ที่มีดินหายาก น้ำ และกระบวนการเปลือกโลก

2) มรดกทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นและคุณค่าของมรดกสถาน

- 2.1) สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณของผู้คนพื้นถิ่น เช่น ภูมิทัศน์ ท้องทะเลและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความฝัน สถานที่และเหตุการณ์ที่มีความสำคัญของผู้คนพื้นถิ่น เช่น สถานที่ประกอบพิธี ที่พบปะและที่ที่ใช้หลบซ่อนและที่ที่มีความทรงจำ

- 2.2) หลักฐานที่คนพื้นถิ่นใช้สำหรับกิจกรรมต่างๆ เช่น การโยกย้ายวัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากหิน การค้าขาย
- 2.3) พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ที่ตั้งแคมป์ กองขยะ พื้นที่ล่าสัตว์ พื้นที่เก็บอาหารโดยเฉพาะ
- 2.4) พื้นที่ที่แสดงการติดต่อระหว่างคนพื้นถิ่นและคนภายนอก เช่น สถานที่นัดรวมหมู่ที่ปฏิบัติการ

3) มรดกทางประวัติศาสตร์และคุณค่าของมรดกสถาน

- 3.1) อาคารทางโบราณคดีที่ยังคงอยู่ เช่น อาคารรัฐสภาแห่งแรกของออสเตรเลีย
- 3.2) สถาปัตยกรรมและสุนทรียภาพของถนนสายสำคัญที่เป็นที่ตั้งของอาคารเอกชนที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง
- 3.3) สถานที่แสดงวิถีชีวิต ประเพณี การใช้ที่ดินหรือพื้นที่ที่ไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า
- 3.4) ภูมิทัศน์ที่มีความแตกต่างของหลักฐาน และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเฉพาะ เช่น การทำเหมืองแร่ที่มีหมู่บ้านทำเหมืองอยู่ มีเหมือง หัวหุ่นกระบอก การจัดระบบน้ำ และสวนจีน
- 3.5) สถานที่ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือเป็นส่วนหนึ่งของคิชาชาวบ้าน หรือ เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือความรู้เกี่ยวกับชนบท

ผู้ที่มีส่วนในการประเมินความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

ชุมชนในท้องถิ่นและเจ้าของพื้นที่สามารถประเมินความสำคัญของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยได้รับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเช่น นักประวัติศาสตร์ สถาปนิก นักสังคมวิทยา นักธรณีวิทยา นักมนุษยวิทยา นักโบราณคดี และที่ปรึกษามรดกท้องถิ่น หากปรึกษาผู้เชี่ยวชาญแล้วชุมชนและคนอื่น ๆ ที่สนใจในสถานที่นี้ ควรมีสักยภาพในการอภิปรายและเข้าใจในมุมมองของตน จะช่วยในการแลกเปลี่ยนความเข้าใจว่าสิ่งใดสำคัญก่อนตัดสินใจที่จะจัดการกับสถานที่นั้นในอนาคต

ผู้คนที่ต่างกันมีวิธีการที่แตกต่างในการอธิบายและประเมินความสำคัญ ชุมชนพื้นที่บางแห่งอาจให้ความสำคัญแบบกว้าง ๆ และมีความสำคัญอย่างยิ่งกับใครก็ตามที่สถานที่นั้นเก็บบางอย่างของเขาไว้ ทศนคติเกี่ยวกับความสำคัญของพื้นที่ก็จะชัดเจน (วิลาวินย์ ภมรสวรรณ และคณะ, มปป.)

2.1.6 ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

ประวัติเมืองชัยนาท

จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน และเป็นเมืองที่มีความสำคัญเมืองหนึ่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย และแม่น้ำท่าจีน จากการศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากรทำให้ทราบว่า จังหวัดชัยนาทได้ปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ แหล่งโบราณคดี บ้านเขาพลอง ตำบลเขาท่าพระ อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท มีการพบโครงกระดูก ลูกปัด กำไลหิน ชิ้นส่วนของกำไลหิน ภาชนะดินเผา (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) แหล่งโบราณคดีเมืองอู่ตะเภา มีการพบร่องรอยการอยู่อาศัยของคนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย – ทวารวดี เช่น การพบโครงกระดูก ฯลฯ และสมัยประวัติศาสตร์ ได้มีการปรากฏหลักฐานเมืองในสมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยได้มีการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยนาท ดังต่อไปนี้

สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16)

อาณาจักรทวารวดีเป็นหนึ่งในรัฐโบราณ ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย รัฐทวารวดีรุ่งเรืองขึ้นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย และแพร่อิทธิพลทางวัฒนธรรมไปทั่วทุกภาค รัฐทวารวดีได้ล่มสลายลงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 เนื่องจากเขมรได้ขยายอำนาจการปกครองเข้ามายังบริเวณภาคกลางของประเทศไทย (ผาสุхинทรารุณ, 2542) พบว่ามีเมืองโบราณสมัยทวารวดีในจังหวัดชัยนาท ได้แก่

เมืองดงคอน : ตั้งอยู่ในเขตการปกครองบ้านดงคอน หมู่ที่ 5 ตำบลดงคอน อำเภอสรรคบุรี (กองโบราณคดี, 2531) เมืองโบราณแห่งนี้เป็นชุมชนโบราณที่มีคูน้ำ และคันดินล้อมรอบ และตั้งอยู่บริเวณต้นน้ำลำน้ำสีบัวทอง ซึ่งเป็นลำน้ำเก่าทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน้อย หรืออีกนัยหนึ่งอยู่ระหว่างแม่น้ำน้อยกับแม่น้ำสุพรรณบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527) สภาพภูมิศาสตร์ของเมืองนี้เป็นลานตะพักลำน้ำ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 13 เมตร รูปร่างเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน ภายในเมืองมีหนองน้ำชื่อ หนองมะพร้าว (ชญาดา สุวัชรพันธุ์, 2550)

ชุมชนนี้พบมาแล้วตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2509 เคยพบซากอิฐขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นศาสนสถานในสมัยทวารวดี-ลพบุรี ได้มีการพบลูกปัดเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อทางกรมชลประทานได้ขุดคลองส่งน้ำฝากลางชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป เมื่อกองบรรณาธิการได้เดินทางไปสำรวจ พบว่าชาวบ้านได้ขุดพบโบราณวัตถุหลายชนิด เช่น เครื่องมือหิน ตะเกียงโบราณ แบบอินเดียที่ทำด้วยดินเผา ฯลฯ ซึ่งหลักฐานเหล่านี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าเป็นโบราณวัตถุ

ในสมัยทวารวดีลงมา นอกจากนี้ยังมีการพบโบราณวัตถุที่สันนิษฐานว่าเป็นสมัยลพบุรีอีกด้วย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527)

เมืองอุตะเถา: ตั้งอยู่บ้านอุตะเถา ตำบลอุตะเถา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ยาว 1,000 เมตร กว้าง 800 เมตร แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ อยู่ในบริเวณที่ราบริมลำน้ำหางน้ำสาคร พื้นที่โดยรอบเมืองมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม แต่จะค่อยๆ ยกตัวสูงขึ้นไปทางทิศตะวันออกจนถึงเขาแหลม ซึ่งอยู่ห่างออกไปในราว 5 กิโลเมตร พื้นที่โดยรอบเมืองมีลักษณะฐานฐานเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่ 5×5 ตารางกิโลเมตร โดยมีลำน้ำผ่าเข้ามาเกือบถึงกลางพื้นที่ จากลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดที่ราบลุ่มทั้ง 2 ฝั่ง โดยเฉพาะฝั่งตะวันออก (จาริก วิไลแก้ว, 2534)

เมืองอุตะเถาจะอยู่ในแนวชายฝั่งทะเลที่ระดับความสูง 15-18 เมตร ซึ่งอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลลึกเข้าไปในแผ่นดินมากที่สุด ห่างจากตำแหน่งชายฝั่งทะเลเดิมปัจจุบันขึ้นไปทางเหนืออย่างน้อยประมาณ 230 กิโลเมตร แสดงว่าเมืองอุตะเถาไม่ใช่เมืองโบราณในชายฝั่งทะเลเดิม แต่เป็นเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาในเส้นทางเก่าเป็นแม่น้ำที่ใช้ในการติดต่อกับทางทะเลได้อย่างสะดวก

เมืองแพรกศรีราชา : เป็นบริเวณที่มีลำน้ำ 2 สาย ตัดผ่านกัน สายหนึ่งเป็นลำน้ำใหม่ คือแม่น้ำน้อยและลำน้ำเก่าตัดผ่านกัน ปัจจุบันลำน้ำนี้ได้ดินขึ้นแล้ว เมื่อศึกษารูปร่างของเมืองจากภาพถ่ายทางอากาศ เมืองแพรกศรีราชามีลักษณะผังเมืองที่ซับซ้อน แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองใหญ่ที่อยู่ต่อเนื่องกันมานาน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2517) บริเวณลำน้ำเก่า สามารถใช้ติดต่อไปยังชุมชนทวารวดีใกล้เคียง ได้แก่ บ้านเกาะ อำเภอสรรคบุรี ซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กที่มีคูน้ำคันดินค่อนข้างซับซ้อน บ้านกงกระเบื้อง อำเภอสรรคบุรี ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมมน พบเศษกระเบื้องดินเผาแบบทวารวดีลงมาถึงสมัยอยุธยา

สมัยสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 20)

สมัยสุโขทัยพื้นที่ของเมืองชัยนาทมีเมืองสำคัญอยู่ 2 เมือง คือ เมืองชัยนาท และเมืองสรรค์ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) ได้มีการปรากฏแพรกศรีราชาเป็นชื่อเมืองอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2517) ดังปรากฏข้อความว่า “...เบื้องหัวนอน รอดคณจิ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ...” จึงสันนิษฐานว่าแต่เดิมแพรกศรีราชา น่าจะเรียกว่า “เมืองแพรก” แต่พอมาถึงสมัยอยุธยาจึงมีสร้อยนามเพิ่มเป็น “แพรกศรีราชา” (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2511)

และที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลสุโขทัยที่แพร่ลงมายังเมืองชัยนาท คือ ลักษณะเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่วัดโคกคไหล่ และตามเชิงดินบางแห่งพบเศษเครื่องปั้นดินเผากระจายอยู่ ซึ่งส่วนมากเป็นเครื่องเคลือบสังคโลก ซึ่งลักษณะเจดีย์เช่นนี้เป็นที่นิยมและถือเป็นสัญลักษณ์ของสุโขทัย (สันติ เล็กสุขุม, 2549) ในเรื่องระบอบการปกครองของชัยนาทน่าจะเป็นไปตามแบบสุโขทัย คือ พ่อปกครองลูก และโดยฐานะที่ชัยนาทเป็นเมืองขึ้นจึงน่าจะต้องเสียดายส่วยอากรให้กับสุโขทัยด้วย (ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2510)

สมัยอยุธยา (ราวพุทธศตวรรษที่ 20-24)

เมืองชัยนาทและสรรค์บุรียังคงเป็น 2 เมืองที่มีความสำคัญ ชื่อเมืองแพรกศรีราชาได้ปรากฏในเอกสารโบราณ คือ กฎหมายลักษณะลักพาในสมัยอยุธยาตอนต้น ในสมัยหลัง ๆ ลงมาชื่อเมืองนี้หายไป แต่มีผู้สงสัยว่าเมืองนี้ต่อมาคือเมืองสรรค์บุรี ซึ่งมีชื่อกล่าวในพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2517) ในสมัยนี้เมืองแพรกศรีราชาหรือสรรค์บุรีเป็นเมืองที่มีสถานะทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างชายแดนของ 3 แคว้น คือ แคว้นสุโขทัย ทางเหนือ แคว้นอโยธยา หรือละโว้ทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ และแคว้นสุพรรณภูมิทางด้านตะวันตกและใต้ ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 กล่าวคือ เมื่อพญาลิไทสวรรคตแล้ว บ้านเมืองทางสุโขทัยจึงเป็นจลาจล สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จึงกรีธาทัพไปยึดเมืองชัยนาท แล้วจึงโปรดให้ขุนหลวงพะงั่วอยู่รักษาเมือง และในสมัยสมเด็จพระเจ้าติโลกราช แห่งล้านนาได้กรีธาทัพมาตีกำแพงเพชร รวมถึงกวาดต้อนผู้คนจากชัยนาทไปด้วย (ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2510)

ในระยะแรกเมืองแพรกศรีราชาเป็นเมืองลูกหลวง หรือเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของแคว้นสุพรรณภูมิ ต่อมาเมื่อกษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณภูมิได้เป็นใหญ่ในกรุงศรีอยุธยา เมืองแพรกศรีราชาก็มีตำแหน่งเป็นเมืองลูกหลวงไปด้วย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2517) ในพระราชพงสาวดารฉบับราชหัดเลขากล่าวไว้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้โปรดส่งพระราชโอรส 3 พระองค์ ไปครองเมืองต่างๆ คือ เจ้าอ้ายพระยา ครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้าอัยพระยาครองเมืองสรรค์ และเจ้าสามพระยา ครองเมืองชัยนาท จะเห็นได้ว่าเมืองสรรค์ และเมืองชัยนาท เป็นเมืองที่มีความสำคัญ จึงต้องส่งพระราชโอรสไปครอง (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2511) ต่อมาได้ปรากฏชื่อเมืองชัยนาทอีกครั้งว่าเป็นสถานที่ตั้งทัพอีกด้วย เช่น ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระมหาธรรมราชา โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ทรงทำพระราชพิธีตั้งเสาหลักเมือง ตรงข้ามกับเมืองชัยนาทเดิม เมืองชัยนาทใหม่นี้จึงอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้มีชัยภูมิดีกว่าเดิม

ในช่วงปลายสมัยอยุธยา คือ ปี พ.ศ. 2308 พม่าได้ยกทัพเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น ขุนสรรค์ได้รวบรวมผู้คนหนีเข้าศึกไปสมทบกับชาวค่ายบางระจัน ขุนสรรค์เป็นผู้มีความ

ชำนาญในการใช้อาวุธปืนยาว ได้ร่วมรบกับชาวบ้านบางระจัน จนในที่สุดเสียชีวิตกลางสนามรบ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในสมัยอยุธยาตอนต้นเมืองชัยนาทได้มีความสำคัญ และน่าจะอยู่ในฐานะเมืองลูกหลวง แต่ในสมัยช่วงหลังอาจจะถูกลดความสำคัญลงแต่ก็มิได้ถูกทิ้งร้างจากกรุงศรีอยุธยา

สมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325)

ในสมัยนี้เมืองชัยนาทน่าจะถูกลดบทบาทจากสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ด้วย แต่ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ปรากฏว่าชัยนาทเป็นสถานที่ตั้งทัพเพื่อขับไล่พม่า เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2319 (สายน้ำ เสงฎพงศ์, 2542) แสดงให้เห็นถึงชัยภูมิที่เหมาะสม แต่น่าจะได้รับ ความเสียหายจากการสงคราม

สมัยรัตนโกสินทร์-ปัจจุบัน (ราวพ.ศ. 2325-ปัจจุบัน)

ในสมัยนี้ชัยนาทยังคงเป็นเมืองร้างอยู่เช่นเดิม เนื่องจากในช่วงที่มีการสร้างราชธานีใหม่ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาดูแลหัวเมืองต่าง ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้มีการกวาดต้อนชาวลาวอพยพมาอยู่ที่จังหวัดชัยนาท รวมถึงคนไทยเชื้อสายเขมรด้วย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองชัยนาทได้รับการดูแลอีกครั้ง โดยย้ายตัวเมืองชัยนาท จากที่เคยขึ้นไปทางเหนือ แต่ฝั่งแม่น้ำเดียวกัน ตามประวัติศาสตร์ เรียกว่า “แหลมดาอินโชติ” (สายน้ำ เสงฎพงศ์, 2542) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการย้ายศาลากลาง จังหวัดไปอยู่ที่ท่าเรือเมล์ ห่างจากตัวเมืองเดิมประมาณ 6 กิโลเมตร ต่อมาได้มีการตั้งกรมทหารราบ ที่ 16 ที่ชัยนาท ภายหลังได้ย้ายไปอยู่ที่นครสวรรค์(ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2510) นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑลเทศาภิบาล ชัยนาทเป็น 1 ใน 8 หัวเมือง ที่อยู่ในมณฑล นครสวรรค์และที่สำคัญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังเคยได้เสด็จประพาสเมือง ชัยนาทด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้มีการตั้งเมืองชัยนาทเป็นจังหวัดและในปีพ.ศ. 2512 จึงย้าย ศาลากลางกลับมาใช้ในพื้นที่กองทหารราบที่ 16 แทน และใช้งานมาจนถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าจังหวัดชัยนาทมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ใน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งถึงในสมัยประวัติศาสตร์ ทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา จนถึง รัตนโกสินทร์ จะเห็นได้ว่าเมืองชัยนาทมีความสัมพันธ์กับเมืองใกล้เคียงแทบจะทุกยุคสมัย อีกทั้งยังเป็นถึงเมืองลูกหลวงในสมัยอยุธยา ดังปรากฏหลักฐานประเภทต่างๆที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ได้ แสดงให้เห็นถึงความเจริญของเมืองแต่บางครั้งก็ได้พบกับความเสื่อม คือ ถูกลดบทบาทลง หรือ ถูกทิ้งร้างจากสงคราม แต่อย่างไรก็ตามสามารถกล่าวได้ว่าเมืองชัยนาทเป็นเมืองที่มีความสำคัญ เมืองหนึ่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อไปนี้เป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูล และ วัดมหาธาตุ ตามลำดับ

วัดปากคลองมะขามเฒ่า

ตั้งอยู่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า บรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เหตุที่ชื่อว่ามะขามเฒ่านี้กล่าวกันว่า แต่ก่อนมีต้นมะขามต้นใหญ่ขนาด 3 โอบ เก่าแก่มาอยู่บริเวณหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อกันว่าปากคลองลงมาทางใต้ ต่อมาน้ำได้กัดเซาะบริเวณริมตลิ่งเข้ามามาก ต้นมะขามจึงหายไป ตามน้ำคงหลงเหลือไว้เพียงแต่ชื่อ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 93)

วัดนี้เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510: 83) เริ่มสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2434 โดยพระครู วิมลคุณากร หรือ หลวงปู่สุข แต่เดิมวัดนี้ชื่อ “วัดอุทองปากคลองมะขามเฒ่า” เนื่องจากหลวงปู่สุขได้สร้างวัดขึ้นใกล้ ๆ กับวัดร้างชื่อ “วัดอุทอง” และได้รื้อเอาอิฐจากวัดอุทองมาสร้างวัดใหม่นี้ด้วย (ภูวคณ สุวรรณดี, 2538) มีหลักฐาน คือ เกรียงไกรหนิงของท่านจารึกด้านหลังว่า “พระครูวิมล อยู่วัดปากคลองมะขามเฒ่า” และคงใช้ชื่อนี้เรื่อยมา จนถึง พ.ศ. 2474 ภายหลังจึงได้ลดชื่อวัดเหลือแค่เพียง “วัดปากคลองมะขามเฒ่า” และใช้ชื่อนี้มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

หลวงปู่สุข ตามประวัติกล่าวว่า ท่านมีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ พออายุได้ 10 ปีได้ไปอยู่กับลุงที่กรุงเทพฯ ต่อมาจึงอุปสมบทที่วัดโพธิ์ทองล่าง บางเขน กรุงเทพฯ จากนั้นได้ออกธุดงค์ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาสร้างวัดอยู่ปากคลองมะขามเฒ่า ท่านสามารถบรรลุธรรมขั้นสูง จนเกิดมีพุทธคุณทางด้านวิทยาคมและอิทธิฤทธิ์มากมาย เช่น เสกใบมะขามให้เป็นต่อเป็นแตน ทำตะกรุดได้น้ำเป็นต้น ชื่อเสียงของท่านได้เป็นที่ยำเกรงแก่ชาวบ้านโดยทั่วไป (ภูวคณ สุวรรณดี, 2538: 160) ในปี พ.ศ. 2443 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จผ่านเมืองชัยนาทมาตามลำน้ำเจ้าพระยา และได้แวะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า ได้เกิดความเลื่อมใสในหลวงปู่สุข จึงฝากตัวเป็นศิษย์ และร่ำเรียนวิชาอาคมมาตั้งแต่นั้นมา หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้เสด็จมาที่วัดแห่งนี้ คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดปากคลองมะขามเฒ่า เรื่องพุทธประวัติ ซึ่งท่านได้ร่วมกับข้าราชการบริพารเขียนอุทิศถวายแด่พระพุทธศาสนา (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 160)

ในปี พ.ศ. 2510 คณะสัมมนาโบราณคดีเมืองชัยนาทได้กล่าวถึง การไปวัดพานิชวนาราม เพื่อชมประติมากรรมรูปปั้นปางกลองมะขามเต่า ซึ่งเป็นประติมากรรมใหญ่ และสลักด้วยฝีมืองดงาม 6 บาน เหตุที่บานประติมากรรมรูปปั้นปางกลองมะขามเต่ามาอยู่ที่วัดนี้ เนื่องจากมีผู้ยึดเอาบานประติมากรรมไปโดยพลการ ครั้นได้มีการติดตามกลับมา บานประติมากรรมได้ถูกขนกลับมาไว้ที่วัดแห่งนี้ โดยยังไม่มีผู้มารับกลับวัดปางกลองมะขามเต่า (ประพัฒน์ ศรีณรงค์, 2510: 89)

โบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ

1) **มณฑป** หลวงปู่ศุขได้เริ่มสร้างมณฑปเมื่อปี พ.ศ. 2456 โดยได้ขอไม้ซุงสักมาจากจังหวัดพิษณุโลก 3 ต้น รากฐานใช้คนกระทุ้งอิฐ และทราย แล้วก่อเรียงขึ้นไปจนถึงเครื่องไม้ชั้นบน พิธียกเครื่องไม้ชั้นบนได้ใช้พระทำทั้งหมด บริเวณที่มีรอยต่อไม้จะบรรจุพระพิมพ์ไว้ สิ่งที่สำคัญสำหรับมณฑปหลังนี้ คือ บานประติมากรรมและสลักอย่างสวยงาม 3 บาน โดยช่างชาวจีนจากไหหลำ ปัจจุบันบานประติมากรรมและสลักเหลืออยู่เพียงบานเดียว ภายในมณฑปเคยเป็นที่ตั้งของพระพุทธรูปบาทจำลอง

2) **พระอุโบสถ** สร้างขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2442 ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่า ภาพจิตรกรรมทางฝั่งทิศตะวันตก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และข้าราชการบริพารเป็นผู้เขียน

3) **ภาพจิตรกรรมฝาผนัง** เป็นภาพเขียนสีฝุ่นมีร่องพื้น จิตรกรรมด้านทิศเหนือ และทิศใต้เป็นลักษณะฝีมือช่างพื้นฐานในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพพุทธประวัติสอดแทรกวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จิตรกรรมด้านตะวันออกเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด ภาพส่วนบนเป็นภาพพุทธประวัติมารวิชัย ภาพตอนล่างระหว่างช่องประตูเป็นภาพพุทธประวัติตอนบำเพ็ญทุกรกิริยา มีลักษณะต่างจากจิตรกรรมด้านบนอย่างเห็นได้ชัด เนื่องด้วยเป็นภาพฝีพระหัตถ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จ ลักษณะการวางรูปแบบและเค้าโครงคล้ายกับภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ที่วัดราชาธิวาส (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 94-95)

วัดธรรมามูลวรวิหาร

วัดธรรมามูลเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 1 บ้านธรรมามูล หมู่ที่ 1 ตำบลธรรมามูล อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ทิศตะวันออกติดกับเขาธรรมามูล ทิศตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา โดยพื้นที่ตั้งวัดอยู่บนไหล่ภูเขาธรรมามูล วัดธรรมามูลเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เป็นวัดที่กษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัยเป็น

ผู้สร้าง คือ พระมหาธรรมราชา มีหลักฐาน คือ พระพุทธรูปบูชาบรรจุอยู่ในองค์เจดีย์ที่พังลงมา และพระเครื่อง(พระร่วง) เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีใบเสมาคู่ศิลปะอยุธยา สำหรับพระพุทธรูปสุโขทัยนั้นศิลปะสุโขทัยนั้น ผู้สร้างวัดได้นำมาประดิษฐานไว้ในทะเบียนวัดได้ระบุไว้ประมาณ พ.ศ. 2120 ว่าเป็นปีที่สร้างวัด แต่เดิมวัดนี้ตั้งอยู่ที่ราบตรงกลางลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อแม่น้ำได้เซาะตลิ่งพังเข้ามา จึงย้ายเสนาสนะมาจัดสร้างขึ้นบนไหล่ภูเขาซึ่งเป็นที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน และที่สำคัญวัดนี้ได้รับพระราชทานเขตวิสุงคามสีมา กว้าง 20 เมตร ยาว 70 เมตร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้เคยเสด็จมาทอดผ้าพระกฐินที่วัดนี้ด้วย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530)

ภูมิสถานต่อวัดนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงตรัสไว้เมื่อ พ.ศ. 2444 ว่าวัดนี้อยู่บนไหล่เขา แปลงวัดมีกำแพงค้ำรอบ หน้ามีโบสถ์ เป็นโบสถ์โถง เสาอิฐหลังคาเครื่องปะคุด มุงกระเบื้องกุบ พระประธานเป็นพระหล่อตามแบบข้างนครไชยศรี คือ ที่เขมรมีกรอบหน้า เสมาหินทรายแดง ดอกไม้กนก ทรงกล่าวถึงพระธรรมจักรไว้ว่า เป็นพระยืนผลักมือขวา กลางใจมีมิตราบัว เรียกว่า ตราธรรมจักร พระนี้ทำด้วยอิฐปูนก่อติดกับฝาผนังครึ่งซีก เป็นพระฝีมือเก่าแก่ แต่ที่หลังคาโบสถ์ ในการตีตราธรรมจักรไปคนละอันสองอัน ทำให้มือพระหัก ต้องเอาเหล็กทำหลักค้ำไว้ (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510) ได้มีหลักฐานกล่าวถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จมาที่วัดธรรมามูลถึง 3 ครั้ง คือ ใน ร.ศ. 120 ร.ศ. 125 และร.ศ. 127 ดังมีข้อความปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์เสด็จประพาสต้น มีพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 8 เดือนตุลาคม ร.ศ. 120 ถึงกรมหลวงเทเวศร์วรวงศ์ว่า “เช้าเวลา 3 โมงเศษ ถึงธรรมามูลขึ้นเขามีสถูปอยู่มาก พระวิหารใหญ่หลังคาพังทลายลงทั้งแถบจำต้องปฏิสังขรณ์ เมื่อนมัสการพระ แจกเสมารายธูแล้วลงเรือเดินทางต่อมามาก” ส่วนพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 9 เดือนสิงหาคม ร.ศ. 125 ทรงบันทึกไว้ว่า “บ่าย 2 โมงครึ่ง ได้ออกเรือแวะที่โรงทหาร (บริเวณที่ตั้งศาลากลางในปัจจุบัน) ขึ้นตรวจแถว กลับจากโรงทหารขึ้นมาถึงเขารธรรมามูล 4 โมงครึ่ง ข้ามไปถ้ำรูปที่หาดตรงข้ามจนเย็น จึงเข้าเรียปรปฏิสังขรณ์ศาลาและพระวิหารขึ้นมาใหม่” นอกจากนี้ยังสันนิษฐานว่าสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถจะเสด็จตามมาด้วย ซึ่งมีหลักฐาน คือ จารึกแผ่นหินอ่อนที่โคนด้านบนของเสาต้นกลางของซุ้มบันไดวัดธรรมามูลฯ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 68)

ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อปีแรกหม่อมฉันเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ขึ้นไปตรวจราชการหัว

เมืองเหนือ เมื่อฤดูน้ำ ได้พระราชทานพระกลืนหลวงไปทอดที่วัดธรรมามูลด้วย หม่อมฉันไปพักแรมที่เมืองชัยนาท รุ่งเช้าออกจากเมืองชัยนาทขึ้นไปบนเขาธรรมามูล” (คณะกรรมการอำนวยการจัด

งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 69)

ในปี พ.ศ. 2510 คณะสำรวจของศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล และประพัฒน์ คงทองเดช ได้ปีนป่าขึ้นไปสำรวจบนยอดเขาธรรมามูล ซึ่งพบร่องรอยโบราณสถาน มีลักษณะคล้ายฐานเจดีย์แปดเหลี่ยมอยู่ 2 องค์ และวิหารตอนข้างบนด้านทิศใต้ เป็นบริเวณลานกว้างขวางมาก บางทีบริเวณบนยอดเขานี้ น่าจะเป็นที่ตั้งวัดมาก่อนก็ได้ ภายหลังจึงลงไปตั้งอยู่บริเวณไหล่เขา แต่ลักษณะสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์นั้นเห็นจะไม่เก่าเกินไปกว่าสมัยอยุธยา

ภายในวัดธรรมามูลแห่งนี้บรรดาโบราณวัตถุส่วนใหญ่ที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่า จัดอยู่ในศิลปะแบบอยุธยา มีพระพุทธรูปแบบอุททองอยู่ในโบสถ์เพียงองค์เดียวเท่านั้นที่แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ก่อนศิลปะอยุธยา และที่สำคัญน้ำจากบริเวณหน้าวัดธรรมามูลฯ ถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่นำไปใช้ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา วัดแห่งนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 82-83)

โบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ

1) **หลวงพ่อธรรมจักร** ประดิษฐานอยู่บริเวณพระวิหารด้านหน้าวัดธรรมามูลวรวิหาร มีตำนานที่กล่าวถึงที่มาของหลวงพ่อธรรมจักรต่างกันไปคือ กล่าวว่า หลวงพ่อธรรมจักรลอยน้ำมา สมัยเดียวกับหลวงพ่พุทธรโสธร เมื่อมาถึงหน้าวัดก็วนเวียนอยู่อย่างนั้น พระและชาวบ้านจึงอัญเชิญประดิษฐานอยู่ในวิหาร (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530: 7) ส่วนอีกกระแสกล่าวว่า ท่านเสด็จมาเอง โดยเสด็จมาประทับยืนในพระปฐมฐานค์(หลัง) ฟังผนังพระวิหาร ทางวัดพยายามจะเคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่ไปประดิษฐานที่อื่น แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 121)

หลวงพ่อธรรมจักรเป็นพระพุทธรูปศิลปะร่วมสมัย คือ เชียงแสน-สุโขทัย สร้างด้วยปูนปั้น เป็นปางห้ามญาติ ประทับยืนบนฐานดอกบัว พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระ บริเวณฝ่าพระหัตถ์มีรูปธรรมจักรติดอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ จึงได้นามว่า “หลวงพ่อธรรมจักร” หลวงพ่อธรรมจักรนับเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดชัยนาท ประชาชนให้ความนับถือเป็นอย่างมาก ได้มีการนำสัญลักษณ์พระธรรมจักรมาเป็นสัญลักษณ์ และตราประจำจังหวัดชัยนาท

2) พระบาทศิลาจำหลักอยู่ภายในพระวิหาร อยู่บริเวณชั้นในข้างหลังหลวงพ่อธรรมจักร แต่เดิมนั้นอยู่ที่ส่วนวิหารชั้นนอก ด้านขวาของหลวงพ่อธรรมจักร ดังที่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงเขียนแปลนไว้ในครั้งที่เสด็จไปถึง และต่อมาคงเคลื่อนย้ายเขาสู่วิหารชั้นใน ทรงตรัสถึงพระบาทศิลาว่า พระบาททำด้วยศิลา ลายลักษณะสลักไปรูปกลมตามวงจักร ศิลารอยพระบาทรอยนี้เก่ามาก ซึ่งรอยพระบาทนี้เปรียบเทียบกับความเก่าแก่ได้กับลวดลายจำหลักต่าง ๆ ในศิลปะอยุธยา ดังนั้นรอยพระบาทศิลานี้เห็นจะไม่เก่าเกินไปกว่าสมัยอยุธยา (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510: 81)

3) จารึกวัดธรรมามูล (บริเวณซุ้มบันได) เป็นจารึกแผ่นหินอ่อนที่โคนด้านบนของเสาด้านกลางที่เป็นเสาซุ้มบันได ติดกับลานพระวิหาร ได้จารึกเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี ขนาดของบันได และผู้ที่ร่วมบริจาค โดยปรากฏพระนามของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เป็นพระนามแรก ที่ทรงบริจาคเงินจำนวน 200 บาท (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 120)

4) ใบเสมา ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ เป็นใบเสมาคู่ ทำจากวัสดุศิลาทรายสีแดง บางแผ่นได้แตกหักไปบ้าง สลักลายกนกสันนิษฐานว่าเป็นศิลปะอยุธยา กำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 เพราะความนิยมในศิลาทรายสีแดงนั้น นิยมทำกันอย่างแพร่หลายในรัชกาลสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองลงมา (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510: 81)

5) อุโบสถ และพระวิหาร เป็นสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา จากลักษณะของอุโบสถเป็นโบสถ์โถง เสาอิฐ หลังคาเครื่องประคอง มุงกระเบื้องกုပ် แต่ไม่ทราบประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน ได้มีการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2495 (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 69)

6) ซากเจดีย์ด้านหลังวิหารหลวงพ่อธรรมจักร เหลือเพียงฐานเจดีย์ ลักษณะ คือ ก่ออิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง มีสถาปัตยกรรมไม้เก่าเกินสมัยอยุธยา พระเครื่องในเจดีย์ที่พังลงมาเป็นศิลปกรรมช่างสุโขทัย และยังมีเจดีย์รายที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเช่นกัน (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542: 69)

7) วิหารบนเขาธรรมามูล มีความเชื่อกันว่าเป็นสถานที่ปลูกเสกน้ำมันดีให้แก่ทหาร เพื่อเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจในยามออกศึก สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะสมัยอยุธยา ลักษณะวิหารก่ออิฐถือปูน ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม 2 ชั้น

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปสมัยอยุธยา แต่ได้ถูกคนร้ายลักลอบตัดเศียรไป ทางวัดจึงได้ทำเศียรจำลองขึ้นใหม่ (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510: 81)

ประวัติเมืองสรรค์บุรี

เมืองสรรค์บุรีตั้งอยู่ในเขตอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองติดกับแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาย่อยที่แยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณเมืองชัยนาท แม่น้ำสายนี้ไหลผ่านเมืองสรรค์บุรีไปทางทิศใต้ และบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่าส่วนด้านอื่น ๆ ของเมืองล้อมรอบด้วยคูเมือง และกำแพงเมือง ซึ่งยังพอมีร่องรอยอยู่บ้าง พื้นที่ภายในเมืองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน เดิมมีคลองกั้นอยู่บริเวณพื้นที่ทั้ง 2 นี้ (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549)

เมืองสรรค์บุรี หรืออีกชื่อหนึ่งว่าเมือง “แพรศรีราชา” ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองปรากฏว่าอยู่ในย่านที่เป็นบ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยทวารวดี จากศึกษารูปร่างของเมืองจากภาพถ่ายทางอากาศ เมืองแพรศรีราชามีลักษณะผังเมืองที่ซับซ้อน แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองใหญ่ที่อยู่ต่อเนื่องกันมานาน ต่อมาในสมัยลพบุรีได้มีการพบทับหลังศิลปะขอมแบบบาปวน เป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณประทับอยู่เหนือหน้ากาล ติดอยู่ที่หลังหลวงพ่อบาย วัดพระแก้ว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2517) เนื่องจากเมืองสรรค์บุรีตั้งอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย และสามารถติดต่อกับเมืองสำคัญต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก เช่น เมืองลพบุรี กรุงศรีอยุธยา สุพรรณบุรี สุโขทัย และล้านนา ดังนั้นโบราณวัตถุสถานที่พบในเมืองสรรค์บุรีนี้ จึงได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบศิลปะที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเหล่านี้อยู่บ้าง (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549) ตัวอย่างรูปแบบงานศิลปกรรม มีดังนี้

- เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองสรรค์บุรี มีรูปแบบเดียวกับเจดีย์บางองค์ในสุพรรณบุรี เช่น เจดีย์วัดพระรูป ซึ่งมีลักษณะเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547)
- เจดีย์ทรงกลีบมะเฟือง วัดมหาธาตุ สรรค์บุรี มีรูปแบบคล้ายกับเจดีย์ทรงกลีบมะเฟืองที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ จังหวัดลพบุรี (อิสกรุล คงชนะ, 2546)
- เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่วัดโตนดไหล มีลักษณะเหมือนกับเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เช่น วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย
- การพบทับหลังแบบบาปวน รูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณประทับอยู่เหนือหน้ากาล ฯลฯ

นอกจากนี้เมืองสรรค์บุรียังเป็นแหล่งรวมของพระพุทธรูปบูชา และพระเครื่อง ซึ่งมีลักษณะโดยเฉพาะเรียกว่า “สกุลช่างเมืองสรรค์”

วัดมหาธาตุ

ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ห่างจากตัวเมืองชัยนาทประมาณ 20 กิโลเมตร ยังมีชื่อเรียกอีกว่า “วัดหน้าพระธาตุ” หรือ “วัดศิระเมือง” ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย ทางทิศตะวันตก (โทโมอิโตะ ทะกะตะ, 2549) หรือตอนหักโค้งไปทางด้านทิศตะวันออก บางส่วนด้านหน้าของวัดขนานไปตามลำน้ำ วัดนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1897 สมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย กรุงสุโขทัย และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 กรุงศรีอยุธยา (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) นับว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองสรรค์มาเป็นระยะเวลายาวนาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยเสด็จประพาสที่วัดแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2444 ทรงมีลายพระหัตถ์บันทึกไว้ว่า “วัดมหาธาตุตั้งอยู่ใจกลางผ่านคูเมืองทั้ง 2 ด้าน เจริญยังมีปรากฏเป็นเนินดินยื่นเข้าไปจากแม่น้ำปากตะวันตก 20 เส้น แต่เมืองนี้เป็นเมืองทำนอง 2 ฝากแม่น้ำเช่นเมืองทั้งปวง ฝั่งตะวันออกจะยื่นเข้าไปมากน้อยเพียงใดเค้าเงื่อนหายไป บางทีจะได้อยู่แค่ปากเดียวชั้นหลัง วัดมหาธาตุนั้นตามฝีมือทำเป็น 2 คราว หรือ 3 คราว ชั้นเดิมทีเดียวเป็นอย่างเมืองละโว้ ชั้น 2 เป็นเมืองลพบุรีเป็นการทำเพิ่มเติมซ้ำ ๆ กันลงไป...” (ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2510)

กลุ่มโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญภายในวัด

- **พระมหาธาตุ** ซึ่งเป็นเจดีย์ประธานของวัด ตำแหน่งตั้งอยู่ภายในระเบียงคด (อิสรวงศ์ กงชนะ, 2546) จากการเดินทางไปสำรวจชัยนาทของกงเดช ประพัฒน์ทอง พร้อมด้วยศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้บรรยายว่า “..ทางด้านหน้าพระธาตุออกไปทางทิศตะวันออก มีวงกำแพงสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบอุโบสถไว้ แนวกำแพงนั้นต่อเนื่องกับวงกำแพงพระมหาธาตุ และเชื่อมต่อกับแนวกำแพงสี่เหลี่ยม ซึ่งล้อมรอบวิหารอยู่ในระดับเดียวกัน ทางทิศเหนือของพระอุโบสถ...” (กงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510)

ต่อมาได้มีการขุดแต่งพระมหาธาตุใหม่ในปี พ.ศ.2546 ทำให้ทราบว่าพระมหาธาตุมีลักษณะก่อด้วยอิฐ ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีร่องรอยคล้ายกับบันไดทางขึ้นทางทิศตะวันออก ส่วนบนของเจดีย์ได้หักพังทลายลงมาทางทิศตะวันตก และปรากฏพระพุทธรูปประทับนั่งโดยรอบระเบียงคด

- **เจดีย์ทรงปรางค์กลีบบะเพอง** เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐ พบภายในวัดมหาธาตุ 2 องค์ ในซุ้มจะนำมีพระพุทธรูปลีลาปรากฏ โดยลักษณะของเจดีย์แล้วมีความใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงปรางค์กลีบบะเพองที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

จากรูปแบบแล้วทำให้สันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟืองที่สรรคบุรีนี้น่าจะสืบทอดมาจากเจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟืองหมายเลข 1 ข วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี แต่คลี่คลายลงมาเป็นทรงสูงเพียวและองค์ประกอบเจดีย์ที่ง่ายขึ้น ส่วนพระพุทธรูปในซุ้มจะนำเสนออิทธิพลสุโขทัยและล้านนา ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงแสดงความเป็นพื้นเมืองอยู่ด้วย ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปที่ปรางค์ยอศกลีบมะเฟือง หมายเลข 6 ข วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี ส่วนลวดลายปูนปั้นที่เจดีย์ก็แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับลวดลายในสมัยอยุธยาตอนต้นอยู่ สามารถกำหนดอายุได้อยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549)

- **เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม** พบเจดีย์รูปแบบนี้รวมทั้งสิ้น 7 องค์ เป็นเจดีย์ที่มีทั้งฐานและเรือนธาตุอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งจากเจดีย์แปดเหลี่ยมที่ไม่มีเรือนธาตุคือเจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งเจดีย์ 7 องค์นี้มีลักษณะคล้ายกัน ยกเว้นเจดีย์หมายเลข 2 เป็นยอศกลีบมะเฟือง แม้ว่าเจดีย์เหล่านี้ผ่านการบูรณะมาแล้ว แต่ก็ยังคงเหลือเค้าเดิมอยู่บ้าง

จากการวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม อาจจัดได้เป็น 2 กลุ่ม ตามรูปแบบจระนำ และซุ้ม คือ กลุ่มแรกมีจระนำและซุ้มติดกัน อยู่กลุ่มเดียว กับปราสาทยอด วัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี เจดีย์แบบเดียวกันที่วัดพรหมมาศร์ จังหวัดลพบุรี และเจดีย์หมายเลข 7 วัดมหาธาตุ สรรคบุรี เป็นต้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งทำจระนำ และซุ้มแยกโดยมีหน้ากระดาน ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม ในถ้ำเขาหลวง จังหวัดเพชรบุรี เจดีย์แบบเดียวกันที่วัดไก่อี้อย และเจดีย์หมายเลข 1-6 วัดมหาธาตุ สรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ส่วนรายละเอียดของรูปแบบเจดีย์ และลวดลายประดับของเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม วัดมหาธาตุ สรรคบุรี สามารถเชื่อมโยงกับเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยมในภาคกลางดังกล่าว และเจดีย์บางองค์ที่มีรูปทรงต่างกัน เช่น เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในศิลปะทวารวดีและล้านนา ตลอดจนปรางค์ประธานวัดราชบูรณะด้วย ส่วนรูปแบบพระพุทธรูปแสดงลักษณะโดยเฉพาะ ซึ่งพบที่เจดีย์บางองค์ในเมืองลพบุรี น่าจะเกิดจากการรับอิทธิพลสุโขทัย และบางองค์อาจแสดงอิทธิพลศิลปะล้านนาด้วย

ดังนั้นกลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม วัดมหาธาตุ เมืองสรรคบุรีสามารถกำหนดอายุได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งตรงกับพงศาวดารของอยุธยาระบุว่าในช่วงนี้เมืองสรรคบุรีมีความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างอยุธยา และสุโขทัย (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ, 2549)

- พระอุโบสถ แบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีพะไลด้านหน้าด้านหลังภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปนั่ง ก่อด้วยอิฐถือปูน 2 องค์ หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น มีหน้าต่างด้านหน้าคล้ายมุขเด็จดังเช่น พระที่นั่งจันทรพิศาล ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

สันนิษฐานว่าพระอุโบสถของวัดมหาธาตุนี้ น่าจะใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองในสมัยนั้น เนื่องจากแถบบริเวณหน้าวัดออกมา ชาวบ้านยังคงเรียกว่า “หน้าพระลาน” จากลักษณะโดยทั่วไปของพระอุโบสถทำให้สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีการซ่อมแซมในภายหลังจนมีลักษณะไม่เหมือนเดิม (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542)

- กลุ่มพระพุทธรูป เมื่อกล่าวถึงลักษณะพระพุทธรูปที่อยู่ในวัดมหาธาตุ ทำให้สามารถแบ่งยุคศิลปกรรมได้ออกเป็น 2 แบบ คือ ศิลปะแบบลพบุรีและศิลปะอยุธยาตอนต้น ศิลปะแบบลพบุรี เช่น พระพุทธรูปนาคปรกมี 2 องค์ นอกนั้นพระพุทธรูปที่ปรากฏทั่วไปเป็นแบบอยุธยาตอนต้น (คงเดช ประพัฒน์ทอง, 2510)

1) หลวงพ่อหมอ หรือหลวงพ่อกุหลาบเมือง เป็นพระพุทธรูปศิลปะอยู่ในวิหารเล็กติดกับวิหารเก่า เป็นที่เคารพสักการะแก่ประชาชนชาวสุพรรณบุรีมาก ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542)

2) เสาหินหลักเมือง อยู่ด้านหลังหลวงพ่อกุหลาบ

2.2 สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาทางด้านกายภาพและการสร้างคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ต้องอาศัยกรอบแนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์และกลไกการให้ความรู้ ความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวในการอธิบาย รวมทั้งจากการศึกษาข้อมูลจากทั้งเอกสารขั้นต้นและขั้นรอง ทำให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท มีความสำคัญทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม วิชาการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญทางด้านสังคม ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่ชุมชนเพื่อรับทราบแนวทางการจัดการแหล่งมรดกสถานของตนเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีด้วยการวิจัย ในขณะเดียวกันผลจากการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสอบถาม การระดมสมองเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการจัดประชาพิจารณ์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อหาศักยภาพทางกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่ง โดยจะดำเนินการตามลำดับขั้นตอนเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

คำถามการวิจัยข้อที่ 1 ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและ ภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างไร

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1) คณะผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูล การค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อเป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งวางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการศึกษาเอกสาร แผนที่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ ภาพถ่ายทางอากาศ ทั้งในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน และภาพถ่ายดาวเทียม

2) การสำรวจภาคสนามร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาศักยภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดพระมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา การสำรวจพื้นที่จริงร่วมกับชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลและศักยภาพด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ที่ต้องการศึกษาโดยตรง

3) ประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แหล่งจังหวัดชัยนาท ตามแผนการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2548) ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ในประเด็นดังนี้

การจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาด การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทางเดินเท้า – ทางเดิน การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว

4) สัมภาษณ์เชิงลึกภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวหลักของชัยนาท ได้แก่ ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและที่ต้องการในอนาคต

5) ประชุมกลุ่มย่อยนักวิชาการผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งท่องเที่ยว

6) ประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว 5 แห่ง โดยพิจารณาทางด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (Physical Carrying Capacity: PCC) ซึ่งหมายถึงระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่

7) ออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แห่ง

8) จัดทำฐานข้อมูลสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมพร้อมตรวจสอบความถูกต้องโดยการจัดทำประชาพิจารณ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ ภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวหลักของชัยนาท ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น

2) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1) ภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จัดเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท รองผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท หัวหน้าสำนักงานจังหวัดชัยนาท หัวหน้าส่วนงานยุทธศาสตร์จังหวัดชัยนาท นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 4 จังหวัดลพบุรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท ผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 12 ผู้อำนวยการสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท และหัวหน้าหน่วยป้องกันและปราบปรามการประมงน้ำจืดเขื่อนเจ้าพระยา รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน

2.2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ เช่น นายกเทศมนตรีแพรกศรีราชา รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลธรรมามูล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเต่า ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอวัดสิงห์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น เจ้าอาวาส ผู้นำทางสังคม เป็นต้น โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบบ Snowball Sampling เป็นการกำหนดการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ๆ ละ 3 คน ในแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง เช่น เจ้าอาวาส กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นให้แนะนำผู้ที่สัมภาษณ์อีก 2 ท่าน

2.3) ชุมชนท้องถิ่น ที่พำนักอยู่บริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบบ Snowball Sampling รวมทั้งสิ้น 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสำรวจทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม โดยมีหัวข้อดังนี้ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิสถาปัตยกรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ ฯลฯ สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่ายดาวเทียม เครื่องวัดพิกัดจากสัญญาณดาวเทียม (GPS) เครื่องวัดระยะทางด้วยแสงเลเซอร์แบบมือถือ เป็นต้น

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure In-depth Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยทำการสัมภาษณ์กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาศักยภาพทางกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงสภาพในอดีตและปัจจุบันของบริบทชุมชน

3) การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในด้านศักยภาพทางกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

4) แบบฟอร์มบันทึกด้านกายภาพและประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว โดยประกอบด้วยปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยว ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดชัยนาท

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการ ของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท		
ปัจจัยชี้วัด	ตัวชี้วัด	มาตรฐานชี้วัด
ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (Physical Carrying Capacity: PCC)		
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ กิจกรรมนันทนาการ	- พื้นที่บริเวณจุดชมทิวทัศน์ - พื้นที่ไหว้พระ - พื้นที่ประกอบกิจกรรม	- 2 ตร.ม./คน ^{2/} - 2 ตร.ม./คน ^{2/} - 2 ตร.ม./คน ^{2/}
2. การคมนาคม	- พื้นที่ลานจอดรถ	- ไม่น้อยกว่า 12 ตารางเมตร/คัน ^{3/}
3. บ้านพักนักท่องเที่ยว	- จำนวนเตียงของที่พัก	- จำนวนเตียงของที่พักในปัจจุบัน
4. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขาในปัจจุบัน
5. ร้านอาหาร	- จำนวนที่นั่งในร้าน	- จำนวนที่นั่งในร้านปัจจุบัน
6. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	- จำนวนคนที่ไม่เกินการ ควบคุมของมัคคุเทศก์	- 40 คน/พื้นที่รอบ ^{1/}

ที่มา:

^{1/} โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา, ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

^{2/} การสำรวจภาคสนาม โดย บริษัท เอเซีย แลป แอนด์ คอนซัลแตนท์ จำกัด . 2548.

^{3/} ประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 41 (พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522.

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่พบในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์ การคมนาคม บ้านพัก เป็นต้น จากนั้นคำนวณหาความจุของสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภท เพื่อหาจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สิ่งอำนวยความสะดวกสามารถรองรับการใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งคือค่าขีดความสามารถสูงสุดในการรองรับได้ด้านนันทนาการ (PCC)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งจากการสำรวจทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก และ การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพทางกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แหล่ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่าน

กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยอาศัยบริบทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นพื้นฐาน และนำมาเรียบเรียงเป็นเนื้อหาที่สมบูรณ์

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 คุณค่าและแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง ของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

1) การประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้หลักการประเมินจากกฎบัตรเบอร์ร่า (Burra Charter) ของ อีโคโมสออสเตรเลีย (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS Australia) เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ดังนี้ (Australia ICOMOS, 1999)

1.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) ลักษณะของสถานที่ในด้านรูปแบบ ขนาด รูปร่างลักษณะ สี เนื้องานและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง รวมทั้งบรรยากาศของกลิ่นและเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น

1.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) สถานที่ ๆ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากสถานที่นั้นได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญในอดีต สถานที่นั้นจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นหากมีกิจกรรมที่กระทำมาตั้งแต่ในอดีตสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน มากกว่าบางแห่งที่เคยกิจกรรมที่สำคัญในอดีตแต่ปัจจุบันนั้นสาบสูญไป

1.3) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) ประกอบด้วย สถานที่ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านการเมือง ความรู้สึกรำลึกถึงวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่หรือคนกลุ่มน้อย

1.4) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) มีความสำคัญด้านนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิศาสตร์

2) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว 400 ชุด เพื่อหาศักยภาพทางด้านกายภาพ และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

3) จัดเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ ประชาชนชาวบ้าน และชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แห่ง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แห่ง

2) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบบ Snowball Sampling กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 25 คน และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และได้ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

2) การออกแบบประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม ได้แบ่งกลุ่มค่าคะแนน 1-5 ตามน้ำหนักความสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงแบบประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

ประเภทคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม	ค่าน้ำหนักความสำคัญ					ผลรวม
	1	2	3	4	5	
คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์						
คุณค่าด้านประวัติศาสตร์						
คุณค่าด้านสังคม						
คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม						

3) แบบสอบถามนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยคณะผู้วิจัยออกแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นแล้ว (Pre-test) ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย เนื้อหาของแบบสอบถามประกอบด้วย คำถามปลายปิด ปลายเปิด และมาตรวัดแบบลิเกิร์ต (Likert Scale) โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม มีข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพ ภูมิลำเนา จำนวนผู้ร่วมเดินทาง ประเภทของกลุ่ม ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ เป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งข้อคำถามปลายปิดและปลายเปิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านจังหวัดชัยนาท มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับการพักค้างคืน ข้อคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การเดินทาง ข้อคำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การเดินทาง และข้อคำถามเกี่ยวกับสื่อประชาสัมพันธ์

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท โดยมีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับเหตุผลที่เลือกเดินทางมาแหล่งท่องเที่ยว ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการด้านการสื่อความหมาย และข้อคำถามเกี่ยวกับระดับความรู้สึกแอ็ดของนักท่องเที่ยว ในบริเวณที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง

ตอนที่ 4 ข้อมูลด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 12 ข้อ ข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 ข้อ และข้อคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง จำนวน 10 ข้อ เป็นลักษณะของแบบสอบถามมาตรวัดแบบลิเกิร์ต (Likert Scale) แบบประเมินค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท เป็นลักษณะของแบบสอบถามข้อคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย เป็นการพบปะกับผู้คนจากหลายกลุ่มในชุมชนท้องถิ่นนั้น เพื่อให้คนเหล่านั้นได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ และได้แสดงออกร่วมกันถึงการจัดการรักษามรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นการเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับชุมชนจะช่วยบันทึกข้อมูลที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยเน้นความสำคัญของสถานที่ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น การเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับชุมชนโดยการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นเพื่อค้นหาด้านประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (History Oral) ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่หรือเหตุการณ์สำคัญ

2) ทำการแจกแบบสอบถามแบ่งตามแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา โดยทำการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองทำให้พบว่า วัดมหาธาตุแทบจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเลย อาจเนื่องมาจากขาดการประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมด้านภูมิทัศน์ ดังนั้นในการเก็บแบบสอบถามนี้จึงได้จากแหล่งท่องเที่ยว 4 แห่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามทำให้คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสะกดรอยนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรม (Tracking) ซึ่งเป็นเทคนิคการสังเกตโดยการติดตามนักท่องเที่ยวไปยังจุดต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่ง เพื่อรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการวิเคราะห์จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย และเขียนในลักษณะพรรณนา

2) การประเมินผลคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ได้แบ่งกลุ่มค่าคะแนนเป็น 3 ระดับ ได้แก่

คุณค่าความสำคัญมากที่สุด	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 – 5.00
คุณค่าความสำคัญปานกลาง	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.34 - 3.67
คุณค่าความสำคัญน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 – 2.33

3) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) เพื่อแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ค่าเฉลี่ยจากมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แปลความหมาย ดังนี้

ระดับความพึงพอใจมากที่สุด	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.2 – 5.0
ระดับความพึงพอใจมาก	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.4 – 4.2
ระดับความพึงพอใจปานกลาง	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.6 – 3.4
ระดับความพึงพอใจน้อย	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.8 – 2.6
ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.0 – 1.8

คำถามการวิจัยข้อที่ 3 แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคเป็นอย่างไร

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

1) ประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อร่างแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค

2) ประชาพิจารณ์แผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น จำนวน 100 คน

3) ปรับปรุงร่างสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

4) ประชุมสรุปแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวครั้งที่ 2

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหาในเชิงคุณภาพเป็นหลัก จากการจัดประชาพิจารณ์กับภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้ได้ทราบข้อมูลในเชิงลึกสำหรับการวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อนำเสนอแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทที่สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี

บทสรุป

จากการกำหนดขั้นตอนและระเบียบวิธีวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท โดยอาศัยการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสอบถาม การจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย และการจัดประชาพิจารณ์ โดยคณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการร่วมกันวางแผนและระดมความคิดเห็น ตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จ เพื่อสร้างความรู้ถึงถึงความเป็นเจ้าของและความตระหนักในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งภาครัฐได้มีแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำเสนอผลการศึกษาในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา และการอภิปรายผล

บทนี้จะประกอบด้วยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลการศึกษา โดยคณะผู้วิจัยจะนำเสนอเพื่อตอบคำถามของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนั้นข้อมูลที่นำเสนอเป็นผลการศึกษาที่ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว และแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ผลการศึกษา

คำถามการวิจัยข้อที่ 1 ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างไร

4.1.1 การศึกษาศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม

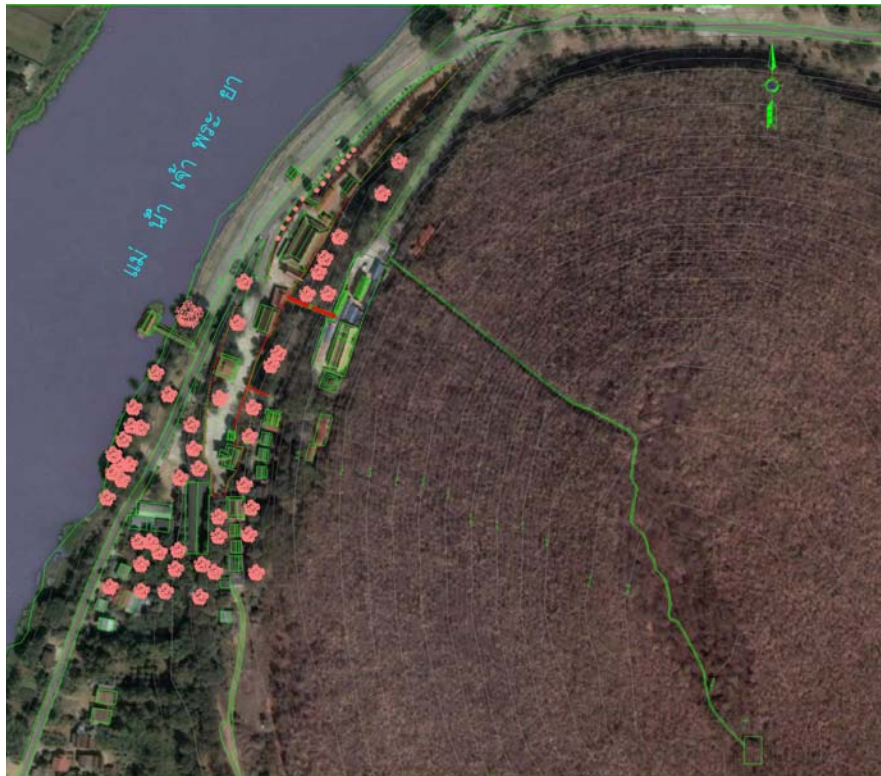
การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท คณะผู้วิจัย ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการศึกษา สำรวจปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมตามแผนการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1) วัดธรรมามูลวรวิหาร

ที่ตั้ง

วัดธรรมามูลวรวิหาร ตั้งอยู่ตำบลธรรมามูลฯ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ชัยภูมิที่ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา ทิศเหนือและทิศใต้มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนมีถิ่นฐานการวางตัวไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเป็นเขารธรรมมุลมีความสูงประมาณ 150 เมตร ทิศตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะการวางผังทางกายภาพของวัดเน้นการวางผังตามแนวแกนทิศเหนือ – ทิศใต้หรือแนวที่ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีพื้นที่ส่วนสังฆาวาส พุทธาวาสและที่ราบบนยอดเขารธรรมามูลเป็นพื้นที่ใช้สอยสำคัญ ด้วยลักษณะการออกแบบและสร้างสรรค์พื้นที่ภายในวัดธรรมามูลฯ เห็นได้ชัดว่าใช้การแบ่งระดับพื้นที่ที่มีความสูงแตกต่างกันสร้างความหมายให้กับที่ว่าง (Space) สถาปัตยกรรม (Architecture) และเน้นลำดับการเข้าถึงพื้นที่ (Hierarchies) ทั้งในส่วน of พื้นที่

สังฆาวาสและพุทธาวาสอย่างชัดเจน สภาพแวดล้อมภายในมีระบบการวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรม ที่เน้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติสามารถกระตุ้นการรับรู้ (Perception) เสมือนกลุ่มอาคารของวัด และระบบที่ว่างมีความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับระบบนิเวศของเขตรรรมานมูล

ภาพที่ 4.1 แสดงที่ตั้งของวัดธรรมามูลวรวิหาร

ที่มา: Google Earth, 2009

สภาพภูมิประเทศ

วัดธรรมามูลฯ มีอาณาเขตตั้งอยู่บนเชิงเขาขนานด้วยแนวแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ใช้สอย ที่ว่าง และกลุ่มอาคารของวัดถูกสรรค์สร้างจึงถูกจัดวางและสร้างสรรค์ให้ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาและยอดเขา ซึ่งส่งผลให้สภาพภูมิประเทศของวัดประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือ สภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบเรียบเกิดจากการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม ปรับระดับและดัดแปลงสัณฐานภูมิประเทศตามแนวระนาบเชิงเขาและยอดเขาให้เป็นพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในพื้นที่ก่อสร้างเป็นกลุ่มอาคารประเภทต่าง ๆ แบ่งเป็นส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาส ลักษณะพื้นผิวมีความเรียบและมีความลาดชันน้อย ส่วนสภาพภูมิประเทศอีกแบบหนึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสัณฐานภูมิประเทศแบบธรรมชาติมีความลาดชันสูง สภาพทั่วไปเป็นป่าไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่นเต็มพื้นที่ ทางวัดและชุมชนได้ร่วมกันสงวนรักษาไว้เป็นป่าที่สำคัญของชุมชน

นอกจากนี้ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความสูงชันยังเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญในการสร้างพื้นที่ให้เกิดความหมายและสื่อสารเรื่องราวทางพุทธปรัชญา ด้วยการสร้างระบบทางสัญจรขึ้นสู่ยอดเขา ธรรมามูลสู่บริเวณวิหารหลวงพ่อนาค ซึ่งเป็นการออกแบบและก่อสร้างเพื่อสร้างศรัทธาผ่านรูปแบบเชิงกายภาพที่สัมพันธ์กับลักษณะของภูมิประเทศด้านรูปทรง ความสูง และความลาดชัน เชื่อมโยงมวลที่ว่างระหว่างยอดเขา ภูเขาและวัดเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดจินตภาพเสมือนวัด ธรรมามูลฯ เป็นเส้นทางเสด็จของพระพุทธเจ้าลงจากสวรรค์มายังโลกมนุษย์

ภาพที่ 4.2 แสดงสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งของวัดธรรมามูลารวิหาร

การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ

เนื่องจากวัดธรรมามูลฯเป็นวัดที่มีอาณาเขตชัดเจน ประกอบกับเป็นวัด ซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของป่าชุมชนและเขาธรรมามูล ซึ่งเปรียบเสมือนพื้นที่กันชนให้กับวัดจึงทำให้สภาพแวดล้อมและบริเวณโดยรอบวัดไม่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมารบกวนหรือประชิดติดกับแนวเขตวัด แต่บริเวณโดยรอบในแนวทิศเหนือ – ได้จะมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ทอดตัวไปตามแนวถนนและแนวริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วยที่ว่าง บ้านเรือน ภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่ปิดล้อม ระดับชั้นความสูงของภูมิประเทศและระดับการขึ้นลงของแม่น้ำเจ้าพระยาส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมีขอบเขตชัดเจน การวางตัวของอาคาร แนวต้นไม้ พื้นที่ว่างโล่งและพื้นที่ป่าชุมชนประกอบเป็นผังชุมชน (Urban Space) ที่มีความสลับซับซ้อน มีทัศนียภาพที่ให้ความรู้สึกร่วมกันอยู่อย่างสงบระหว่างชุมชนและธรรมชาติภายใต้การโอบล้อมของแนวเขาธรรมามูล

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของวัดธรรมามูลฯ ตั้งอยู่บนพื้นที่ใช้สอยหลัก 4 ส่วน ดังนี้

1. พื้นที่ส่วนพุทธาวาสเป็นพื้นที่อันประกอบด้วยกลุ่มอาคารสำคัญสำหรับงานพิธีกรรมทางศาสนาและงานประเพณีต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับชุมชนและผู้คน ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ ศาลาเอนกประสงค์ และกุฏิสงฆ์ ซึ่งลักษณะการวางตัวของที่ว่างและกลุ่มอาคารจะเน้นการวางผังตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้มีความสูงของพื้นที่โดยรวมจากระดับแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 8 – 10 เมตร พื้นที่ส่วนพุทธาวาสนับว่ามีความสำคัญเพราะเป็นตัวแทนเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์สาธารณะระหว่างพระภิกษุร่วมกับชุมชนเข้าด้วยกัน แต่หากพิจารณากระบวนการวางผังและจัดวางพื้นที่ใช้สอยทางทิศใต้ของพื้นที่จะพบว่า พื้นที่ที่เป็นกลุ่มอาคารกุฏิพระสงฆ์แม้จะอยู่ในพื้นที่เขตพุทธาวาสแต่มีการสร้างระดับพื้นที่ให้แตกต่างไปจากระดับพื้นที่โดยรวมเพื่อแสดง การจำกัดขอบเขตการเข้าถึงพื้นที่อย่างชัดเจน

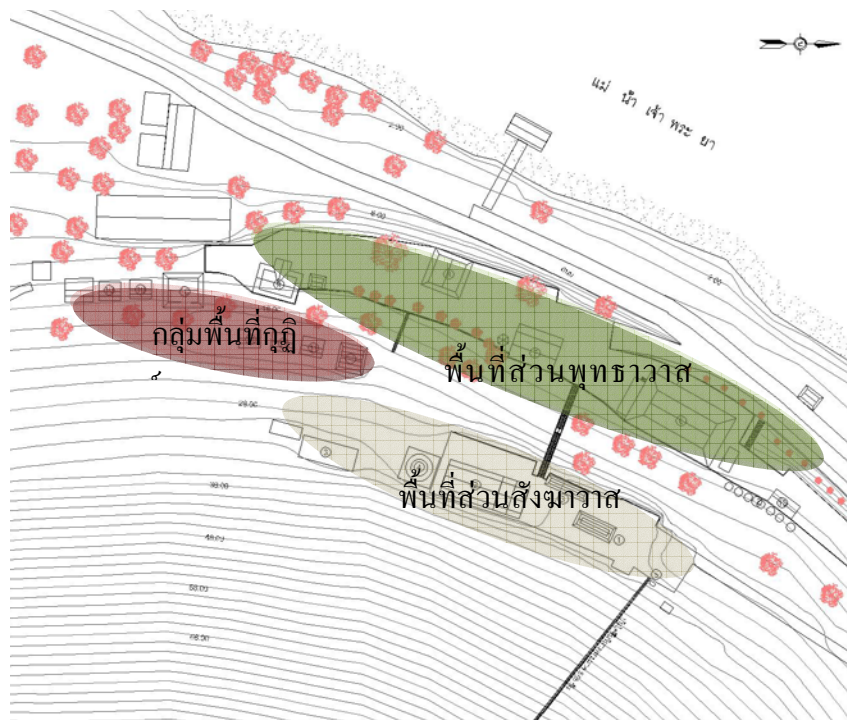
2. พื้นที่ส่วนสังฆาวาสเป็นพื้นที่มีลักษณะการวางตัวของกลุ่มที่ว่างและอาคารวางตัว ตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้เช่นเดียวกับในเขตพุทธาวาส โดยมีระดับความสูงจากแม่น้ำเจ้าพระยา 30 เมตร ในพื้นที่มีการใช้สอยประโยชน์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเฉพาะภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันพื้นที่ส่วนสังฆาวาสทางวัดได้เปิดให้สาธารณะชนได้เข้าไปนมัสการกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในพื้นที่ตลอดทั้งวันจึงส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวและแสวงบุญกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคู่ไปกับการใช้สอยพื้นที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้กลุ่มอาคารที่สำคัญในพื้นที่ประกอบด้วยอุโบสถ วิหาร และเจดีย์วางเรียงตัวเป็นแนวแกนหลักควบคู่ไปกับแนวแกนของระบบทางสัญจรสร้างพื้นที่โดยรอบให้เกิดพื้นที่ใช้สอยต่างๆทางทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นสำนักงาน ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถ ลานระฆังและจุดชมวิวนอกเหนือจากนี้ด้วยแนวคิดการสร้างความหมายกับพื้นที่ในส่วนสังฆาวาส การเรียงตัวตามแนวแกนของกลุ่มอาคารยังสามารถให้ความหมายกับสถานที่ให้สถาปัตยกรรมสามารถแสดงออกถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและแนวคิดแบบไตรภูมิ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ในส่วนนี้ควร จะได้รับการส่งเสริมเพื่อสื่อสารความหมายและความสำคัญของพื้นที่ต่อการรับรู้และความเข้าใจของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ด้วยแนวคิดการสร้างความหมายกับพื้นที่ในส่วนสังฆาวาส การเรียงตัวตามแนวแกนของกลุ่มอาคารยังสามารถให้ความหมายกับสถานที่ให้สถาปัตยกรรมสามารถแสดงออกถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและแนวคิดแบบไตรภูมิ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ในส่วนนี้ควร จะได้รับการส่งเสริมเพื่อสื่อสารความหมายและความสำคัญของพื้นที่ต่อการรับรู้และความเข้าใจของนักท่องเที่ยว

3. พื้นที่ราบบนยอดเขาธรรมามูลเป็นพื้นที่ราบกว้าง 5 ไร่เศษ มีระดับความสูงจากแม่น้ำเจ้าพระยา 143 เมตร การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่จะถูกใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและเป็นจุดชมวิวกว้างทัศนียภาพที่สำคัญของวัด กลุ่มอาคารที่สำคัญประกอบด้วยโบราณสถาน วิหารหลวงพ่อนาค ซากเจดีย์และสระน้ำรูปรางเป็นวงรี การเดินทางเพื่อขึ้นไปยังยอดเขาธรรมามูลและวิหารหลวงพ่อนาค ปัจจุบันจะต้องเดินขึ้นบันไดคอนกรีตเสริมเหล็กจำนวน 565 ขั้น ซึ่งมีทิศ

ทางการเดินขึ้นเป็นแนวเส้นตรง ระหว่างทางที่ระดับความสูงแตกต่างกันสภาพภูมิทัศน์จะมีมุมมองที่เปลี่ยนไปหลากหลายแง่มุมด้วยความหลากหลายของนิเวศวิทยาป่าชุมชน

4. พื้นที่ป่าชุมชน นับว่าพื้นที่ในส่วนนี้เป็นพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวางมากที่สุดของวัด เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันตามธรรมชาติ ลักษณะของผืนป่าเป็นป่าไม้เบญจพรรณขึ้นปกคลุมเขาทั้งหมด ปัจจุบันถูกอนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชน ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์เก็บของป่าเช่น หน่อไม้ เห็ดหรือพืชสมุนไพรต่าง ๆ ได้

ภาพที่ 4.3 การวางผังพื้นที่โดยรวมของวัดธรรมามูลวรวิหาร

1.1 การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management)

การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการปัจจัยทางกายภาพของสถานที่ที่สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและการดำเนินกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า สุขาภิบาล การสื่อสาร ที่จอดรถ ร้านอาหาร พื้นที่พักผ่อน ห้องน้ำและองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการประเภทต่าง ๆ ซึ่งการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

1.1.1) ระบบไฟฟ้า

การจัดเตรียมระบบไฟฟ้า : มีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้า 1 ระบบ

รายละเอียด: ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของวัดธรรมามูลฯ จากการสำรวจพบว่า วัดมีที่ตั้งอยู่เชิงเขาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ใช้สอยส่วนใหญ่ถูกจัดวางให้อยู่ในพื้นที่หลัก 2 ส่วน คือ ส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาส ซึ่งมีระดับความสูงแตกต่างกัน พื้นที่แต่ละส่วนจะมีระบบไฟฟ้าแรงต่ำ 3 เฟส 440 – 380/240 - 220 โวลต์ รองรับความต้องการการใช้ไฟฟ้าแสงสว่าง เครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องขยายเสียง การวางระบบสายไฟเป็นการวางตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ พื้นที่แต่ละช่วงจะถูกกำหนดให้มีจุดส่วนต่อขยายระบบไฟฟ้าออกเป็นระบบสายย่อย 1 เฟส 220 – 240 โวลต์เพื่อใช้สอยภายในอาคารและพื้นที่ส่วนต่าง ๆ

ข้อสังเกต: วัดธรรมามูลฯ ได้ให้ความสำคัญและมีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้าเพื่อสร้างความแสงสว่างภายในอาคารเป็นสำคัญ แต่หากเกิดกรณีไฟฟ้าดับหรือขัดข้องทางวัดจะไม่มีระบบไฟฟ้าสำรองเพื่อสร้างแสงสว่างโดยตรง แต่ด้วยลักษณะการออกแบบระบบช่องแสงและช่องเปิดของอาคารยังสามารถช่วยสร้างสภาวะแวดล้อมให้เกิดการนำแสงธรรมชาติ (Daylight) เข้ามาใช้สอยภายในอาคารทำให้มีความสว่างมากเพียงพอที่จะทำให้เกิดการมองเห็นและการรักษาความปลอดภัย

1.1.2) ระบบสุขาภิบาล

การจัดเตรียมระบบสุขาภิบาล : มีการจัดเตรียมระบบสุขาภิบาลน้ำดีและน้ำเสีย

รายละเอียด: ระบบสุขาภิบาลภายในวัดธรรมามูลฯ ประกอบด้วยระบบสุขาภิบาลน้ำดี (Cool Water Supply System) และระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย (Waste Water Treatment System) โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีทางวัดได้เชื่อมต่อระบบประปาเข้ามาสำรองน้ำไว้ที่ถังพักความจุประมาณ 15 ลบ.ม.จากระบบประปาประจำตำบลธรรมามูล จากถังพักสำรองน้ำทางวัดได้ใช้ระบบส่งน้ำไปยังพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและส่วนสังฆาวาสไปตามแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตกด้วยเครื่องจักรกลสูบน้ำแจกก่ายไปยังพื้นที่ใช้สอยหลักตามระดับชั้นความสูงของภูมิประเทศและตามแนวยาวของพื้นที่ทางทิศเหนือ – ใต้ นอกจากนี้พื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ เช่น สำนักงานชั่วคราว กุฏิพระสงฆ์ ห้องน้ำและสาลาการเปรียญ ทางวัดมีถังพักและสำรองน้ำไว้ใช้ซึ่งระบบสุขาภิบาลลักษณะนี้เป็นระบบการจัดสรรน้ำที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์ใช้น้ำตามความจำเป็น โดยไม่มีการนำน้ำมาใช้ในกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

ระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางวัดได้จัดเตรียมถังคอนกรีตเสริมเหล็กจำนวน 2 – 3 ชุด สำหรับรองรับสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียบริเวณหลังห้องน้ำหรือที่ลับสายดาโกลีห้องน้ำสาธารณะและกุฏิ

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งสิ่งปฏิภูลและน้ำเสียเหล่านี้ได้อาศัยเบกทีเรียและจุลชีพชนิดไม่ต้องการออกซิเจน ช่วยในการย่อยสลาย ช่วยกำจัดจนเหลือกากของเสียจึงนำไปทิ้งหรือทำเป็นปุ๋ยชีวภาพต่อไป นอกจากนี้ในส่วนหนึ่งของระบบน้ำทิ้งที่เกิดจากน้ำฝน ทางวัดอาศัยการระบายน้ำด้วยระบบแรงโน้มถ่วงระบายน้ำไปตามร่องคอนกรีตเสริมเหล็กที่วางตามแนวนานขอบอาคารและตามแนวลาดชันของพื้นที่ตามทางน้ำธรรมชาติให้ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

ข้อสังเกต: วัดธรรมามูลฯ ในภาพรวมเป็นวัดที่มีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาอยู่น้อยประมาณ 10 รูป อัตราการใช้น้ำมีอัตราค่อนข้างน้อย อีกทั้งขีดความสามารถในการสำรองน้ำยังมีปริมาณจำกัด ดังนั้นหากทางวัดมีแผนการส่งเสริมการนักท่องเที่ยว การสำรองน้ำไว้สำหรับบริการเพื่ออุปโภคและบริโภคทางวัด จึงควรจะดำเนินการก่อสร้างหรือติดตั้งถังสำรองน้ำเพิ่มขึ้นและควรมีตำแหน่งการจัดวางที่เหมาะสมให้อยู่ใกล้กับพื้นที่ที่ต้องรองรับผู้คนจำนวนมาก โดยระบบการส่งน้ำควรจะเป็นระบบการจ่ายน้ำที่อาศัยแรงโน้มถ่วงเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน

ระบบสุขาภิบาลน้ำเสียของวัดธรรมามูลฯ อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นระบบการจัดหรือบำบัดน้ำเสียที่ต้องพึ่งพาอาศัยพลวัตรของระบบนิเวศตามธรรมชาติในการกำจัดของเสีย ซึ่งมีข้อสังเกตน่าสนใจว่าหากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในวัดมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเกินขีดจำกัดที่ระบบนิเวศจะรองรับการจัดน้ำเสียต่าง ๆ ได้ หากไม่มีการเตรียมระบบจัดหรือบำบัดน้ำเสียขึ้นมารองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นได้ อนาคตสภาพแวดล้อมภายในวัดอาจเกิดมลภาวะส่งผลกระทบต่อความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติของป่าชุมชนบนเขาธรรมามูลถูกทำลายลงและภาพลักษณ์ของวัดในด้านชีวอนามัยก็จะเสื่อมโทรมลง

1.1.3) ระบบสื่อสาร

การจัดเตรียมระบบสื่อสาร : ไม่มีการจัดเตรียมระบบสื่อสารรองรับการบริการ

รายละเอียด : การจัดเตรียมระบบสื่อสารสำหรับพื้นที่สาธารณะของวัดธรรมามูลฯ จากการสำรวจพบว่า ไม่มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะภายในบริเวณขอบเขตของวัด มีเพียงตู้โทรศัพท์สาธารณะติดตั้งจำนวน 1 แห่งภายนอกวัด

ข้อสังเกต : เมื่อพิจารณาเรื่องตำแหน่งที่ตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะจะเห็นว่าวัตถุประสงค์ของการติดตั้งระบบสื่อสารสาธารณะนั้น เป็นการติดตั้งเพื่อบริการแก่ชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ จากการสังเกตพบว่าตลอดทั้งวันในบริเวณดังกล่าวมักจะมีผู้คนภายในชุมชนเดินทางสัญจรผ่านตลอดเวลาและมักจะจอดรถแวะพักตามร้านค้าริมทาง เพื่อซื้ออาหารและอาหารว่างเป็นประจำ รวมทั้งมีการใช้โทรศัพท์สาธารณะปริมาณมากในช่วงเช้าและเย็น

1.1.4) ที่จอดรถ

การจัดเตรียมที่จอดรถ : ไม่มีการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถอย่างเป็นระบบ

รายละเอียด : ปัจจุบันทางวัดไม่มีพื้นที่จอดรถอย่างถาวรที่เป็นระบบและชัดเจน ซึ่งการจอดรถเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมภายในวัด ผู้คนจะนิยมนำรถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดตามไหล่ทาง ที่ว่างริมถนนของเส้นทางสัญจรหลักภายในวัด และที่ว่างโดยรอบอาคารตามความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ข้อสังเกต : เรื่องที่จอดรถทางวัดได้ตระหนักถึงปัญหาของระบบจราจรและที่จอดรถเป็นปัญหาสำคัญในลำดับแรก เพราะนอกจากจะทำให้ภูมิทัศน์โดยรอบโบราณสถานและศาสนสถานมีทัศนียภาพไม่สวยงาม การสัญจรไม่มีความปลอดภัย ในอนาคตปัญหาจากแรงสั่นสะเทือนที่เกิดจากการขับเคลื่อนพาหนะที่มีระดับความถี่และความรุนแรงจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการต้านทานแรงสั่นสะเทือนของกลุ่มอาคาร ทำให้ประสิทธิภาพการคงรูปทรงของอาคารเสียหาย เกิดปัญหา คือ การทรุดตัวของโครงสร้างและระบบฐานรากอาคารเนื่องจากความหนาแน่นของชั้นดินที่รองรับอาคารเสียหายและขาดเสถียรภาพในการรับและถ่ายแรง

1.1.5) ร้านอาหาร

การจัดเตรียมร้านอาหาร : ไม่มีการจัดเตรียมร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

รายละเอียด : ไม่มี

ข้อสังเกต : ปัจจุบันไม่มีร้านอาหารหรือการบริการแต่อย่างใด จากการสำรวจพบว่าชุมชนบริเวณโดยรอบมีร้านอาหารริมน้ำและริมทางตามทางสัญจรสายหลักภายในหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณหน้าวัดธรรมามูลฯ ซึ่งเป็นชุมทางสำหรับการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรไปยังสถานที่ต่าง ๆ และชุมชนโดยรอบ ดังนั้นหากภายในวัดไม่สามารถพัฒนาพื้นที่ให้เกิดร้านอาหารขึ้นได้ การนำเสนอความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวด้วยร้านอาหารพื้นถิ่นให้เป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวของวัด น่าจะส่งผลให้การท่องเที่ยวมีรูปแบบที่หลากหลายและสร้างเสน่ห์ให้เกิดขึ้นแก่การเดินทาง อีกทั้งยังเป็นช่องทางการสร้างรายได้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขึ้นพื้นฐานที่ระดับหนึ่ง

1.1.6) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว: ไม่มีการจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยรูปแบบการบริหารและดำเนินงานภายในวัดธรรมามูลฯ ที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีรูปแบบที่ซับซ้อน การบริการข้อมูลข่าวสารไม่มีแบบแผนอย่างเป็นทางการ แต่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงเพื่อติดต่อขอรับข้อมูลข่าวสารได้โดยตรงกับไวยาวัจกรหรือพระภิกษุที่สำนักงานชั่วคราวบริเวณศาลาด้านข้าง ตั้งอยู่ระหว่างที่ว่างของอุโบสถและวิหารภายในเขตสังฆาวาส ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดศูนย์รวมผู้คนและนักท่องเที่ยวในการกราบไหว้บูชาสักการะหลวงพ่อธรรมจักร นับว่าสำนักงานมีตำแหน่งที่ตั้งเหมาะสมในการบริการข้อมูลข่าวสาร

1.1.7) พื้นที่พักผ่อน

การจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน: มีการจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน แต่ขาดการเชื่อมโยงการใช้สอยและการประกอบกิจกรรมอย่างเป็นระบบในพื้นที่

รายละเอียด: สภาพแวดล้อมภายในวัดธรรมามูลฯ ประเภทพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่กลางแจ้งเพื่อการพักผ่อน (Recreation Area) จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ประเภทนี้มีจำนวนหลายแห่งด้วยกัน ได้แก่ พื้นที่ว่างริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าเรือหน้าวัด ศาลาราย จุดชมวิวย่างอุโบสถ วิหาร และแหล่งโบราณสถานวิหารหลวงพ่อนาค ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีตำแหน่งที่ตั้งกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ข้อสังเกต: พื้นที่เหล่านี้ขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอยจึงทำให้ไม่มีความน่าสนใจและไม่ส่งเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว แต่หากพิจารณารายละเอียดของพื้นที่ดังกล่าวพบว่า บริบทที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่เหล่านี้ต่างมีศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์ให้พื้นที่เหล่านี้มีเสน่ห์และช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างทั่วถึง โดยพื้นที่เหล่านี้ควรจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์เพื่อชี้นำการเดินทางท่องเที่ยวภายในวัด กระตุ้นให้เกิดการรับรู้ประวัติศาสตร์และความหมายของสถานที่ต่าง ๆ อีกทั้งยังสามารถพัฒนาให้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเส้นทางสัญจรทั้งหมด

1.1.8) ห้องน้ำ

การจัดเตรียมห้องน้ำ: มีการจัดเตรียมห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวในวัด แต่ขาด

คุณภาพและความปลอดภัย

รายละเอียด: ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของวัดธรรมามูลฯ มีจำนวนห้องน้ำชาย 5 ห้อง ซึ่งไม่มีโถปัสสาวะ สำหรับห้องน้ำหญิง มีจำนวน 5 ห้อง ส่วนห้องน้ำคนพิการและผู้สูงอายุไม่มีการจัดเตรียม

ข้อสังเกต: จากการสำรวจพบว่าห้องน้ำมีประเด็นที่สำคัญควรจะพิจารณาอยู่ด้วยกัน 3 ประเด็นคือ

- ปริมาณความเพียงพอในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสำรวจและคำนวณความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวพบว่า ปริมาณห้องน้ำมีจำนวนเพียงพอแก่ความต้องการของนักท่องเที่ยว

- คุณภาพของห้องน้ำ จากการพิจารณาจะเห็นว่าการออกแบบและก่อสร้างห้องน้ำในวัดสามารถสร้างพื้นที่ปิดล้อมที่มีความเป็นสัดส่วนและให้ความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้บริการ แต่เมื่อพิจารณาในด้านชีวอนามัยกลับพบว่า ลักษณะพื้นผิวของผนังและพื้นมีพื้นผิวค่อนข้างหยาบเป็นพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กแบบขัดมันและขัดหยาบ การถ่ายเทและระบายอากาศภายในมีอัตราการไหลเวียนของกระแสอากาศต่ำและการใช้แสงธรรมชาติให้เกิดความสว่างและช่วยฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ มีปริมาณน้อย ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพของห้องน้ำในด้านชีวอนามัยที่ไม่สะอาดเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ควรจะมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้การเลือกใช้อุปกรณ์และสุขภัณฑ์ภายในห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับระยะความสูงในการใช้สอย อีกทั้งลักษณะเฉพาะของสุขภัณฑ์ ที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้ใช้สอยไม่มีความเหมาะสม เช่น การเลือกใช้โถส้วมนั่งยองที่ไม่สามารถตอบสนองลักษณะการนั่งของผู้สูงอายุ ผู้พิการ และหญิงมีครรภ์

- ความปลอดภัยภายในห้องน้ำ จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นผิวภายในห้องน้ำนั้นมีลักษณะพื้นผิวค่อนข้างหยาบจึงเป็นคุณสมบัติเด่น เมื่อพื้นผิวเปียกน้ำจะไม่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดอุบัติเหตุจากการลื่นไถลหรือหกล้มได้ แต่ในเรื่องของอุปกรณ์มาตรฐานสำหรับช่วยจับยึดในการลุกขึ้นยืนหรือนั่งสำหรับผู้สอยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้พิการ นับว่าการติดตั้งหรือจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้สอย

1.1.9) องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

การจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ: ไม่มี

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะการวางผังกลุ่มพื้นที่ใช้สอยและกลุ่มอาคารในวัดธรรมามูลฯ ที่มีการจัดวางผังพื้นที่ไปตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ที่ระดับความสูงแตกต่างกัน ส่งผลให้การสัญจร

และการเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ จะต้องอาศัยการเชื่อมโยงด้วยทางลาด (Ramp) และบันได (Stair) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสัญจรทั้งระบบ แต่จากการสำรวจพบว่า การใช้ทางลาดภายในวัดเป็นการใช้ทางลาดเพื่อการสัญจรเฉพาะรถยนต์ส่วนบุคคล และรถจักรยานยนต์ เท่านั้น ส่วนการสัญจรที่ต้องใช้การเดินเท้าทางวัดได้เลือกใช้บันไดเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสัญจร ซึ่งการเลือกใช้นิคมของระบบทางสัญจรดังกล่าว การใช้ทางลาดเฉพาะยานพาหนะยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สอยที่ต้องนั่งรถเข็น (Wheel Chair) หรือผู้พิการที่ต้องการเข้าถึงพื้นที่ ทั้งในระดับผังรวมและภายในอาคารได้ ส่วนการใช้บันไดเพื่อสัญจรระหว่างพื้นที่ยังไม่มีการติดตั้งราวกันตกและราวสำหรับช่วยจับยึดในการเดินขึ้นและลงที่สอดคล้องกับระยะในการจับยึดของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นอกจากนี้การจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้พิการในส่วนของห้องน้ำและที่จอดรถภายในวัดธรรมามูลฯ ยังไม่มีการจัดเตรียม

1.2) การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม

1.2.1) การวางผังโดยรวม

รายละเอียด: ด้วยลักษณะสัณฐานภูมิประเทศที่มีความลาดชันสูงในอัตราส่วน 1:1 หรือมีความลาดชันประมาณ 45 องศา จึงส่งผลให้การวางผังโดยรวมของวัดธรรมามูลฯ จำเป็นต้องแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นระดับความสูงต่าง ๆ ประกอบด้วย

- พื้นที่ส่วนพุทธาวาสอยู่ในระดับต่ำที่สุด การวางผังของกลุ่มอาคารและที่ว่างจะจัดวางไปตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ โดยอาคารแต่ละหลังจะวางสลับฟันปลา ทางสัญจรเป็นแบบ Double Load Corridor มีทิศทางแบบซิกแซก ผสมผสานพื้นที่เปิดโล่งแทรกตัวอยู่ท่ามกลางอาคารแต่ละหลัง

- พื้นที่ส่วนสังฆาวาสนับว่าเป็นพื้นที่ส่วนสำคัญของวัด การวางผังของกลุ่มอาคารและที่ว่างจะจัดวางไปตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ เรียงลำดับจากอุโบสถ วิหารและเจดีย์ตามแบบแผนการสร้างวัดในสมัยอยุธยา ตามคติความเชื่อแบบไตรภูมิ โดยอาคารแต่ละหลังถูกจัดวางเป็นแนวแกนเส้นตรงอย่างชัดเจน ทางสัญจรเป็นแบบ Single Load Corridor ส่วนพื้นที่เปิดโล่งและที่ว่างสำหรับใช้สอยจะอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกของกลุ่มอาคาร

- พื้นที่ราบบนยอดเขาธรรมามูล ปัจจุบันเป็นแหล่งทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ โดยพบพระวิหาร ซึ่งมีการวางผังกลุ่มอาคารและที่ว่างเป็นการวางผังที่ยึดแบบแผนการสร้างวัดในสมัยอยุธยาตามคติความเชื่อแบบไตรภูมิเช่นเดียวกับพื้นที่ในส่วนสังฆาวาส

ข้อสังเกต: ด้วยรูปแบบและลักษณะการวางผังบริเวณภายในวัดธรรมามูลฯ เห็นได้ชัดว่าถูกออกแบบและสร้างสรรค์จากคติความเชื่อทางพุทธปรัชญาเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ จึงส่งผลให้วัดธรรมามูลฯ มีรูปแบบการวางผังที่เป็นเอกลักษณ์ทางภูมิสถาปัตยกรรม แต่ปัจจุบันแนวคิดและการสร้างสรรค์ดังกล่าวไม่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดปรัชญาและเทคนิคการออกแบบให้ภูมิสถาปัตยกรรมสามารถแสดงความหมายและคุณค่าออกมา

1.2.2) พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่ง

รายละเอียด : ด้วยข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมและสัณฐานภูมิประเทศที่เป็นตัวกำหนดการสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่งภายในวัดเห็นได้ชัดว่า พื้นที่ใช้สอยในส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสต่างถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เพื่อก่อสร้างอาคาร การสร้างพื้นที่โล่งเพื่อประกอบกิจกรรมสาธารณะและทางสัญจร

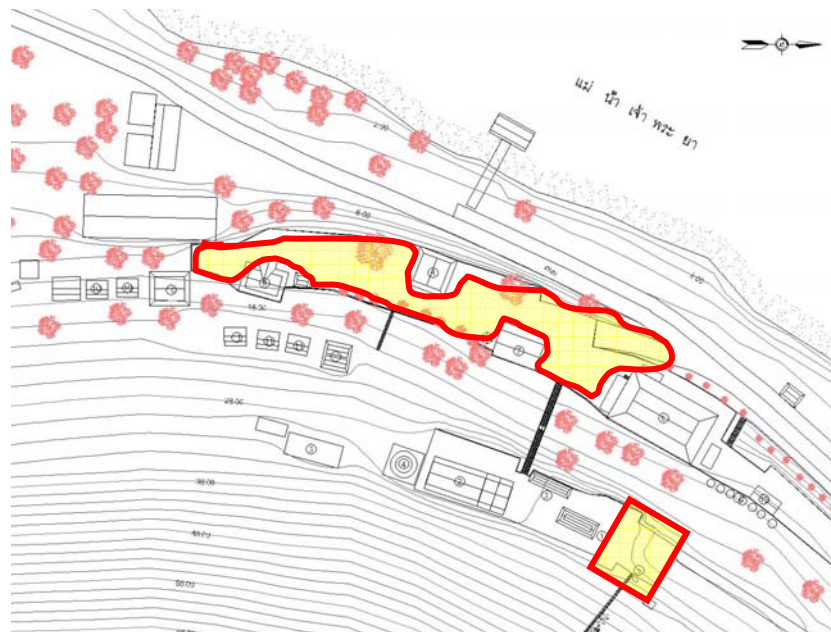
ข้อสังเกต : การจัดการพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่ว่างโล่งภายในวัดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันต่างมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาให้เกิดการเชื่อมโยงใช้สอยพื้นที่กับการประกอบพิธีกรรมและดำเนินกิจกรรมทางศาสนาควบคู่กับการท่องเที่ยวได้ โดยพื้นที่ในส่วนพุทธาวาสซึ่งมีจำนวนพื้นที่ว่างโล่งมากกว่าพื้นที่ในส่วนสังฆาวาสควรจะกำหนดหน้าที่การใช้สอยให้เป็นพื้นที่สำหรับการประกอบกิจกรรมสาธารณะทั้งทางศาสนาและการท่องเที่ยว ส่วนพื้นที่สังฆาวาสควรจะพัฒนาให้เป็นพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เงียบ สงบและสวยงามให้สามารถถ่ายทอดความหมายเชิงพุทธปรัชญาของสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม

1.2.3) ทางสัญจรและที่จอดรถ

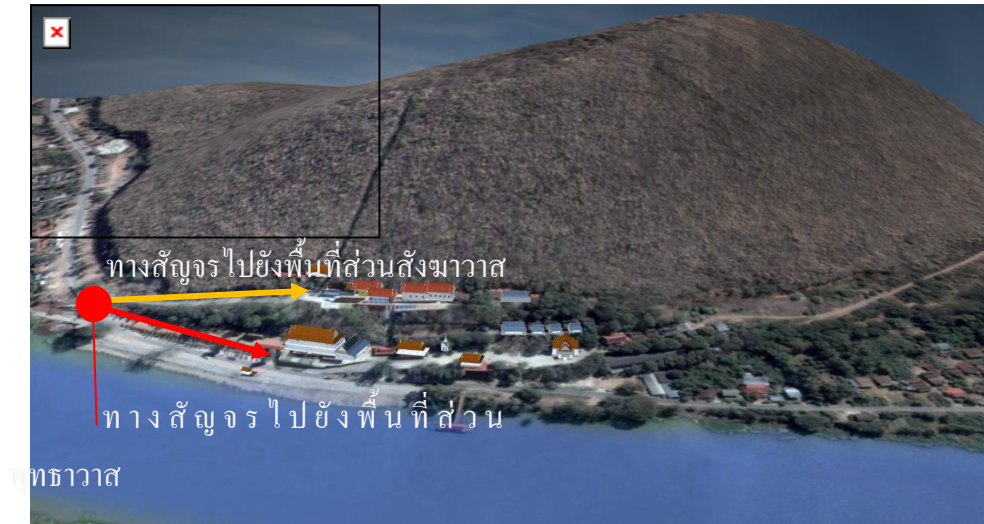
รายละเอียด: ปัจจุบันเส้นทางสัญจรหลักภายในวัดมีอยู่ 2 เส้นทาง โดยแบ่งเป็นเส้นทางที่เข้าสู่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ซึ่งเส้นทางทั้งสองจะแยกมาจากถนนทางเข้าหลักของวัด พื้นผิวของถนนภายในวัดทั้งหมดจะปูด้วยแอสฟัลติกส์ มีความกว้าง 6 เมตรพร้อมไหล่ทาง 2 ข้าง ซึ่งมีความกว้างด้านละ 2 เมตร ทั้งนี้ถนนที่ใช้สำหรับสัญจรในพื้นที่ส่วนสังฆาวาส มีความลาดชันสูงประมาณ 30 องศา ลักษณะเส้นทางมีทิศทางเป็นเส้นตรง ยาว 150 เมตร มีปลายทางอยู่บริเวณที่ว่างหน้าอุโบสถ ส่วนเส้นทางสัญจรที่ใช้เป็นถนนในพื้นที่ส่วนพุทธาวาส มีความลาดชันประมาณ 10 องศา ลักษณะเส้นทางมีทิศทางซิกแซกหักมุมไปมา ยาว 450 เมตร แทรกตัวอยู่ระหว่างกลุ่มอาคารและที่ว่าง โดยมีปลายทางอยู่บริเวณกุฏิพระสงฆ์

ปัจจุบันทางวัดธรรมามูลฯ ได้อาศัยพื้นที่ว่างโล่งระหว่างอาคารและไหล่ทางของถนนในเขตพุทธาวาสเป็นพื้นที่จอดรถหลักสำหรับผู้คนมาทำกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีส่วนนักท่องเที่ยวจะนิยมนำพาหนะมาจอดบริเวณพื้นที่ว่างโล่งหน้าโบสถ์และไหล่ทางของถนนทางเข้าเขตสังฆาวาส

ข้อสังเกต: พื้นที่ในเขตพุทธาวาสเป็นพื้นที่ ๆ เปรียบเสมือนพื้นที่สาธารณะของวัด (Public Space) อาณาบริเวณมีความกว้างขวางและความยาวโอบล้อมพื้นที่ส่วนสังฆาวาส คุณลักษณะเหล่านี้เป็นศักยภาพสำคัญที่สามารถจะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นทางสัญจรหลักและที่จอดรถได้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่แยกออกจากพื้นที่สังฆาวาสอย่างชัดเจน การปรับพื้นที่ (Site Grading) ให้เป็นที่จอดรถและทางสัญจรสามารถดำเนินงานก่อสร้างได้ง่าย มีอาณาเขตกว้างขวางสามารถจอดรถได้ปริมาณมาก สิ้นเปลืองงบประมาณก่อสร้างน้อยและสามารถกำหนดจุดจอดรถเพื่อการเข้าถึงพื้นที่ภายในวัดได้อย่างทั่วถึง

ภาพที่ 4.4 ตำแหน่งที่จอดรถของวัดธรรมามูลวรวิหาร

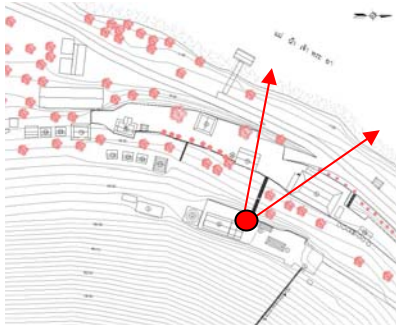

ภาพที่ 4.5 ทางสัญจรของวัดธรรมามูลวรวิหาร

1.2.4) ทิวทัศน์

รายละเอียด: เนื่องจากสภาพพื้นที่ของวัดธรรมามูลฯ มีการออกแบบและวางผังให้มีระดับสูงต่ำแตกต่างกัน รวมทั้งตำแหน่งและระยะที่ตั้งของอาคารที่มีการจัดวางแบบซ้อนเหลื่อม ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สามารถสร้างสรรค์ที่ว่างและพื้นที่ปิดล้อมเป็นการสร้างภูมิทัศน์ให้กับตนเอง นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมของป่าไม้ในเขตรธรรมามูลเป็นฉากหลังช่วยสร้างความร่มรื่นและความสุนทรีย์ให้กับพื้นที่ทั้งในส่วนพุททาวาสและสังฆาวาส

ข้อสังเกต : ด้วยสภาพทิวทัศน์ภายในวัดธรรมามูลฯ นับว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญสมควรต่อ ยอดการพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า ด้วยการจัดวางผังทาง ภูมิสถาปัตยกรรม แต่การจัดการวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อให้เกิดทิวทัศน์ที่สวยงามนั้นจะต้องมีความต่อเนื่อง ซึ่งเทคนิคหนึ่งที่จะนำมาปรับใช้คือ การใช้พรรณไม้ที่มีสีต้นและมีช่วงเวลาในการออกดอกสลับกันไปในแต่ละฤดูกาล นำมาผสมผสานกับพรรณไม้ประจำถิ่นให้พื้นที่มีความโดดเด่นด้วยสีต้นต่าง ๆ นอกจากนี้หากนำทิวทัศน์ของบริเวณโดยรอบมาใช้เป็นฉากหลังให้กับทิวทัศน์ของวัด ด้วยการสร้างพื้นที่ว่างขึ้นใหม่ระหว่างพื้นที่ส่วนพุททาวาสและสังฆาวาส โดยกำหนดจุดชมทิวทัศน์ให้มีมุมมองในระดับต่าง ๆ ประกอบด้วยฉากหลังเป็นทิวทัศน์ของแม่น้ำและธรรมชาติโดยรอบเขตรธรรมามูลจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้ทิวทัศน์ของวัดมีแง่มุมความงามและทิวทัศน์ที่หลากหลายมากขึ้น

ภาพที่ 4.6 ทิวทัศน์โดยรอบวัดธรรมามูลวรวิหาร

1.2.5) ภูมิทัศน์ (Landmark)

รายละเอียด : ด้วยอัตลักษณ์ด้านฐานภูมิประเทศและความเหมาะสมสวยงาม ในการสรรค์สร้างที่ว่าง กลุ่มอาคารและสิ่งแวดล้อมภายในวัดธรรมามูลฯ ด้วยคติความเชื่อพุทธปรัชญา จึงส่งผลให้บันไดทางขึ้นวิหารหลวงพ่อนาคเป็นภูมิทัศน์ที่สำคัญของวัดธรรมามูลฯ ซึ่งแฝงไว้ด้วยความหมาย และภูมิปัญญาโบราณในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้คน ปัจจุบันทางวัดได้ให้ความสำคัญกับมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมแห่งนี้อย่างยิ่ง ซึ่งทางวัดได้ทำการดูแลรักษา ทำนุบำรุงทางขึ้นวิหารหลวงพ่อนาคเป็นประจำให้มีความแข็งแรง สวยงามและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปท่องเที่ยว และสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนยอดเขา

ข้อสังเกต: ไม่มี

1.2.6) เฟอร์นิเจอร์ประดับถนน (Street Furniture)

รายละเอียด: ปัจจุบันอาจจะกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญและการติดตั้งเฟอร์นิเจอร์ประดับถนนทางวัดธรรมามูลฯ ยังไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณค่า

ข้อสังเกต: ด้วยบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในวัดธรรมามูลฯ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสงบ ร่มรื่น ซึ่งรูปลักษณะและการเลือกใช้วัสดุของเฟอร์นิเจอร์ประดับถนนควรมีลักษณะร่วมสมัยที่สอดคล้องกับศิลปะและประเพณีท้องถิ่น

1.3) การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์

ด้วยการออกแบบและการจัดวางผังบริเวณของวัดธรรมามูลฯ ที่มีการแบ่งแยกพื้นที่ที่ใช้สอยในส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน ปัจจุบันทางวัดก็ยังคงยึดรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยดังกล่าวไว้จึงส่งผลรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และลักษณะเฉพาะของการใช้สอยพื้นที่ในแต่ละส่วน โดยไม่มีการรบกวนซึ่งกันและกัน ด้วยปัจจัยสำคัญคือเส้นทางสัญจรและการเชื่อมต่อระหว่างที่ว่างกับกลุ่มอาคารที่สามารถกำหนดและควบคุมลำดับการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและเป็นสัดส่วน ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่ผิดวัตถุประสงค์ภายในวัดธรรมามูลฯ แม้จะไม่มีปัญหาเกิดขึ้นก็ตาม แต่การที่วัดยังไม่สามารถจัดระบบการจราจรและที่จอดรถได้อย่างชัดเจน จึงส่งผลให้พื้นที่ว่างหน้าอุโบสถของเขตสังฆาวาส กลายเป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวและรถส่งของไปโดยปริยาย ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เหมาะสมเพราะเป็นการรบกวนและลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ อีกทั้งยังเป็นการทำลายความสงบและจิตวิญญาณของสถานที่ด้วยเสียงเครื่องยนต์ กลิ่นควันท่อไอเสียและเสียงแตรที่เกิดจากการจราจรในพื้นที่เขตสังฆาวาส

1.4) การจัดการเส้นทางเดินเท้าและทางเดิน

1.4.1) รูปแบบ

ด้วยรูปแบบของเส้นทางเดินเท้าและทางเดินภายในวัดธรรมามูลฯ จากการสำรวจพบว่ารูปแบบของเส้นทางในเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และพื้นที่บนยอดเขาจะมีลักษณะการเดินเป็นเส้นตรงที่สอดคล้องกับแนวแกนการวางตัวของกลุ่มอาคารและที่ว่าง ซึ่งกลุ่มพื้นที่ใช้สอยในแต่ละส่วนและในแต่ละระดับจะถูกเชื่อมโยงและแบ่งแยกด้วยระบบสัญจรระนาบแนวดิ่งเป็นบันไดคอนกรีตเสริมเหล็ก

1.4.2) การเชื่อมโยงเครือข่าย

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของวัดธรรมามูลฯ เป็นเขาที่มีความลาดชันสูง การออกแบบและจัดวางพื้นที่ใช้สอยจึงถูกกำหนดให้ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่ราบ 3 ส่วนคือ พื้นที่ในส่วนพุทธาวาส สังฆาวาสและวิหารหลวงพ่อนาค ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาธรรมามูล การเชื่อมโยงพื้นที่ในแต่ละส่วนจะใช้การวางแนวแกนอาคารเป็นกรอบการอ้างอิงกำหนดขอบเขตที่ว่างและทางสัญจรเป็นจินตภาพสร้างสัมผัสการรับรู้เชิงนามธรรมให้เกิดการนำสายตาเดินทางไปยังจุดต่าง ๆ ของพื้นที่ ในระนาบแนวนอน ส่วนการเชื่อมโยงเครือข่ายสัญจรทางเดินเท้าระหว่างกลุ่มพื้นที่ใช้สอยจะใช้การเชื่อมโยงด้วยระบบสัญจรระนาบแนวดิ่งด้วยบันได

1.4.3) จุดเชื่อมต่อ

หากทำการวิเคราะห์หาจุดเชื่อมต่อระบบสัญจรทางเดินเท้าภายในวัด เห็นได้ชัดว่าการออกแบบและวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมจะใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเป็นตัวกำหนดขอบเขตจุดเชื่อมต่อในเชิงรูปธรรมควบคู่ไปกับการกำหนดขอบเขตของที่ว่างในเชิงนามธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ของผู้คนด้วยประสาทสัมผัส ดังนั้นจุดเชื่อมต่อทางสัญจรทั้งในแนวราบและแนวดิ่งของวัด จึงไม่ปรากฏตัวตนที่ชัดเจนแต่สามารถรับรู้ได้ด้วยความรู้สึกต่อมวลที่ว่างที่เกิดขึ้นระหว่างอาคาร

1.4.4) การเข้าถึง

การจัดระบบการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ภายในวัดธรรมามูลฯ นั้นไม่ได้มีข้อจำกัดอะไรที่ชัดเจนต่อการเข้าถึงไปในแต่ละสถานที่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าภูมิปัญญาในการจัดวางผังบริเวณภายในวัดสามารถที่จะแบ่งแยกพื้นที่ใช้สอยให้เกิดสามัญสำนึกรับรู้ได้ว่าพื้นที่ส่วนใดสมควรเข้าไปหรือพื้นที่ส่วนใดไม่สมควรจะเข้าไป ซึ่งพื้นที่ในส่วนกุฏิพระสงฆ์เป็นตัวอย่างการสร้างขอบเขตของสถานที่ที่บุคคลทั่วไปไม่สมควรที่จะเข้าไป ด้วยการออกแบบในเชิงเทคนิคด้านภูมิสถาปัตยกรรมกระตุ้นการรับรู้ของผู้คนด้วยการสร้างทางเข้าขนาดเล็ก พื้นที่ที่มีความต่างระดับกับพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและไม่ปรากฏเจตนาการเชื่อมต่อทางสัญจรที่ชัดเจน

1.4.5) วัสดุปูพื้นและขอบทางเดิน

การให้ความสำคัญกับวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินในการจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรมจากการสำรวจวัดธรรมามูลฯ ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เพียงบางส่วนเฉพาะในพื้นที่ที่ต้องการเน้นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่เท่านั้น ซึ่งปรากฏขึ้นเฉพาะพื้นที่บริเวณจุดเชื่อมระหว่างโบสถ์และวิหารเป็นการปูพื้นด้วยกระเบื้องดินเผาขนาด 8"x8" เว้นร่องยาแนวสีขาว แต่พื้นที่ในส่วนอื่นยังไม่มีการคำนึงถึงการเลือกใช้วัสดุปูพื้นแต่อย่างไรในด้านการสื่อความหมายและความปลอดภัย

1.4.6) การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

ปัจจุบันการคำนึงถึงเรื่องการจัดการสุนทรียศาสตร์ภายในวัดธรรมามูลฯ เป็นเรื่องที่ยังไม่มีการนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอ สื่อความหมาย (Interpretation) กระตุ้นการรับรู้ (Perception) หรือแสดงจิตวิญญาณของสถานที่แต่อย่างใด ซึ่งจากการสำรวจและวิเคราะห์ พบว่า วัดธรรมามูลฯ มีคุณค่าของความงามทางด้านสุนทรียศาสตร์อยู่ 3 ประเด็นด้วยกัน

อายุ: ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนานอย่างต่อเนื่องและความเก่าแก่ของสถานที่ที่สามารถสะท้อนได้จากภูมิปัญญาโบราณในการสร้างวัดธรรมามูลฯ ด้านการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรมที่อาศัยลักษณะทางธรรมชาตินำมาสรรค์สร้างความหมายเชิงพุทธปรัชญาให้แก่ พื้นที่และสถานที่

สถาปัตยกรรมและมวลของที่ว่าง: ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารที่มีลักษณะร่วมสมัยสอดคล้องกับประเพณี ความเชื่อและคตินิยมสามารถสะท้อนความงามผ่านรูปแบบของวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณีและการเปรียบเปรยองค์ประกอบสถาปัตยกรรมกับเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติของพระพุทธรูปผ่านงานทางพุทธศิลป์ นอกจากนี้ด้วยขนาดและสัดส่วนของรูปร่างและรูปทรงอาคารที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยังได้สรรค์สร้างความงามในเชิงนามธรรมและรูปธรรมของมวลที่ว่าง ซึ่งสามารถสัมผัสได้ถึงช่องว่างการเว้นระยะ และการจัดวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มองดูแล้วมีความลงตัวกับสัดส่วนอาคาร

ทิวทัศน์: ด้วยอัตลักษณ์เด่นของพื้นที่ที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์เป็นความงามประกอบด้วยทิวเขาในระยะไกล ท่งนาสีเขียวอันอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำเจ้าพระยาที่คดเคี้ยว กระแสน้ำไหลตลอดเวลา เขาธรรมามูลปกคลุมไปด้วยป่าไม้และมีลมพัดทำให้เกิดความร่มรื่น

สรุปแนวทางการพัฒนาวัดธรรมามูลวรวิหารทางกายภาพ

วัดธรรมามูลวรวิหารเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยนาทที่สำคัญมีศักยภาพและความพร้อมของอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการรองรับผู้คนเชิงปริมาณ แต่การใช้สอยในเชิงคุณภาพให้เกิดความปลอดภัย มีชีวอนามัยที่ดีและการสร้างคุณค่าหลักให้กับพื้นที่ทางวัดธรรมามูลฯ ควรจะเร่งปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยอาศัยฐานต้นทุนทางกายภาพของพื้นที่ที่มีอยู่ พัฒนาต่อยอดและเพิ่มรายละเอียดด้านกายภาพให้การใช้สอยมีความสะดวก ปลอดภัยและมีสุขอนามัย ดังนี้

- แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ควรจะพัฒนาให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสงบ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและพัฒนาการของวัดและชุมชนที่สัมพันธ์กับแม่น้ำเจ้าพระยา
- ระบบทางสัญจรและที่จอดรถจะต้องมีระบบจราจรและการจอดรถที่ชัดเจน มีความเรียบง่ายไม่ซับซ้อนและไม่ส่งผลกระทบต่อระบบถนนโบราณสถานและศาสนสถานทั้งในพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาส อีกทั้งการพัฒนาระบบทางสัญจรและที่จอดรถควรที่จะออกแบบให้มีความสอดคล้องกลมกลืนตามภูมิฐานในแต่ละระดับและให้อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ช่วยควบคุมระดับและลดระดับอุณหภูมิของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ (Micro Climate) ให้มีสภาวะที่สบายและร่มรื่นมากที่สุด นอกจากนี้ยังช่วยลดความรุนแรงของอิทธิพลการแผ่รังสีความร้อนจากดวง

อาทิตย์กระทำกับพื้นผิวดาดแข็งของทางสัญจรและที่จอดรถให้พื้นผิวดาดแข็งมีสัมประสิทธิ์อัตราการแผ่รังสีและการสะท้อนความร้อนย้อนกลับออกสู่ชั้นบรรยากาศให้มีปริมาณน้อยที่สุด

- ห้องน้ำ การพัฒนาชีวอนามัยในห้องน้ำจะต้องปรุงปรุงช่องเปิดต่างๆให้ภายในห้องน้ำมีอัตราการถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ อีกทั้งควรปรับตำแหน่งช่องเปิดให้มีทิศทางสอดคล้องกับแสงอาทิตย์ที่ส่องกระทบให้กระจายแสงไปทั่วบริเวณพื้นและผนังอาคารช่วยขจัดความชื้น รังอัตรากระเหยของน้ำขังและเพิ่มการใช้แสงธรรมชาติลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการส่องสว่าง

- ร้านอาหารควรจัดเตรียมเป็นซุ้มขายอาหารว่างและน้ำดื่ม ลักษณะของร้านค้าควรมีลักษณะเป็นอาคารขนาดเล็ก หลังคาทรงจั่วหรือปั้นหยาคลุมด้วยกระเบื้องดินเผาหรือไม้เพื่อสร้างความกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมของวัด ไม่ควรใช้สีทาสีผนัง พื้นหรือป้ายโฆษณาที่มีสีฉูดฉาดประดับและตกแต่ง

- ศูนย์ข้อมูลและการสื่อความหมายควรดำเนินการจัดเตรียมให้มีความพร้อมในเรื่องราวต่างๆของวัดที่สามารถแสดงออกได้ถึงคุณค่าความสำคัญและอัตลักษณ์เด่น

- การพัฒนาพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดยาวนานขึ้น ควรจัดเตรียมสถานที่ให้มีลานหรือระเบียงที่สามารถใช้ประกอบกิจกรรมพักผ่อน สนทนา ชมทิวทัศน์และนั่งเล่นภายใต้บรรยากาศที่ร่มรื่น มีภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละฤดูและเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางท่องเที่ยวที่มีสะดวก รวดเร็วและปลอดภัยกับผู้ใช้สอยทุกเพศทุกวัย

2) วัดปากคลองมะขามเฒ่า

ที่ตั้ง

วัดปากคลองมะขามเฒ่า ชัยภูมิที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณที่มีลำน้ำสาขาแยกออกไปเป็นคลองมะขามเฒ่าหรือต้นแม่น้ำท่าจีนในปัจจุบัน ทิศเหนือและทิศใต้มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนมีถิ่นฐานการวางตัวไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเป็นริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและทิศตะวันตกติดกับชุมชนและพื้นที่ที่กสิกรรม ลักษณะการวางผังทางกายภาพของวัดเน้นการวางผังตามแนวแกนเป็นหลักหลายแนวด้วยกัน ซึ่งการวางผังดังกล่าวจะใช้ทางสัญจรเป็นองค์ประกอบสำคัญคอยกำหนดทิศทางของแนวแกนต่าง ๆ ซึ่งแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนสังฆาวาส พุทธาวาสและพื้นที่สาธารณะ ฉะนั้นด้วยลักษณะการออกแบบและสร้างสรรค์พื้นที่ดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า การวางผังพื้นที่ต่างๆจะใช้แนวแกนเป็นเครื่องมือในการแบ่งพื้นที่ สร้างขอบเขตและความหมายของที่ว่าง (Space) ทางสถาปัตยกรรม (Architecture) และจัดลำดับการเข้าถึงพื้นที่

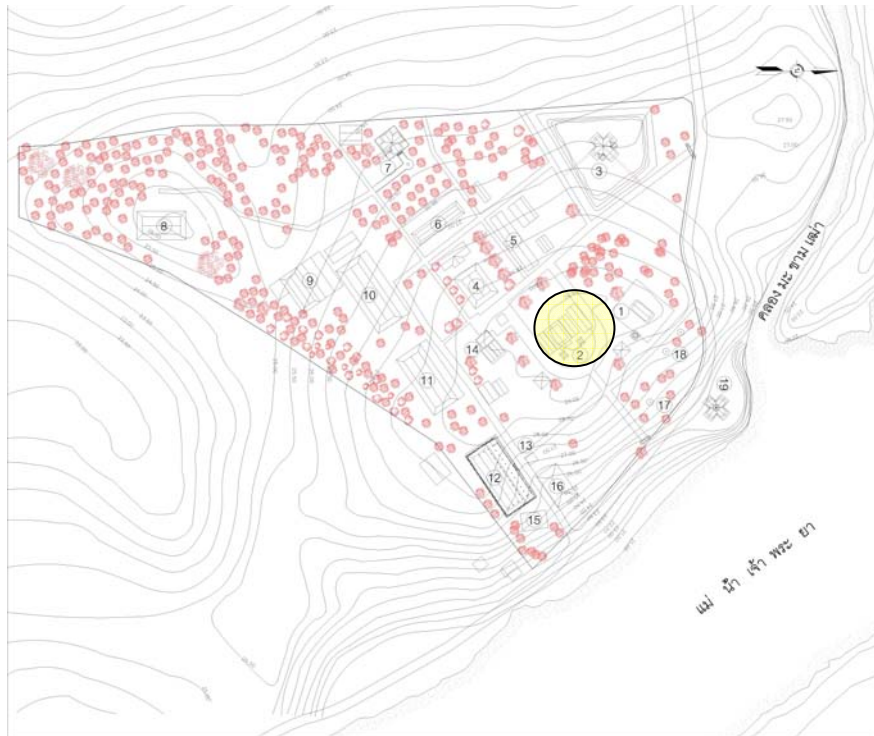
(Hierarchies) นอกจากนี้ภายในพื้นที่แต่ละส่วนจะมีการวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมลงในรายละเอียดที่เน้นการวางผังให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาคารกับพื้นที่ว่างโล่งและทางสัญจร

ภาพที่ 4.7 ผังบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

สภาพภูมิประเทศ

วัดปากคลองมะขามเฒ่า มีอาณาเขตตั้งอยู่บนชายฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ใช้สอย ที่ว่างโล่งและกลุ่มอาคารของวัด ถูกสรรค์สร้างและจัดวางให้มีผังโดยรวมเป็นรูปสี่เหลี่ยม โดยมีทางสัญจรหลายเส้นตัดกันเป็นแนวแกนต่างๆกำหนดขอบเขตพื้นที่และสร้างความสำคัญของสถานที่ ซึ่งการวางผังดังกล่าวตั้งอยู่บนภูมิฐานที่มีลักษณะเป็นเนินสูงต่ำสลับกับที่ราบริมชายฝั่งแม่น้ำ ซึ่งกลุ่มอาคารสำคัญของวัดจะตั้งอยู่บนเนินสูง สภาพพื้นผิวของภูมิฐานในปัจจุบันได้รับปรับแต่งให้มีความราบเรียบสม่ำเสมอทั่วทั้งบริเวณ แต่ยังคงรักษาระดับความลาดเอียงของพื้นที่ดั้งเดิมไว้ ดังนั้นการวางผังพื้นที่ด้วยการใช้ทางสัญจรแบ่งพื้นที่ออกเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดต่างๆ การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยและการวางตัวของกลุ่มอาคารทั้งหมดจะเกิดขึ้นบนระนาบแนวนอนที่มีจุดศูนย์กลางความลาดเอียงอยู่ที่กลุ่มอาคารสำคัญคือ วิหารหลวงปู่ศุข

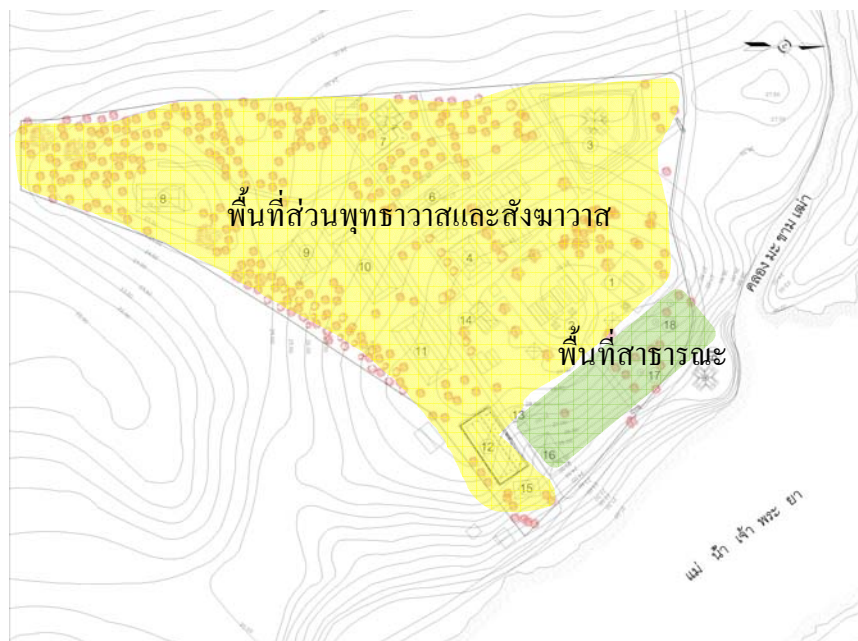
ภาพที่ 4.8 ที่ตั้งวิหารหลวงปู่ศุขอยู่บนเนินสูงภายในวัด

การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ

เนื่องจากวัดป่าคลองมะขามเต่าเป็นวัดที่มีอาณาเขตชัดเจน ประกอบกับเป็นวัดซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมพื้นที่ชายฝั่งแม่น้ำและพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่กันชนให้กับวัดจึงทำให้สภาพแวดล้อมและบริเวณโดยรอบวัดไม่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมารบกวนหรือประชิดติดกับแนวเขตวัด ซึ่งบริเวณโดยรอบทางทิศเหนือ – ได้มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทอดตัวไปตามแนวถนนและแนวริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วยที่ว่าง บ้านเรือนและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกไม่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเนื่องจากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและติดแนวแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยรอบเห็นได้ชัดว่า พื้นที่โดยรอบวัดป่าคลองมะขามเต่าไม่พบว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมากนักเนื่องจากสภาพภูมิสัณฐานของพื้นที่โดยรอบวัดเป็นพื้นที่ราบลุ่มและเป็นทางผ่านของน้ำตามธรรมชาติจึงส่งผลให้พื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ทำเกษตรกรรม โดยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่จะหนาแน่นไปตามแนวคลองมะขามเต่าทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอวัดสิงค์ ซึ่งอยู่ห่างจากวัดป่าคลองมะขามเต่าประมาณ 3 – 4 กิโลเมตร

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของวัดปากคลองฯ ได้ถูกสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย และสร้างความหมายและเน้นความสำคัญให้กับพื้นที่ ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในส่วนพุทธาวาส สังฆาวาสและพื้นที่สาธารณะจะเน้นการใช้ประโยชน์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างอาคารแต่ละหลัง โดยไม่แบ่งประเภทการใช้สอยพื้นที่ออกอย่างชัดเจน ซึ่งสังเกตได้จากผังบริเวณของวัดจะมีการผสมผสานพื้นที่ใช้สอยทั้งในส่วนพุทธาวาส สังฆาวาสและพื้นที่สาธารณะเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน

ภาพที่ 4.9 ผังการใช้พื้นที่ของวัดปากคลองมะขามเฒ่า

2.1) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management)

การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการปัจจัยทางกายภาพของสถานที่ที่สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและการดำเนินกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า สุขาภิบาล การสื่อสาร ที่จอดรถ ร้านอาหาร พื้นที่พักผ่อน ห้องน้ำและองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการประเภทต่าง ๆ ซึ่งการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1) ระบบไฟฟ้า

การจัดเตรียมระบบไฟฟ้า: มีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้า 1 ระบบ

รายละเอียด: ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของวัดปากคลองฯ จากการสำรวจพบว่า พื้นที่แต่ละส่วนมีระบบไฟฟ้าแรงต่ำ 3 เฟส 440 – 380/240 - 220 โวลต์ รองรับความต้องการการใช้ไฟฟ้าแสงสว่าง เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องขยายเสียง การวางระบบสายไฟเป็นการวางตามแนวแกนของทางสัญจร พื้นที่แต่ละส่วนจะถูกกำหนดให้มีจุดส่วนต่อขยายระบบไฟฟ้าออกเป็นระบบสายย่อย 1 เฟส 220 – 240 โวลต์เพื่อใช้สอยภายในอาคารและพื้นที่ส่วนต่าง ๆ

ข้อสังเกต: วัดปากคลองฯ ได้ให้ความสำคัญและมีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้าเพื่อสร้างความแสงสว่างภายในอาคารเป็นสำคัญเนื่องจาก วัดปากคลองฯ มีผู้คนเข้ามาทำบุญภายในวัดมาก อีกทั้งวัดยังเป็นโรงเรียนสำหรับศึกษาพระธรรม ทั้งนี้หากเกิดกรณีไฟฟ้าดับหรือขัดข้องทางวัดยังไม่มีระบบไฟฟ้าสำรองเพื่อสร้างแสงสว่างโดยตรง แต่ด้วยลักษณะการจัดวางทิศทางอาคารที่ออกแบบให้ระบบช่องแสงและช่องเปิดของอาคารมีทิศทางเปิดรับแสงธรรมชาติโดยตรงจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการนำแสงธรรมชาติ (Daylight) เข้ามาใช้ภายในอาคาร

2.1.2) ระบบสุขาภิบาล

การจัดเตรียมระบบสุขาภิบาล : มีการจัดเตรียมระบบสุขาภิบาลน้ำดีและน้ำเสีย

รายละเอียด: ระบบสุขาภิบาลภายในวัดปากคลองฯ ประกอบด้วยระบบสุขาภิบาลน้ำดี (Cool Water Supply System) และระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย (Waste Water Treatment System) โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีและระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางวัดได้จัดเตรียมระบบดังกล่าวไว้รองรับการใช้สอยของผู้คนอย่างเพียงพอ โดยระบบระบบสุขาภิบาลน้ำดีเป็นการนำน้ำประปาเข้ามาใช้และกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ โดยการส่งน้ำจะอาศัยปั๊มน้ำสร้างแรงดันกระจายน้ำออกไปใช้ทั่วบริเวณ สำหรับระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางวัดได้จัดเตรียมและใช้ถังบำบัดน้ำเสียสำเร็จรูปที่ติดตั้งเฉพาะในอาคารแต่ละหลังช่วยในการบำบัดและกำจัดของเสีย นอกจากนี้ในส่วน of ระบบน้ำทิ้งที่เกิดจากน้ำฝน ทางวัดอาศัยการระบายน้ำด้วยระบบแรงโน้มถ่วงระบายน้ำไปตามร่องคอนกรีตเสริมเหล็กที่วางตามแนวนานของทางสัญจร อาคารและตามแนวลาดชันของพื้นที่ตามทางน้ำธรรมชาติ

ข้อสังเกต: วัดปากคลองฯ ในภาพรวมเป็นวัดที่มีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาอยู่มาก อีกทั้งมีผู้คนจำนวนมากที่นิยมเข้ามาภายในวัดจึงทำให้อัตราการใช้น้ำมีปริมาณสูง ดังนั้นหากทางวัดมีแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยว การสำรองน้ำไว้สำหรับอุปโภคและบริโภคทางวัดจึงควรเร่งดำเนินการก่อสร้างหรือติดตั้งถังสำรองน้ำเพิ่มขึ้นและควรมีตำแหน่งการจัดวางที่เหมาะสมให้อยู่

ใกล้กับพื้นที่ที่ต้องรองรับผู้คนจำนวนมาก โดยระบบการส่งน้ำควรจะเป็นระบบการจ่ายน้ำที่อาศัยแรงโน้มถ่วงเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน

ระบบสุขาภิบาลน้ำเสียของวัดปากคลองฯ อาจจะกล่าวได้ว่าการบำบัดน้ำเสียนั้นจะปล่อยน้ำทิ้งออกจากระบบโดยเปล่าประโยชน์เป็นจำนวนมาก ฉะนั้นหากวัดปากคลองฯ หากสามารถนำน้ำเสียดังกล่าวหมุนวนนำกลับมาใช้ใหม่ในการรดน้ำหรือบำรุงรักษาคุณแลภูมิทัศน์จะเป็นการใช้ทรัพยากรน้ำที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ประหยัดค่าพลังงานและค่าใช้จ่ายในการนำน้ำดีมาใช้รดน้ำและบำรุงรักษาคุณแลภูมิทัศน์ต่อไป

2.1.3) ระบบสื่อสาร

การจัดเตรียมระบบสื่อสาร: ไม่มีการจัดเตรียมระบบสื่อสารรองรับการบริการ

รายละเอียด: การจัดเตรียมระบบสื่อสารสำหรับพื้นที่สาธารณะของวัดปากคลองฯ จากการสำรวจพบว่า ไม่มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะภายในบริเวณของวัด

ข้อสังเกต: การติดตั้งระบบโทรศัพท์ควรจะต้องติดตั้งในพื้นที่สาธารณะบริเวณร้านค้า ลานจอดรถหรือบริเวณโดยรอบสถานีตำรวจ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาใช้บริการและสัญจรผ่านไปมาโดยตลอด อีกทั้งภายในพื้นที่ยังมีมุมมองที่ว่างโล่งไม่บดบังสายตาผู้คนจึงมีความสะดวกในการเข้าถึงและความปลอดภัยในการใช้บริการ

2.1.4) ที่จอดรถ

การจัดเตรียมที่จอดรถ: มีการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันทางวัดมีพื้นที่จอดรถาวที่มีขอบเขตชัดเจน ซึ่งการจอดรถเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมภายในวัด ผู้คนจะนิยมนำรถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถโดยสารขนาดใหญ่และรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่จอดรถ อีกทั้งในพื้นที่บางส่วนทางวัดได้จัดทำทางสัญจรให้มีความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ทั่วบริเวณวัด ในการนี้การสัญจรด้วยพาหนะและการจอดรถพบว่า ผู้คนมักจะจอดรถตามความพึงพอใจของตนทำให้เกิดปัญหาการกีดขวางเส้นทางสัญจรบ่อยครั้ง อีกทั้งการนำรถยนต์เข้ามาจอดใกล้กับอาคารสำคัญทางศาสนายังดูไม่เหมาะสมเนื่องจากอาคารแต่ละแห่งเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญของชาติและมีความศักดิ์สิทธิ์

ข้อสังเกต: ปัญหาเรื่องที่จอดรถทางวัดควรเร่งจัดระบบจราจรและที่จอดรถขึ้นใหม่หรือพัฒนาจากของเดิมให้เป็นระบบมากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้ภูมิทัศน์โดยรวมของโบราณสถานและศาสนสถานมีทัศนียภาพไม่สวยงาม การสัญจรไม่มีความปลอดภัยและการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบ

ได้ให้ความรู้ถึงการไม่เคารพสถานที่ ซึ่งการปรับปรุงระบบจราจรควรดำเนินการในบริเวณที่จอดรถเดิม โดยแบ่งพื้นที่จอดรถยนต์แต่ละชนิดอย่างชัดเจนพร้อมกำหนดระบบการสัญจรภายในใหม่ นอกจากนี้ในส่วนของการสัญจรทั่วไป ทางวัดควรกำหนดพื้นที่ที่จอดรถเพิ่มขึ้นและกำหนดจุดจอดรถให้อยู่ในขอบเขตที่กำหนดของแต่ละกลุ่มพื้นที่ อีกทั้งการสัญจรบนถนนควรกำหนดทิศทางการเดินรถและควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ที่ตั้งอาคารสำคัญให้ปราศจากการจราจรเข้ามารบกวน

2.1.5) ร้านอาหาร

การจัดเตรียมร้านอาหาร: มีการจัดเตรียมร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ลักษณะของร้านอาหารที่ให้บริการภายในวัดมีลักษณะโครงสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นอาคารโถงยกพื้นไม่มีผนังเป็นกรอบอาคาร พื้นที่ภายในจัดเป็นสวนขายอาหารจำนวน 8 ร้านค้าและที่นั่งรับประทานรองรับผู้คนที่ได้ 100 คน สภาพแวดล้อมภายในมีสัญลักษณ์ พื้นอาคารเป็นพื้นคอนกรีตขัดมัน ไม่มีฝ้าเพดานและมีหลังคาทรงจั่วผสมปั้นหยา นอกจากนี้การวางตัวของแนวอาคารจะหันด้านสกัดวางเป็นแนวตั้งฉากกับแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้ตัวอาคารมีมุมมองในภาพรวมดูมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม แต่รูปแบบของอาคารมีรูปร่างและรูปทรงที่ดูขัดแย้งกับสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ภายในวัด อีกทั้งการใช้สีและองค์ประกอบตกแต่งอาคารได้เลือกใช้หลังคาสีแดง กันสาดเป็นแผ่นป้ายโฆษณาที่มีสีสันนูนคาด

ข้อสังเกต: ปัจจุบันการจัดเตรียมพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการบริการอาหารของวัดนับว่ามีความพร้อมที่สามารถรองรับผู้คนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีตำแหน่งที่ตั้งเหมาะสมต่อการใช้สอย แต่ด้วยรูปร่าง รูปทรงของอาคารและการใช้องค์ประกอบสีและการตกแต่งของที่บังแดดเป็นสีนูนคาดทำให้ภาพลักษณ์และทัศนียภาพของวัดโดยรวม ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์ถูกลดทอนคุณค่าและความสำคัญลง ฉะนั้นหากทำการปรับปรุงการใช้สี การตกแต่งที่บังแดดรวมทั้งป้ายชื่อร้านค้าให้มีสีและลักษณะที่ดูกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม โดยไม่แสดงความโดดเด่นเรื่องการใช้สีที่นูนคาด แต่เน้นรูปร่างและองค์ประกอบประดับอาคารให้ดูมีความเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประยุกต์จะทำให้วัดมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 4.10 ลักษณะร้านอาหารและร้านค้าภายในวัดปากคลองมะขามเต่า

2.1.6) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว: มีการจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ลักษณะของศูนย์บริการข้อมูลเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้ หลังคาทรงไทย พื้นที่ภายในจัดแบ่งเป็นส่วนนิทรรศการและส่วนให้บริการสอบถามข้อมูลและส่วนขายของที่ระลึก บรรยากาศภายในและภายนอกมีความร่มรื่น ตำแหน่งที่ตั้งอาคารค่อนข้างจะถูกบดบังด้วยแนวต้นไม้และร้านอาหารจึงทำให้เกิดการเข้าถึงที่ลำบาก

ข้อสังเกต: ด้วยที่ตั้งของศูนย์บริการข้อมูลที่อยู่ในตำแหน่งหลบมุมและถูกบดบังด้วยกลุ่มอาคารและแนวต้นไม้ทำให้เกิดการมองเห็นเพื่อเข้าถึงพื้นที่ได้ยาก ซึ่งควรจะย้ายตำแหน่งที่ตั้งของศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวให้อยู่ในบริเวณที่สามารถมองเห็นได้ง่ายจากที่จอดรถ รวมทั้งมีความสะดวกในการเข้าถึง

ภาพที่ 4.11 ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวในวัดปากคลองตลาด

2.1.7) พื้นที่พักผ่อน

การจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน : มีการจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน แต่ขาดการเชื่อมโยงการใช้สอยและการประกอบกิจกรรมอย่างเป็นระบบในพื้นที่

รายละเอียด: สภาพแวดล้อมภายในวัดปากคลองฯ ประเภทพื้นที่เปิดโล่งและพื้นที่กึ่งกลางแจ้งเพื่อการพักผ่อน (Recreation Area) จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ประเภทนี้มีจำนวนหลายแห่งด้วยกัน ได้แก่ พื้นที่ว่างริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าเรือหน้าวัด ศาลาพักผ่อนและลานโล่งได้ร่มไม้ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีตำแหน่งที่ตั้งกระจายอยู่ตามที่ว่างโล่งของพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ข้อสังเกต: พื้นที่พักผ่อนขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอยจึงทำให้ไม่มีความน่าสนใจและไม่ส่งเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว แต่หากพิจารณารายละเอียดของพื้นที่ดังกล่าวพบว่า บริบทที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่เหล่านี้ต่างมีศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์ให้พื้นที่เหล่านี้มีเสน่ห์และช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างทั่วถึง โดยพื้นที่เหล่านี้ควรจะพัฒนาทางภูมิสถาปัตยกรรมทั้งในส่วน of พื้นคาดแจ้งและการออกแบบพรรณไม้ประดับให้เป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์เพื่อชี้นำการเดินทางท่องเที่ยวภายในวัด รวมทั้งการสื่อความหมายเชิงประวัติศาสตร์และความสำคัญของสถานที่

2.1.8) ห้องน้ำ

การจัดเตรียมห้องน้ำ : มีการจัดเตรียมห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว แต่ขาดการใช้สอยที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์และผู้พิการ

รายละเอียด: ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของวัดปากคลองฯ มีจำนวนห้องน้ำชาย 16 ห้อง มีโถปัสสาวะจำนวน 5 โถ สำหรับห้องน้ำหญิง มีจำนวน 16 ห้อง ส่วนห้องน้ำคนพิการและผู้สูงอายุไม่มีการจัดเตรียม

ข้อสังเกต : จากการสำรวจพบว่าห้องน้ำมีประเด็นที่สำคัญควรพิจารณาอยู่ด้วยกัน 2 ประเด็นคือ

- คุณภาพของห้องน้ำ จากการพิจารณาจะเห็นว่าการออกแบบและก่อสร้างห้องน้ำ สามารถสร้างพื้นที่ปิดล้อมที่มีความเป็นสัดส่วนและให้ความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้บริการ แต่เมื่อพิจารณาในด้านชีวอนามัยกลับพบว่า การถ่ายเทและระบายอากาศภายในมีอัตราการไหลเวียนของกระแสอากาศต่ำและการใช้แสงธรรมชาติให้เกิดความสว่างและช่วยฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ มีปริมาณน้อย ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลคุณภาพของห้องน้ำในด้านชีวอนามัยที่ไม่สะอาดเป็นสภาพแวดล้อมที่มี

ความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ควรจะมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้การเลือกใช้อุปกรณ์และสุขภัณฑ์ภายในห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับระยะความสูงในการใช้สอย อีกทั้งลักษณะเฉพาะของสุขภัณฑ์ ที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้ใช้สอยไม่มีความเหมาะสม เช่น การเลือกใช้โถส้วมนั่งยองที่ไม่สามารถตอบสนองลักษณะการนั่งของผู้สูงอายุ ผู้พิการ และหญิงมีครรภ์

- ความปลอดภัยภายในห้องน้ำ จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นผิวของห้องน้ำนั้น มีลักษณะพื้นผิวค่อนข้างหยาบจึงเป็นคุณสมบัติเด่น เมื่อพื้นผิวเปียกน้ำจะไม่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดอุบัติเหตุจากการลื่นไถลหรือหกล้มได้ แต่ในเรื่องของอุปกรณ์มาตรฐานสำหรับช่วยจับยึดในการลุกขึ้นยืนหรือนั่งสำหรับผู้สอยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้พิการ นับว่าการติดตั้งหรือจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้สอย

2.1.9) องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

การจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ: ไม่มีการจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะการวางผังกลุ่มพื้นที่ใช้สอยและกลุ่มอาคารของวัดปากคลองฯที่มีระดับความสูงของพื้นที่ว่างโล่งและพื้นอาคารมีระดับแตกต่างกัน ในการนี้ผู้ใช้สอยที่เป็นผู้สูงอายุและผู้พิการที่ต้องใช้รถเข็น (Wheel Chair) ยังขาดการจัดเตรียมพื้นที่สัญจรเพื่อเชื่อมโยงและเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่มีความต่างระดับด้วยทางลาด (Ramp) และอุปกรณ์ช่วยจับยึดในการเดินขึ้นและลงที่สอดคล้องกับระยะในการจับยึดของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นอกจากนี้การจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้พิการในส่วนของห้องน้ำและที่จอดรถภายในปากคลองฯ ยังไม่มีการจัดเตรียมเช่นกัน

2.2) การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม

2.2.1) การวางผังโดยรวม

รายละเอียด: การวางผังพื้นที่โดยรวมของวัดปากคลองฯเห็นได้ชัดว่า มีการใช้ทางสัญจรเป็นแนวแกนสำคัญในการเข้าถึงพื้นที่และแบ่งพื้นที่ใช้สอยส่วนพื้นที่ต่างๆ ออกอย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะทางสัญจรที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อผังบริเวณของวัดมากที่สุดคือ พื้นที่ที่ว่างเปิดโล่งจากบริเวณทางเข้าวัดมุ่งสู่วิหารหลวงปู่ศุข นอกจากนี้ทางสัญจรย่อยที่ตัดกันเป็นโครงข่ายถนนจะมีกลุ่ม

อาคารต่าง ๆ ตั้งขนานหรือตั้งฉากไปกับทางสัญจร ในการนี้ทางสัญจรที่ใช้ในพื้นที่นอกจากจะสร้างการเข้าถึงพื้นที่ในแต่ละส่วนแล้วยังทำหน้าที่เป็นขอบเขตคั่นแบ่งพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่มพื้นที่ ซึ่งกลุ่มพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสของวัดปากคลองฯจะอยู่ปะปนกัน แต่พื้นที่สาธารณะที่เป็นที่จอดรถ ร้านค้าและลานโล่งที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อนจะแบ่งแยกออกจากพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน ทั้งนี้พื้นที่สาธารณะของวัดซึ่งมีหน้าที่รองรับและคอยบริการนักท่องเที่ยวแล้วยังเป็นพื้นที่รอยต่อสำคัญที่คอยเชื่อมโยงพื้นที่ชายฝั่งริมแม่น้ำหน้าวัดเข้ากับพื้นที่ทั้งหมดของวัดปากคลองฯ ซึ่งพื้นที่ชายฝั่งริมแม่น้ำหน้าวัดนี้ยังเป็นพื้นที่สำคัญอีกจุดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งการชมทิวทัศน์ชายฝั่งแม่น้ำ การนั่งเรือข้ามฟาก การให้อาหารปลาและทำบุญปล่อยนกปล่อยปลา เป็นต้น

ข้อสังเกต : ด้วยรูปแบบและลักษณะการวางผังบริเวณภายในวัดปากคลองฯเห็นได้ชัดว่าถูกออกแบบและสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การสร้างความหมายและความสำคัญของพื้นที่เป็นสำคัญ ประกอบกับการใช้เส้นทางสัญจรเป็นแนวแกนแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นส่วนๆจึงส่งผลให้วัดปากคลองฯ มีรูปแบบการวางผังที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อีกทั้งการใช้พื้นที่เปิดโล่งเป็นแนวแกนสำหรับการสัญจรและสร้างคุณค่าความหมายให้กับพื้นที่ยังเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาพื้นที่ตามแนวแกนทางสัญจรและพื้นที่โดยรอบให้เกิดการนำสายตาเข้าสู่อาคาร ซึ่งสภาพแวดล้อมโดยรอบอาจจะมีพรรณไม้ที่มีความหลากหลายและเอกลักษณ์ในการออกดอก สดกลิ่นและผลัดใบเป็นองค์ประกอบช่วยให้เกิดมุมมองและนำสายตาเข้าสู่อาคารสำคัญต่างๆเป็นการเพิ่มเสน่ห์และสร้างคุณค่าต่อการท่องเที่ยวภายในวัดให้มีความสุนทรีย์ มุมมองและทิวทัศน์เพิ่มมากขึ้น

2.2.2) พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่ง

รายละเอียด : ด้วยรูปแบบการใช้สอยพื้นที่และฐานภูมิประเทศเป็นตัวกำหนดพื้นฐานการสร้างสรรค์พื้นที่และที่ว่างโล่งภายในวัด ซึ่งเห็นได้ชัดว่าการใช้สอยพื้นที่ทั้งในส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสต่างถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการกิจกรรมทำบุญและกราบไหว้บูชาหลวงปู่ศุขเป็นสำคัญ ซึ่งการนำเส้นทางสัญจรมาใช้เป็นแนวแกนกำหนดขอบเขตพื้นที่ กำหนดทิศทางการสัญจร การเข้าถึง การเกิดมุมมอง การสร้างคุณค่าและความหมายให้กับพื้นที่และกลุ่มอาคารต่าง ๆ จำเป็นต้องจัดวางให้พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่งมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยตรง โดยที่ว่างโล่งจะเป็นพื้นที่สำคัญคอยเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยหลักหรือกลุ่มอาคารเข้ากับทางสัญจร หรือเป็นพื้นที่โดยรอบสำหรับรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อสังเกต : การจัดการพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่ว่างโล่งภายในวัดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันต่างมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาให้เกิดการเชื่อมโยงใช้สอยพื้นที่กับการประกอบพิธีกรรมและดำเนินกิจกรรมทางศาสนาควบคู่กับการท่องเที่ยวได้ โดยพื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่งต่างๆควรจะพัฒนาให้มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เงียบ สงบและสวยงาม ผ่านการถ่ายทอดความหมายเชิงพุทธปรัชญา

2.2.3) ทางสัญจรและที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันเส้นทางสัญจรหลักภายในวัดมีอยู่ 2 เส้นทาง โดยแบ่งเป็นเส้นทางที่เข้าสู่วัดทางประตูด้านหน้าและประตูด้านหลัง ซึ่งเส้นทางทั้งสองพื้นผิวของถนนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความกว้าง 4 เมตรไม่มีไหล่ทาง ส่วนเส้นทางสายย่อยมีลักษณะเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความกว้าง 4 เมตรไม่มีไหล่ทางเช่นกัน

ข้อสังเกต: แม้ว่าศักยภาพของพื้นผิวถนนภายในวัดจะสร้างการเข้าถึงที่สะดวกสบายและปลอดภัย แต่ระบบจราจรและการสัญจรยังขาดระบบและระเบียบที่ชัดเจนจึงทำให้ทางสัญจรและที่จอดรถกลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คุณค่าและความสำคัญของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดถูกรบกวน ดังนั้นในเส้นทางสัญจรที่สามารถเข้าถึงกลุ่มอาคารสำคัญภายในวัดควรกำหนดขอบเขตการเข้าถึงไม่ให้รถยนต์เคลื่อนผ่าน โดยอนุญาตให้ใช้การเดินเท้าเท่านั้น อีกทั้งเส้นทางสัญจรภายในบริเวณวัดควรกำหนดขอบเขตเส้นทางเดินรถและที่จอดรถไว้ตามพื้นที่ต่างๆ อย่างชัดเจนให้เป็นจุดศูนย์กลางการเข้าถึงกลุ่มพื้นที่ในแต่ละแห่งเพื่อลดความพลุกพล่านในการสัญจรโดยใช้ยานยนต์ภายในวัด

2.2.4) ทิวทัศน์

รายละเอียด: เนื่องจากสภาพพื้นที่ของวัดปากคลองฯ มีการออกแบบและวางผังให้ระบบแนวแกนเป็นองค์ประกอบสำคัญจึงส่งผลให้ทิวทัศน์ภายในวัดเกิดแนวการมองจากองค์ประกอบที่มีแบบแผน ด้วยถนนที่เป็นเส้นตรงและแนวต้นไม้ที่เป็นระเบียบ โดยเน้นความสำคัญ คุณค่าและความหมายของอาคาร อีกทั้งด้วยการออกแบบวางผังเป็นแนวแกนดังกล่าวยังส่งผลให้ทิวทัศน์ภายในวัดมีลำดับในการมองเห็นและเกิดมุมมองที่แตกต่างออกไปทั้งในขณะหยุดนิ่งและเคลื่อนที่ผ่าน

ข้อสังเกต: ด้วยสภาพทิวทัศน์ภายในวัดปากคลองฯ นับว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญสมควรจะต่อ ยอดการพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า โดยจัดการวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรม

ด้วยการใช้พรรณไม้ที่มีสีสดและมีช่วงเวลาในการออกดอกสลับกันไปในแต่ละฤดูกาล นำมาผสมผสานกับพรรณไม้ประจำถิ่นปลูกตามทางสัญจรต่างๆ ให้พื้นที่ที่มีความโดดเด่นและมีความหมายด้วยสีสดต่างๆจะช่วยส่งเสริมให้ทิวทัศน์ภายในวัดมีแง่มุมความงามและทิวทัศน์เพิ่มขึ้น

2.2.5) ภูมิลักษณะ (Landmark)

รายละเอียด: ด้วยอัตลักษณ์ด้านการวางผังบริเวณของวัดปากคลองฯ ที่มีการออกแบบและวางผังให้ระบบแนวแกนเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วยระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนของถนนเป็นเส้นตรงพร้อมแนวดันไม้จึงส่งผลให้เกิดการเน้นคุณค่า ความสำคัญและความหมายของอาคารขึ้นได้แก่ ศาลาหลวงปู่ศุข อุโบสถและมณฑปจัตุรมุข

ข้อสังเกต: การพัฒนาให้ภูมิลักษณะสำคัญของพื้นที่เกิดคุณค่า ความสำคัญและความหมายทั้งในขณะหยุดนิ่งและเคลื่อนที่ผ่านควรจะใช้ลักษณะของที่ว่างโล่งทั้งในรูปแบบของแนวแกนลานโล่งหรือซุ้มประตูทางเข้า สร้างการนำสายตาของผู้คนให้เกิดมุมมองต่อกลุ่มอาคารหรือสถานที่ในระนาบตามแนวแกนและนอกแนวแกน

2.2.6) เฟอร์นิเจอร์ระดับถนน (Street Furniture)

รายละเอียด: ปัจจุบันอาจจะกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญและการติดตั้งเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนทางวัดปากคลองฯ ยังไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณค่าของวัด

ข้อสังเกต: ด้วยบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในวัดปากคลองฯ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสงบ ร่มรื่น ซึ่งรูปลักษณะและการเลือกใช้วัสดุของเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนควรมีลักษณะร่วมสมัยที่สอดคล้องกับศิลปะและประเพณีท้องถิ่น

2.3) การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์

ด้วยการออกแบบและการจัดวางผังบริเวณของวัดปากคลองฯ ที่มีการผสมผสานพื้นที่ ใช้สอยส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสเข้าด้วยกัน ปัจจุบันทางวัดก็ยังคงยึดรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยดังกล่าวไว้ ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่ผิวดินวัตถุประสงค์ภายในวัดปากคลองฯ แม้จะไม่มีปัญหาเกิดขึ้นก็ตาม แต่การที่วัดยังไม่สามารถจัดการควบคุมระบบจราจรและตำแหน่งการจอดรถได้อย่างเหมาะสม ส่งผลการสัญจรไปมาระหว่างพาหนะและผู้คนเดินเท้ามีเส้นทางสัญจรซ้อนทับกัน ซึ่งส่งผลให้ความปลอดภัยในการเดินของนักท่องเที่ยวมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น อีกทั้งการที่รถยนต์ส่วนบุคคลสามารถเลือกจอดรถตามริมทางสัญจรได้

อย่างสะดวก โดยเฉพาะด้านหน้ากลุ่มอาคารสำคัญและศักดิ์สิทธิ์เป็นสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เหมาะสมเพราะเป็นการรบกวนและลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ลง อีกทั้งยังเป็นการทำลายความสงบและจิตวิญญาณของสถานที่ด้วยเสียงเครื่องยนต์ กลิ่นควันท่อไอเสียและเสียงแตร

2.4) การจัดการเส้นทางเดินเท้าและทางเดิน

2.4.1) รูปแบบ

ด้วยรูปแบบของเส้นทางเดินเท้าและทางเดินภายในวัดปากคลองฯ จากการสำรวจพบว่า รูปแบบของเส้นทางเดินเท้าไม่มีแบบแผนการเดินไปตามเส้นทางที่เป็นรูปธรรมและมีระบบอย่างชัดเจน แต่ใช้การเดินตามทางสัญจรหลักควบคู่ไปกับพาหนะในการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าหากต้องการสร้างแบบแผนของเส้นทางเดินเท้าเพื่อกระจายการท่องเที่ยวในวัดให้เพิ่มขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงเส้นทางเดินท่องเที่ยวไปตามสถานที่สำคัญหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน

2.4.2) การเชื่อมโยงเครือข่าย

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของวัดปากคลองฯ ได้ผ่านการปรับพื้นที่ให้มีความราบเรียบ กอปรกับการเชื่อมโยงพื้นที่ในแต่ละส่วนจะใช้การวางแผนแกนด้วยทางสัญจรควบคู่กับการกำหนดขอบเขตและการเข้าถึงพื้นที่ด้วยลักษณะดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายของเส้นทางด้านกายภาพ แต่ด้วยการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดยังสามารถใช้การนำสายตาด้วยแนวต้นไม้และมุมมองช่วยส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายทางสัญจรได้อีกทางหนึ่ง

2.4.3) จุดเชื่อมต่อ

หากทำการวิเคราะห์หาจุดเชื่อมต่อของระบบสัญจรทางเดินเท้าภายในวัด เห็นได้ชัดว่าการออกแบบและวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมจะใช้ประโยชน์จากทางสัญจรหลักและพื้นที่ว่างโล่งโดยรอบอาคารหรือหน้าอาคารเป็นตัวกำหนดขอบเขตจุดเชื่อมต่อเส้นทางเดินเท้าในเชิงรูปธรรมควบคู่ไปกับการกำหนดขอบเขตของที่ว่างในเชิงนามธรรมจากการปิดล้อมของพื้นที่

2.4.4) การเข้าถึง

การจัดระบบการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยและกลุ่มอาคารต่าง ๆ ภายในวัดปากคลองฯ นั้นไม่ได้มีข้อจำกัดอะไรที่ชัดเจนในการเข้าถึงพื้นที่ แต่เป็นที่น่าสนใจว่าปัจจัยที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่นั้นคือ ทางสัญจรและที่ว่างโล่งโดยรอบอาคารหรือที่ว่างระหว่างอาคารหรือที่ว่างด้านหน้าอาคารที่คอยควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ดังนั้นหากปัจจัยที่กำหนดการเข้าถึงพื้นที่ได้รับการเชื่อมโยงเป็นระบบเครือข่ายที่ชัดเจนและมีภูมิทัศน์ที่น่าสนใจจะทำให้การเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ เพื่อ

ดึงดูดให้ผู้คนได้ใช้เวลาในการเดินท่องเที่ยว ศึกษาและเรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของวัดปากคลองฯ มากขึ้น

2.4.5) วัสดุปูพื้นและขอบทางเดิน

การให้ความสำคัญกับวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินในการจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรมจากการสำรวจ วัดปากคลองฯ ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เพียงบางส่วนเฉพาะในพื้นที่ที่ต้องการเน้นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่เท่านั้น ซึ่งปรากฏขึ้นเฉพาะพื้นที่บริเวณอาคารสำคัญและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่พื้นที่ในส่วนอื่นยังไม่มี การคำนึงถึงการเลือกใช้วัสดุปูพื้นแต่อย่างไรในด้านการสื่อความหมายและความปลอดภัย

2.4.6) การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

ปัจจุบันการคำนึงถึงเรื่องการจัดการสุนทรียศาสตร์ภายในวัดปากคลองฯ ยังเป็นเรื่องที่ไม่มีการนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอ สื่อความหมาย (Interpretation) กระตุ้นการรับรู้ (Perception) หรือแสดงจิตวิญญาณของสถานที่แต่อย่างใด ซึ่งจากการสำรวจและวิเคราะห์ พบว่า วัดปากคลองฯ มีคุณค่าของงามทางด้านสุนทรียศาสตร์อยู่ 3 ประเด็น ดังนี้

อายุ: ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนานอย่างต่อเนื่องและความเก่าแก่ของสถานที่สามารถสะท้อนได้จากภูมิปัญญาโบราณในการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรมที่อาศัยมุมมองทางทัศนศิลป์สร้างแนวแกนทางสัญจรที่มีระเบียบแบบแผนและการมองไปในทิศทางตรงทำให้กลุ่มอาคารหรือพื้นที่ปลายทางได้รับการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าและความสำคัญ

สถาปัตยกรรมและมวลของที่ว่าง: ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารที่มีลักษณะร่วมสมัยสอดคล้องกับประเพณี ความเชื่อและคตินิยมสามารถสะท้อนความงามผ่านรูปแบบของวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณีและการเปรียบเทียบองค์ประกอบสถาปัตยกรรมกับเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ด้วยขนาดและสัดส่วนของรูปร่างและรูปทรงอาคารที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยังได้สรรค์สร้างงามในเชิงนามธรรมและรูปธรรมของมวลที่ว่าง ซึ่งสามารถสัมผัสได้ถึงช่องว่าง การเว้นระยะ และการจัดวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมที่เน้นการใช้แนวแกนในการวางผังบริเวณ

ทิวทัศน์: ด้วยอัตลักษณ์เด่นของพื้นที่ที่มีลำดับการมองเห็นและการเข้าถึงตามแนวแกนส่งผลให้ทิวทัศน์ที่เกิดขึ้นภายในวัดมีมุมมองที่เกิดจากการสร้างสรรค์ภูมิทัศน์ที่มีระเบียบแบบแผน

สรุปแนวทางการพัฒนาวัดปากคลองมะขามเฒ่าทางกายภาพ

วัดปากคลองฯ เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดที่สำคัญ มีศักยภาพและความพร้อมของอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการรองรับผู้คน แต่การใช้สอยในเชิงคุณภาพให้เกิดความปลอดภัย มีชีวอนามัยที่ดีและการสร้างคุณค่าหลักให้กับพื้นที่ทางวัดปากคลองฯ ควรจะเร่งปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยอาศัยฐานต้นทุนทางกายภาพของพื้นที่ที่มีอยู่ พัฒนาต่อยอดและเพิ่มรายละเอียดด้านกายภาพให้การใช้สอยมีเรื่องราว มีความสะดวก ปลอดภัยและมีสุขอนามัย ดังนี้

- แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ควรจะทำให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสงบควบคู่กับการเป็นแหล่งศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของหลวงปู่ศุขและกรมหลวงชุมพรฯ
- ระบบทางสัญจรและที่จอดรถจะต้องมีระบบจราจรและการจอดรถที่ชัดเจน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อบริเวณโบราณสถานและศาสนสถานที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์
- ห้องน้ำ การพัฒนาชีวอนามัยในห้องน้ำจะต้องปรุงปรุงช่องเปิดต่างๆ ให้อยู่ในห้องน้ำ มีอัตราการถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ อีกทั้งควรปรับตำแหน่งช่องเปิดให้มีทิศทางสอดคล้องกับแสงอาทิตย์ที่ส่องกระทบให้กระจายแสงไปทั่วบริเวณพื้นและผนังอาคารช่วยขจัดความชื้น แรงอัตราการระเหยของน้ำขังและเพิ่มการใช้แสงธรรมชาติลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการส่องสว่าง
- ร้านอาหารควรปรับปรุงลักษณะอาคารให้ดูมีความกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมของวัด ไม่ควรใช้สีและป้ายโฆษณาที่มีสีฉูดฉาดนำมาใช้เป็นป้ายแดง ฝนและการประดับตกแต่งอาคาร
- ศูนย์ข้อมูลและการสื่อความหมายควรย้ายที่ตั้งให้อยู่ในตำแหน่งที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีการมองเห็นที่ชัดเจน
- การพัฒนาพื้นที่พักผ่อนให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดให้มีระยะเวลายาวนานขึ้นควรจัดเตรียมสถานที่ให้มีลานหรือระเบียบที่สามารถใช้ประกอบกิจกรรมพักผ่อน สนทนา ชมทิวทัศน์และนั่งเล่นภายใต้บรรยากาศที่ร่มรื่น มีภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละฤดูและเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางท่องเที่ยวที่มีสะดวก รวดเร็วและปลอดภัยกับผู้ใช้สอยทุกเพศทุกวัย

3) วัดมหาธาตุ

ที่ตั้ง

วัดมหาธาตุเป็นวัดเก่าแก่โบราณคู่เมืองแพรกหรือเมืองสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ชัยภูมิตั้งอยู่บนพื้นที่ชายฝั่งริมแม่น้ำน้อยบริเวณที่เป็นคูก้นน้ำ ทั้งนี้ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของวัดมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชน ซึ่งมีถิ่นฐานการวางตัวไปตามแนวแม่น้ำน้อยและมีความหนาแน่นสูง ลักษณะการวางผังทางกายภาพของวัดจะแบ่งพื้นที่ใช้สอยหลักออกเป็น 4 ส่วน โดยพื้นที่แต่ละส่วนจะวางตัวตามตำแหน่งของทิศต่างๆทั้ง 4 ทิศ ในการนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า พื้นที่ส่วนสังฆาวาสและแหล่งโบราณสถานมีการวางผังพื้นที่ที่ใช้ระบบแนวแกนกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ ทิศทางการวางตัวของแนวอาคารและตำแหน่งที่ตั้งได้อย่างมีเอกลักษณ์ตามคติความเชื่อและภูมิปัญญาโบราณในการสร้างวัด

ภาพที่ 4.12 ที่ตั้งและผังบริเวณของวัดมหาธาตุ

สภาพภูมิประเทศ

วัดมหาธาตุตั้งอยู่บนชัยภูมิที่เนินของพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำน้อยบริเวณที่เป็นคูก้นน้ำหรือจุดที่แม่น้ำน้อยมีทิศทางการไหลจากทิศเหนือหักเหไปทางทิศตะวันออกของอำเภอสรรคบุรี สภาพภูมิฐานทั่วไปความลาดเอียงของพื้นที่จะลาดเทไปตามริมฝั่งแม่น้ำน้อย โดยที่ตั้งอาคารสำคัญของวัด หากสังเกตพบว่าที่ตั้งของอาคารสำคัญต่าง ๆ นับตั้งแต่ในอดีต จะมีที่ตั้งถอยร่นเข้ามาจากชายฝั่งประมาณ 50 – 100 เมตร โดยมีตำแหน่งตั้งอยู่บนที่ดอนของพื้นที่ริมชายฝั่งแม่น้ำ

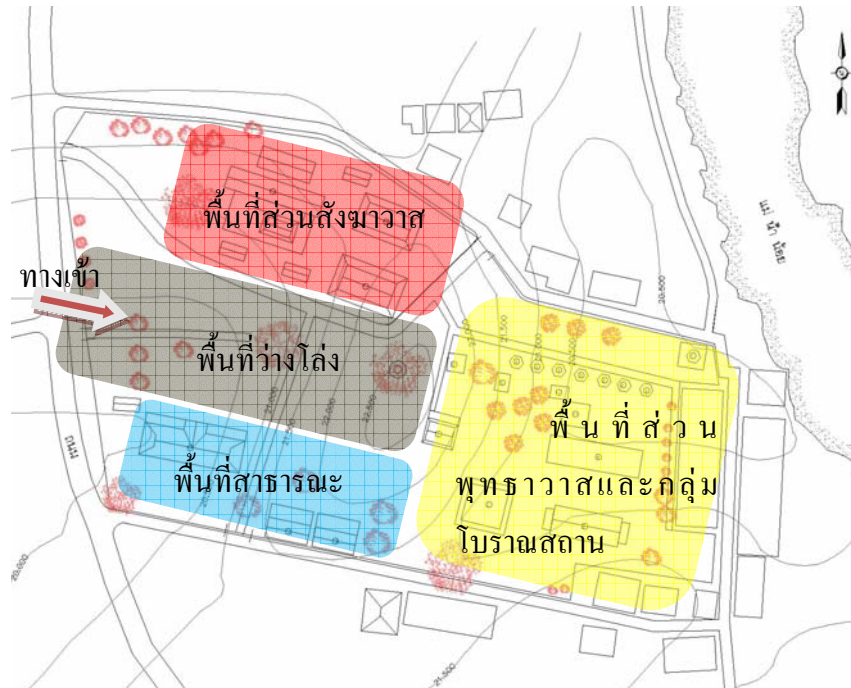
ภาพที่ 4.13 ที่ตั้งกลุ่มอาคารสำคัญของวัดมหาธาตุ

การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ

เนื่องจากวัดมหาธาตุเป็นวัดที่มีอาณาเขตชัดเจน ประกอบกับเป็นวัดซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมพื้นที่ริมชายฝั่งแม่น้ำและชุมชนเมือง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยรอบจะเป็นย่านที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนสูงทางทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนทิศตะวันออกจะเป็นอาคารเรือนแถวที่วางตัวขนานไปตามแนวแม่น้ำน้อย สำหรับทิศตะวันตกจะเป็นแนวถนนสายหลักของตัวอำเภอตัดผ่านหน้าวัดมหาธาตุในแนวทิศเหนือ- ใต้

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินของวัดมหาธาตุได้ถูกสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยในกิจกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งพื้นที่ใช้สอยสำคัญออกเป็น 5 ส่วนคือ พื้นที่ส่วนพุทธาวาสและแหล่งโบราณสถานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก พื้นที่ส่วนสังฆาวาสตั้งอยู่ทางทิศเหนือ พื้นที่สาธารณะตั้งอยู่ทางทิศใต้ ได้แก่ ศาลาเอนกประสงค์และโรงเรียนรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน และพื้นที่ว่างโล่งสำหรับจัดกิจกรรมสาธารณะทั่วไปและจัดตลาดนัดของอำเภอ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ว่างผืนใหญ่มีอาณาเขตเชื่อมต่อมาจากประตูทางเข้าวัด และตัดผ่านพื้นที่เข้าสู่ใจกลางของวัดจนถึงพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน

ภาพที่ 4.14 กลุ่มพื้นที่ใช้สอยภายในวัดมหาธาตุ

3.1) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management)

การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการปัจจัยทางกายภาพของสถานที่ที่สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและการดำเนินกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า สุขาภิบาล การสื่อสาร ที่จอดรถ ร้านอาหาร พื้นที่พักผ่อน ห้องน้ำและองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการประเภทต่าง ๆ ซึ่งการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1) ระบบไฟฟ้า

การจัดเตรียมระบบไฟฟ้า: มีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้า 1 ระบบ

รายละเอียด: ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของวัดมหาธาตุ จากการสำรวจพบว่า ภายในวัดมีระบบไฟฟ้าแรงต่ำ 3 เฟส 440 – 380/240 - 220 โวลต์ การวางระบบสายไฟเป็นการวางตามพื้นที่ว่างโล่งและกระจายเข้าสู่พื้นที่ย่อยแต่ละส่วนเป็นระบบไฟฟ้าแรงต่ำ 1 เฟส 220 – 240 โวลต์ เพื่อใช้สอยภายในอาคาร

ข้อสังเกต : วัดมหาธาตุ ได้ให้ความสำคัญและมีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้าเพื่อสร้างความแสงสว่างภายในอาคารเป็นสำคัญเนื่องจาก วัดมหาธาตุมีผู้คนเข้ามาทำบุญภายในวัดในช่วงวัดพระอีกทั้งยังเป็นโรงเรียนรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอสุพรรณบุรี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าหากเกิดกรณีไฟฟ้าดับหรือขัดข้องทางวัดยังไม่มีระบบไฟฟ้าสำรองเพื่อสร้างแสงสว่างโดยตรง แต่ด้วยลักษณะการจัดวางทิศทางอาคารที่ออกแบบให้ระบบช่องแสงและช่องเปิดของอาคารมีทิศทางเปิดรับแสงธรรมชาติทั้งโดยตรงและทางอ้อมได้ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการนำแสงธรรมชาติ (Daylight) เข้ามาใช้ภายในอาคาร

3.1.2) ระบบสุขาภิบาล

การจัดเตรียมระบบสุขาภิบาล: มีการจัดเตรียมระบบสุขาภิบาลน้ำดีและน้ำเสีย

รายละเอียด: ระบบสุขาภิบาลภายในวัดมหาธาตุ ประกอบด้วยระบบสุขาภิบาลน้ำดี (Cool Water Supply System) และระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย (Waste Water Treatment System) โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีและระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางวัดได้จัดเตรียมระบบดังกล่าวไว้รองรับการใช้สอยของผู้คนอย่างเพียงพอ โดยระบบระบบสุขาภิบาลน้ำดีเป็นการนำน้ำประปาเข้ามาใช้และกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ โดยการส่งน้ำจะอาศัยปั้มน้ำสร้างแรงดันกระจายน้ำออกไปใช้ทั่วบริเวณในแนวราบ สำหรับระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางวัดได้จัดเตรียมและใช้ถังเกรอะช่วยบำบัดน้ำเสียที่ติดตั้งบริเวณห้องน้ำรวม นอกจากนี้ในส่วนของระบบระบายน้ำที่เกิดจากน้ำฝน ทางวัดได้อาศัยการระบายน้ำให้ซึมผ่านชั้นผิวดินแทนการใช้ระบบรางคอนกรีตเสริมเหล็ก

ข้อสังเกต: วัดมหาธาตุในภาพรวมเป็นวัดที่มีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาอยู่น้อย ปกติอัตราการใช้น้ำมีปริมาณต่ำ ดังนั้นหากทางวัดมีแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวความจำเป็นเร่งด่วนคือ การสำรองน้ำไว้สำหรับบริการเพื่ออุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ในส่วน of ระบบสุขาภิบาลน้ำเสียอาจจะกล่าวได้ว่า ระบบการจัดหรือบำบัดน้ำเสียของวัดเป็นระบบถังเกรอะที่อาศัยกลไกการกำจัดของกากของเสียด้วยแบคทีเรียชนิดที่ไม่ต้องการออกซิเจนช่วยในการย่อยสลาย อีกทั้งเป็นที่น่าสังเกตว่าหากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในวัดมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเกินขีดจำกัดที่ระบบถังเกรอะจะรองรับการบำบัดของน้ำเสียได้ หากไม่มีการจัดเตรียมหรือเพิ่มหน่วยบำบัดน้ำเสียให้มากขึ้น อนาคตสภาพแวดล้อมภายในวัดอาจเกิดมลภาวะในด้านชีวอนามัยส่งผลให้ภาพลักษณ์ของวัดเสื่อมโทรมลง

3.1.3) ระบบสื่อสาร

การจัดเตรียมระบบสื่อสาร: ไม่มีการจัดเตรียมระบบสื่อสารรองรับการบริการ

รายละเอียด: การจัดเตรียมระบบสื่อสารสำหรับพื้นที่สาธารณะของวัดมหาธาตุ จากการสำรวจพบว่า ไม่มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะภายในบริเวณของวัด

ข้อสังเกต: การติดตั้งระบบโทรศัพท์ควรจะติดตั้งในพื้นที่สาธารณะและที่ว่างโล่งบริเวณลานจอดรถเนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนสามารถเข้ามาใช้บริการและสัญจรผ่านไปมาได้โดยสะดวก

3.1.4) ที่จอดรถ

การจัดเตรียมที่จอดรถ: มีการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันทางวัดมีพื้นที่จอดรถาวที่มีขอบเขตชัดเจน ซึ่งการจอดรถเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมภายในวัด ผู้คนจะนิยมนำรถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถโดยสารขนาดใหญ่และรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่จอดรถ อีกทั้งในพื้นที่บางส่วนทางวัดได้จัดทำทางสัญจรให้มีความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ทั่วบริเวณวัด

ข้อสังเกต: ไม่มี

3.1.5) ร้านอาหาร

การจัดเตรียมร้านอาหาร: ไม่มีการจัดเตรียมร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ปัจจุบันการจัดเตรียมพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบริการอาหารของวัดนับว่าไม่มีความจำเป็นเนื่องจากพื้นที่โดยรอบบริเวณวัดเป็นชุมชนและมีตลาดขนาดใหญ่ซึ่งมีความหลากหลายของอาหารพื้นถิ่น ดังนั้นหากการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวภายในวัดสามารถที่จะเชื่อมโยงเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวจากวัดผ่านชุมชนไปยังตลาดได้ จะส่งผลให้เกิดความน่าสนใจต่อการเดินทางท่องเที่ยวสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และตลาดชุมชนโบราณที่มีอัตลักษณ์

3.1.6) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว: มีการจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ด้วยการพัฒนาพื้นที่ของวัดในปัจจุบัน การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทางวัดได้อาศัยวิหารหลวงพ่หลักเมือง ซึ่งเป็นอาคารทรงจั่ว ยกพื้น รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีใช้เป็นสถานที่สำหรับให้พุทธศาสนิกชนเข้ามากราบไหว้บูชาสักการะหลวงพ่หลักเมืองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดควบคู่กับการใช้เป็นสถานที่จัดแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์และพัฒนาการของวัดนับแต่อดีต

ข้อสังเกต: ด้วยที่ตั้งของศูนย์บริการข้อมูลที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งเหมาะสม โดยมีที่ตั้งอยู่หน้าแหล่งโบราณสถานทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารต่างๆได้โดยสะดวกและมีความต่อเนื่องในการเดินทางท่องเที่ยวและศึกษาโบราณสถาน ดังนั้นทางวัดควรจะพัฒนาพื้นที่โดยรอบวิหารหลวงพ่หลักเมืองให้เป็นศูนย์บริการข้อมูลควบคู่กับการใช้เป็นสถานที่ต้อนรับและรองรับผู้คนที่มาประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวและศึกษาแหล่งโบราณสถาน

ภาพที่ 4.15 สภาพแวดล้อมทั่วไปภายในวัดมหาธาตุ

ภาพที่ 4.16 วิหารหลวงพ่หลักเมืองและพื้นที่ว่างโล่งโดยรอบ

3.1.7) พื้นที่พักผ่อน

การจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน : มีการจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน แต่ขาดการเชื่อมโยงการใช้สอยและการจัดสถานที่ให้มืองค์ประกอบรองรับการท่องเที่ยว

รายละเอียด: ด้วยสภาพแวดล้อมภายในวัดมหาธาตุ ประเภทพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่กลางแจ้งเพื่อการพักผ่อน (Recreation Area) จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ประเภทนี้มีจำนวน 2 แห่งด้วยกัน ได้แก่ ที่นั่งพื้นปูกระเบื้องเคลือบเซรามิก โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กใต้ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีที่ตั้งกระจายอยู่ตามลานโล่งหน้าแหล่งโบราณสถาน

ข้อสังเกต: ด้วยรูปลักษณะของพื้นที่เหล่านี้ที่เป็นเอกลักษณ์ควรจะได้รับส่งเสริมให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและควรทำการเชื่อมโยงพื้นที่แต่ละแห่งให้กลายเป็นที่ว่างขนาดใหญ่มีเงาไม้ปกคลุมพื้นที่สำหรับการใช้สอยกิจกรรมเอนกประสงค์

ภาพที่ 4.17 พื้นที่พักผ่อน (Recreation Area) บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่

3.1.8) ห้องน้ำ

การจัดเตรียมห้องน้ำ: มีการจัดเตรียมห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว แต่ขาดการใช้สอยที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์และผู้พิการและมีตำแหน่งอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยว

รายละเอียด: ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของวัดมหาธาตุ มีจำนวนห้องน้ำชาย 10 ห้อง สำหรับห้องน้ำหญิงมีจำนวน 10 ห้อง ส่วนห้องน้ำคนพิการและผู้สูงอายุไม่มีการจัดเตรียม

ข้อสังเกต: จากการสำรวจพบว่าห้องน้ำมีประเด็นที่สำคัญควรจะพิจารณาอยู่ด้วยกัน 2 ประเด็นคือ

- คุณภาพของห้องน้ำ จากการพิจารณาจะเห็นว่า การออกแบบและก่อสร้างห้องน้ำสามารถสร้างพื้นที่ปิดล้อมที่มีความเป็นสัดส่วนและให้ความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้บริการ แต่เมื่อพิจารณาในด้านชีวอนามัยกลับพบว่า การถ่ายเทและระบายอากาศภายในมีอัตราการไหลเวียนของกระแสอากาศต่ำและการใช้แสงธรรมชาติให้เกิดความสว่างและช่วยฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ มีปริมาณน้อย ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลคุณภาพของห้องน้ำในด้านชีวอนามัยที่ไม่สะอาดเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ควรจะมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ความทรุดโทรมของห้องน้ำ สภาพแวดล้อมโดยรอบที่ดูไม่สะอาดรวมทั้งการเลือกใช้อุปกรณ์และสุขภัณฑ์ภายในห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับระยะความสูงในการใช้สอยยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ห้องน้ำภายในวัดมหาธาตุฯขาดคุณภาพในการใช้งาน

- ความปลอดภัยภายในห้องน้ำ จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นผิวของห้องน้ำนั้นมีลักษณะพื้นผิวค่อนข้างหยาบจึงเป็นคุณสมบัติเด่น เมื่อพื้นผิวเปียกน้ำจะไม่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดอุบัติเหตุจากการลื่นไถลหรือหกล้มได้ แต่ในเรื่องของอุปกรณ์มาตรฐานสำหรับช่วยจับยึดในการลุกขึ้นยืนหรือนั่งสำหรับผู้สอยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้พิการ นับว่าการติดตั้งหรือจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้สอย

3.1.9) องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

การจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ: ไม่มีการจัดเตรียม

องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะการวางผังกลุ่มพื้นที่ใช้สอยและกลุ่มอาคารในวัดมหาธาตุที่มีระดับความสูงระหว่างพื้นที่ว่างโล่งและพื้นอาคารแตกต่างกัน ซึ่งผู้สอยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้พิการที่ต้องใช้รถเข็น (Wheel Chair) ยังขาดการจัดเตรียมพื้นที่สัญจรเพื่อเชื่อมโยงและเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่มีความต่างระดับด้วยทางลาด (Ramp) และอุปกรณ์ช่วยจับยึดในการเดินขึ้นและลงที่สอดคล้องกับระยะในการจับยึดของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นอกจากนี้การจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้พิการในส่วนของห้องน้ำและที่จอดรถภายในปากคลองฯ ยังไม่มีการจัดเตรียมเช่นกัน

3.2) การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม

3.2.1) การวางผังโดยรวม

รายละเอียด : การวางผังพื้นที่โดยรวมของวัดมหาธาตุเห็นได้ชัดว่า มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน โดยมีตำแหน่งของกลุ่มพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ วางตัวไปในแต่ละทิศและใช้ที่ว่างเปิดโล่งเป็นทางสัญจรและลานกิจกรรมเอนกประสงค์เชื่อมโยงพื้นที่แต่ละส่วนเข้าด้วยกัน

ข้อสังเกต : ด้วยรูปแบบและลักษณะการวางผังบริเวณภายในวัดมหาธาตุเห็นได้ชัดว่าถูกออกแบบและสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงการจัดแบ่งพื้นที่ให้แยกออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน โดยมีรูปแบบที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อีกทั้งการใช้พื้นที่ว่างโล่งเป็นแนวแกนสำหรับการสัญจรและใช้สอยกิจกรรมเอนกประสงค์ นับว่าเป็นการออกแบบที่สามารถสร้างการเรียนรู้และการจดจำต่อสถานที่ได้โดยง่ายและทำให้การดูแลรักษาความปลอดภัยภายในวัดสามารถดำเนินการโดยสะดวกอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ในส่วนของพื้นที่พักผ่อนที่อยู่รอบวิหารหลวงพ่หลักเมืองควรจะปรับปรุงทำเป็นลานโล่งขนาดใหญ่ที่มีเงาไม้ปกคลุมเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวและการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

3.2.2) พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่ง

รายละเอียด: ด้วยรูปแบบการใช้สอยพื้นที่และสัณฐานภูมิประเทศเป็นตัวกำหนดขึ้นพื้นฐานการสร้างสรรค์พื้นที่และที่ว่างโล่งภายในวัด ซึ่งเห็นได้ชัดว่าการใช้สอยพื้นที่ในส่วนพุทธาวาสและสังฆาวาสต่างถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการกิจกรรมทำบุญและกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดเป็นสำคัญ ประกอบกับการนำที่ว่างโล่งขนาดใหญ่มาใช้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการสัญจรและใช้กิจกรรมเอนกประสงค์ร่วมกันระหว่างพื้นที่แต่ละส่วน รวมถึงกำหนดทิศทางการสัญจร การเข้าถึง การเกิดมุมมอง การสร้างคุณค่าและความหมายให้กับพื้นที่และกลุ่มอาคาร ดังนั้นพื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่งจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยตรงในการเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยหลักหรืออาคารเข้ากับทางสัญจรและการประกอบกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่

ข้อสังเกต : การจัดการพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่ว่างโล่งภายในวัดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันต่างมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มพื้นที่ใช้สอยสำหรับประกอบพิธีกรรมและดำเนินกิจกรรมทางศาสนาควบคู่กับการท่องเที่ยวได้ โดยพื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่งควรจะพัฒนาให้มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เงียบ สงบและสวยงามผ่านการถ่ายทอดความหมายเชิงพุทธปรัชญาด้วยการออกแบบที่ว่างทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมที่มีระเบียบแบบแผนจากภูมิปัญญาการวางผังของวัดในอดีตนำมาผสมผสานช่วยในการวางผังและจัดการพื้นที่ใช้สอย

3.2.3) ทางสัญจรและที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันเส้นทางสัญจรหลักและที่จอดรถภายในวัดจะใช้พื้นที่ว่างโล่ง ซึ่งมีพื้นผิวเป็นหินเกล็ดบดอัดแน่น

ข้อสังเกต: แม้ว่าศักยภาพของพื้นผิวถนนภายในวัดจะสามารถสร้างการเข้าถึงที่สะดวกสบายและปลอดภัย แต่ระบบการจราจรและการสัญจรยังขาดระเบียบที่ชัดเจนจึงทำให้ทางสัญจรและที่จอดรถกลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คุณค่าและความสำคัญของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดถูกรบกวน ดังนั้นในเส้นทางสัญจรที่สามารถเข้าถึงกลุ่มอาคารสำคัญภายในวัดควรกำหนดขอบเขตการเข้าถึงและใช้การเดินเท้าเดินต่อเนื่องไปยังพื้นที่ต่าง ๆ อีกทั้งเส้นทางสัญจรภายในบริเวณวัดควรกำหนดขอบเขตเส้นทางเดินรถและที่จอดรถอย่างชัดเจนให้เป็นจุดศูนย์กลางการเข้าถึงกลุ่มพื้นที่แต่ละแห่งเพื่อลดความพลุกพล่านในการสัญจรด้วยยานยนต์

3.2.4) ทิวทัศน์

รายละเอียด: เนื่องจากสภาพแวดล้อมของวัดมหาธาตุกำหนดให้ที่ว่างโล่งขนาดใหญ่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการสัญจรต่าง ๆ ซึ่งภายในที่ว่างดังกล่าวจะมีมุมมองการเห็นกลุ่มอาคารโบราณสถาน พื้นที่สวนพุทธรักษาและสังฆาวาสเป็นมุมกว้าง ดังนั้นด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ทิวทัศน์ภายในวัดเกิดมุมมองเป็นภาพมุมกว้าง (Panorama) ทั้งในระยะใกล้และไกล

ข้อสังเกต: ด้วยสภาพทิวทัศน์ภายในวัดมหาธาตุ นับว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญสามารถจะพัฒนาพื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษาทางโบราณคดีที่มีคุณค่า โดยจัดการวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมด้วยการกำหนดจุดการเดินทางและการมองเห็นทิวทัศน์ให้เห็นความหลากหลายของแหล่งโบราณสถานเป็นภาพมุมกว้างรวมไปถึงการมองเห็นเส้นขอบฟ้า (Sky Line) ของวัด ประกอบกับการนำกับต้นโพธิ์ขนาดใหญ่มาปลูกและกำหนดให้เป็นพื้นที่พักผ่อนที่มีความสงบและร่มรื่นเป็นการสร้างพื้นที่ให้มีความโดดเด่นและมีความหมายด้วยบรรยากาศ ความงามและภูมิทัศน์

3.2.5) ภูมิทัศน์ (Landmark)

รายละเอียด: ด้วยการวางผังบริเวณของวัดมหาธาตุที่เน้นการใช้พื้นที่เปิดโล่งกำหนดการมองเห็นทิวทัศน์ต่างๆทั้งในระยะใกล้และไกล ซึ่งภูมิทัศน์ที่สำคัญของวัดคือ กลุ่มอาคารโบราณสถานทางทิศตะวันออกของพื้นที่ที่มีความหลากหลายของรูปแบบ รูปทรง เส้นขอบฟ้า ความสูง สีและการใช้วัสดุแตกต่างออกไปจากรูปแบบอาคารโดยรอบวัด

ข้อสังเกต: การพัฒนาให้ภูมิลักษณะสำคัญของพื้นที่เกิดคุณค่า ความสำคัญและความหมายควรจะใช้แนวต้นไม้ที่มีอยู่เดิมและการเสริมเข้าไปใหม่ทำให้บังกลุ่มอาคารโบราณสถาน แต่เปิดพื้นที่บางส่วนให้ปรากฏส่วนของอาคารที่สำคัญ (Enticing) จะก่อให้เกิดความน่าสนใจและการสร้างคุณค่าให้กับภูมิลักษณะเพิ่มขึ้น

3.2.6) เฟอร์นิเจอร์ระดับถนน (Street Furniture)

รายละเอียด: ปัจจุบันอาจจะกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญและการติดตั้งเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนทางวัฒนธรรมยังไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อสังเกต: ด้วยบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในวัดมหาธาตุ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสงบและร่มรื่น การพัฒนารูปลักษณะและการเลือกวัสดุของเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนควรจะมีลักษณะร่วมสมัยที่สอดคล้องกับศิลปะและประเพณีท้องถิ่น

3.3) การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์

ด้วยการออกแบบและการจัดวางผังบริเวณของวัดมหาธาตุ ที่มีการแบ่งแยกพื้นที่ใช้สอยแต่ละส่วนออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และลักษณะเฉพาะของการใช้สอยพื้นที่แต่ละประเภทโดยไม่มีการรบกวนซึ่งกันและกันด้วยปัจจัยสำคัญคือ ที่ว่างโล่งขนาดใหญ่ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งเส้นทางสัญจรและพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างที่ว่างกับกลุ่มอาคาร ในกรณีนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่ผิวดินวัตถุประสงค์ภายในวัดมหาธาตุแม้จะไม่มีปัญหาเกิดขึ้นก็ตาม แต่การที่วัดยังไม่สามารถจัดควบคุมและจัดระบบการจราจรรวมทั้งตำแหน่งของจอดรถได้อย่างเหมาะสมจึงทำให้การสัญจรไปมาระหว่างพาหนะและผู้คนเดินเท้าจึงมีเส้นทางสัญจรทับกันทำให้ความปลอดภัยในการเดินของนักท่องเที่ยวมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น อีกทั้งการที่รถยนต์ส่วนบุคคลสามารถเลือกจอดรถตามริมทางสัญจรได้สะดวก โดยเฉพาะด้านหน้ากลุ่มอาคารโบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่าไม่มีความเหมาะสมเพราะเป็นการสร้างความขัดแย้ง รบกวนและลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ลง อีกทั้งยังเป็นการทำลายความสงบและจิตวิญญาณของสถานที่ด้วยเสียงเครื่องยนต์และกลิ่นควันท่อไอเสีย

3.4) การจัดการเส้นทางเดินเท้าและทางเดิน

3.4.1) รูปแบบ

ด้วยรูปแบบและลักษณะการเดินท่องเที่ยวภายในวัดมหาธาตุ จากการสำรวจพบว่า ไม่มีรูปแบบของเส้นทางเดินเท้าที่เป็นรูปธรรมและมีระบบอย่างชัดเจน โดยการเดินท่องเที่ยวจะเป็นไปในลักษณะเดินตามความสนใจหรือพึงพอใจของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าหากต้องการสร้างแบบแผนของเส้นทางเดินเท้าภายในวัด แนวทางที่มีศักยภาพสามารถจะดำเนินการได้ คือ การสร้างเส้นทางเดินไปตามกลุ่มอาคารโบราณสถาน สถานที่สำคัญหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ภายในวัดตามจุดต่าง ๆ รวมทั้งการเดินไปตามชุมชนและย่านตลาดซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง นับว่าเป็นการสร้างแบบแผนของเส้นทางเดินเท้าหรือเรื่องราวในการเดินท่องเที่ยวที่ผนวกนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่และบริเวณข้างเคียงเข้ามาร่วมนำเสนอต่อรูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น

3.4.2) การเชื่อมโยงเครือข่าย

รูปแบบการวางผังของวัดมหาธาตุที่ใช้การเชื่อมโยงพื้นที่ในแต่ละส่วนด้วยพื้นที่ว่างโล่งให้เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการสัญจร ดังนั้นการเชื่อมโยงเครือข่ายของเส้นทางเดินเท้าภายในวัดชุมชนและย่านตลาดควรมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์บริการข้อมูลหรือวิหารหลวงพ่อหลักเมืองและพื้นที่ด้านหน้าวิหารควบคู่กับการใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนและใช้เป็นลานกิจกรรมเอนกประสงค์ของวัด

3.4.3) วัสดุปูพื้นและขอบทางเดิน

การให้ความสำคัญกับวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินในการจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรมของวัดมหาธาตุพบว่า ยังขาดการคำนึงถึงรูปแบบและการใช้วัสดุปูพื้นและขอบทางเดินให้มีความเหมาะสมต่อการใช้สอยและสื่อความหมาย ทั้งนี้การพัฒนาระบบทางเดินภายในวัดที่พอจะมีการพัฒนาเกิดขึ้นบ้างบางส่วน ล้วนแต่เป็นการพัฒนาระบบทางเท้าเพื่อกำหนดเส้นทางเดินรอบโบราณสถานเท่านั้น ซึ่งทางเดินดังกล่าวยังขาดการเน้นถึงความหมาย ความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญของสถานที่รวมทั้งความปลอดภัย

3.4.4) การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

ปัจจุบันการคำนึงถึงเรื่องการจัดการสุนทรียศาสตร์ภายในวัดมหาธาตุ ยังเป็นเรื่องที่ไม่มี การนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอ สื่อความหมาย (Interpretation) กระตุ้นการรับรู้ (Perception) หรือแสดงจิตวิญญาณของสถานที่แต่อย่างใด ซึ่งจากการสำรวจและวิเคราะห์ พบว่า วัดมหาธาตุ มีคุณค่าความงามทางด้านสุนทรียศาสตร์อยู่ 2 ประเด็น ดังนี้

อายุ: ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนานต่อเนื่องและความเก่าแก่ของโบราณสถานสามารถสะท้อนได้จากภูมิปัญญาโบราณในการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรมที่อาศัยแนวคิดและพัฒนาการของภูมิปัญญาการออกแบบและวางผังบริเวณของวัดตามธรรมเนียมนิยม อิทธิพลทางการเมืองและความหมายเชิงพุทธปรัชญา

สถาปัตยกรรมและมรดกของที่ว่าง: ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานและกลุ่มอาคารที่สะท้อนความงามผ่านรูปแบบของวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณีและการเปรียบเทียบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมกับเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ด้วยขนาดและสัดส่วนของรูปร่างและรูปทรงอาคารที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยังได้สรรค์สร้างความงามในเชิงนามธรรมและรูปธรรมของมรดกที่ว่าง ซึ่งสามารถสัมผัสได้ถึงช่องว่าง การเว้นระยะ และการจัดวางผังทางภูมิสถาปัตยกรรมเน้นการใช้แนวแกนในการวางผังบริเวณ

สรุปแนวทางการพัฒนาวัดมหาธาตุทางกายภาพ

วัดมหาธาตุเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญและมีศักยภาพความพร้อมของมรดกทางวัฒนธรรม สิ่งก่อสร้าง ถนนและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการรองรับผู้คนด้านการท่องเที่ยว แต่การใช้สอยในเชิงคุณภาพให้เกิดความปลอดภัยและมีชีวนามัยที่ดี ทางวัดมหาธาตุควรจะเร่งปรับปรุงข้อบกพร่องบางประการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยอาศัยต้นทุนของระบบสาธารณูปโภคทางกายภาพเดิมที่มีอยู่พัฒนาต่อยอดและเพิ่มรายละเอียดด้านกายภาพให้การใช้สอยมีความสะดวก ปลอดภัยและมีชีวนามัย ดังนี้

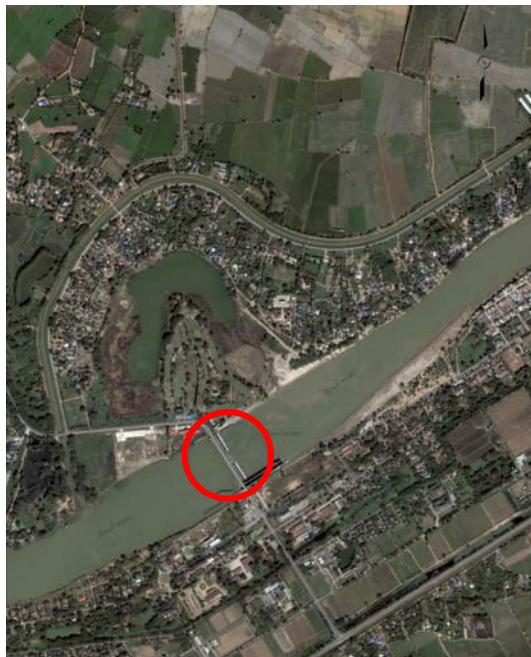
- แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ควรจะพัฒนาให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสงบ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาทางโบราณคดี
- ระบบทางสัญจรและที่จอดรถจะต้องมีระบบจราจรและการจอดรถที่ชัดเจน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อบริเวณโบราณสถาน ศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
- ห้องน้ำ การพัฒนาชีวนามัยในห้องน้ำจะต้องปรับปรุงช่องเปิดต่างๆให้ภายในห้องน้ำมีอัตราการถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ อีกทั้งควรปรับตำแหน่งช่องเปิดให้มีทิศทางสอดคล้องกับแสงอาทิตย์ที่ส่องกระทบให้กระจายแสงสว่างไปทั่วบริเวณทั้งพื้นและผนังอาคารให้ช่วยขจัดความชื้น เร่งอัตราการระเหยของน้ำขังและเพิ่มการใช้แสงธรรมชาติลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการส่องสว่าง
- ศูนย์ข้อมูลและการสื่อความหมายควรพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบให้เป็นจุดศูนย์กลางการสัญจรภายในพื้นที่

- การพัฒนาพื้นที่พักผ่อนให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดให้ยาวนานขึ้นควรเพิ่มจำนวนที่นั่งพักผ่อนและทำการเชื่อมโยงที่นั่งพักผ่อนทั้งหมดเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นพื้นที่ว่างโล่งควบคู่กับการปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ให้มีร่มเงาปกคลุมพื้นที่สำหรับใช้สอยประกอบกิจกรรม พักผ่อน สนทนา ชมทิวทัศน์และนั่งเล่นควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน

4) เขื่อนเจ้าพระยา

ที่ตั้ง

เขื่อนเจ้าพระยามีสภาพแวดล้อมโดยรอบทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีอาณาเขตโดยรอบติดต่อกับชุมชนมีสภาพแวดล้อมเป็นที่พักอาศัยสลับพื้นที่สวนและนาข้าว ซึ่งมีถิ่นฐานการวางตัวไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองชลประทาน

ภาพที่ 4.18 สภาพแวดล้อมโดยรอบเขื่อนเจ้าพระยา

สภาพภูมิประเทศ

เขื่อนเจ้าพระยาเป็นเขื่อนที่ใช้ประโยชน์เพื่อการชลประทาน ซึ่งตั้งขวางแนวแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมต่อพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทางทิศเหนือสภาพภูมิประเทศได้ถูกปรับแต่งให้กลายเป็นโรงแรมและสนามกอล์ฟ ส่วนทางทิศใต้เป็นกลุ่มอาคาร

สำนักงานชลประทานที่ 11 และพื้นที่ร้านค้าขายของฝาก ในการนี้ตลอดแนวสันเขื่อนเป็นทางสัญจรหลักและเป็นพื้นที่ที่มีความสูงที่สุด นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองข้างสภาพภูมิประเทศจะมีความลาดเอียงต่ำระดับลงมาตามแนวนอนในแนวทิศเหนือ – ใต้ ปัจจุบันพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนความลาดเอียงของภูมิสถานเดิมได้ถูกพัฒนาและปรับระดับให้ตั้งอยู่ในระนาบแนวราบโดยตลอด

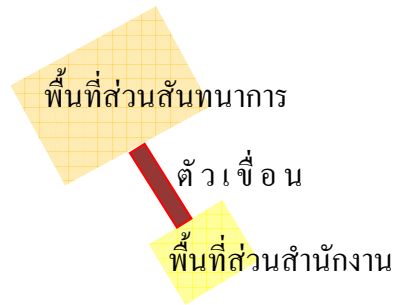
การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ

เขื่อนเจ้าพระยาดังอยู่ในทำเลที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมสำคัญของจังหวัด สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นหมู่บ้านสลับพื้นที่สวนและทุ่งนา การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะตั้งอยู่ตามแนวแม่น้ำและแนวคลองชลประทานเป็นหลัก โดยมีแนวการวางทิศทางของอาคารสัมพันธ์กับระบบทางสัญจรหลักในพื้นที่

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของเขื่อนเจ้าพระยาได้ถูกสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยในกิจกรรมการชลประทานเป็นสำคัญ ต่อมาด้วยสภาพแวดล้อมของเขื่อนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและมีศักยภาพเป็นสีเขียวที่มีการจัดการโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบจึงส่งผลให้เขื่อนต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในขณะเดียวกัน ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถแบ่งพื้นที่ใช้สอยสำคัญออกเป็น 3 ส่วนคือ ตัวเขื่อนสำหรับเก็บกักและชะลอน้ำ พื้นที่ส่วนสันหนาทمامที่มีตั้งอยู่ทางทิศเหนือของแนวสันเขื่อนประกอบด้วย โรงแรม สนามกอล์ฟและสวนสาธารณะ และพื้นที่ส่วนสำนักงานที่มีตั้งอยู่ทางทิศใต้ของแนวสันเขื่อนประกอบด้วย กลุ่มอาคารสำนักงานชลประทาน บริเวณร้านค้าขายของฝาก ที่จอดรถ พื้นที่ว่างเปิดโล่งและอาคารเฉลิมพระเกียรติ

ภาพที่ 4.19 แสดงกลุ่มพื้นที่ใช้สอยของเขื่อนเจ้าพระยา

4.1) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management)

การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการปัจจัยทางกายภาพของสถานที่ที่สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและการดำเนินกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า สุขาภิบาล การสื่อสาร ที่จอดรถ ร้านอาหาร พื้นที่พักผ่อน ห้องน้ำและองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้ใช้ประเภทต่าง ๆ ซึ่งการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1) ระบบไฟฟ้า

การจัดเตรียมระบบไฟฟ้า : มีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้า 1 ระบบ

รายละเอียด: ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของเขื่อนเจ้าพระยา จากการสำรวจพบว่า มีระบบไฟฟ้าแรงสูงจ่ายป้อนให้แก่พื้นที่โครงการเพื่อรองรับความต้องการการใช้พลังงานไฟฟ้าทั้งแสงสว่าง เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับงานชลประทาน ส่วนการวางระบบสายไฟเป็นการวางสายชนิดเดินลอยในอากาศ ยกเว้นในส่วนของตัวเขื่อนที่ระบบสายไฟจะเดินผ่านท่อร้อยสายไปกับตัวโครงสร้างของเขื่อน ในการนี้ระบบไฟฟ้ากำลังจะจ่ายป้อนกระจายไปในพื้นที่แต่ละส่วนเป็นระบบสายย่อย 3 เฟส 380- 400/220 – 240 โวลต์เพื่อใช้สอยภายในกลุ่มอาคาร

ข้อสังเกต: เขื่อนเจ้าพระยาได้ให้ความสำคัญและมีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้าเพื่อรองรับความต้องการอย่างเพียงพอ อีกทั้งหากเกิดกรณีไฟฟ้าดับหรือขัดข้องทางเขื่อนยังมีระบบไฟฟ้าสำรองเพื่อสร้างสมดุลการใช้พลังงานในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เขื่อนเจ้าพระยานับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางพลังงานที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพสูง

4.1.2) ระบบสุขาภิบาล

การจัดเตรียมระบบสุขาภิบาล : มีการจัดเตรียมระบบสุขาภิบาลน้ำดีและน้ำเสีย

รายละเอียด: ระบบสุขาภิบาลภายในโครงการเขื่อนเจ้าพระยา ประกอบด้วยระบบสุขาภิบาลน้ำดี(Cool Water Supply System) และระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย (Waste Water Treatment System) โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีและระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางเขื่อนได้จัดเตรียมระบบดังกล่าวไว้รองรับการใช้สอยของผู้คนอย่างเพียงพอ โดยระบบระบบสุขาภิบาลน้ำดีทางเขื่อนเจ้าพระยามีศักยภาพในการผลิตน้ำประปาเข้ามาใช้งานโดยตรงและกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ โดยระบบการส่งน้ำจะอาศัยปั๊มน้ำสร้างแรงดันขึ้นไปเก็บกักไว้ที่หอส่งน้ำ จากนั้นจึงใช้แรงโน้มถ่วงช่วยส่งน้ำให้กระจายออกไปยังพื้นที่ต่างๆทั่วบริเวณ สำหรับระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางเขื่อนได้จัดเตรียมระบบบำบัดน้ำเสียชนิดรวมในรูปแบบของถังสำเร็จรูปติดตั้งบริเวณห้องน้ำสาธารณะและกลุ่มอาคารต่างๆ

ข้อสังเกต: ไม่มี

4.1.3) ระบบสื่อสาร

การจัดเตรียมระบบสื่อสาร: มีการจัดเตรียมระบบสื่อสารรองรับการบริการ

รายละเอียด: การจัดเตรียมระบบสื่อสารสำหรับพื้นที่สาธารณะของเขื่อนเจ้าพระยา จากการสำรวจพบว่า มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะภายในบริเวณ 1 แห่ง

ข้อสังเกต: การติดตั้งระบบโทรศัพท์สาธารณะในพื้นที่ พบว่าตู้โทรศัพท์ที่ติดตั้งในปัจจุบันมีที่ตั้งอยู่บนไหล่ทางของถนนที่มีการสัญจรพลุกพล่านระหว่างพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทางทิศเหนือและทิศใต้ อีกทั้งการวางทิศทางของตู้โทรศัพท์ยังกำหนดให้ผู้ใช้งานต้องหันหลังให้กับแนวถนน ซึ่งตำแหน่งที่ติดตั้งตู้โทรศัพท์และลักษณะการใช้สอยดังกล่าว นับว่าเป็นปัจจัยที่น่าจะส่งผล

ให้การใช้โทรศัพท์สาธารณะมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสูง

4.1.4) ที่จอดรถ

การจัดเตรียมที่จอดรถ: มีการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันทางเขื่อนมีพื้นที่จอดรถถาวรเป็นพื้นผิวเป็นแอสฟัลติกส์ ตำแหน่งของที่จอดรถและลักษณะการจอดรถมีรูปแบบที่ชัดเจนและมีความปลอดภัย ซึ่งการจอดรถเพื่อเข้า

มาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมผู้คนจะนิยมนำรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารขนาดใหญ่และรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่จอดรถอย่างเป็นระบบ

ข้อสังเกต: ปัจจุบันปัญหาเรื่องที่ดินจอดรถที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของเขื่อนเจ้าพระยามีความพร้อมและสมบูรณ์ในด้านสถานที่ แต่จากการสังเกตพฤติกรรมการใช้สอยและการจราจรในพื้นที่จอดรถพบว่า ความเร็วของรถยนต์ที่วิ่งผ่านแนวสันเขื่อนมักจะทำให้ความเร็วสูง ประกอบกับตำแหน่งที่ดินจอดรถที่ตั้งอยู่บริเวณคอสะพานจึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีปริมาณนักท่องเที่ยวหนาแน่นที่ต้องการเดินท่องเที่ยวไปตามแนวสันเขื่อนหรือเดินข้ามถนนไปมาระหว่างร้านค้าขายของฝากกับที่จอดรถโดยตลอด ซึ่งสภาพการดังกล่าวนี้พบว่าเหตุปัจจัยที่อาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ง่ายในแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนเจ้าพระยา

4.1.5) ร้านอาหาร

การจัดเตรียมร้านอาหาร: มีการจัดเตรียมร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ทางเขื่อนเจ้าพระยาได้จัดเตรียมพื้นที่สำหรับร้านค้าขายของฝากและขายอาหารในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทางทิศใต้ของแนวสันเขื่อน ซึ่งลักษณะทั่วไปของร้านอาหารมีด้วยกัน 3 ลักษณะดังนี้

- อาคารทรงจั่ว ไม่ยกพื้นและมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม
- ร้านอาหารที่เป็นแผงลอยมีจัดวางสินค้าให้ผู้มีความหลากหลาย ไม่มีความเป็นระเบียบ
- ร้านอาหารที่เป็นรถเข็นหรือรถเข็นที่มีจักรยานยนต์พ่วงข้าง

ข้อสังเกต: ปัจจุบันการบริหารจัดการร้านค้าหรือร้านอาหารดังกล่าว ทางสำนักชลประทานที่ 11 มีหน้าที่ดูแลโดยตรงแต่ไม่สามารถเข้าไปควบคุมรูปแบบหรือการจัดระเบียบร้านค้าให้มีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ ซึ่งการบังคับเรื่องรูปแบบของร้านอาหารทางกายภาพจึงจะเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากในการจัดการ ฉะนั้นการจัดการพื้นที่จึงควรจะควบคุมและดูแลการดำเนินกิจการร้านอาหารให้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่กำหนดและควรควบคุมในด้านความสะอาด

ภาพที่ 4.20 ลักษณะร้านอาหารและร้านขายของฝากภายในเขื่อนเจ้าพระยา

4.1.6) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว: ไม่มีการจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: จากสภาพแวดล้อมและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของเขื่อนเจ้าพระยา ตำแหน่งที่ตั้งของศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ควรจะมีศูนย์บริการข้อมูล 2 แห่งด้วยกันทั้งในพื้นที่ส่วนสันทนาการและพื้นที่ส่วนสำนักงาน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้สอยและประกอบกิจกรรมตลอดเวลา โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ในพื้นที่ส่วนสันทนาการส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนและมีความต้องการข้อมูลการสื่อความหมายในพื้นที่ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้พื้นที่ในสำนักงานเป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชั่วคราวโดยใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ 30 – 40 นาที ทางเขื่อนเจ้าพระยาควรจะนำเสนอข้อมูลและการสื่อความหมายในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวทั่วไปควรรับทราบ นอกจากนี้ในเรื่องของสถานที่ตั้งศูนย์บริการข้อมูลในส่วนสันทนาการตำแหน่งที่เหมาะสมควรจะอยู่ในโรงแรมบริเวณพื้นที่ริมน้ำ ส่วนพื้นที่สำนักงานที่ตั้งของศูนย์บริการข้อมูลควรจะอยู่ในบริเวณสนามหญ้าติดกับที่จอดรถ อีกทั้งรูปแบบของศูนย์บริการข้อมูลควรจะสร้างสรรค์ให้มีรูปแบบที่สอดคล้องไปกับสถาปัตยกรรมหลักของพื้นที่ ในขณะที่เริ่มดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งลักษณะอาคารจะมีอิทธิพลของศิลปะแบบอาร์ตเดโค (Art Deco) ผสมผสานเข้ากับรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทย ทั้งนี้การนำเสนอสื่อความหมายด้วยสถาปัตยกรรมเชิงสัญลักษณ์ให้กับพื้นที่ด้วยรูปแบบอาคารที่มีอิทธิพลศิลปะอาร์ตเดโค เพื่อแสดง

ถึงความสัมพันธ์ของสังคมในอดีตกับจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสมัยใหม่ทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา

4.1.7) พื้นที่พักผ่อน

การจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน: มีการจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน แต่ขาดความเหมาะสมต่อการใช้สอย

รายละเอียด: ด้วยการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมและการใช้สอยพื้นที่ของเขื่อนเจ้าพระยาในพื้นที่ส่วนสำนักงาน มีลักษณะของพื้นที่พักผ่อน (Recreation Area) ประกอบด้วยสนามหญ้าผืนสี่เหลี่ยมขนาด 50 x 250 เมตร โดยบริเวณชายขอบของพื้นที่ทำการปลูกไม้ยืนต้นเป็นระยะๆ ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมพักผ่อนในพื้นที่ดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในบริเวณใต้ต้นไม้หรือบริเวณที่มีร่มเงาไม้ปกคลุม

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะของพื้นที่พักผ่อนดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่า การใช้สอยพื้นที่จะเกิดขึ้นต้องอาศัยโอกาสที่เหมาะสมของสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศ ด้วยปัจจัยดังกล่าวทำให้พื้นที่พักผ่อนไม่สามารถตอบสนองการใช้สอยได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงเวลาและสภาพอากาศ ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่พักผ่อนของแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนเจ้าพระยาควรจะสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมให้พื้นที่มีความเหมาะสมสามารถตอบสนองการใช้สอยได้ในทุกช่วงเวลาและสภาพอากาศ เช่น การใช้ศาลาขนาดเล็กที่มีชายคายื่นยาวหรือการใช้อาคารโรงขนาดกลางพร้อมชายคา ติดตั้งในบริเวณโดยรอบสนามหญ้าและพื้นที่ริมน้ำ

4.1.8) ห้องน้ำ

การจัดเตรียมห้องน้ำ: มีการจัดเตรียมห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว แต่ขาดการใช้สอยที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์และผู้พิการและตำแหน่งอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวหลัก

รายละเอียด: ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของเขื่อน มีจำนวนห้องน้ำชาย 2 ห้อง สำหรับห้องน้ำหญิง มีจำนวน 2 ห้อง ส่วนห้องน้ำคนพิการและผู้สูงอายุไม่มีการจัดเตรียม

ข้อสังเกต: จากการสำรวจพบว่าห้องน้ำมีประเด็นที่สำคัญควรจะพิจารณาอยู่ด้วยกัน 2 ประเด็นคือ

- คุณภาพของห้องน้ำ จากการพิจารณาจะเห็นว่าการออกแบบและก่อสร้างห้องน้ำ

สามารถสร้างพื้นที่ปิดล้อมที่มีความเป็นส่วนตัวและให้ความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้บริการ แต่เมื่อพิจารณาในด้านชีวอนามัยกลับพบว่า การถ่ายเทและระบายอากาศภายในมีอัตราการไหลเวียนของกระแสอากาศต่ำและการใช้แสงธรรมชาติให้เกิดความสว่างและช่วยฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ มีปริมาณน้อย ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพของห้องน้ำในด้านชีวอนามัยที่ไม่สะอาดเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ควรจะมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ความทรุดโทรมของห้องน้ำ สภาพแวดล้อมโดยรอบที่ดูไม่สะอาดรวมทั้งการเลือกใช้อุปกรณ์และสุขภัณฑ์ภายในห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับระยะความสูงในการใช้สอยยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ห้องน้ำภายในวัดมหาธาตุฯขาดคุณภาพในการใช้งาน

- ความปลอดภัยภายในห้องน้ำ จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นผิวของห้องน้ำนั้นมีลักษณะพื้นผิวค่อนข้างหยาบจึงเป็นคุณสมบัติเด่น เมื่อพื้นผิวเปียกน้ำจะไม่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดอุบัติเหตุจากการลื่นไถลหรือหกล้มได้ แต่ในเรื่องของอุปกรณ์มาตรฐานสำหรับช่วยจับยึดในการลุกขึ้นยืนหรือนั่งสำหรับผู้ใช้สอยที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้พิการ นับว่าการติดตั้งหรือจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้สอย

4.1.9) องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

การจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ: ไม่มีการจัดเตรียม
องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะโครงสร้างอาคารสภาพแวดล้อมและการวางผังกลุ่มพื้นที่ใช้สอยในแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนเจ้าพระยาในส่วนในพื้นที่ที่มีระดับความสูงแตกต่างกัน การสัญจรในพื้นที่เพื่อเปลี่ยนระดับสำหรับผู้สูงอายุ และผู้พิการที่ต้องใช้รถเข็น (Wheel Chair) ยังขาดการจัดเตรียมพื้นที่สัญจรเพื่อเชื่อมโยงและเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่มีความต่างระดับด้วยทางลาด (Ramp) และอุปกรณ์ช่วยจับยึดในการเดินขึ้นและลงที่สอดคล้องกับระยะในการจับยึดของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นอกจากนี้การจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้พิการในส่วนห้องน้ำและที่จอดรถภายในเขื่อนเจ้าพระยา ยังไม่มีการจัดเตรียมเช่นกัน

4.2) การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม

4.2.1) การวางผังโดยรวม

รายละเอียด: การวางผังพื้นที่โดยรวมของเขื่อนเจ้าพระยาเป็นการวางผังที่มุ่งแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน โดยกำหนดพื้นที่ใช้สอยที่มีลักษณะกิจกรรมแตกต่างกันให้แยกอยู่ตามพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำทั้ง 2 ข้างและใช้แนวสันเขื่อนเป็นพื้นที่สัญจรเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 ฝั่งเข้าด้วยกัน ทั้งนี้พื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 ฝั่งประกอบด้วยพื้นที่ส่วนสันหนนาการ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือเป็นพื้นที่ที่มีการวางผังเป็นรูปร่างอิสระและมีสภาพแวดล้อมสอดคล้องไปตามสถานการณ์ภูมิประเทศ สำหรับพื้นที่อีกฝั่งทางทิศใต้เป็นพื้นที่ส่วนสำนักงานมีลักษณะการวางผังเป็นรูปตาราง (Grid Line) แบ่งพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ออกเป็นสัดส่วนด้วยทางสัญจร

ข้อสังเกต: ด้วยรูปแบบและลักษณะการวางผังบริเวณของเขื่อนเจ้าพระยาเห็นได้ชัดว่าถูกออกแบบและสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงการจัดแบ่งพื้นที่แยกออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน โดยมีรูปแบบการวางผังที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อีกทั้งการใช้แนวสันเขื่อนเป็นแนวแกนสำหรับการสัญจรและใช้สอยกิจกรรมเอนกประสงค์ นับว่าเป็นการออกแบบที่สามารถสร้างการเรียนรู้และการจดจำต่อสถานที่ได้โดยง่ายและทำให้การดูแลรักษาความปลอดภัยดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้พื้นที่ส่วนสันหนนาการจากการสำรวจพบว่า เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนและศึกษาทางธรรมชาติในด้านการเป็นแหล่งดูนกที่สำคัญ ซึ่งควรปรับปรุงเส้นทางสัญจรและเปิดพื้นที่เส้นทางสัญจรใหม่ให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่ทางธรรมชาติบริเวณริมฝั่งแม่น้ำของสนามกอล์ฟเชื่อมโยงไปยังโรงแรมที่พัก สวนสาธารณะและที่จอดรถ

4.2.2) พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่ง

รายละเอียด: ด้วยรูปแบบการใช้สอยพื้นที่และสถานการณ์ภูมิประเทศเป็นตัวกำหนดขึ้นพื้นฐานการสร้างสรรค์พื้นที่และที่ว่างโล่งของเขื่อนเจ้าพระยา ซึ่งเห็นได้ชัดจากการใช้สอยพื้นที่ทั้งในส่วนสันหนนาการและส่วนสำนักงานที่ถูกแบ่งให้อยู่คนละฝั่งของแม่น้ำ ซึ่งพื้นที่ใช้สอยส่วนสันหนนาการจะประกอบไปด้วยพื้นที่ใช้งานและที่ว่างโล่งเกิดขึ้นควบคู่กันเสมอ เนื่องจากความต้องการการใช้สอยพื้นที่ต้องการบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติเข้ามาผสมผสานให้กิจกรรมการพักผ่อนและกิจกรรมสันหนนาการต่าง ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งทางกายและจิตใจ สำหรับพื้นที่ในส่วนสำนักงานลักษณะการใช้สอยพื้นที่จะเน้นการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ปฏิบัติงานเป็นหลัก ส่วนที่ว่างโล่งนอกเหนือขอบเขตการใช้สอยจะถูกจัดเตรียมไว้เป็นพื้นที่ว่างเปล่าที่มีการจัดภูมิทัศน์แบบเรียบง่ายและลงทุนต่ำเพื่อขยายขอบเขตการใช้สอยเพิ่มเติมในอนาคต

ข้อสังเกต: ไม่มี

4.2.3) ทางสัญจรและที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันเส้นทางสัญจรหลักของเขื่อนเจ้าพระยาเป็นถนนแอสฟัลติกส์ กว้าง 6 เมตรพร้อมไหล่ทาง ส่วนที่จอดรถเป็นลานจอดรถขนาด 250 x 30 เมตร พื้นผิวเป็นแอสฟัลติกส์เช่นกัน

ข้อสังเกต : แม้ว่าศักยภาพของระบบทางสัญจรและที่จอดรถของเขื่อนเจ้าพระยาจะสร้างการเข้าถึงที่สะดวกสบายและปลอดภัย แต่ระบบการจราจรและการสัญจรของนักท่องเที่ยวที่มีเส้นทางการใช้ร่วมกับพาหนะต่างๆเป็นสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความปลอดภัยในการสัญจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนแนวสันเขื่อนที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญยังขาดแนวป้องกัน (Guard Line) ระหว่างพาหนะที่สัญจรไปมากับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จุดกำหนดทางข้ามถนนยังเป็นที่มืดที่มีมุมมองจำกัดทำให้การมองเห็นก่อนข้ามถนนมีทัศนวิสัยที่ไม่ดีส่งผลให้เกิดความเสี่ยงสูงต่อการเกิดอุบัติเหตุ

4.2.4) ทิวทัศน์

รายละเอียด : เนื่องจากสภาพแวดล้อมของเขื่อนเจ้าพระยาดังอยู่ท่ามกลางความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำจึงเกิดที่ว่างขนาดใหญ่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของสายน้ำ วิถีชีวิต และพื้นที่เกษตรกรรมเป็นภาพมุมกว้าง (Panorama) ทั้งในระยะใกล้และไกล ซึ่งการมองเห็นทิวทัศน์ของเขื่อนเจ้าพระยาจะถูกกำหนดให้อยู่บนแนวสันเขื่อนและตามพื้นที่ริมชายฝั่งแม่น้ำ

ข้อสังเกต : ด้วยทิวทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรอบ นับว่าเป็นจุดเด่นสำคัญที่มีศักยภาพเพียงพอจะพัฒนาให้พื้นที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและมีคุณค่า โดยการวางแผนทางภูมิสถาปัตยกรรมด้วยการกำหนดเส้นทางเดินท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ที่มีรูปแบบเส้นทางสอดคล้องตามธรรมชาติทั้งในระยะแนวตั้งและแนวนอนทำให้การมองเห็นทิวทัศน์ต่าง ๆ ในพื้นที่มีมุมมองหลากหลายเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 4.21 ทิวทัศน์และสภาพแวดล้อมบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา

4.2.5) ภูมิทัศน์ (Landmark)

รายละเอียด: ด้วยอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนเจ้าพระยาที่มีสภาพแวดล้อมเป็นพื้นที่ธรรมชาติ สายน้ำและเกษตรกรรมควบคู่กับเขื่อนคอนกรีตขนาดใหญ่วางตัวขวางแนวการไหลของแม่น้ำได้ให้ความรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Contrast) และความรู้สึกแตกต่างในเรื่องขนาดอย่างมาก (Over Scale) กับบริบทโดยรอบจึงส่งผลให้ภูมิทัศน์ของสถานที่คือ ตัวเขื่อนเจ้าพระยาที่มีความโดดเด่นเป็นภูมิทัศน์สำคัญของพื้นที่ท่ามกลางพื้นที่ว่างโล่งขนาดใหญ่

ข้อสังเกต: ไม่มี

4.2.6) เฟอร์นิเจอร์ระดับถนน (Street Furniture)

รายละเอียด: ปัจจุบันอาจจะกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญและการติดตั้งเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนทางเขื่อนเจ้าพระยา ยังไม่มีการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อสังเกต: ด้วยบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในเขื่อนเป็นสถานที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งรูปลักษณะและการเลือกใช้วัสดุของเฟอร์นิเจอร์ระดับถนนควรมีลักษณะร่วมสมัยที่สอดคล้องกับรูปแบบศิลปะและแนวคิดในการสร้างสรรค์พื้นที่ นอกจากนี้การใช้เฟอร์นิเจอร์ระดับถนนประเภทม้านั่งร่วมกับเส้นทางเดินท่องเที่ยวและจุดชมทิวทัศน์จะทำให้เขื่อนเจ้าพระยา กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบาย นักท่องเที่ยวสามารถซึมซับและดื่มด่ำกับบรรยากาศความเป็นธรรมชาติผสมผสานพื้นที่เกษตรกรรม

4.4) การจัดการเส้นทางเดินเท้าและทางเดิน

4.4.1) รูปแบบ

ด้วยรูปแบบและลักษณะการเดินท่องเที่ยวภายในเขื่อนเจ้าพระยา จากการสำรวจพบว่า รูปแบบของเส้นทางเดินเท้าขาดความต่อเนื่องและแรงจูงใจในการเดินท่องเที่ยว ซึ่งการเดินท่องเที่ยวในปัจจุบันจะเป็นไปในลักษณะการเดินตามความสนใจหรือพึงพอใจของแต่ละบุคคล ทั้งนี้หากต้องการสร้างแบบแผนและการเชื่อมโยงของเส้นทางเดินเท้า แนวทางที่มีศักยภาพสามารถจะดำเนินการได้คือ การสร้างเส้นทางเดินไปตามพื้นที่ริมชายฝั่งแม่น้ำทางทิศเหนือและทิศใต้ให้สอดคล้องกับฐานภูมิประเทศควบคู่กับการใช้แนวสันเขื่อนเชื่อมโยงพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งเข้าด้วยกัน และใช้เป็นจุดชมทิวทัศน์ที่สำคัญของพื้นที่ นับว่าเป็นการสร้างแบบแผนของเส้นทางเดินเท้าและเรื่องราวในการเดินท่องเที่ยวที่ผนวกนำทรัพยากรธรรมชาติมานำเสนอผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.4.2) การเชื่อมโยงเครือข่าย

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของเขื่อนเจ้าพระยาทำให้การใช้สอยพื้นที่จำเป็นต้องแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนโดยมีแนวแม่น้ำชั้นกลาง ทั้งนี้การเชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและพื้นที่ต่างๆ ยังขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ส่วนสันทนาการพื้นที่ชายน้ำไม่มีการเชื่อมโยงกับโรงแรมและสวนสาธารณะ อีกทั้งสนามกอล์ฟและพื้นที่ชายน้ำยังไม่มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ดังนั้นหากพื้นที่ในส่วนสันทนาการดังกล่าวสามารถสร้างเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่สำคัญ 3 แห่งเข้าด้วยกันผ่านเครือข่ายเส้นทางเดินเท้าและเส้นทางจักรยานตามพื้นที่ชายน้ำจะทำให้พื้นที่สันทนาการของเขื่อนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนที่มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศหลากหลายควบคู่ไปกับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานของเขื่อนเจ้าพระยา นอกจากนี้ในภาพรวมของการเชื่อมโยงเครือข่ายการเดินทางและการสัญจรควรดำเนินการเชื่อมโยงพื้นที่ชายฝั่งทั้ง 2 ฝั่งเข้าด้วยกันด้วยแนวสันเขื่อนจะทำให้ภาพรวมของการท่องเที่ยวในเขื่อนเจ้าพระยามีระบบและเรื่องราวที่น่าสนใจมากขึ้น

4.4.3) วัสดุปูพื้นและขอบทางเดิน

การให้ความสำคัญกับวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินในการจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรม จากการสำรวจเขื่อนเจ้าพระยายังขาดการคำนึงถึงและการพัฒนาวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้สอยแต่ละประเภท อีกทั้งหากพื้นผิวของทางเดินและขอบทางสามารถพัฒนาให้มีลวดลาย (Pattern) และพื้นผิว (Texture) ที่บ่งบอกในเชิงสัญลักษณ์ของพื้นที่จะเป็นการสร้างความน่าสนใจและเพิ่มเสน่ห์ให้กับสถานที่มากขึ้น

4.4.4) การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

ปัจจุบันการคำนึงถึงเรื่องการจัดการสุนทรียศาสตร์ของเขื่อนเจ้าพระยายังเป็นเรื่องที่ไม่มีการนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอ สื่อความหมาย (Interpretation) กระตุ้นการรับรู้ (Perception) หรือแสดงจิตวิญญาณของสถานที่แต่อย่างใด ซึ่งจากการสำรวจและวิเคราะห์พบว่า เขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความงามทางด้านสุนทรียศาสตร์อยู่ 3 ประเด็น ดังนี้

อายุ: ด้วยประวัติศาสตร์และความสำคัญในอดีตของพื้นที่เป็นจุดกำเนิดโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ครั้งแรกของประเทศในการยกระดับคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ สะท้อนได้จากการใช้ภูมิปัญญาในอดีตดำเนินการก่อสร้างให้เขื่อนเจ้าพระยากลายเป็นพื้นที่วิศวกรรมชลประทานขนาดใหญ่ควบคู่กับสถาปัตยกรรมและการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม: ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเขื่อนเจ้าพระยาที่สะท้อนความงามผ่านรูปแบบของวิวัฒนาการและการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยกับสถาปัตยกรรมตะวันตกด้วยการสร้างสรรค์รูปร่าง รูปทรงอาคารและการออกแบบที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ

ทัศนศิลป์: ด้วยการออกแบบประโยชน์ใช้สอย ขนาด สัดส่วนและรูปทรงของเขื่อนเจ้าพระยาที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการควบคุมธรรมชาติ (กระแสน้ำ) จึงทำให้ผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้ถึงความรู้สึกในเชิงทัศนศิลป์ในเรื่องรูปร่าง (Shape) และรูปทรง (Form) การออกแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากการควบคุมการไหลของกระแสน้ำ อีกทั้งความเป็นระเบียบ (Order) และความสมดุล (Balance) เชิงวิศวกรรมที่แฝงไว้ในการออกแบบตัวเขื่อนสามารถรับรู้ได้จากการมองเห็นสภาพของตัวเขื่อนทั้งในระยะใกล้ - ไกล

ภาพที่ 4.22 ลักษณะของเขื่อนเจ้าพระยา

ภาพที่ 4.23 ลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของเขื่อนเจ้าพระยา

สรุปแนวทางการพัฒนาเขื่อนเจ้าพระยาทางกายภาพ

เขื่อนเจ้าพระยาเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคมของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพและความพร้อมของอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการรองรับผู้คนเชิงปริมาณ แต่การใช้สอยในเชิงคุณภาพให้เกิดความปลอดภัยและมีคุณภาพทางเขื่อนควรจะเร่งปรับปรุงข้อบกพร่องบางส่วนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยอาศัยต้นทุนทางกายภาพเดิมที่มีอยู่พัฒนาต่อยอดและเพิ่มรายละเอียดด้านกายภาพให้การใช้สอยเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสะดวกและปลอดภัย ดังนี้

- แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ควรจะทำให้เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคมควบคู่กับใช้เป็นแหล่งพักผ่อนทางธรรมชาติที่แฝงไว้ด้วยเรื่องราวของวิถีชีวิตผู้คนที่มีต่อสายน้ำและการทำเกษตรกรรม

- ห้องน้ำ การพัฒนาชีวนามัยในห้องน้ำจะต้องปรับปรุงช่องเปิดต่างๆให้ภายในห้องน้ำมีอัตราการถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ อีกทั้งควรปรับตำแหน่งช่องเปิดให้มีทิศทางสอดคล้องกับแสงอาทิตย์ที่ส่องกระทบให้กระจายแสงไปทั่วบริเวณพื้นและผนังอาคารช่วยขจัดความชื้น แสงอัตรากระเหยของน้ำจั้งและเพิ่มการใช้แสงธรรมชาติลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการส่องสว่าง

- การพัฒนาพื้นที่พักผ่อนให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวให้มียาวนานขึ้นควรเพิ่มพื้นที่พักผ่อนและเส้นทางเดินเท้าให้มีการเชื่อมโยงทางกายภาพและการนำสายตาไปยังพื้นที่ต่างๆควบคู่กับการสร้างภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งพรรณไม้ขนาดใหญ่ที่มีดอกออกพร้อมกันในแต่ละฤดูกาล

5) สวนนกชัยนาท

ที่ตั้ง

สวนนกชัยนาทตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา โดยทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ป่าและภูเขา ส่วนทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับแนวถนนพหลโยธิน ในอดีตพื้นที่บริเวณสวนนกมีสภาพความเป็นธรรมชาติอยู่มาก แต่ปัจจุบันเมื่อการเจริญเติบโตของเมืองและการขยายตัวของศูนย์ราชการย้ายออกนอกเมืองมากขึ้นจึงทำให้บริเวณโดยรอบสวนนกเริ่มมีกลุ่มอาคารบ้านเรือน ดิ็กแถว สถานที่ราชการและโรงงานขนาดเล็กเข้ามาตั้งถิ่นฐานขยายตัวไปตามแนวถนนเพิ่มมากขึ้น

การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ

สวนนกชัยนาทตั้งอยู่ในทำเลที่ราบเชิงเขาท่าพระและมีถนนพหลโยธินตัดผ่านจึงทำให้การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโดยรอบมีวางตัวไปตามแนวถนนพหลโยธินเป็นหลัก

สภาพภูมิประเทศ

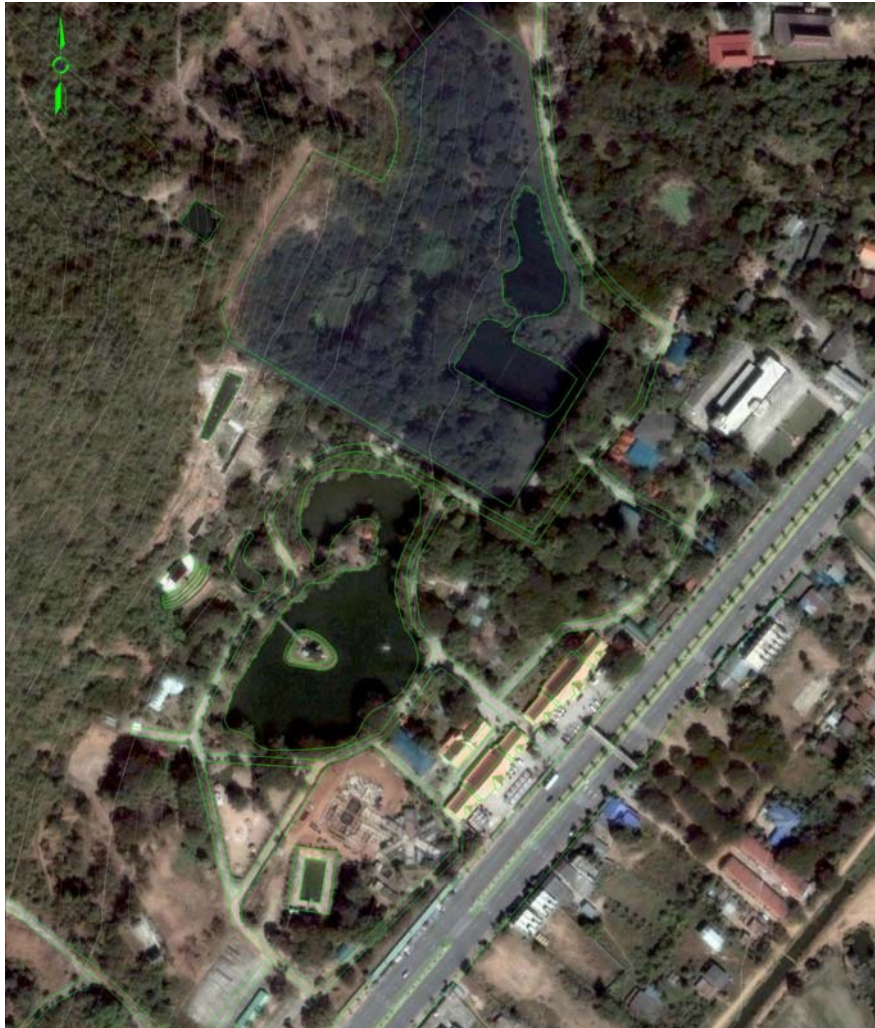
ลักษณะภูมิฐานของสวนนกตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา นับจากอดีตที่เริ่มก่อสร้างภูมิฐานของพื้นที่ได้ถูกปรับแต่งให้เป็นที่ราบสำหรับก่อสร้างอาคารและกรงนกที่มีระดับชั้นความสูงแตกต่างกัน โดยความลาดเอียงของพื้นที่จะมีทิศทางลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก – ตะวันตก นอกจากนี้พื้นที่บริเวณศูนย์กลางของสวนนกจะเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่สำหรับเก็บสำรองและรองรับน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาไว้ใช้ในพื้นที่ควบคู่กับการใช้เป็นพื้นที่ธรรมชาติของสวนนก

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของสวนนกฯ ได้ถูกสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตของสัตว์เป็นสำคัญ ต่อมาด้วยสภาพแวดล้อมของสวนนกที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและมรดกภาพเชิงพื้นที่จึงได้พัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นจึงเกิดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งเป็นกลุ่มพื้นที่ดังนี้

- กลุ่มพื้นที่ส่วนหน้าได้แก่ ที่จอดรถ ร้านค้าของฝาก สำนักงานและห้องจัดแสดงนิทรรศการ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่
- กลุ่มพื้นที่ส่วนบริการได้แก่ อาคารเพาะเลี้ยงและอนุบาลสัตว์น้ำ อาคารที่พักเจ้าหน้าที่ ที่จอดรถพนักงาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพื้นที่
- กลุ่มพื้นที่สวนธรรมชาติสำหรับพักผ่อนได้แก่ บริเวณบึงน้ำและพื้นที่โดยรอบ

- กลุ่มอาคารจัดแสดงทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกของพื้นที่
- พื้นที่จัดแสดงนกทั้งกรงขนาดเล็กและกรงขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพื้นที่

ภาพที่ 4.24 ผังบริเวณของสวนนกชัยนาท

5.1) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management)

การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการปัจจัยทางกายภาพของสถานที่ที่สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและการดำเนินกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า สุขาภิบาล การสื่อสาร ที่จอดรถ ร้านอาหาร พื้นที่พักผ่อน ห้องน้ำและองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการประเภทต่าง ๆ ซึ่งการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1) ระบบไฟฟ้า

การจัดเตรียมระบบไฟฟ้า : มีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้า 1 ระบบ

รายละเอียด: ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของสวนนกฯ จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ที่มีระบบไฟฟ้าแรงสูงจ่ายป้อนให้แก่พื้นที่โครงการเพื่อรองรับความต้องการการใช้ไฟฟ้าแสงสว่างเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับงานใช้สอยทั่วไปและงานจัดแสดงทางวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ส่วนการวางระบบสายไฟเป็นการวางสายชนิดเดินลอยในอากาศ ในการนี้ระบบไฟฟ้ากำลังที่จ่ายป้อนกระจายเข้าไปในพื้นที่แต่ละส่วนเป็นระบบ 3 เฟส 380- 400/220 – 240 โวลต์

ข้อสังเกต: สวนนกฯ ได้ให้ความสำคัญและมีการจัดเตรียมระบบไฟฟ้าเพื่อรองรับความต้องการอย่างเพียงพอ อีกทั้งหากเกิดกรณีไฟฟ้าดับหรือขัดข้องทางสวนนกฯ ยังมีระบบไฟฟ้าสำรองจ่ายไปตามพื้นที่ต่างๆ ให้เกิดแสงสว่างภายในอาคารเท่านั้น ในการนี้สวนนกฯ นับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางพลังงานที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ

5.1.2) ระบบสุขาภิบาล

การจัดเตรียมระบบสุขาภิบาล : มีการจัดเตรียมระบบสุขาภิบาลน้ำดีและน้ำเสีย

รายละเอียด: ระบบสุขาภิบาลภายในสวนนกฯ ประกอบด้วยระบบสุขาภิบาลน้ำดี(Cool Water Supply System) และระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย (Waste Water Treatment System) โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีและระบบสุขาภิบาลน้ำเสีย ทางสวนนกฯ ได้จัดเตรียมระบบดังกล่าวไว้รองรับการใช้สอยของผู้น้อยอย่างเพียงพอ โดยระบบสุขาภิบาลน้ำดีทางสวนนกฯ ได้ใช้ระบบน้ำประปาเข้ามาใช้งานโดยตรงและกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ด้วยเครื่องจักรกลสร้างแรงดันและส่งน้ำไปในแต่ละพื้นที่ สำหรับระบบสุขาภิบาลน้ำเสียทางสวนนกฯ ได้จัดเตรียมระบบบำบัดน้ำเสียชนิดรวมในรูปแบบของถังสำเร็จรูปติดตั้งบริเวณห้องน้ำสาธารณะและกลุ่มอาคารต่างๆ

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.1.3) ระบบสื่อสาร

การจัดเตรียมระบบสื่อสาร: มีการจัดเตรียมระบบสื่อสารรองรับการบริการ

รายละเอียด: การจัดเตรียมระบบสื่อสารสำหรับพื้นที่สาธารณะของสวนนกฯ จากการสำรวจพบว่า มีการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะบริเวณพื้นที่ส่วนหน้าจำนวน 4 แห่ง

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.1.4) ที่จอดรถ

การจัดเตรียมที่จอดรถ: มีการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันทางสวนนกฯมีพื้นที่จอดรถถาวรเป็นพื้นผิวคอนกรีตเสริมเหล็ก ตำแหน่งของที่จอดรถและลักษณะการจอดรถมีรูปแบบที่ชัดเจนและมีความปลอดภัย ซึ่งการจอดรถเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมผู้คนจะนิยมนำรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารขนาดใหญ่ และรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่จอดรถอย่างเป็นระบบ

ข้อสังเกต: ปัจจุบันปัญหาเรื่องที่จอดรถที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของสวนนกฯนั้นว่ามีความพร้อมและมีความสมบูรณ์ในด้านสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก แต่จากการสังเกตนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่เป็นเด็กนักเรียนพบว่า ที่จอดรถโดยสารขนาดใหญ่ไม่มีที่จอดเพื่อรับส่ง และจอดรถทำให้การจอดรถรับส่งนักเรียนต้องกระทำบนถนนส่งผลให้เกิดปัญหาการ กีดขวางเส้นทางจราจรบริเวณทางเข้าสวนนกฯและเด็กนักเรียนมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ

5.1.5) ร้านอาหาร

การจัดเตรียมร้านอาหาร: มีการจัดเตรียมร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว

รายละเอียด: ทางสวนนกฯได้จัดเตรียมพื้นที่สำหรับร้านค้าขายของฝากและขายอาหารในพื้นที่ส่วนหน้าเป็นอาคารทรงจั่วมีลักษณะเป็นอาคาร โถงเปิดโล่งไม่มีผนัง ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้นว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะกลุ่มอาคารในพื้นที่ส่วนหน้า

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.1.6) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

การจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว : มีการจัดเตรียมศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

รายละเอียด : ลักษณะอาคารเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ยกพื้น หลังคาทรงจั่วพร้อมชายคาในรูปแบบไทยประยุกต์ ภายในมีการออกแบบให้เป็นศูนย์ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของจังหวัด ชัยนาท นับว่าการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพื่อการสื่อ ความหมายทางสวนนกฯมีการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.1.7) พื้นที่พักผ่อน

การจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน: มีการจัดเตรียมพื้นที่พักผ่อน แต่ขาดหลังคาปกคลุม ป้องกันแดดและฝน

รายละเอียด: ด้วยการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมและการใช้สอยพื้นที่ของสวนนกฯ ที่ให้ความสำคัญในการจัดสถานที่สำหรับกิจกรรมพักผ่อนทำให้ลักษณะของพื้นที่พักผ่อน (Recreation Area) ภายในสวนนกฯ มีความหลากหลายและมีทิวทัศน์ที่สวยงามพร้อมกับการออกแบบที่คำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม แต่จากการสังเกตพบว่าพื้นที่พักผ่อนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาปกคลุมหรือเป็นพื้นที่ที่มีร่มเงาไม้ปกคลุมเท่านั้น ซึ่งบางช่วงเวลาที่ฝนตกหรืออากาศมีความร้อนสูงประสิทธิภาพการบังแดดและบังฝนของพื้นที่อาจจะไม่เหมาะสมต่อการใช้สอย

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะของพื้นที่พักผ่อนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาปกคลุมหรือเป็นพื้นที่ที่มีร่มเงาไม้ปกคลุมเท่านั้น ทางสวนนกฯ ควรจะพัฒนาพื้นที่พักผ่อนให้มีหลังคาปกคลุมเพิ่มขึ้น อีกทั้งพื้นที่พักผ่อนที่มีหลังคาปกคลุมยังมีศักยภาพที่จะใช้เป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ให้เกิดสำนึกในถิ่นที่ (Sense of Place) และเป็นสถานที่สื่อความหมายต่าง ๆ ในพื้นที่

5.1.8) ห้องน้ำ

การจัดเตรียมห้องน้ำ: มีการจัดเตรียมห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว แต่ขาดการใช้สอยที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์และผู้พิการ

รายละเอียด: ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของสวนนก มีจำนวนห้องน้ำชาย 20 ห้อง สำหรับห้องน้ำหญิง มีจำนวน 20 ห้อง ส่วนห้องน้ำคนพิการและผู้สูงอายุไม่มีการจัดเตรียม

ข้อสังเกต: จากการสำรวจพบว่าห้องน้ำมีประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ด้วยกัน 2 ประเด็นคือ

- คุณภาพของห้องน้ำ จากการพิจารณาจะเห็นว่าการออกแบบและก่อสร้างห้องน้ำสามารถสร้างพื้นที่ปิดล้อมที่มีความเป็นส่วนตัวและให้ความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ใช้บริการ แต่เมื่อพิจารณาในด้านชีวอนามัยกลับพบว่า การถ่ายเทและระบายอากาศภายในมีอัตราการไหลเวียนของกระแสอากาศต่ำและการใช้แสงธรรมชาติให้เกิดความสว่างและช่วยฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ มีปริมาณน้อย ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่งผลคุณภาพของห้องน้ำในด้านชีวอนามัยที่ไม่สะอาดเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค ควรจะมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ความทรุดโทรมของห้องน้ำ สภาพแวดล้อมโดยรอบที่ดูไม่สะอาดรวมทั้งการเลือกใช้อุปกรณ์และ

สุขภัณฑ์ภายในห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับระยะความสูงในการใช้สอยยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ห้องน้ำภายในวัดมหาธาตุฯขาดคุณภาพในการใช้งาน

- ความปลอดภัยภายในห้องน้ำ จากการสำรวจพบว่าลักษณะพื้นผิวของห้องน้ำนั้นมีลักษณะพื้นผิวค่อนข้างหยาบจึงเป็นคุณสมบัติเด่น เมื่อพื้นผิวเปียกน้ำจะไม่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดอุบัติเหตุจากการลื่นไถลหรือหกล้มได้ แต่ในเรื่องของอุปกรณ์มาตรฐานสำหรับช่วยจับยึดในการลุกขึ้นยืนหรือนั่งสำหรับผู้สูงอายุ และผู้พิการ นับว่าการติดตั้งหรือจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้สอย

5.1.9) องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

การจัดเตรียมองค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ: ไม่มีการจัดเตรียม

องค์ประกอบสนับสนุนการใช้สอยของผู้พิการ

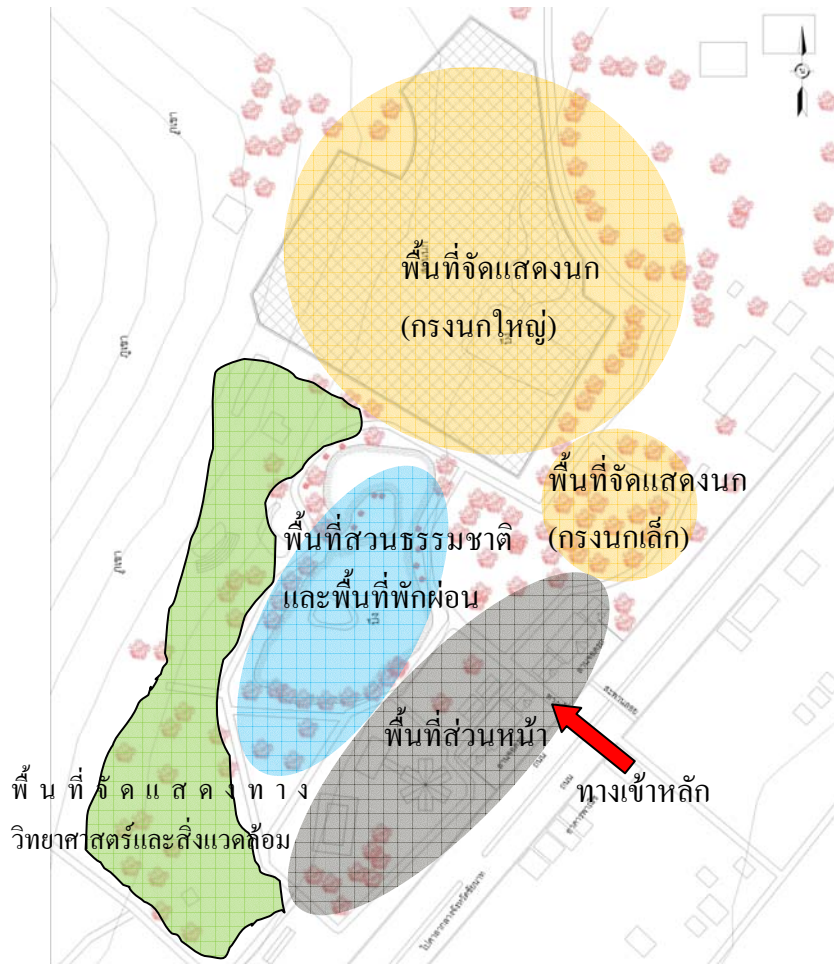
รายละเอียด: ไม่มี

ข้อสังเกต: ด้วยลักษณะการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมและการวางผังกลุ่มพื้นที่ใช้สอยของสวนนกฯในส่วนของพื้นที่ที่มีระดับความสูงแตกต่างกัน การสัญจรในพื้นที่เพื่อเปลี่ยนระดับสำหรับผู้สูงอายุ และผู้พิการที่ต้องใช้รถเข็น (Wheel Chair) ยังขาดการจัดเตรียมพื้นที่สัญจรเพื่อเชื่อมโยงและเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่มีความต่างระดับด้วยทางลาด (Ramp) และอุปกรณ์ช่วยจับยึดในการเดินขึ้นและลงที่สอดคล้องกับระยะในการจับยึดของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นอกจากนี้การจัดเตรียมพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้พิการในส่วนของห้องน้ำและที่จอดรถภายในเขื่อนเจ้าพระยา ยังไม่มีการจัดเตรียมเช่นกัน

5.2) การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม

5.2.1) การวางผังโดยรวม

รายละเอียด: การวางผังพื้นที่โดยรวมของสวนนกฯเป็นการวางผังที่แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจนและเป็นการวางผังที่เน้นระดับการเข้าถึงและการสัญจรของผู้ใช้สอย ในการนี้ลักษณะของผังพื้นที่โดยรวมของสวนนกฯเป็นการวางผังบริเวณที่กระจายพื้นที่ใช้สอยต่างๆออกไปทั่วบริเวณและใช้บึงน้ำขนาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการจุดเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยต่างๆเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การใช้เส้นทางสัญจรยังมีรูปแบบของเส้นทางเป็นวงรอบจึงทำให้การสัญจรระหว่างพื้นที่ที่มีรูปแบบที่เรียบง่ายและสะดวกในการรักษาความปลอดภัย

ภาพที่ 4.25 ผังการใช้พื้นที่ของสวนนกชัยนาท

5.2.2) พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างโล่ง

รายละเอียด : ด้วยรูปแบบการใช้สอยพื้นที่และสัณฐานภูมิประเทศเป็นตัวกำหนดชั้นพื้นฐานการสร้างสรรค์พื้นที่และที่ว่างโล่งของสวนนกฯ ซึ่งเห็นได้ชัดจากพื้นที่ใช้สอยต่างๆจะมีที่ว่างโล่งเป็นองค์ประกอบสนับสนุนเสมอ เนื่องจากความต้องการการใช้สอยพื้นที่ที่ต้องการบรรยากาศแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติเข้ามาผสมผสานให้กิจกรรมการพักผ่อนและท่องเที่ยวเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งทางกายและจิตใจ อีกทั้งที่ว่างโล่งต่างๆ ยังเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญระหว่างเส้นทางสัญจรภายในกับพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ให้การเข้าถึงมีความสะดวกและมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.2.3) ทางสัญจรและที่จอดรถ

รายละเอียด: ปัจจุบันเส้นทางสัญจรหลักภายในสวนนกฯเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 4 เมตร ทั้งนี้การใช้สอยบนเส้นทางสัญจรกำหนดให้ใช้การเดินเท้า รถไฟฟ้าและจักรยาน โดยระบบการจราจรกำหนดให้มีการสัญจรไปในทางเดียวกันโดยตลอด

ข้อสังเกต: ไม่มี

5.2.4) ทิวทัศน์

รายละเอียด : เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสวนนกฯเป็นการสร้างสรรค์ที่ใช้แนวคิดจากธรรมชาติในการออกแบบพื้นที่ ดังนั้นทิวทัศน์ต่างๆภายในสวนนกฯจึงมีความหลากหลายของสวนธรรมชาติที่มีทิวทัศน์เป็นสวนธรรมชาติบนบก ในน้ำและชายน้ำ ซึ่งการชมทิวทัศน์ของสวนนกฯ จะใช้การสัญจรผ่านเส้นทางที่มีทิศทางและระดับในการมองที่หลากหลายไปตามสัณฐานภูมิประเทศผสมผสานการใช้แนวต้นไม้नाสาตา การใช้ตัวอาคารเบี่ยงเบนมุมมอง การใช้แนวพรรณไม้สร้างกรอบการมองทิวทัศน์และการบดบังพื้นที่บางส่วนให้เกิดความน่าสนใจเป็นต้น

ข้อสังเกต: ทิวทัศน์ของสวนนกฯนับว่าเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยว แต่จากการสังเกตพบว่า พื้นที่แต่ละแห่งมักจะมีรูปแบบของทิวทัศน์และพรรณไม้ที่มีลักษณะคล้ายกัน โดยทิวทัศน์ที่อยู่ในแต่ละพื้นที่เสมือนเป็นการนำพรรณไม้มาจัดแสดง ซึ่งยังขาดองค์ประกอบที่จะส่งเสริมให้เกิดพลวัตระหว่างที่ว่าง พรรณไม้และสิ่งแวดล้อมจึงทำให้ภาพรวมการรับรู้ความสวยงามของทิวทัศน์จะเกิดขึ้นและรู้สึกตื่นเต้นเฉพาะในครั้งแรกเท่านั้น ซึ่งหากจะเข้ามาเที่ยวชมทิวทัศน์ภายในสวนนกฯในครั้งต่อไปยังขาดแรงจูงใจที่สำคัญในการกระตุ้นให้กลับมาท่องเที่ยวอีก

ภาพที่ 4.26 ทิวทัศน์บริเวณสวนธรรมชาติและพื้นที่พักผ่อนของสวนนกชัยนาท

5.3) การจัดการเส้นทางเดินเท้าและทางเดิน

5.3.1) รูปแบบ

ด้วยรูปแบบและลักษณะการเดินท่องเที่ยวภายในสวนนกฯ จากการสำรวจพบว่า รูปแบบของเส้นทางเดินเท้ามีความต่อเนื่องและสามารถสร้างความตื่นเต้นของพื้นที่ได้ แต่ด้วยความหลากหลายของเส้นทางที่มีจำนวนน้อยจึงทำให้ทางเลือกในการท่องเที่ยวมีรูปแบบที่ไม่หลากหลาย

5.3.2) การเชื่อมโยงเครือข่าย

ด้วยลักษณะการวางผังออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมของพื้นที่ การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสัญจรของเส้นทางเดินเท้าสามารถสร้างการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยแต่ละส่วนได้อย่างทั่วถึง

5.3.3) วัสดุปูพื้นและขอบทางเดิน

การให้ความสำคัญกับวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินในการจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรม จากการสำรวจ สวนนกฯยังขาดการคำนึงถึงและการพัฒนาวัสดุปูพื้นและขอบทางเดินให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้สอยแต่ละประเภท อีกทั้งหากพื้นผิวของทางเดินและขอบทางสามารถพัฒนาให้มีลวดลาย (Pattern) และพื้นผิว (Texture) ที่หลากหลายควบคู่กับการบ่งบอกถึง อัตลักษณ์ของพื้นที่ในแต่ละส่วนเชิงสัญลักษณ์จะเป็นการสร้างความน่าสนใจและเพิ่มเสน่ห์ให้กับสถานที่เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 4.27 ลักษณะของเส้นทางเดินภายในสวนนกชัยนาท

5.3.4) การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

ปัจจุบันการคำนึงถึงเรื่องการจัดการสุนทรียศาสตร์ของสวนนกฯยังเป็นเรื่องที่ไม่มีการนำมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอ สื่อความหมาย (Interpretation) กระตุ้นการรับรู้ (Perception) หรือแสดงจิตวิญญาณของสถานที่แต่อย่างใด ซึ่งจากการสำรวจและวิเคราะห์พบว่า สวนนกฯมีคุณค่าความงามทางด้านสุนทรียศาสตร์ทางด้านทัศนศิลป์กล่าวคือ เป็นการออกแบบที่เน้นประโยชน์ใช้สอย ขนาดสัดส่วนและการเลือกใช้พรรณไม้ทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการ

ธรรมชาติจึงทำให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้ถึงความสวยงามของทิวทัศน์ในเชิงทัศนศิลป์ของภาพที่เกิดเป็นมุมมองต่าง ๆ (Perspective) ทั้งในระยะใกล้ – ไกล ขณะหยุดนิ่งและเคลื่อนที่

สรุปแนวทางการพัฒนาสวนนกชัยนาททางกายภาพ

สวนนกชัยนาทเป็นพื้นที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวและการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพและความพร้อมของอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในการรองรับผู้คนเชิงปริมาณ แต่การใช้สอยในเชิงคุณภาพให้เกิดความปลอดภัยและมีคุณภาพทางสวนนกฯควรเร่งปรับปรุงข้อบกพร่องให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยอาศัยต้นทุนทางกายภาพของเดิมที่มีอยู่พัฒนาต่อยอดและเพิ่มรายละเอียดให้การใช้สอยใน

กิจกรรมท่องเที่ยวและเรียนรู้มีความหลากหลาย ดังนี้

- แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ควรจะทำให้เป็นสถานที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวและการใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- ห้องน้ำ การพัฒนาชีวอนามัยในห้องน้ำจะต้องปรับปรุงช่องเปิดต่างๆให้ภายในห้องน้ำมีอัตราการถ่ายเทอากาศที่เพียงพอ อีกทั้งควรปรับตำแหน่งช่องเปิดให้มีทิศทางสอดคล้องกับแสงอาทิตย์ที่ส่องกระทบให้กระจายแสงไปทั่วบริเวณพื้นและผนังอาคารช่วยขจัดความชื้น รังอัตรากระเหยของน้ำขังและเพิ่มการใช้แสงธรรมชาติลดการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการส่องสว่าง
- การพัฒนาพื้นที่พักผ่อนให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในสวนนกฯให้นานขึ้นจึงควรพัฒนาระบบภูมิทัศน์ในด้านการออกแบบพรรณไม้ ที่ว่าง ประโยชน์ใช้สอยและการใช้องค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมเข้ามาช่วยเพิ่มความหลากหลายของเอกลักษณ์และบรรยากาศในสวนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบ

4.1.2 การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้

การศึกษาในครั้งนี้ได้มีการกำหนดปัจจัยชี้วัดการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก มีรายละเอียดการประเมินแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งในจังหวัดชัยนาท ดังนี้

1) วัดธรรมามูลวรวิหาร

เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่บนไหล่เขาธรรมามูลริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทางวัดจัดงานนมัสการปิดทองเป็นประจำทุกปี ๆ ละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 และแรม 8 ค่ำ เดือน 11 วัดธรรมามูลวรวิหารถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท โดยทำการศึกษาข้อมูลทุกมิติ และทำการสำรวจพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดของผลการศึกษาปัจจัยชี้วัดดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของวัดธรรมามูลวรวิหาร

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดธรรมามูลวรวิหาร	
ปัจจัยชี้วัดด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC)	ตัวชี้วัด
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ	- พื้นที่ไหว้พระ
2. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา

เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการของวัดธรรมามูลวรวิหาร พบว่า ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพของวัดประกอบด้วยปัจจัยชี้วัดทางด้านกายภาพ/สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งสิ้น 2 ปัจจัย ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ และห้องสุขา ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของพื้นที่บริเวณวัดธรรมามูลวรวิหารมากที่สุด

อย่างไรก็ตามปัจจัยทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกัน หากเกิดผลกระทบต่อปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่ออีกปัจจัยหนึ่งได้ในระยะยาว ดังนั้นจึงควรมีการติดตามตรวจสอบประเมินด้านปัจจัยต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของทางวัดธรรมามูลวรวิหารและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

เกณฑ์ในการพิจารณาระดับการใช้ประโยชน์ปัจจุบันเทียบกับระดับของขีดความสามารถในการรองรับได้ จำแนกออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ระดับที่ไม่มีผลกระทบ/ผลกระทบต่ำ มีปริมาณการใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50%
2. ระดับผลกระทบปานกลาง มีปริมาณการใช้ประโยชน์ 50%-80%

3. ระดับผลกระทบมาก มีปริมาณการใช้ประโยชน์ 81%-100%

4. ระดับผลกระทบรุนแรง มีปริมาณการใช้ประโยชน์มากกว่า 100%

โดยเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นนี้จะนำมาเปรียบเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวปัจจุบันทั้งช่วงวันหยุดและช่วงวันธรรมดา เพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งนั้นๆ ท้ายนี้การแบ่งเกณฑ์การประเมินออกเป็นช่วงดังกล่าวจะทำให้ทางวัดธรรมามูลวรวิหาร สามารถเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และสามารถนำมามาตรการและแนวทางการจัดการต่าง ๆ มาใช้ได้ทันที และสอดคล้องกับประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป โดยมีรายละเอียดของแนวทางปฏิบัติในแต่ละระดับของผลกระทบดังนี้

1. ระดับที่ไม่มีผลกระทบ/ผลกระทบต่ำ ทางวัดธรรมามูลวรวิหารควรดำเนินการติดตามและตรวจสอบประเด็นผลกระทบอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ระดับผลกระทบปานกลาง ทางวัดธรรมามูลวรวิหารควรดำเนินการเฝ้าระวัง พร้อมทั้งนำมาตรการปกติ หรือมาตรการทั่วไปที่ทางวัด ใช้มาปฏิบัติเป็นแนวทางในการป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

3. ระดับผลกระทบมาก ทางวัดธรรมามูลวรวิหารต้องนำมาตรการเฉพาะ และมีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นมาใช้ในการป้องกันและบรรเทาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

4. ระดับผลกระทบรุนแรง ทางวัดธรรมามูลวรวิหารต้องนำมาตรการเฉพาะกิจ หรือมาตรการฉุกเฉินมาดำเนินการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันที

สำหรับผลการศึกษาปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) มีรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

1.1) พื้นที่ไหว้พระ

ปัจจัยชี้วัดในด้านนี้ พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางด้านนันทนาการ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของวัดธรรมามูลวรวิหาร ได้แก่ พื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นมัสการหลวงพ่อธรรมจักร หลวงพ่อโต ตีระฆัง เข้าวัดอุ้มงคล และการชมวิทิวทัศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น โดยพื้นที่ทั้งหมด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ได้แก่ พื้นที่ว่างด้านข้างพระอุโบสถ สามารถชมวิทิวทัศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณดังกล่าวคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 65 ตารางเมตร

ส่วนที่ 2 ได้แก่ พื้นที่ว่างข้างวิหารหลวงพ่อธรรมจักร สามารถชมวิทิวทัศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยาและประกอบกิจกรรมตีระฆัง คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 175 ตารางเมตร

ส่วนที่ 3 ได้แก่ พื้นที่ด้านในวิหารซึ่งประดิษฐานหลวงพ่อธรรมจักร สำหรับนักท่องเที่ยว กราบนมัสการหลวงพ่อธรรมจักร คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 16 ตารางเมตร

ดังนั้นรวมพื้นที่ว่างทั้งหมดเท่ากับ 256 ตารางเมตร และจากสำรวจโดยวิธีการสังเกตการณ์ การวัด และการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า พื้นที่ว่างสำหรับ นักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา (ไหว้พระ) โดยไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัดคิด เป็นพื้นที่ 2 ตารางเมตร/คน เช่นเดียวกับขนาดพื้นที่บริเวณจุดชมวิว และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการ ใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยวพบว่า วัดจะเปิดให้นักท่องเที่ยวขึ้นมานมัสการหลวงพ่ อธรรมจักรได้ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00-17.00 น. รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 9 ชั่วโมง สำหรับช่วงเวลา การประกอบกิจกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 45 นาที (ไหว้หลวงพ่อธรรมจักร หลวงพ่อโต ชมวิวทิวทัศน์ ตีระฆัง เข้าวัดอุ้มงคล และนั่งพักผ่อน) ดังนั้นรอบการใช้พื้นที่จึงเท่ากับ 9 รอบต่อวัน การประเมินขนาดของพื้นที่ไหว้พระหรือพื้นที่ ประกอบกิจกรรมทางศาสนา สามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ได้ ดังนี้

$$PCC \text{ พื้นที่ไหว้พระ (คน/วัน)} = \frac{\text{ขนาดพื้นที่}}{2 \text{ ตารางเมตร/คน}} \times 12 \text{ รอบ/วัน}$$

จากการศึกษา พบว่า บริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด 1,536 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดธรรมามูลฯ

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบของจำนวนคนไหว้พระ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<768
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	768-1,229
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	1,230-1,536
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,536

หากพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ไหว้พระ พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 100 คน/วัน และ 3,500 คน/วัน ตามลำดับ จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของบริเวณพื้นที่ไหว้พระ ได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของพื้นที่ประกอบกิจกรรมไหว้พระบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมไหว้พระบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<768		100
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	768-1,229		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	1,230-1,536		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,536	3,500	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ในช่วงวันธรรมดาพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบน้อยหรือยังมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ค่อนข้างมาก แต่ในช่วงวันหยุดและช่วงที่ทางวัดมีการจัดงานนมัสการปิดทองหลวงพ่อธรรมจักรในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 และ แรม 8 ค่ำ เดือน 11 พบว่า มีการใช้พื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ หรืออาจกล่าวได้ว่าในช่วงวันหยุดที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากอาจทำให้บริเวณพื้นที่ไหว้พระและพื้นที่โดยรอบเกิดความแออัดขึ้นได้

1.2) ห้องสุขา

ปัจจัยชี้วัดด้านนี้ได้นำมาพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่นในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยว โดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนห้องและรอบการใช้ต่อช่วงเวลา และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว 5 นาที/รอบ เมื่อคิดเทียบกับช่วงเวลาการเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. (9 ชั่วโมง) ดังนั้นห้องสุขาจะมีการใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 108 รอบ/วัน

จากการสำรวจ พบว่า ทางวัดมีจำนวนห้องสุขาทั้งสิ้น 10 ห้อง แบ่งเป็น ห้องสุขาชาย จำนวน 5 ห้อง และห้องสุขาหญิง จำนวน 5 ห้อง โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวดังนี้

$$\text{PCC ห้องสุขา (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ (108 รอบ/วัน)} \times \text{จำนวนห้องน้ำปัจจุบัน}$$

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ห้องสุขาของบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหารสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 1,080 คน/วัน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 540 คน/วัน และเพศหญิง จำนวน 540 คน/วัน แต่ปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรมนันทนาการ ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 100 คน/วัน และ 3,500 คน/วัน ตามลำดับ สำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขาบริเวณ วัดธรรมามูลวรวิหาร

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา บริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 540
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	540 – 864
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	865 – 1,080
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,080

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของห้องสุขา แสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้ประโยชน์ห้องสุขาของนักท่องเที่ยวทั้งในช่วงวันธรรมดาอยู่ในระดับผลกระทบน้อย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกจำนวนมาก แต่ในช่วงวันหยุดการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ หรือไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า นักท่องเที่ยวที่มาทุกคนมีความประสงค์จะใช้ห้องสุขา

ตารางที่ 4.5 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับ
ได้ของห้องสุขาบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถใน การรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 540		100
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	540 – 864		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	865 – 1,080		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,080	3,500	

2) วัดปากคลองมะขามเฒ่า

เป็นวัดที่ตั้งอยู่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า (แม่น้ำท่าจีน) แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ นอกจากจะเป็นธรรมสถานที่ดียังเป็นมุมสงบเหมาะแก่การแสวงบุญ บริเวณวัดยังมีทิวทัศน์ที่สวยงามน่ารื่นรมย์ และยังมีชื่อเสียงทางพระเครื่อง เมื่อทำการเก็บข้อมูลทุกภูมิภาคและทำการสำรวจพื้นที่ ได้ผลการศึกษาปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดปากคลองมะขามเฒ่า	
ปัจจัยชี้วัดด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC)	ตัวชี้วัด
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ	- พื้นที่ไหว้พระ
2. การคมนาคม	- พื้นที่ลานจอดรถ
3. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา
4. ร้านอาหาร	- จำนวนที่นั่งในร้านค้า
5. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	- จำนวนคนที่ไม่เกินการควบคุมโดยมัคคุเทศก์

เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการของวัดปากคลองมะขามเฒ่า พบว่า ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพของวัด

ปากคลองมะขามเฒ่าประกอบด้วย ปัจจัยชีวิตทางด้านกายภาพ/สิ่งแวดล้อมความสะดวกทั้งสิ้น 5 ปัจจัย ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ การคมนาคม ห้องสุขา ร้านอาหาร และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของพื้นที่บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่ามากที่สุด

สำหรับผลการศึกษาปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมความสะดวก (PCC) มีรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

2.1) พื้นที่ไหว้พระ

ปัจจัยชีวิตในด้านนี้ พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางด้านนันทนาการซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า ได้แก่ พื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นมัสการหลวงพ่อสุโข เข้าวัดอุ้มงคฺล ถวายสังฆทาน และเลี้ยงเชืยมชี โดยบริเวณดังกล่าวอยู่ในบริเวณศาลาหลวงพ่อสุโข มีพื้นที่ประกอบกิจกรรมประมาณ 90 ตารางเมตร และจากการสำรวจโดยวิธีการสังเกตการณ์ การวัด และการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ พบว่าพื้นที่ว่างสำหรับนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา (ไหว้พระ) โดยไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัด คิดเป็นพื้นที่ 2 ตารางเมตร/คน และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยวพบว่า อยู่ในช่วงเวลา 08.00-17.00 น. รวมระยะเวลา 9 ชั่วโมง

สำหรับช่วงเวลาการประกอบกิจกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 30 นาที (นมัสการหลวงพ่อสุโข เข้าวัดอุ้มงคฺล ถวายสังฆทาน และเลี้ยงเชืยมชี) ดังนั้นรอบการใช้พื้นที่เท่ากับ 18 รอบต่อวัน จากการศึกษาขนาดพื้นที่ไหว้พระ หรือพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา สามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ได้ ดังนี้

$$PCC \text{ พื้นที่ไหว้พระ (คน/วัน)} = \frac{\text{ขนาดพื้นที่}}{2 \text{ ตารางเมตร/คน}} \times 18 \text{ รอบ/วัน}$$

จากการศึกษา พบว่า บริเวณศาลาหลวงพ่อสุโขสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด 810 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณศาลาหลวงปู่ศุข

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณศาลาหลวงปู่ศุข (คำร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบของจำนวนคนไหว้พระ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 405
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	405-648
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	649-810
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>810

หากพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ไหว้พระ พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 1,350 คน/วัน และ 1,800 คน/วัน ตามลำดับ จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของบริเวณพื้นที่ไหว้พระ ได้ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันบริเวณศาลาหลวงปู่ศุข

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมไหว้พระในศาลาหลวงปู่ศุข			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 405		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	405-648		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	649-810		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>810	1,800	1,350

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการบันทึกข้อมูลพบว่าในแต่ละกิจกรรมบริเวณศาลาหลวงปู่ศุข นักท่องเที่ยวจะใช้เวลาในการนมัสการหลวงปู่ศุขไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการเดินชมและเช่าวัตถุมงคลต่างๆ

ค่อนข้างนาน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเพศชาย จากการสอบถามนักท่องเที่ยวจึงไม่รู้สึกรอคอยในการประกอบกิจกรรมไหว้พระ

2.2) การคมนาคม

ปัจจัยชี้วัดนี้พิจารณาถึงขนาดพื้นที่ลานจอดรถเป็นสำคัญ เนื่องจากขนาดพื้นที่ลานจอดรถเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการจัดการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดปากคลองมะขามเฒ่า จะเดินทางมาด้วยยานพาหนะทั้งประเภทรถยนต์ส่วนบุคคล และรถทัวร์เป็นส่วนใหญ่

จากการศึกษา พบว่า ปัจจุบันพื้นที่ลานจอดรถบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า ซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้าวัด ได้ทำการขีดเส้นแบ่งช่องสำหรับจอดรถไว้

- รถยนต์ส่วนบุคคล 4 ที่นั่ง มีขนาดของช่องจอดรถกว้าง 2 เมตร ยาว 3 เมตร จำนวน 46 ช่อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 184 คน/รอบ

- รถทัวร์ ขนาด 36 ที่นั่ง มีขนาดของช่องจอดรถกว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร จำนวน 8 ช่อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 288 คน/รอบ

จากพื้นที่ที่จอดรถดังกล่าวข้างต้น จึงประเมินได้ว่าพื้นที่จอดรถสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้รวม 472 คน/รอบ สำหรับระยะเวลาที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการอยู่ระหว่างเวลา 8.00-17.00 น. รวมระยะเวลา 9 ชั่วโมง โดยช่วงเวลาการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 30 นาที (ไหว้หลวงปู่ศุข ถวายสังฆทาน เข้าวัดถ่มมรด และเสี่ยงเซียมซี) ดังนั้นรอบในการใช้พื้นที่จึงเท่ากับ 18 รอบต่อวัน โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่จอดรถ ดังนี้

$$\text{PCC ของพื้นที่ลานจอดรถ (คน/วัน)} = \text{จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/รอบ)} \times \text{จำนวนรอบในการเยี่ยมชม (รอบ/วัน)}$$

จากการคำนวณพบว่า สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 8,496 คน/วันสำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า (คำร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<4,248
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	4,248 - 6,797
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	6,798 – 8,496
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>8,496

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนักท่องเที่ยว พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเฉลี่ย 1,800 คน/วัน และจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงวันธรรมดาเฉลี่ย 1,350 คน/วัน ดังนั้น จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของพื้นที่ลานจอดรถได้ดังตารางแสดงให้เห็นว่าในช่วงวันหยุดและวันธรรมดา พื้นที่ลานจอดรถเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 4.10 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของลานจอดรถบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ลานจอดรถบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<4,248	1,800	1,350
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	4,248 - 6,797		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	6,798 – 8,496		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	>8,496		

2.3) ห้องสุขา

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้นักท่องเที่ยวของห้องสุขา โดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนห้องและรอบการใช้ต่อช่วงเวลา และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว 5 นาที/รอบ เมื่อคิดเทียบกับช่วงเวลาการเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. (9 ชั่วโมง) ดังนั้น จะมีการใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 108 รอบ/วัน

จากการสำรวจ พบว่าทางวัดได้จัดมีการเตรียมห้องสุขาไว้สำหรับนักท่องเที่ยว โดยไม่คิดค่าบริการแต่มีการตั้งตู้รับบริจาคเพื่อการบำรุงรักษา มีจำนวนห้องสุขาทั้งสิ้น 46 ห้อง แบ่งเป็น ห้องสุขาชาย จำนวน 20 ห้อง และห้องสุขาหญิง จำนวน 26 ห้อง โดยสามารถคำนวณ ขีดความสามารถในการรองรับได้นักท่องเที่ยวดังนี้

$$PCC \text{ ห้องสุขา (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ (108 รอบ/วัน)} \times \text{จำนวนห้องน้ำปัจจุบัน}$$

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ห้องสุขาของวัดปากคลองมะขามเฒ่าสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 4,968 คน/วัน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 2,160 คน/วัน และเพศหญิง จำนวน 2,808 คน/วัน แต่ปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรมนันทนาการในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 1,350 คน/วัน และ 1,800 คน/วัน ตามลำดับ สำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<2,484
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,484-3,974
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,975-4,968
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>4,968

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดในปัจจุบัน (PAOT) ของห้องสุขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้ประโยชน์ห้องสุขาของนักท่องเที่ยวทั้งในช่วงวันหยุด และวัน

ธรรมชาติอยู่ในระดับผลกระทบน้อย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า นักท่องเที่ยวที่มาทุกคนมีความประสงค์จะใช้ห้องน้ำสุขา

ตารางที่ 4.12 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<2,484	1,800	1,350
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,484-3,974		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,975-4,968		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>4,968		

2.4) ร้านอาหาร

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวของร้านอาหาร โดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนที่นั่งในร้าน สำหรับบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า พบว่า มีร้านอาหารตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของวัด รูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นอาคารโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้องเคลือบเซรามิก มีร้านอาหารจำนวน 5 ร้าน ภายในอาคารมีโต๊ะสำหรับรับประทานอาหาร จำนวน 10 ตัว (นั่งได้ประมาณ 6 คน/โต๊ะ) สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 60 คน/รอบ และจากการสำรวจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามารับประทานอาหาร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการรับประทานอาหารเฉลี่ย 30 นาที/คน และเนื่องจากร้านค้าดังกล่าวเปิดบริการนักท่องเที่ยวตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. คิดเป็นรอบการใช้ประโยชน์เท่ากับ 18 รอบ/วัน ดังนั้นบริเวณร้านอาหารจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 1,080 คน/วัน โดยมีรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหาร

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหาร บริเวณวัดปากคลองมะขามเต่า (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 540
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	540 - 864
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	865 – 1,080
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 1,080

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของร้านอาหาร สรุปได้ว่า ร้านอาหารปัจจุบันมีขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง เนื่องจากร้านอาหารมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณนักท่องเที่ยว โดยสมมติฐานว่านักท่องเที่ยวทุกคนเข้าใช้บริการในร้านอาหาร

ตารางที่ 4.14 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของร้านอาหารบริเวณวัดปากคลองมะขามเต่า

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถ ในการรองรับได้ของร้านอาหารบริเวณวัดปากคลองมะขามเต่า			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 540		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	540 - 864		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	865 – 1,080		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 1,080	1,800	1,350

2.5) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของวัดปากคลองมะขามเฒ่า มีขนาดพื้นที่รวมทั้งหมดเท่ากับ 48 ตารางเมตร และจากค่ามาตรฐานกำหนดการใช้ประโยชน์ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 40 คน/พื้นที่ ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่เกินการควบคุมของมัคคุเทศก์ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) และเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมภายในศูนย์บริการเฉลี่ย 15 นาที/รอบ (08.00-17.00 น.) ดังนั้นจะมีการใช้ประโยชน์เท่ากับ 36 รอบ/วัน โดยสามารถคำนวณได้ดังนี้

$$PCC \text{ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ต่อวัน (36 รอบ/วัน)} \times 40 \text{ คน/พื้นที่}$$

จากการคำนวณจึงสามารถสรุปได้ว่า ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 1,440 คน/วัน โดยมีรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)

ตารางที่ 4.15 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 720
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	720 – 1,152
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	1,153 – 1,440
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 1,440

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรมนันทนาการในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 1,350 คน/วัน และ 1,800 คน/วัน ตามลำดับ ดังนั้นสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าทั้งในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของวัดปากคลองมะขามเฒ่ามีขีดความสามารถในการรองรับได้ในระดับรุนแรง แต่ทั้งนี้ตั้งสมมติฐานว่านักท่องเที่ยวทุกคนเข้าใช้บริการในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.16 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 720		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	720 – 1,152		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81%-100%	1,153 – 1,440		1,350
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 1,440	1,800	

3) วัดมหาธาตุ

เป็นวัดเก่าแก่โบราณคู่เมืองแพรกหรือเมืองสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลแพรกศรีราชา อยู่ห่างจากตัวเมืองชัยนาทประมาณ 20 กิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสและทรงมีลายพระหัตถ์บันทึกไว้ มีโบราณสถานที่น่าสนใจและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระปรางค์กลีบมะเฟือง (พุ่มะเฟือง) สร้างด้วยอิฐถือปูน 3 องค์ เมื่อทำการเก็บข้อมูลทุกขุมและทำการสำรวจพื้นที่ ได้ผลการศึกษาปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 4.17 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดมหาธาตุ

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของวัดมหาธาตุ	
ปัจจัยชี้วัดด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC)	ตัวชี้วัด
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ	- พื้นที่ไหว้พระ - พื้นที่ชมวิวทิวทัศน์
2. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา

เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการของวัดมหาธาตุ พบว่า ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพของวัดมหาธาตุ

ประกอบด้วย ปัจฉัยชีวิตทางด้านกายภาพ/สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งสิ้น 2 ปัจฉัย ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ และห้องสุขา ทั้งนี้เนื่องจากปัจฉัยเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของพื้นที่บริเวณวัดมหาธาตุมากที่สุด

สำหรับผลการศึกษาปัจฉัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) มีรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

3.1) พื้นที่ไหว้พระ

ปัจฉัยชีวิตในด้านนี้ พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางด้านนันทนาการซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่บริเวณวัดมหาธาตุ ได้แก่ พื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวชมมัสการหลวงพ่หลักเมืองหรือหลวงพ่หอม เทียวชมโบราณสถานอื่น ๆ ได้แก่ พระปรางค์ทรงกลีบมะเฟือง องค์พระมหาธาตุ หลวงพ่ใหญ่ หลวงพ่ทองคำ พระพุทธสรรค์สิทธิ พิพิธภัณฑหลวงพ่โต เป็นต้น โดยพื้นที่ทั้งหมด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ได้แก่ พื้นที่ด้านในวิหารหลวงพ่หลักเมือง คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 81 ตารางเมตร

ส่วนที่ 2 ได้แก่ พื้นที่ด้านหลังวิหารหลวงพ่หลักเมือง นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมและนมัสการองค์พระมหาธาตุ หลวงพ่ใหญ่ หลวงพ่ทองคำ พระปรางค์ทรงกลีบมะเฟือง พระพุทธสรรค์สิทธิ ศิระฉ้าง คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 400 ตารางเมตร

ส่วนที่ 3 ได้แก่ พื้นที่พิพิธภัณฑหลวงพ่โต คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 170 ตารางเมตร

ดังนั้นรวมพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมทั้งหมดเท่ากับ 651 ตารางเมตร และจากสำรวจโดยวิธีการสังเกตการณ์ การวัด และการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า พื้นที่ว่างสำหรับนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา (ไหว้พระ) โดยไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัดคิดเป็นพื้นที่ 2 ตารางเมตร/คน และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยวพบว่า วัดจะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามานมัสการหลวงพ่หลักเมืองได้ตั้งแต่เวลาประมาณ 08.00-17.00 น. รวมระยะเวลา 9 ชั่วโมง สำหรับช่วงเวลาการประกอบกิจกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 45 นาที (ไหว้หลวงพ่หลักเมือง ชมโบราณสถาน ศิระฉ้าง นั่งพักผ่อน และชมพิพิธภัณฑหลวงพ่โต) ดังนั้นรอบการใช้พื้นที่จึงเท่ากับ 12 รอบต่อวัน การประเมินขนาดของพื้นที่ไหว้พระหรือพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ได้ ดังนี้

$$\text{PCC พื้นที่ไหว้พระ (คน/วัน)} = \frac{\text{ขนาดพื้นที่}}{2 \text{ ตารางเมตร/คน}} \times 12 \text{ รอบ/วัน}$$

จากการศึกษา พบว่า บริเวณวัดมหาธาตุ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด 3,906 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดมหาธาตุ

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณวัดมหาธาตุ (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบของจำนวนคนไหว้พระ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 1,953
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	1,953 – 3,125
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,126-3,906
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>3,906

หากพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ไหว้พระ พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 6 คน/วัน และ 15 คน/วัน ตามลำดับ จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของบริเวณพื้นที่ไหว้พระได้ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับพื้นที่ไหว้พระบริเวณวัดมหาธาตุ

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมไหว้พระบริเวณวัดมหาธาตุ			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 1,953	15	6
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	1,953 – 3,125		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,126-3,906		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>3,906		

จากตารางแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระทั้งในช่วงวันหยุดและวันธรรมดายังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก เนื่องจากบริเวณวัดมีพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมกว้างขวาง แต่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาประกอบกิจกรรมค่อนข้างน้อย

3.2) ห้องสุขา

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวของโดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนห้องและรอบการใช้ต่อช่วงเวลา และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว 5 นาที/รอบ เมื่อคิดเทียบกับช่วงเวลาการเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. (9 ชั่วโมง) ดังนั้น จะมีการใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 108 รอบ/วัน

จากการสำรวจและสอบถามเจ้าหน้าที่ พบว่ามีจำนวนห้องสุขาทั้งสิ้น 24 ห้อง โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวดังนี้

$$PCC \text{ ห้องสุขา (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ (108 รอบ/วัน)} \times \text{จำนวนห้องน้ำปัจจุบัน}$$

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ห้องสุขาของบริเวณวัดมหาธาตุสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 2,592 คน/วัน แต่ปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรมนันทนาการในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 6 คน/วัน และ 15 คน/วัน ตามลำดับ สำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)

ตารางที่ 4.20 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขาบริเวณวัดมหาธาตุ (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<1,296
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	1,296-2,073
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	2,074-2,592
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>2,592

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดในปัจจุบัน (PAOT) ของห้องสุขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้ประโยชน์ห้องสุขาของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดมหาธาตุ ทั้ง

ในช่วงวันหยุด และวันธรรมดาคือในระดับผลกระทบน้อย ห้างสุขาเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 4.21 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดมหาธาตุ

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขาบริเวณวัดมหาธาตุ			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	<1,296	15	6
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	1,296-2,073		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	2,074-2,592		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>2,592		

4) สวนนกชัยนาท

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด พื้นที่สวนนกมีเนื้อที่ประมาณ 75 ไร่ มีกรงนกปล่อยนกชนิดต่าง ๆ อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ภายนอกกรงนกยังประกอบด้วยกรงขนาดกลาง ขนาดเล็ก สวนหย่อม สวนงู สวนกระต่าย ศาลากลางน้ำ อาคารจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ท้องฟ้าจำลอง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด ฯลฯ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลทุกขุมและทำการสำรวจพื้นที่โดยละเอียดได้ผลการศึกษาของปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ดังตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 แสดงปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของสวนนกชัยนาท

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของสวนนกชัยนาท	
ปัจจัยชี้วัดด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC)	ตัวชี้วัด
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ	- พื้นที่ประกอบกิจกรรม
2. การคมนาคม	- พื้นที่ลานจอดรถ
3. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา
4. ร้านอาหาร	- จำนวนที่นั่งในร้านในปัจจุบัน
5. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	- จำนวนคนที่ไม่เกิดการควบคุมของมัลคิเทศก์

เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการของสวนนกชัยนาท พบว่า ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพของสวนนกชัยนาทประกอบด้วย ปัจจัยชี้วัดทางด้านกายภาพ/สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งสิ้น 5 ปัจจัย ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ การคมนาคม ห้องสุขา ร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของพื้นที่บริเวณสวนนกชัยนาทมากที่สุด

สำหรับผลการศึกษาปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) มีรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

4.1) พื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ

ปัจจัยชี้วัดในด้านนี้ พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางด้านนันทนาการซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่บริเวณสวนนกชัยนาท ได้แก่ พื้นที่สำหรับการชมนกในกรงเลี้ยง พื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวชมวิวาททัศน์ โดยบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่ประกอบกิจกรรมประมาณ 2,560 ตารางเมตร และจากการสำรวจโดยวิธีการสังเกตการณ์ การวัด และการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า พื้นที่ว่างสำหรับนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมชมวิวาททัศน์หรือพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ โดยไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัด คิดเป็นพื้นที่ 2 ตารางเมตร/คน และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยวพบว่า อยู่ในช่วงเวลา 08.00-18.00 น. รวมระยะเวลา 10 ชั่วโมง

สำหรับช่วงเวลาการประกอบกิจกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 1 ชั่วโมง (ชมกรงนกเล็ก กรงนกใหญ่ ท้องฟ้าจำลอง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำ

จัด ชมวิวทิวทัศน์ นั่งพักผ่อน ถีบจักรยานน้ำ ฯลฯ) ดังนั้นรอบการใช้พื้นที่เท่ากับ 10 รอบต่อวัน จากการศึกษาขนาดพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ สามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ได้ ดังนี้

$$\text{PCC พื้นที่ประกอบกิจกรรม (คน/วัน)} = \frac{\text{ขนาดพื้นที่}}{2 \text{ ตารางเมตร/คน}} \times 10 \text{ รอบ/วัน}$$

จากการศึกษา พบว่า บริเวณสวนนกชัยนาทสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด 12,800 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)

ตารางที่ 4.23 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบของจำนวนคนประกอบกิจกรรมนันทนาการ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 6,400
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	6,400 – 10,240
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	10,241 – 12,800
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 12,800

หากพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ในการชมสวนนกและกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 895 คน/วัน และ 3,852 คน/วัน ตามลำดับ จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของบริเวณพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ดังตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของพื้นที่ประกอบกิจกรรม
นันทนาการ

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด เฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 6,400	3,852	895
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	6,400 – 10,240		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	10,241 – 12,800		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 12,800		

จากตาราง พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและช่วงวันหยุด พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมของสวนนกชัยนาทยังสามารถรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีพื้นที่ค่อนข้างมาก รวมทั้งมีกิจกรรมนันทนาการที่มีความหลากหลาย ทำให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

4.2) การคมนาคม

ปัจจัยชีวิตนี้ พิจารณาถึงขนาดพื้นที่ลานจอดรถเป็นสำคัญ เนื่องจากขนาดพื้นที่ลานจอดรถเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการจำกัดการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมสวนนกชัยนาท จะเดินทางมาด้วยยานพาหนะทั้งประเภทรถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์ และรถทัวร์ ซึ่งหากพื้นที่ลานจอดรถไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ หรือเกินขีดความสามารถที่ทางสวนนกชัยนาทได้จัดเตรียมไว้ ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปเที่ยวชมพื้นที่ได้ ดังนั้นขนาดพื้นที่ลานจอดรถจึงถูกนำมาพิจารณาในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในครั้งนี้

จากการศึกษา พบว่า พื้นที่จอดรถบริเวณสวนนกชัยนาท สามารถจอดรถยนต์ส่วนบุคคล ขนาด 4 ที่นั่งได้ทั้งสิ้น 70 คัน/รอบ รถจักรยานยนต์ได้ทั้งสิ้น 80 คัน/รอบ และรถทัวร์ ขนาด 36 ที่นั่งประมาณ 4 คัน/รอบ ซึ่งจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้ระยะเวลาในการประกอบกิจกรรมเฉลี่ย 1 ชั่วโมง/คน ดังนั้น จะมีปริมาณการใช้ประโยชน์ของ

ลานจอดรถเฉลี่ย 10 รอบ/วัน (8.00-18.00 น.) ดังนั้น จึงสามารถจอดรถยนต์ส่วนบุคคลขนาด 4 ที่นั่งได้ทั้งสิ้น 700 คัน/วัน รถทัวร์ 40 คัน/วัน และรถจักรยานยนต์ 800 คัน/วัน

จากพื้นที่ที่จอดรถทั้ง 3 ประเภทข้างต้น จึงประเมินได้ว่าพื้นที่จอดรถสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้รวม 584 คน/รอบ โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่จอดรถดังนี้

$$\text{PCC ของพื้นที่ลานจอดรถ (คน/วัน)} = \text{จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/รอบ)} \times \text{จำนวนรอบในการเยี่ยมชม (รอบ/วัน)}$$

จากการคำนวณพบว่า สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 5,840 คน/วันสำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณสวนนกชัยนาท (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 2,920
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,920 – 4,672
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	4,673 – 5,840
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 5,840

จากสถิตินักท่องเที่ยว พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเฉลี่ย 3,852 คน/วัน และจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงวันธรรมดาเฉลี่ย 895 คน/วัน ดังนั้น จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของพื้นที่ลานจอดรถ แสดงให้เห็นว่าในช่วงวันหยุดพื้นที่ลานจอดรถค่อนข้างแออัดในการรองรับนักท่องเที่ยว แต่ในช่วงวันธรรมดาพื้นที่ลานจอดรถยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้อีกเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 4.26 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ลานจอดรถบริเวณสวนนกชัยนาท

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ลานจอดรถบริเวณสวนนกชัยนาท			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 2,920		895
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,920 – 4,672	3,852	
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	4,673 – 5,840		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	> 5,840		

4.3) ห้องสุขา

ปัจจัยชีวิตด้านนี้ถือเป็นประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งในการนำมาใช้ร่วมกับปัจจัยอื่นในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยว โดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนห้องและรอบการใช้ต่อช่วงเวลา และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว 5 นาที/รอบ เมื่อคิดเทียบกับช่วงเวลาการเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น. (10 ชั่วโมง) ดังนั้นจะมีการใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 120 รอบ/วัน จากการสำรวจ พบว่า บริเวณสวนนกชัยนาทมีห้องสุขาให้บริการทั้งหมด 2 จุดคือบริเวณด้านหน้าก่อนเข้าสวนนก และภายในสวนนก โดยมีจำนวนห้องสุขาทั้งสิ้น 41 ห้อง แบ่งเป็น ห้องสุขาชาย จำนวน 20 ห้อง และห้องสุขาหญิง จำนวน 21 ห้อง โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวดังนี้

$$\text{PCC ห้องสุขา (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ (120 รอบ/วัน)} \times \text{จำนวนห้องน้ำปัจจุบัน}$$

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ห้องสุขาของบริเวณสวนนกชัยนาทสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 4,920 คน/วัน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 2,400 คน/วัน และเพศหญิง จำนวน 2,520 คน/วัน แต่ปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรมนันทนาการในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 895 คน/วัน และ 3,852 คน/วัน ตามลำดับ สำหรับรายละเอียดของ

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)
แสดงดังตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขาบริเวณ
สวนนกชัยนาท

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขาบริเวณสวนนกชัยนาท (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 2,460
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,460-3,936
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,937-4,920
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>4,920

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของห้องสุขา
แสดงให้เห็นว่าระดับการใช้ประโยชน์ห้องสุขาของนักท่องเที่ยวทั้งในช่วงวันธรรมดาอยู่ในระดับที่
สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกค่อนข้างมาก แต่ในช่วงวันหยุดระดับการใช้ประโยชน์ของห้อง
สุขาค่อนข้างแออัดหรืออาจไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า
นักท่องเที่ยวที่มาทุกคนมีความประสงค์จะใช้ห้องสุขา

ตารางที่ 4.28 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับ
ได้ของห้องสุขาบริเวณสวนนกชัยนาท

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของห้องสุขาบริเวณสวนนกชัยนาท			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 2,460		895
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	2,460-3,936	3,852	
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	3,937-4,920		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>4,920		

4.4) ร้านอาหาร

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวของร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาทโดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนที่นั่งในร้าน สำหรับบริเวณสวนนกชัยนาท พบว่า มีร้านอาหารตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าอาคารจำหน่ายสินค้า OTOP จำนวน 1 แห่ง มีจำนวน 10 ร้าน ภายในมีโต๊ะสำหรับรับประทานอาหารจำนวน 6 ตัว (นั่งได้ 8 คน/โต๊ะ) และบริเวณด้านในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว 1 แห่ง ภายในมีโต๊ะสำหรับรับประทานอาหารจำนวน 5 ตัว (นั่งได้ 4 คน/โต๊ะ) ดังนั้นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 68 คน/รอบ และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เข้ามารับประทานอาหารเช้า พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการรับประทานอาหารเช้า 30 นาที/รอบ (08.00-18.00 น.) ดังนั้นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 1,360 คน/วัน โดยมีรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาท

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาท (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 680
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	680-1,088
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	1,089 – 1,360
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,360

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของร้านอาหาร โดยปัจจุบันในช่วงวันธรรมดา ร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาทยังสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ หากนักท่องเที่ยวมีการกระจายเวลาในการเข้าใช้ประโยชน์ในร้านอาหารอย่างสม่ำเสมอตลอดวัน แต่หากพิจารณาในช่วงวันหยุด พบว่าร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาทค่อนข้างแออัดหรือไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวได้

ตารางที่ 4.30 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันของร้านอาหารบริเวณสวนนก

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของร้านอาหารบริเวณสวนนกชัยนาท			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ย ในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 680		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	680-1,088		895
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	1,089 – 1,360		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>1,360	3,852	

4.5) ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว

มีขนาดพื้นที่รวมทั้งหมดเท่ากับ 680 ตารางเมตร และจากค่ามาตรฐานกำหนดการใช้ประโยชน์ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 40 คน/พื้นที่ ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่เกินการควบคุมของมัคคุเทศก์ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) และเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมได้แก่ ชมนิทรรศการ ชมสไลด์ ภายในศูนย์บริการเฉลี่ย 30 นาที/รอบ (08.00-17.00 น.) ดังนั้นจะมีการใช้ประโยชน์เท่ากับ 18 รอบ/วัน โดยสามารถคำนวณได้ดังนี้

$$PCC \text{ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ต่อวัน (18 รอบ/วัน)} \times 40 \text{ คน/พื้นที่}$$

จากการคำนวณจึงสามารถสรุปได้ว่า ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 720 คน/วัน โดยมีรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว
การท่องเที่ยว

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว บริเวณสวนนกชัยนาท (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 360
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	360- 576
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	577 – 720
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 720

จากสถิติดักท่องเที่ยวที่เข้าชมสวนนกชัยนาท พบว่า สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวบริเวณสวนนกชัยนาท ทั้งในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจของนักท่องเที่ยวในการเข้าใช้บริการศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเป็นหลักด้วย

ตารางที่ 4.32 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวบริเวณสวนนกชัยนาท			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 360		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	360- 576		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81%-100%	577 - 720		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 720	3,852	895

5) เชื้อนเจ้าพระยา

เป็นเชื้อขนาดใหญ่อสร้างเป็นแห่งแรกของประเทศ บริเวณเชื้อมีความสวยงามตามธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อนของทุก ๆ ปี จะมีฝูงนกเป็นจำนวนมากบินมาอาศัยหากินอยู่ในแม่น้ำบริเวณเหนือเขื่อน นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดชัยนาทที่มีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวชม เมื่อทำการเก็บข้อมูลสถิติภูมิและทำการสำรวจพื้นที่ ได้ผลการศึกษาปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 4.33 แสดงปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของเขื่อนเจ้าพระยา

ปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของเขื่อนเจ้าพระยา	
ปัจจัยชีวิตด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมความสะดวก (PCC)	ตัวชี้วัด
1. พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ	- พื้นที่ชมวิวยุทธศาสตร์
2. ห้องสุขา	- จำนวนห้องสุขา
3. บ้านพักนักท่องเที่ยว	- จำนวนเตียงของที่พักรับรองในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการของเขื่อนเจ้าพระยา พบว่า ปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพของเขื่อนประกอบด้วย ปัจจัยชีวิตทางด้านกายภาพ/สิ่งแวดล้อมความสะดวกทั้งสิ้น 3 ปัจจัย ได้แก่ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ ห้องสุขา และบ้านพักนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของพื้นที่บริเวณเขื่อนเจ้าพระยามากที่สุด

สำหรับผลการศึกษาปัจจัยชีวิตขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมความสะดวก (PCC) มีรายละเอียดของตัวชี้วัด ดังนี้

5.1) พื้นที่ชมวิวยุทธศาสตร์

ปัจจัยชีวิตในด้านนี้ พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางนันทนาการซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่บริเวณเขื่อนเจ้าพระยา ได้แก่ พื้นที่ชมวิวยุทธศาสตร์ โดยนักท่องเที่ยวนิยมชมวิวยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ด้าน และบริเวณเลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก โดยบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่ประกอบกิจกรรมประมาณ 3,460 ตารางเมตร และจากการสำรวจโดยวิธีการสังเกตการณ์ การวัด และการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า พื้นที่ว่างสำหรับนักท่องเที่ยว ในการประกอบกิจกรรมชมวิวยุทธศาสตร์ โดยไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแออัด คิดเป็นพื้นที่ 2 ตารางเมตร/คน และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการใช้ประโยชน์พื้นที่ของนักท่องเที่ยวพบว่า อยู่ในช่วงเวลา

08.00-18.00 น. รวมระยะเวลา 10 ชั่วโมง

สำหรับช่วงเวลาการประกอบกิจกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1 คน จะใช้เวลาประกอบกิจกรรมประมาณ 30 นาที (ชมวิวทิวทัศน์, ซื่อของที่ระลึก) ดังนั้นรอบการใช้พื้นที่เท่ากับ 20 รอบต่อวัน จากการศึกษาขนาดพื้นที่ชมวิวทิวทัศน์ สามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ได้ ดังนี้

$$\text{PCC พื้นที่ชมวิวทิวทัศน์ (คน/วัน)} = \frac{\text{ขนาดพื้นที่} \times 20 \text{ รอบ/วัน}}{2 \text{ ตารางเมตร/คน}}$$

จากการศึกษา พบว่า บริเวณเขื่อนเจ้าพระยาสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมได้ทั้งหมด 34,600 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบของจำนวนคนชมวิวทิวทัศน์ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 17,300
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	17,300 – 27,680
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	27,681 – 34,600
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 34,600

หากพิจารณาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ชมวิวทิวทัศน์ พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 80 คน/วัน และ 350 คน/วัน ตามลำดับ จึงสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของบริเวณพื้นที่ชมวิวทิวทัศน์ได้ดังตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันบริเวณพื้นที่ชมวิวทิวทัศน์

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของพื้นที่ประกอบกิจกรรมชมวิวทิวทัศน์			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ย ในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 17,300	350	80
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	17,300 – 27,680		
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	27,681 – 34,600		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 34,600		

จากตารางที่ 4.35 พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและช่วงวันหยุด พื้นที่ชมวิวทิวทัศน์บริเวณเขื่อนเจ้าพระยายังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก โดยช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเช้าและช่วงเย็นซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากนัก รวมทั้งพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมค่อนข้างมากทำให้ได้รับผลกระทบน้อย

5.2) ห้องสุขา

ปัจจัยชี้วัดด้านนี้ถือเป็นประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งในการนำมาใช้ร่วมกับปัจจัยอื่นในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยว โดยมีตัวชี้วัด คือ จำนวนห้องและรอบการใช้ต่อช่วงเวลา และจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่า โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว 5 นาที/รอบ เมื่อคิดเทียบกับช่วงเวลาการเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น. (10 ชั่วโมง) ดังนั้น บริเวณเขื่อนเจ้าพระยาจะมีการใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 120 รอบ/วัน

จากการสำรวจและสอบถามร้านค้าในบริเวณเขื่อน พบว่า ทางเขื่อน ไม่ได้จัดเตรียมห้องสุขาไว้ในการบริการนักท่องเที่ยว แต่บริเวณดังกล่าวมีห้องสุขาของร้านค้าเอกชนที่เปิดบริการให้นักท่องเที่ยว โดยเก็บค่าธรรมเนียมการใช้บริการคนละ 3 บาท มีจำนวนห้องสุขา 1 ห้อง โดยสามารถคำนวณขีดความสามารถในการรองรับได้ของนักท่องเที่ยวดังนี้

$$PCC \text{ ห้องสุขา (คน/วัน)} = \text{จำนวนรอบการใช้ประโยชน์ (120 รอบ/วัน)} \times \text{จำนวนห้องน้ำปัจจุบัน}$$

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ห้องสุขาของบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 120 คน/วัน จากการสำรวจพบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านกิจกรรม

นันทนาการในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดประมาณ 80 คน/วัน และ 350 คน/วัน ตามลำดับ สำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.36

ตารางที่ 4.36 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของห้องสุขา บริเวณเขื่อนเจ้าพระยา (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 60
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	60-96
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	97-120
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>120

สำหรับการประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของห้องสุขา แสดงให้เห็นว่า ระดับการใช้ประโยชน์ห้องสุขาของนักท่องเที่ยวทั้งในช่วงวันธรรมดายุ่งในระดับปานกลาง โดยนักท่องเที่ยวจะมีจำนวนมากในช่วงตอนเย็น ซึ่งยังอยู่ในระดับที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ส่วนในช่วงวันหยุดพบว่าขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง เนื่องจากจำนวนห้องสุขามีไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า นักท่องเที่ยวที่มาทุกคนมีความประสงค์จะใช้ห้องสุขา

ตารางที่ 4.37 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของห้องสุขา

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของห้องสุขาบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 60		
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	60-96		80
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	97-120		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	>120	350	

5.3) ที่พักนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดที่เป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้แก่ จำนวนเตียงที่จัดเตรียมไว้ในบ้านพักนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันมีเรือนรับรองเขื่อนเจ้าพระยา คู่มือโดยกรมชลประทาน จำนวน 1 หลัง ภายในแบ่งเป็นส่วนห้องพักจำนวน 25 ห้อง สามารถให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ประมาณ 70 คน/คืน

ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของเขื่อนเจ้าพระยา เท่ากับ 70 คน/วัน สำหรับรายละเอียดของเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุด (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC) แสดงดังตารางที่ 4.38

ตารางที่ 4.38 แสดงเกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของที่พักนักท่องเที่ยว

เกณฑ์ระดับผลกระทบจากระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา (ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC)	
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถในการรองรับได้	ค่าเกณฑ์ระดับผลกระทบ (ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC : คน/วัน)
ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 35
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	35-56
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	57-70
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 70

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า ช่วงวันหยุดมีนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนเฉลี่ยจำนวน 45 คน/วัน สำหรับในช่วงวันธรรมดามีนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนเฉลี่ยวันละ 14 คน/วัน ดังนั้นสามารถประเมินระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (PAOT) ของที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนเจ้าพระยาดังตารางที่ 4.39

ตารางที่ 4.39 แสดงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของที่พักนักท่องเที่ยว

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบันสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับได้ ของที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา			
ระดับผลกระทบและขีดความสามารถ ในการรองรับได้	ระดับการใช้ประโยชน์ที่เป็น สัดส่วนกับค่า PCC (คน/วัน)	ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดเฉลี่ยในปัจจุบัน (คน/วัน)	
		วันหยุด	วันธรรมดา

ผลกระทบน้อย (Below CC) <50%	< 35		14
ผลกระทบปานกลาง (At & Approaching CC) 50%-80%	35-56	45	
ผลกระทบมาก (Exceeding CC) 81% - 100%	57-70		
ผลกระทบรุนแรง (Over CC) >100%	> 70		

จากตารางพบว่า จำนวนที่พักนักท่องเที่ยว คือ เรือนรับรองเขื่อนเจ้าพระยาที่ทางเขื่อนเจ้าพระยาจัดเตรียมไว้มีเพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอีกมาก ทั้งในช่วงวันธรรมดาและช่วงวันหยุด

ผลจากการประเมินระดับขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาททั้ง 5 แหล่ง พบว่ากิจกรรมนันทนาการส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบด้านลบต่อแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ซึ่งการประเมินระดับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ช่วยให้มีความรู้ประสิทธิภาพสำหรับการวางแผนการจัดการ และมาตรการ แนวทางแก้ไขที่จะใช้ในการป้องกันและลดผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 คุณค่าและแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทเป็นสถานที่ที่มีความโดดเด่นของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ติดต่อกันมาช้านาน มีวัฒนธรรมที่หลากหลายและวิถีชีวิตเกษตรกรรม สำหรับการนำเสนอการตอบคำถามการวิจัยในข้อที่ 2 นี้ จะเป็นการเสนอข้อมูลการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท และการผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางในแหล่งท่องเที่ยวหลัก ตามกระบวนการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.3 คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของพื้นที่

วิธีการในการให้คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เริ่มจากการเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น เช่น จดหมายเหตุ พงศาวดารและจากรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือและตำราทางด้านประวัติศาสตร์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คำบอกเล่าต่อกันมาและวิเคราะห์สภาพทางกายภาพในพื้นที่จริงโดยคุณลักษณะการตั้งบ้านเรือนเพื่อให้เข้าใจลักษณะของการใช้พื้นที่ในอดีต เช่น ถนน ทางสัญจร หนองน้ำ วัด ตลาดโบราณ อาคารบ้านเรือน เป็นต้น และความสำคัญขององค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม กล่าวได้ว่าการศึกษการใช้พื้นที่ในอดีตนั้นเพื่อให้เข้าใจความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์ในปัจจุบันนั่นเอง ดังที่ Sullivan (1985: 5) กล่าวว่า “หลักฐานในอดีตที่ถูกเก็บรักษาไว้นั้น สถานที่นั้นจะบอกกล่าวเราเกี่ยวกับอดีตของมันและช่วยให้เราได้เข้าใจและรู้สึกถึงอดีต รวมทั้งสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับปัจจุบันด้วย” จากนั้นทำการประเมินและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของพื้นที่โดยใช้หลักเกณฑ์การให้คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมตามกฎบัตรเบอร์ราของอิโคโมสประเทศออสเตรเลีย (The Australia ICOMOS, 1999: 12) ที่กล่าวถึงโบราณสถานที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้คนและสถาบันทำให้เกิดสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนกับโบราณสถานนั้นตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน อีกทั้งยังสะท้อนถึงเผ่าพันธุ์ที่มีความหลากหลายที่บอกว่าเรคือใคร มาเป็นเราทุกวันนี้ได้อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามากและยากที่จะหาอะไรมาทดแทนได้ ความสำคัญทางวัฒนธรรมหมายถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม สิ่งแวดล้อม สำหรับคนในยุคปัจจุบันและอนาคต สำหรับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

ดังนั้นการศึกษาคูณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ จัดทำเป็นข้อมูลคุณค่าความสำคัญของสถานที่

จากนั้นประสานงานกับชุมชนในแต่ละแห่ง เพื่อจัดประชุมสนทนาเชิงสังเคราะห์ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำกับภาคีที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังภาพที่ 4.28

ภาพที่ 4.28 คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์และจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยและชุมชนท้องถิ่นร่วมกันทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวตามคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) วัฒนธรรมมามูลวิหาร

1.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) หมายถึง การรับรู้ทางสายตาที่มองเห็นและรู้สึกได้ อาจเป็นลักษณะทางธรรมชาติหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสวยงามก่อให้เกิดความประทับใจในพื้นที่นั้น วัดธรรมามูลตั้งอยู่บนไหล่เขาธรรมามูล ทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณยอดเขาธรรมามูลมีบันไดขึ้น 565 ขั้น ทำให้สามารถมองเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของภูมิประเทศของจังหวัดชัยนาท รวมทั้งเขาสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานีได้

ภาพที่ 4.29 ทัศนียภาพบริเวณเขาธรรมามูล

1.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) คือ สถานที่ ๆ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากสถานที่นั้นได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญในอดีต สถานที่นั้นจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นหากกิจกรรมที่กระทำมาตั้งแต่อดีตและสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ทำให้สถานที่นั้นมีคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์มากกว่าบางแห่งที่เคยกิจกรรมที่สำคัญเพียงในอดีตแต่ปัจจุบันกิจกรรมต่าง ๆ สาบสูญไป โดยจากการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์ชุมชน พบว่า วัดธรรมามูลฯ สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เป็นวัดที่กษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัยเป็นผู้สร้าง คือ พระมหาธรรมราชา มีหลักฐานคือ พระพุทธรูปบูชาบรรจุอยู่ในเจดีย์ด้านหลังวิหารหลวงพ่อธรรมจักรที่พังลงมาและพบพระเครื่อง (พระร่วง) เป็นจำนวนมาก ภายในพระวิหารด้านหน้าของวัดธรรมามูลฯ ประดิษฐานหลวงพ่อดวงแก้ว เป็นพระพุทธรูปศิลปะร่วมสมัย คือ เชียงแสน-สุโขทัย สร้างด้วยปูนปั้นเป็นปางห้ามญาติ ประทับยืนบนฐานดอกบัว พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระ บริเวณฝ่าพระหัตถ์มี รูปธรรมจักรติดอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของมหานรุษลักษณะ 32 ประการ จึงได้นำว่า “หลวงพ่อดวงแก้ว”

รวมทั้งยังพบใบเสมาทรายแดง เป็นเสมาคู่สลักด้วยศิลาทรายแดง มีลวดลายกนก ประกอบเป็นศิลปะอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 22 – 23 และบริเวณซุ้มบันได มีจารึกวัดธรรมามูลฯ เป็นจารึกแผ่นหินอ่อนที่โคนด้านบนของเสาต้นกลางที่เป็นเสาซุ้มบันได ติดกับลานพระวิหาร ได้จารึกเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี ขนาดของบันได และผู้ที่ร่วมบริจาค โดยปรากฏพระนามของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถเป็นพระนามแรกที่ทรงบริจาคเงินจำนวน 200 บาท

ภาพที่ 4.30 เสมาทรายแดงด้านหน้าพระอุโบสถ และจารึกหินอ่อนวัดธรรมามูลฯ

ภาพที่ 4.31 รอยพระพุทธรูปบาทและพระวิหารวัดธรรมามูลฯ

ภาพที่ 4.32 หลวงพ่อธรรมจักรและหลวงพ่อโตประดิษฐานอยู่ภายในพระวิหาร

แต่เดิมวัดนี้ตั้งอยู่ที่ราบตรงกลางลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อแม่น้ำได้เซาะตลิ่งพังเข้ามา จึงย้ายเสนาสนะมาจัดสร้างขึ้นบนไหล่ภูเขา ซึ่งเป็นที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน และที่สำคัญวัดนี้ได้รับพระราชทานเขตวิสุงคามสีมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เคยเสด็จมาทอดผ้าพระกฐินที่วัดนี้ด้วย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530) รวมทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาที่วัดธรรมามูลฯถึง 3 ครั้ง คือ ใน ร.ศ.120 ร.ศ.125 และร.ศ.127 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่องของวัดแห่งนี้ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ ความสำคัญอีกประการคือ ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาจะมีการนำน้ำจากบริเวณหน้าวัดธรรมามูลฯไปใช้ในพิธีอันศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 4.33 ประชาชนรอรับเสด็จรัชกาลที่ 5 บริเวณวัดธรรมามูลฯ ในปี ร.ศ.125

ที่มา: หอจดหมายเหตุ

1.3) **คุณค่าด้านสังคม (Social Value)** ประกอบด้วย สถานที่ในชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือทางด้านการเมือง วัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่หรือคนกลุ่มน้อยของชุมชน ทั้งนี้จากการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์คนในชุมชนในแง่คุณค่าความสำคัญด้านสังคม ได้แก่ หลวงพ่อธรรมจักร ซึ่งมีตำนานที่กล่าวถึงที่มาของหลวงพ่อธรรมจักรต่างกันออกไปคือ กล่าวว่า หลวงพ่อธรรมจักรลอยน้ำมาสมัยเดียวกับหลวงพ่พุทธโสธร เมื่อมาถึงหน้าวัดก็วนเวียนอยู่อย่างนั้น พระและชาวบ้านจึงอัญเชิญประดิษฐานอยู่ในวิหาร ส่วนอีกกระแสกล่าวว่าท่านเสด็จมาเอง โดยเสด็จมาประทับยืนในพระปฤษฎางค์(หลัง) พิงผนังพระวิหาร ทางวัดพยายามจะเคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่ไปประดิษฐานที่อื่นแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงประดิษฐานในพระวิหารด้านหน้าตั้งแต่นั้นมา หลวงพ่อธรรมจักรนับเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดชัยนาท ประชาชนให้ความนับถือเป็นอย่างมาก ได้มีการนำสัญลักษณ์พระธรรมจักรมาเป็นสัญลักษณ์และตราประจำจังหวัดชัยนาท ประชาชนที่มาสักการะหลวงพ่ธรรมามูลฯ เพื่อขอให้สมปรารถนาที่ตนบนบานไว้ เมื่อสมปรารถนาแล้วมักจะแก้บนด้วยการจุดประทัด แต่หากมาขอเพื่อให้ไม่ต้องเกณฑ์ทหาร ส่วนใหญ่จะต้องเป็นทหาร

ทุกราย เพราะหลวงพ่อธรรมจักรชอบทหาร (ชมพู่ เกตุอยู่, 2552) นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อมาสักการะหลวงพ่อธรรมจักรแล้ว ก็นิยมเช่าวัตถุมงคลจากวัดธรรมามูลฯ โดยมีเหรียญหลวงพ่อธรรมจักรได้มีการสร้างหลายคราวด้วยกัน รุ่นเหรียญที่นิยมกันมากที่สุดคือรุ่นพิมพ์น้ำเต้า เป็นการปลุกเสกโดยหลวงปู่สุข วัดปากคลองมะขามเฒ่า ในปัจจุบันหาเช่าบูชาได้ค่อนข้างยาก

นอกจากนี้วัดธรรมามูลวรวิหารมีการจัดงานปฐมนิเทศการปิดทองหลวงพ่อธรรมจักรอันเป็นงานประจำปี กำหนดเป็นประจำทุกปี ๆ ละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 และแรม 8 ค่ำ เดือน 11 จัดคราวละ 5 วัน 5 คืน มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากเดินทางมาสักการะหลวงพ่อธรรมจักรด้วยการปิดทององค์หลวงพ่อ ในอดีตบริเวณหน้าวัดธรรมามูลฯ จะเป็นสถานที่สำหรับจัดงานแข่งเรือของชาวชัยนาท สิงห์บุรี สุพรรณบุรี และนครสวรรค์ ซึ่งเป็นงานใหญ่มากในสมัยนั้น สำหรับในปัจจุบันทางวัดยังคงจัดประเพณีการแข่งขันแข่งเรือ แต่ได้ปรับเปลี่ยนจากเรือยาวเป็นเรือพาย (เรือหนู) ขนาด 2 – 4 ฝีพาย เริ่มมีการจัดแข่งเรือมาตั้งแต่ พ.ศ.2540 (อำนาจ มากมี, 2552)

ภาพที่ 4.34 งานแข่งเรือพายด้านหน้าวัดธรรมามูลวรวิหาร

1.4) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) สถานที่ซึ่งมีความสำคัญด้านนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิศาสตร์ต่อชุมชน โดยวัดธรรมามูลฯ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านด้านหน้าวัด เขตจังหวัดชัยนาทแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน 4 อำเภอด้วยกัน คือ อำเภอนิคมธัญญ์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองชัยนาท และอำเภอสรรพยา ความยาวทั้งสิ้น 74 กิโลเมตร จากนั้นไหลไปสู่จังหวัดสิงห์บุรี บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีความอุดมสมบูรณ์ เขียวชอุ่มตลอดปี มีพันธุ์ไม้หลายชนิดขึ้น ทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบของวัดในอดีตมีอาชีพทำการประมง บางคราวจับปลาสร้อยได้เป็นจำนวนมากสามารถนำไปทำน้ำปลาขายได้ บ้างทำอาชีพค้าขายผลไม้ จะทำการขนส่งโดยทางเรือไปขายยังตัวจังหวัดชัยนาท สำหรับชาวบ้านที่ต้องการ

ติดต่อราชการสามารถเดินทางโดยเรือรับจ้างหรือเรือแท็กซี่ ใช้เวลาในการเดินทางประมาณหนึ่ง ชั่วโมง ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ภายหลังการเดินทางโดยทางเรือเหล่านี้หมดความสำคัญลง เมื่อมีการสร้างถนนผู้คนส่วนใหญ่จึงเดินทางโดยทางบกแทน ราวประมาณ พ.ศ.2517 (ชมพู่ เกตุอยู่, 2552)

ภาพที่ 4.35 แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสัญจรหลักในอดีต

2) วัดปากคลองมะขามเฒ่า

2.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) ตั้งอยู่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า หรือแม่น้ำท่าจีน แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณหน้าวัดศิริมณีนครแม่น้ำเจ้าพระยา วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่มาก มีทิวทัศน์ที่สวยงามน่ารื่นรมย์ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความงดงามภายในพระอุโบสถ เป็นการเขียนแบบประเพณีนิยมสีที่ให้เป็นบรรยากาศแบบใหม่สดแรกอิทธิพลตะวันตกด้วย ซึ่งเป็นภาพฝีพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ในภาพมีอารมณ์สนุกสนานแฝงอยู่ ดังภาพพลยักษ์กำลังแหวกว่ายสายชลตนหนึ่งในมือถือขวดสุรา มีอักษรอังกฤษแทนอาวุธ (สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย, 2528)

2.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) ภายในวัดปากคลองมะขามเฒ่ามีสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ได้แก่

2.2.1) มณฑป หลวงปู่สุขได้เริ่มสร้างมณฑปเมื่อปี พ.ศ.2456 โดยได้ขอไม้ซุงสักมาจากจังหวัดพิษณุโลก 3 ตัน รากฐานใช้คนกระทุ้งอิฐ และทราย แล้วก่อเรียงขึ้นไปจนถึงเครื่องไม้ชั้นบน พิธียกเครื่องไม้ชั้นบนได้ใช้พระทำทั้งหมด บริเวณที่มีรอยต่อไม้จะบรรจุพระพิมพ์ไว้ สิ่งที่สำคัญสำหรับมณฑปหลังนี้ คือ ยอดมณฑปทำเป็นฉัตร 5 ชั้น เจ้าจอมมารดาโหมด (เจ้าจอมมารดา

ของกรมหลวงชุมพร) ได้ถวายทองคำหนัก 80 บาทให้หลวงปู่ศุขนำมาผสมกับทองแดงทำเป็นยอดฉัตรของพระมณฑป ในปัจจุบันยอดฉัตรสูญหายไปแล้ว นอกจากนี้บ้านประตู่ของพระมณฑป เป็นบ้านประตู่แกะสลักอย่างสวยงาม 3 บ้าน โดยช่างชาวจีนจากไหหลำ ปัจจุบันบ้านประตู่แกะสลักเหลืออยู่เพียงบ้านเดียว ภายในมณฑปเคยเป็นที่ตั้งของพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งหลวงปู่ศุขสั่งทำมาจากกรุงเทพฯ (สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย, 2528)

ภาพที่ 4.36 พระมณฑปวัดปากคลองมะขามเฒ่าขณะกำลังบูรณะ

2.2.2) พระอุโบสถ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2442 โดยหลวงปู่ศุขได้สร้างพระพิมพ์เครื่องรางขึ้น ผู้ที่บริจาคเงินจะได้รับแจกพระ 1 องค์ เงินที่ได้รับจากการบริจาครวมกับเงินส่วนตัวของหลวงปู่ศุขได้ใช้ในการสร้างพระอุโบสถหลังนี้ (สนั่น สุพรรณกุล, 2552) ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าเป็นภาพจิตรกรรมทางฝั่งทิศตะวันตก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และข้าราชการบริพารเป็นผู้เขียน

ภาพที่ 4.37 พระอุโบสถ

2.2.3) ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพเขียนสีฝุ่นมีร่องพื้น จิตรกรรมด้านทิศเหนือและทิศใต้เป็นลักษณะฝีมือช่างพื้นฐานในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพพุทธประวัติสอดแทรกวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จิตรกรรมด้านตะวันออกเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด ภาพส่วนบนเป็นภาพพุทธประวัติมารวิชัย ภาพตอนล่างระหว่างช่องประตูเป็นภาพพุทธประวัติตอนบำเพ็ญทุกรกิริยา มีลักษณะต่างจากจิตรกรรมด้านบนอย่างเห็นได้ชัด เนื่องด้วยเป็นภาพฝีมือพระหัตถ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จ ลักษณะการวางรูปแบบและเค้าโครงคล้ายกับภาพจิตรกรรมฝีมือพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่วัดราชาธิวาส

ภาพที่ 4.38 จิตรกรรมฝาผนังฝีมือพระหัตถ์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ภายในพระอุโบสถ

2.2.4) พระเจดีย์สององค์หน้าพระอุโบสถ เมื่อหลวงปู่ศุขสร้างพระอุโบสถสำเร็จ ท่านได้สร้างพระเจดีย์ 2 องค์ โดยใช้อิฐที่เหลือจากการสร้างพระอุโบสถ ภายในพระเจดีย์บรรจุแม่พิมพ์พระเครื่องที่หลวงปู่ได้สร้างขึ้น ตำราโบราณต่าง ๆ รวมทั้งมีการบรรจุพระพิมพ์เครื่องรางของหลวงปู่ศุขไว้ในพระเจดีย์ ภายหลังมีคนมาขุดกรุพระเจดีย์เพื่อหาพระเครื่องของหลวงปู่ศุขปรากฏว่าเมื่อ ขุดไปเกิดภาพหลอนคิดว่าน้ำท่วมจึงว่ายนกทั้งคืน ตอนเช้าชาวบ้านมาพบเห็นว่ายนกอยู่ (เชิด เจริญสุข, 2552)

2.2.5) ศาลเจ้าพ่อจ้อย เป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่ชาวบ้านนับถือว่ามีศักดิ์สิทธิ์มาก บริเวณศาลเจ้าเดิมอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาแต่ถูกน้ำกัดเซาะพัง จึงได้ย้ายมาอยู่ในบริเวณปัจจุบัน ในอดีตด้านข้างของศาลเจ้าจ้อยเคยเป็นด่านกรมป่าไม้คอยตรวจตราการค้าขายไม้ จำพวก ไม้สัก ไม้เต็งรัง ที่จะส่งไปยังกรุงเทพมหานคร (ประคอง เมฆพัฒน์, 2552)

2.3) คุณค่าด้านสังคม (Social Value)

2.3.1) หลวงปู่ศุข วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีชื่อเสียงในเรื่องอิทธิฤทธิ์ของหลวงปู่ศุข ท่านเป็นผู้บุกเบิกวัดนี้ เดิมหลวงปู่ศุขมาอยู่กับพระรุดงค์ 5 รูป แยกกันที่จังหวัดอุทัยธานี ปักกลดที่ฝั่งท่าหาดเป็นฝั่งตรงข้ามวัด เดิมวัดปากคลองมะขามเฒ่ามีชื่อ วัดอุทุมพรปากคลองมะขามเฒ่า เนื่องจากอยู่บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน มีต้นมะขามใหญ่ หลวงปู่ศุขจึงได้บูรณะวัดแห่งนี้ ประชาชนทราบถึงอิทธิฤทธิ์ของหลวงปู่ศุข อาทิ หลวงปู่ศุขแปลงตัวเป็นเสือ จระเข้ เดินข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเหยียบเรือรบเอียง เสกคนให้เป็นจระเข้ เสกใบมะขามให้เป็นผึ้ง ต่อ และ แตน เสกดอกจำปาให้เป็นแมลงภู่ เสกหัวปลีให้เป็นกระต่าย ย่นระยะทาง และหลวงปู่ศุขระเบิดน้ำดูจะเข้าหน้าวัด เป็นต้น (สนั่น สุพรรณกุล, 2552) ในวันที่ 17 เมษายนของทุกปี มีงานแห่หลวงปู่ศุขและกรมหลวงชุมพรฯ ไปในตลาด ประชาชนร่วมกันสรงน้ำตลอดทาง ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรจนถึงหน้าอำเภอวัดสิงห์ รวมทั้งในงานวันออกพรรษาของทุกปีกรมอุทการเรือจะมาทอดกฐินทุกปี (ประชุม สุจริตน์, 2552)

ภาพที่ 4.39 รูปหล่อ และภาพถ่ายของหลวงปู่ศุขในศาลาหลวงปู่

2.3.2) ต้นโพธิ์หน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า เชื่อว่าเป็นสมบัติของหลวงปู่ศุข ชาวบ้านมักไม่กล้าตัด มักเก็บด้วยดอกไม้ ผ้าสามสี จึงเป็นเหตุให้มีความเชื่อต่อมาว่า สมบัติในวัดล้วนเป็นของหลวงปู่ศุข ไม่ควรเบียดบังเอาเป็นสมบัติของตน หากคิดไม่ดีจะถึงแก่ชีวิต

ภาพที่ 4.40 ต้นโพธิ์บริเวณทางเข้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า

2.3.3) วัดอุ้มงคลของหลวงปู่ศุข ประชาชนที่มาสักการะหลวงปู่ศุข นิยมบูชาวัตถุมงคลในศาลาหลวงปู่ศุข โดยท่านได้สร้างวัตถุมงคลไว้หลายอย่าง แต่ในปัจจุบันเป็นวัตถุมงคลที่หาได้ยากยิ่ง อาทิ ตะกรุด เหริยญหลวงปู่ศุขวัดปากคลองมะขามเฒ่า เหริยญรูปท่านปี พ.ศ. 2466 พระปิดตา พระผงแจกแม่ครัว และพระสี่เหลี่ยมหลากหลายพิมพ์ เป็นต้น

2.4) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) บริเวณหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่าติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มากทำให้ชาวบ้านมักจับปลาโดยใช้ตุ้มแห ได้ปลาจำนวนมาก เช่น ปลาแขยง ปลากRAY ปลาสร้อย ปลาเรียงเกล็ด ปลาหมอ มีการทำปลาร้าหรือน้ำปลาเพื่อถนอมอาหาร ปัจจุบันบริเวณด้านหน้าวัดนักท่องเที่ยวนิยมให้อาหารปลาเป็นจำนวนมาก ทำให้มีจำนวนปลาชุกชุมมากขึ้น นอกจากนี้บริเวณด้านหลังวัดปากคลองมะขามเฒ่ายังเป็นที่ปลูกสมุนไพรจำนวนมากตามคำรับยาของหลวงปู่ศุข

ภาพที่ 4.41 นักท่องเที่ยวให้อาหารปลาบริเวณแพด้านหน้าวัดและภาพต้นแม่น้ำท่าจีน

3) วัดมหาธาตุ

3.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value)

วัดมหาธาตุเป็นวัดเก่ามาแต่โบราณ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงเป็นวัดที่มีพระจำพรรษาอยู่ ดังนั้นสิ่งก่อสร้างภายในวัดจึงมีผสมกัน คือ ทั้งสิ่งก่อสร้างเดิม เช่น พระมหาธาตุ วิหาร ฯลฯ และมีสิ่งก่อสร้างใหม่ที่เป็นศาลาการเปรียญ กุฏิ ฯลฯ ซึ่งกลุ่มโบราณสถานเดิมจะอยู่ทางด้านหลังของวัด สำหรับสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่จะอยู่ทางบริเวณด้านหน้าและด้านข้างของวัด ดังนั้นจึงเป็นการแบ่งพื้นที่ของสิ่งก่อสร้างมิให้ปะปนกัน สำหรับคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของโบราณสถานมีดังนี้

3.1.1) พระมหาธาตุ จากการขุดค้นทางโบราณคดีในปี พ.ศ. 2546 และการ ศึกษา รูปแบบทำให้ทราบถึงลักษณะของพระมหาธาตุ คือ พระมหาธาตุมีลักษณะก่อด้วยอิฐ ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีร่องรอยคล้ายกับบันไดทางขึ้นทางทิศตะวันออก ส่วนบนของเจดีย์ได้หักพังทลาย ลงมาทางทิศตะวันตกและปรากฏพระพุทธรูปประทับนั่งโดยรอบระเบียงคต (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

ภาพที่ 4.42 องค์พระมหาธาตุ

3.1.2) เจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟือง หมายถึง ลักษณะของยอดคล้ายมะเฟือง แทนที่จะทำเป็นชั้นซ้อนตามแบบแผนของปรางค์ทั่วไป ลักษณะเช่นนี้ไม่เคยปรากฏในศิลปะเขมรหรือศิลปะใดมาก่อน จึงกล่าวได้ว่ารูปทรงเจดีย์มีเอกลักษณ์เฉพาะในศิลปะภาคกลางของประเทศไทย ลักษณะของเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ในซุ้มจะระนำมีพระพุทธรูปลีลาปรากฏ โดยรูปแบบของเจดีย์มีความใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟืองที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี จากรูปแบบแล้วทำให้สันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟืองที่สรรค์ขึ้นน่าจะสืบทอดมาจากเจดีย์ทรงปรางค์กลีบมะเฟืองหมายเลข 1 ข วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี แต่ได้คลายลงมาเป็นทรงสูงเพียวและองค์ประกอบเจดีย์ที่ง่ายขึ้น ส่วนพระพุทธรูปในซุ้มจะระนำแสดงอิทธิพลสุโขทัยและ

ล้านนา ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงแสดงความเป็นพื้นเมืองอยู่ด้วย ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปที่
ปรากฏยอดกลีบมะเฟือง หมายเลข 6 ข วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี ส่วนลวดลายปูนปั้นที่
เจดีย์ก็แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับลวดลายในสมัยอยุธยาตอนต้นอยู่ สามารถกำหนดอายุได้
อยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ , 2549)

ภาพที่ 4.43 พระปรางค์ยอดกลีบมะเฟือง

3.1.3) เจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม พบเจดีย์รูปแบบนี้รวม
ทั้งสิ้น 7 องค์ เป็นเจดีย์ที่มีทั้งฐานและเรือนธาตุอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งจากเจดีย์แปดเหลี่ยมที่ไม่มี
เรือนธาตุ คือเจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ซึ่งเจดีย์ 7 องค์นี้มีลักษณะคล้ายกัน
ยกเว้นเจดีย์หมายเลข 2 เป็นยอดกลีบมะเฟือง แม้ว่าเจดีย์เหล่านี้ผ่านการบูรณะมาแล้วแต่ก็ยัง
คงเหลือเค้าเดิมอยู่บ้าง กลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดที่มีเรือนธาตุแปดเหลี่ยม วัดมหาธาตุ เมืองสรรค์
บุรี สามารถกำหนดอายุได้ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20 (โทโมฮิโตะ ทะกะตะ , 2549)

ภาพที่ 4.44 กลุ่มพระเจดีย์ทรงปราสาทยอด

3.1.4) พระอุโบสถ แบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีพะไลด้านหน้าด้านหลัง ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปนั่ง ก่อด้วยอิฐถือปูน 2 องค์ หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น ซึ่งสันนิษฐานว่ารูปแบบเดิมน่าจะเป็นมุขมีผนังและหลังคาลดชั้นหนึ่ง มีหน้าต่างด้านหน้าคล้ายมุขเด็จ สันนิษฐานว่าจะคล้ายกับที่พระที่นั่งจันทรพิศาล ในพระนารายณ์ราชนิเวศ จังหวัดลพบุรี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

ภาพที่ 4.45 พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

3.1.5) พระพุทธรูป โดยส่วนมากพระพุทธรูปที่วัดมหาธาตุจะเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปที่สำคัญ คือ หลวงพ่อหอมหรือหลวงพ่อก็กเมือง เป็นพระพุทธรูปศิลาประทับนั่งปางมารวิชัย ลักษณะพระพักตร์มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปสุโขทัย รัชสมัยเป็นเปลวเพลิง นิ้วพระหัตถ์ยาวเสมอกัน นุ่งจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิตัดตรง พาดลงมาถึงพระนาภี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลสุโขทัยและหลวงพ่อสรค์สิทธิ์ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับหลวงพ่อก็กเมืองเช่นกัน

3.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value)

วัดมหาธาตุเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งแต่เดิมนั้นมีชื่อเรียกว่า “วัดหน้าพระธาตุ” หรือ “วัดศิระเมือง” โดยวัดนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.1897 สมัยพระมหาธรรมราชาลิไท กรุงสุโขทัยและสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 กรุงศรีอยุธยา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) ซึ่งนับว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองสรรค์บุรีมาเป็นระยะเวลายาวนาน วัดนี้เดิมวัดเป็นวัดร้าง ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะมีพระธุดงค์มาจำวัดอยู่ จากคำบอกเล่ากล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาที่นี่ตอนหน้าน้ำ (เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน) มีการสร้างพลับพลารับเสด็จ เป็นศาลาเล็ก ๆ ตกแต่งช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ มีระเบียบ 2 ข้าง ต่อมาเสาใหญ่ที่สร้างพลับพลารับเสด็จนั้นได้รื้อเสาและศาลามาสร้างศาลาหลวงพ่อโตแทน (ปัจจุบันพิพิธภัณฑสถานหลวงพ่อโต ภายในนั้นมีของเก่าและตำรายาต่าง ๆ) และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเคยเสด็จมา 2 ครั้ง (เสด็จมาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2470 ครั้งที่ 2 ราว พ.ศ. 2471 - 2472) ทรงเสด็จมาดูซากโบราณสถานที่วัดมหาธาตุ (หวน รำลึก, วิทยา ภูเกิด, 2552) โดยภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1) พระมหาธาตุ เป็นเจดีย์ประธานของวัด ตำแหน่งตั้งอยู่ภายในระเบียงคด (อิสรกุล คงชนะ, 2546) จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่บริเวณฐานเจดีย์ได้พบพระเกศา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระเกศาของเชื้อพระวงศ์ในสมัยก่อน ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชัยนาท มุณี จังหวัดชัยนาท (วิทยา ภูเกิด, 2552)

3.2.2) เจดีย์ทรงปรางค์กลีบบะเพอง พบภายใน วัดมหาธาตุ 2 องค์ซึ่งถือได้ว่าเจดีย์ทรงปรางค์กลีบบะเพองเป็นเจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษและพบเพียง 2 แห่งในประเทศไทยเท่านั้น คือ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี และวัดมหาธาตุ จังหวัดชัยนาท ดังนั้นพระปรางค์กลีบบะเพอง จึงได้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างเมืองลพบุรีและเมืองสรรค์บุรีในสมัยก่อน

3.2.3) พระอุโบสถ สันนิษฐานว่าพระอุโบสถของวัดมหาธาตุนี้ น่าจะใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองในสมัยนั้น เนื่องจากแถบบริเวณหน้าวัดออกมา ชาวบ้านยังคงเรียกว่า “หน้าพระลาน” จากลักษณะโดยทั่วไปของพระอุโบสถทำให้สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีการซ่อมแซมในภายหลังจนมีลักษณะไม่เหมือนเดิม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

3.2.4) พระวิหาร สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นพร้อมกับเจดีย์ประธานของวัด เนื่องจากที่บริเวณด้านหลังของวิหารมีทางเชื่อมกับระเบียงคดออกไปสู่ลานพระธาตุ ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นเพื่อสำหรับให้พุทธศาสนิกชนสามารถเดินออกมาประทักษิณในพระมหาธาตุได้

ในปัจจุบันสภาพทั่วไปชำรุด ไม่มีหลังคาปรากฏ แต่ยังคงเหลือเสาของวิหารอยู่ ลักษณะเป็นเสาแปดเหลี่ยมแบบเสาวิหารในสมัยอยุธยา ซึ่งวิหารมีทางขึ้นทางเดียว จากลักษณะโดยรวมของวิหารแล้วพบว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาตอนต้น ภายในมีพระพุทธรูปปูนปั้นเป็นประธานอยู่ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ , 2542)

ภาพที่ 4.46 พระวิหาร วัดมหาธาตุ

3.3) คุณค่าด้านสังคม (Social Value)

วัดมหาธาตุถือว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญของชุมชนจังหวัดชัยนาท อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ดังนั้นเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ จะมีการนัดรวมตัวกันของชาวบ้าน เพื่อที่จะมาทำอาหารและขนมถวายพระ (วิทยา ภูเกิด, 2552) นอกจากนี้การทำบุญเนื่องในพุทธศาสนา เช่น งานสงกรานต์ มีการมาทำบุญก่อเจดีย์ทราย ประพรมด้วยน้ำอบ ขมิ้นประดับด้วยธง (แจ้ง มาอินทร์, 2552) ในอดีตก่อนคนในชุมชนนี้มีการรวมตัวกัน เช่น การสร้างสิ่งปลูกสร้างภายในวัด หรือยามมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดหรือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ประชาชนจะมีส่วนร่วมเสมอ สำหรับภายในวัดมีพระพุทธรูปสำคัญ และถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ

3.3.1) หลวงพ่อหมอ เป็นพระพุทธรูปศิลา ซึ่งถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มากอยู่คู่มืองสรรค์มานาน มีเรื่องเล่าว่า หลวงพ่อหมอครั้งหนึ่งในหน้าฝนเกิดโรคระบาดในหมู่วัวควายล้มตายกันมากมายรักษาไม่หายจึงมีชาวบ้านไปบนบานหลวงพ่อ ซึ่งตอนนั้นหลวงพ่อยังมีสภาพทรุดโทรมและประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง เมื่อวัวควายหายชาวบ้านจึงได้สร้างหลังคาด้วยหญ้าแฝกและซื้อชาวบ้านคนอื่นทราบเรื่องก็มีคนมาบนบานกันเป็นจำนวนมาก ทุกคนต่างสมปรารถนา มีชาวบ้านคนหนึ่งบนเรื่องหายและมาแก้บนด้วยการเปลี่ยนหลังคาจากหญ้าแฝกเป็นสังกะสี หลังจากนั้นความนับถือหลวงพ่อก็อีกแพร่สะพัดไปทั่ว จนกระทั่งมีนายอำเภอคนหนึ่งจะสร้างอาคารมีหลังคา

ถวาย แต่กรมศิลปากรไม่อนุญาต ประชาชนจึงร่วมใจกันสร้างโดยการนำอิฐเก่ามาทำเป็นเสา
สี่เหลี่ยม เพื่อเป็นการเก็บน (หวน รำลึก, 2552)

ภาพที่ 4.47 หลวงพ่อหมอ หรือหลวงพ่อกินเมือง

3.3.2) หลวงพ่อสรศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าเป็นหลวงพ่อกินคน เป็นกลอุบายไม่ให้คนเข้าไปในคูหา (แจ้ง มาอินทร์, 2552) นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่ามีนายอำเภอคนหนึ่งมาปิดกั้นให้ จนเมื่อปี พ.ศ. 2456 มีการสร้างหลังคาและอาคารคลุมเป็นแบบราชนิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (หวน รำลึก, 2552)

ภาพที่ 4.48 หลวงพ่อสรศักดิ์สิทธิ์

3.4) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value)

บริเวณแถววัดมหาธาตุนี้ ในอดีตสภาพพื้นที่เป็นป่ารกชัฏ มีสัตว์ป่า เช่น เสือ กวาง เก้ง ละมั่ง และงูจงอาง รวมทั้งมีต้นโพธิ์ ต้นไผ่ ป่ามะไฟ มะปราง และมีวัดร้างอยู่เป็นจำนวนมาก

ซึ่งบริเวณนี้จะเป็นที่ช่องสุ่มของโจรสลัด (หวน รำลึก, 2552) และยังมีต้นโพธิ์ต้นใหญ่อยู่หน้าวัดมหาธาตุ (แจ้ง มาอินทร์, 2552) สำหรับบริเวณด้านหลังวัดในสมัยก่อนประมาณ พ.ศ. 2500 ได้มีตลาดที่เป็นเรือนแถวไม่มีการค้าขายอย่างคึกคักเหมือนเมื่อก่อน แต่ปัจจุบันเรือนแถวไม่ได้ปิดตัวไป แต่สภาพในปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมในอดีตที่กล่าวมาข้างต้นได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เนื่องจากบริเวณโดยรอบได้กลายเป็นชุมชนเมืองและมีการปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก

4) สวนนกชัยนาท

4.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) ภายในสวนนกมีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก สร้างความรื่นรมย์แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน รวมทั้งมีการสร้างบรรยากาศเลียนแบบธรรมชาติ เช่น น้ำตกจำลอง เป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติที่มีอยู่

4.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) สวนนกแห่งนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากถือเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีของจังหวัดชัยนาทนั่นก็คือ งานมหกรรมหุ่นฟางนกชัยนาท โดยนายกุศล ศานติธรรม ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท เมื่อปีพ.ศ.2525 ได้ริเริ่มจัดทำโครงการสวนนกชัยนาทขึ้น ต่อมาในปีพ.ศ. 2528 ขณะที่สวนนกกำลังดำเนินงานก่อสร้างอย่างต่อเนื่อง ดร.ไพรัช เตชะรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาทในสมัยนั้น ได้มีแนวความคิดการทำหุ่นฟางนก มาจากการเห็นเกษตรกรทำหุ่นฟางหนุณาขนาดใหญ่ในงานรณรงค์ปราบหนุณา ดังนั้น ดร.ไพรัช เตชะรินทร์ จึงมีแนวคิดทำฟางข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยวของชาวนานำมาสร้างเป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะหุ่นฟางนก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สวนนกชัยนาท โดยมีการร่วมมือกันจากหน่วยงานต่าง ๆ คือ โรงเรียนชัยนาทวิทยาคม วิทยาลัยเทคนิคชัยนาท และสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ซึ่งมีการร่วมกันทดลองจัดทำหุ่นฟางนกขึ้นและนำไปตั้งเผยแพร่ ปรากฏว่าแนวความคิดนี้ได้รับความสนใจและได้รับคำชมอย่างกว้างขวาง จนในที่สุดก็ได้รับการยอมรับ

สำหรับการจัดงานมหกรรมหุ่นฟางนกครั้งที่ 1 จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2529 ที่บริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัดชัยนาท ซึ่งการจัดงานในครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป และนักท่องเที่ยวต่างชาตอย่างกว้างขวาง และในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้เชิญชวนหุ่นฟางนกของจังหวัดชัยนาทเข้าร่วมงานปีการท่องเที่ยวไทย ซึ่งหลังจากนั้นงานมหกรรมหุ่นฟางนกจึงเป็นที่ยอมรับและจัดเป็นงานประเพณีที่สำคัญประจำปีที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้ใช้บริเวณสวนนกจังหวัดชัยนาทเป็นที่จัดงาน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

ภาพที่ 4.49 งานมหกรรมหุ่นฟางนก

4.3) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) สวนนกชัยนาทเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท โดยมีการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับนกและจังหวัดชัยนาทได้เป็นอย่างดี ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ภายในศูนย์ใช้ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต การเกษตร วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท อาคารแสดงพันธุ์ปลาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับปลาน้ำจืดในภาคกลางได้อย่างครบถ้วน โดยจัดแสดงเป็นอุโมงค์แก้วใต้น้ำและตู้ปลาขนาดใหญ่ อาคารท้องฟ้าจำลอง กรงนกใหญ่ เป็นการสร้างสภาพธรรมชาติที่เหมาะสมแก่นก โดยครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่บริเวณเขาพลองลงมาถึงที่ราบ และกรงนกเล็ก เป็นต้น ส่วนใหญ่ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวสวนนกจะเป็นเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ โดยเดินทางมาทัศนศึกษาจากทางโรงเรียน ซึ่งมีทั้งโรงเรียนในจังหวัดและจากจังหวัดอื่น ๆ หากทางโรงเรียนทำหนังสือแจ้งมาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทเพื่อขออนุญาตเข้าชม ทาง อบจ.ชัยนาทจะพิจารณาให้นักเรียนเข้าชมฟรี เพื่อให้เยาวชนได้มาศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและภิกษุสงฆ์ได้รับการอนุญาตเข้าชมด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.50 อุโมงค์แสดงพันธุ์ปลาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและท้องฟ้าจำลอง

ภาพที่ 4.51 ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 4.52 กรงนกใหญ่

5) เชื้อนเจ้าพระยา

5.1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) บริเวณฝั่งซ้ายของเชื้อนเป็นที่ตั้งของบ้านพักรับรองเชื้อนเจ้าพระยาอยู่ด้านเหนือเชื้อน ก่อสร้างมาตั้งแต่เชื้อนเปิดใช้งาน ยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี สามารถมองเห็นทัศนียภาพอันสวยงามของเชื้อนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงนกเปิดน้ำเป็นพัน ๆ ตัวหนีหนาวมาจากทางเหนือ จะอยู่บริเวณเหนือเชื้อนเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 4.53 ทักษิณภาพยามเย็นบริเวณเหนือเขื่อน และบ้านพักรับรองเขื่อนเจ้าพระยา

5.2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) เมื่อประเทศไทยเริ่มต้นพัฒนางานชลประทาน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิศวกรชาวเนเธอร์แลนด์ได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญ คือ นายเย โฮมัน วันเดอร์ไฮเค เดินทางมาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2445 และใช้เวลาอีก 8 เดือนต่อมา ในการสำรวจทุ่งราบภาคกลาง ทำให้ทราบว่าบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาในจังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการสร้างเขื่อน หลังจากนั้นเป็นเวลาอีก 48 ปี จึงปรากฏเขื่อนทดน้ำขนาดใหญ่เกิดขึ้น ณ จุดที่นายเย โฮมัน เสนอไว้

ภาพที่ 4.54 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังเขื่อนเจ้าพระยา
ที่มา: กรมชลประทาน, 2550

เมื่อกรมชลประทานดำเนินการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา อันเป็นหัวใจหลักของโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ ในปี พ.ศ. 2495 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่

สร้างเขื่อนเจ้าพระยาหลายครั้ง เมื่อการก่อสร้างโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่แล้วเสร็จ สมบูรณ์ตามโครงการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเขื่อนเจ้าพระยา ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และได้ทรงลงพระปรมาภิไธยบนแผ่นศิลา สลักข้อความสำคัญว่า

“ขอให้เขื่อนชลประทานนี้ มั่นคงถาวรก่อให้เกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่
แก่พสกนิกรในการกสิกรรม การเศรษฐกิจ การคมนาคม การไฟฟ้าพลัง
น้ำ และการป้องกันอุทกภัยสืบไป”

(กรมชลประทาน, 2550)

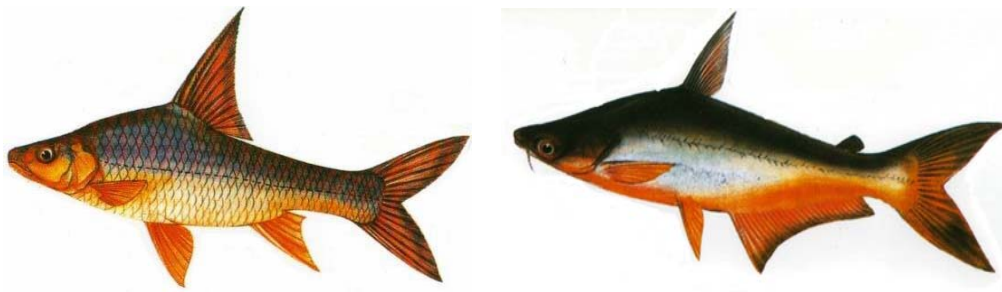
5.3) **คุณค่าด้านสังคม (Social Value)** เขื่อนเจ้าพระยาและเกษตรกรรมมีความผูกพันกันมาก ก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อน ชาวบ้านทำนาหว่านโดยใช้ไถ แล้วคอยให้ฝนตก แต่หากฝนไม่ตก จะแห้งแล้งไปทั่ว ภายหลังการสร้างเขื่อนทำให้มีความเขียวชอุ่ม ทำนาได้มากขึ้น ผลผลิตก็เพิ่มขึ้น ไม่เฉพาะชาวชัยนาทเท่านั้นแต่ร่วมไปถึงอีกหลายแห่งของภาคกลาง นอกจากนี้กลุ่มทำสวนและเลี้ยงปลาก็ได้ผลประโยชน์ตามไปด้วย

ในอดีตริเวณที่จะทำการสร้างเขื่อน พอน้ำเหนือหลากมาทำให้น้ำท่วมอย่างมาก บริเวณวัดโคกเข็มีมีวังน้ำวน เรียกว่า วังแม่ลูกอ่อน เพราะแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณนั้นเป็นโค้ง ทำให้น้ำหมุน เรือจมบ่อยมาก เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จก็ไม่มีน้ำวนอีก (สมใจ สายสวรรค์, 2552) และในบริเวณใกล้เคียงกัน มีวัดกรุณา เป็นวัดประจำชุมชน ซึ่งมีหลวงพ่อหิน ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ ซึ่งในการก่อสร้างเขื่อนต้องทำการย้ายวัดออก กรมชลประทานได้ดำเนินการสร้างวัดขึ้นใหม่ ชื่อว่า วัดคอนกรุณาขึ้นแทน สำหรับหลวงพ่อหินและพระอุโบสถนั้น ทางกรมชลประทานได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์จนถึงทุกวันนี้

5.4) **คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value)** จากการสำรวจบริเวณเขื่อนพบว่า มีปลาหลากหลายพันธุ์ จากการวางข่ายของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดชัยนาท ในปี พ.ศ. 2552 จำนวน 4 ครั้ง บริเวณเหนือเขื่อนเจ้าพระยาพบปลาจำนวน 29 ชนิด อาทิ ปลาแคหลิ่ง ปลากระแห ปลาแดง ปลาตะกอก ปลาตะโกก ปลาตะเพียนขาว ปลานุ่ ปลาลิ่ง ปลาทรายหนู ปลาสังกะวาด ปลาสาบชูเป็นต้น (อัครเดช นาคประดิษฐ์, 2552) รวมทั้งบริเวณท้ายเขื่อนมีการทำประมงห่างจากสันเขื่อนประมาณ 1 กิโลเมตร พบว่ามีปลาจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำเจ้าพระยาได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.55 ชาวประมงจับปลาบริเวณท้ายเขื่อนเจ้าพระยา

ภาพที่ 4.56 ปลาที่พบในเขื่อน ได้แก่ ปลาคะโทก และปลาสวาย

ที่มา: กรมประมง, 2552

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยร่วมกันสำรวจนกตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 – มกราคม พ.ศ.2553 โดยการเดินสำรวจตามเส้นทางต่าง ๆ บริเวณเขื่อนเจ้าพระยา คือ บริเวณสนามกอล์ฟ บริเวณบ้านพักข้าราชการ และบริเวณทางเดินเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา จากการสำรวจพบนกทั้งสิ้น 74 ชนิด จัดได้เป็น 13 อันดับ (Order) 39 วงศ์ (Family) 60 สกุล (Genus) และ 74 ชนิด (Species) เป็นนกประจำถิ่น (R, Resident) 50 ชนิด นกอพยพ (W, Winter visitor) ซึ่งจะอพยพมาเมืองไทย ประมาณเดือนกันยายน - ตุลาคม และอพยพกลับประมาณเดือนเมษายน - พฤษภาคมของปีถัดไป) 12 ชนิด เป็นทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ (บางส่วนเป็นนกประจำถิ่น บางส่วนเป็นนกอพยพ) 11 ชนิด และเป็นทั้งนกอพยพและอพยพผ่าน (P, Passage migrant คืออพยพผ่านประเทศไทย) 1 ชนิด ซึ่งทั้งนกอพยพและนกอพยพผ่านจะพบเพียงช่วงเดือนกันยายนจนถึงเดือนพฤษภาคมของปีถัดไปเท่านั้น แม้ในการสำรวจไม่พบนกชนิดที่หายาก แต่มีนกอย่างน้อย 2 ชนิด ที่ถูกจัดเป็นนกที่พบไม่บ่อยตามคู่มือดูนก หมอบุญส่ง เลชะกุล คือนกพญาไฟสีเทา โดยมักพบหากินร่วมกับนกพญาไฟสีทูลาและนกพญาไฟเล็ก และนกคัลลุมรกต ในเดือนมกราคมพบนกเป็ดแดงจำนวนมากบินเป็นฝูงใหญ่หลายฝูง รวมจำนวนไม่ต่ำกว่า 1,000 ตัว และลงหากินในน้ำด้านเหนือเขื่อน ใน

ส่วนของนกน้ำอื่นๆ จะพบนกยางโทนน้อย ยางโทนใหญ่และ กระสานวล มาจับปลาบริเวณคันชะลอความเร็วน้ำด้านใต้เขื่อนจำนวนหลายสิบตัวโดยพบยางโทนน้อย และยางโทนใหญ่อย่างละประมาณ 20 ตัว

นกที่พบบริเวณสำนักชลประทานที่ 12 และบ้านพักข้าราชการมีชนิดมากที่สุดเนื่องจากมีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นและต่อเนื่อง รองลงมาก็คือบริเวณสนามกอล์ฟ ซึ่งมีต้นไม้ขึ้นอยู่มากแต่ก็มีสนามหญ้าเป็นพื้นที่กว้าง จึงพบนกที่หากินบนสนามหญ้าหรือทุ่งมากกว่าบริเวณอื่นๆ เช่น เค้าดินทุ่งเล็กและเค้าดินทุ่งใหญ่ ส่วนบริเวณถนนเลียบริมแม่น้ำพบชนิดนกน้อยที่สุด เนื่องจากบริเวณที่สำรวจเป็นถนนและบ้านพัก รวมทั้งร้านค้า ซึ่งมีต้นไม้ไม่หนาแน่นเท่า 2 พื้นที่ข้างต้น แม้จะไม่พบนกหายากแต่ก็พบชนิดนกถึง 74 ชนิด เมื่อเทียบกับชนิดนกตามคู่มือดูนก หมอบุญส่ง เลชะกุล ซึ่งพบนกในประเทศไทยทั้งสิ้น 986 ชนิด แสดงว่าสามารถพบจำนวนชนิดนกที่เขื่อนเจ้าพระยาประมาณร้อยละ 7.5 ของชนิดนกที่พบทั่วประเทศไทย ซึ่งนับว่าไม่น้อยเลยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่สำรวจ โดยมีนกประเภทต่าง ๆ ดังนี้ กระจอกตาล กระจิดจี้หมู กวัก กะปูดใหญ่ กะเต็นหัวดำ กะเต็นอกขาว กะรางหัวขาน กินปลือกเหลือง นกเขียวก้านทองหน้าผากสีทอง เขียวคราม เขาขาว เขาไฟ เขาใหญ่ แววก เค้าโมง จาบคาเล็ก แฉงแขวหางบ่วงใหญ่ แฉงแขวหางปลา บั้งรอกใหญ่ ปรวดสวน ปรวดหัวสีเขม่า ปรวดหน้าवल ปากห่าง พิวาปป่า โพระคกรรมดา ยางกรอกพันธุ์ขาว ยางควาย ยางเปี๊ยะ เป็นต้น

ภาพที่ 4.57 นกอีเสือหัวน้ำตาล และนกกะเต็นอกขาว

ภาพที่ 4.58 นกกระรางหัวขวาน นกพญาไฟเล็ก และนกกะเด็นหัวดำ

ข้อสรุปคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่มย่อยในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท พบว่าทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ เช่น วัดธรรมามูลวรวิหาร หลวงปู่ศุขเกจิอาจารย์เป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชน วัดมหาธาตุ การทำหุ่นฟางนกเพื่อเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อยอันเป็นมรดกทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์มีทัศนียภาพที่สวยงาม อาชีพการเกษตรแบบผสมผสาน การทำนา ทำสวน รวมทั้งความเชื่อของชุมชนและวิถีชีวิตแบบพอเพียงของชาวชัยนาท คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง ผลดังตารางที่ 4.40 ตารางที่ 4.40 แสดงผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก

แหล่งท่องเที่ยว	ผลรวมคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย	ระดับคุณค่าความสำคัญ
1. วัดธรรมามูลวรวิหาร	13	3.25	ปานกลาง
2. วัดปากคลองมะขามเฒ่า	15	3.75	มากที่สุด
3. วัดมหาธาตุ	8	2.00	น้อยที่สุด
4. สวนนกชัยนาท	9	2.25	น้อยที่สุด
5. เขื่อนเจ้าพระยา	12	3.00	ปานกลาง

4.1.4 การศึกษาศักยภาพทางด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัดชัยนาท ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม จำนวน 400 ชุด โดยแบ่งจำนวนการเก็บแบบสอบถามจากแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่าสวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา พร้อมทั้งคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสะกดยนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรม (Tracking) ซึ่งเป็นเทคนิคการสังเกตพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่ง เพื่อรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น สำหรับการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวทำในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม 2552 ทำการวิเคราะห์แบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านจังหวัดชัยนาทและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

รายละเอียดการวิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยว มีดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.50 และเป็นชายคิดเป็นร้อยละ 43.50 นักท่องเที่ยวมีอายุอยู่ระหว่าง 25 – 34 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.00 รองลงมามีอายุอยู่ระหว่าง 15 – 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.00 ดังนั้นกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงานและวัยรุ่นมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ ด้านสถานภาพสมรสส่วนใหญ่เป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว คิดเป็นร้อยละ 52.50 ภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.25 รองลงมาเดินทางเป็นนักท่องเที่ยวจากภาคเหนือ คิดเป็น

ร้อยละ 11.75 ส่วนผู้ที่มาจากกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 9.75 จากการสอบถาม พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้กับจังหวัดชัยนาท ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากภาคเหนือโดยถนนสายเอเชีย นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาทก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังจังหวัดอื่น

สำหรับกลุ่มการเดินทางมาท่องเที่ยววันนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว เดินทางมากับครอบครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.75 รองลงมาเดินทางมาคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 19.75 ซึ่งส่วนใหญ่จะมีผู้ร่วมเดินทางมาจำนวน 1 – 5 คน คิดเป็นร้อยละ 62.89 รองลงมาเดินทางมาจำนวน 6 – 10 คน คิดเป็นร้อยละ 27.06 สำหรับด้านระดับการศึกษา พบว่านักท่องเที่ยวมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.48 รองลงมาได้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 29.19 ด้านอาชีพเป็นข้าราชการหรือพนักงานของรัฐมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.65 รองลงมาเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.59 และส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70.78 (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 1)

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านจังหวัดชัยนาทและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเดินทาง ประสบการณ์เดินทาง วัตถุประสงค์การเดินทาง และข้อมูลอื่น ๆ ของนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่พักค้างคืนในจังหวัดชัยนาท คิดเป็นร้อยละ 69.25 ส่วนผู้ที่พักค้างคืนมีร้อยละ 30.75 ด้านประสบการณ์การมาท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยเดินทางมายังจังหวัดชัยนาทมาก่อน โดยครั้งนี้เป็นครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 44.75 รองลงมาเป็นผู้ที่เคยมาจำนวน 1 – 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 25.00 สำหรับวัตถุประสงค์ที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว/พักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 61.00 รองลงมาเพื่อเยี่ยมญาติหรือเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 16.50

สื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้นักท่องเที่ยวทราบรายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบจากเพื่อนหรือญาติ คิดเป็นร้อยละ 66.75 รองลงมาเป็นอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 7.22 และป้ายโฆษณา คิดเป็นร้อยละ 6.44 (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 2) สำหรับเหตุผลที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดชัยนาท เนื่องจากไม่ไกลจากภูมิลำเนา คิดเป็นร้อยละ 37.75 รองลงมาคืออยากชมโบราณวัตถุ โบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 18.50 และศึกษาเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 11.50 สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมายหรือการให้ข้อมูล 3 อันดับแรก คือ คู่มือท่องเที่ยว คิดเป็น

ร้อยละ 44.00 ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ คิดเป็น ร้อยละ 42.00 และแผ่นพับ คิดเป็นร้อยละ 37.50 ตามลำดับ (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 3)

จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวถึงระดับความแออัดที่นักท่องเที่ยวได้รับ จำแนกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ไม่รู้สึกแออัด แออัดน้อย แออัดปานกลาง และแออัดมาก โดยจำแนกเป็นแต่ละแหล่งท่องเที่ยว (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 4) มีรายละเอียด ดังนี้

- วัดปากคลองมะขามเฒ่า: นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกแออัดในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 1.24) เมื่อพิจารณาถึงค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่านักท่องเที่ยว ร้อยละ 45.71 ไม่รู้สึกแออัดเลย
- สวนนกชัยนาท: นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกแออัดในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 1.15) เมื่อพิจารณาถึงค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่านักท่องเที่ยว ร้อยละ 51.35 ไม่รู้สึกแออัดเลย
- เขื่อนเจ้าพระยา: นักท่องเที่ยวไม่รู้สึกแออัด (ค่าเฉลี่ย = 0.76) เมื่อพิจารณาถึงค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่านักท่องเที่ยว ร้อยละ 68.25 ไม่รู้สึกแออัดเลย

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง

1) ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ผลการสำรวจความต้องการจากกิจกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยให้ค่าคะแนน 1 - 5 พบว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทเป็นอันดับแรกคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความต้องการระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.27) รองลงมาเป็นความต้องการด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ ความงดงามของภูมิทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.99) และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.95) ซึ่งทั้ง 4 รายการนักท่องเที่ยวมีความต้องการระดับมาก ส่วนมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมสถานที่ท่องเที่ยว นั้น นักท่องเที่ยวมีความต้องการเป็นอันดับสุดท้าย โดยมีความต้องการระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.30) (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 5)

2) ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทเป็นอันดับแรกคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 4.00) รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด (ค่าเฉลี่ย = 3.88) โดยทั้ง 2 รายการนักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมาก สำหรับในด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.86) และสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.86) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นอันดับ 3 และ 4 ตามลำดับ โดยทั้ง 2 รายการนักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมาก ส่วนสิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ 3 อันดับสุดท้ายคือ วิถีชีวิตของชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.53) การได้รับความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.48) และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 3.36) (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 6)

3) สิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยว พบว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท 3 อันดับแรก คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.83) ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ (ค่าเฉลี่ย = 3.75) และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย = 3.66) (ดูภาคผนวก ก. ตารางที่ 7)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความประทับใจกับสถานที่ท่องเที่ยวของชัยนาทในด้านการเดินทางที่สะดวก โดยนักท่องเที่ยวได้มีข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งสี่แห่ง ดังตารางที่ 4.41

ตารางที่ 4.41 ข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

แหล่งท่องเที่ยว	ข้อเสนอแนะ
1. วัดปากคลองมะขามเฒ่า	- ควรปรับปรุงความสะอาดของภูมิทัศน์โดยรอบวัด - ควรจัดสถานที่สำหรับไหว้พระในศาลาให้เหมาะสมกว่านี้ - ควรเพิ่มร้านอาหาร และร้านขายสินค้าที่ระลึก - ควรมีมัคคุเทศก์แนะนำและช่วยอธิบายความสำคัญ - ควรมีจุดบริการข้อมูลประวัติศาสตร์ของสถานที่ต่างๆ ภายในวัด

	- ที่ว่างรองเท้าไม่เหมาะสม - ควรมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในวัด จะทำให้น่าสนใจมากขึ้น - อยากให้ชาวบ้านนำสินค้าในท้องถิ่นของจังหวัดชัยนาทมาขายมากกว่าซื้อจากนอกพื้นที่ - ควรมีที่จอดรถเป็นสัดส่วน - ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น - ควรรวมวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมให้เป็นจุดเดียวกัน
2. วัดธรรมามูลวรวิหาร	- ความมั่นใจของชุมชนต่อผู้มาเยี่ยมชม เพื่อสร้างความผูกพัน - ควรแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวชัยนาททางเว็บไซต์มากกว่านี้ - ควรประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญ - ควรมีเอกสารแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ในวันเดียว - ป้ายบอกทางเข้าวัดมีน้อยและไม่ชัดเจน - ควรเน้นความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว - ขาดแหล่งข้อมูลในการเดินทาง เมื่อมาถึงจังหวัดชัยนาท - ขาดข้อมูลร้านอาหารและสินค้าที่ระลึก - ควรปรับปรุงห้องสุขา

ตารางที่ 4.41 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ข้อเสนอแนะ
3. สวนนกชัยนาท	- ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ - ควรปรับปรุงสถานที่จอดรถให้เพียงพอ - ควรมีสัตว์หลากหลายชนิด - ควรมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้ผู้มาเที่ยวชมได้รับข้อมูลในระหว่างการท่องเที่ยวในสวนนก - ควรมีห้องน้ำไว้บริการภายในสวนนก - ควรมีมัคคุเทศก์นำชมสถานที่ภายในสวนนก - ควรปรับปรุงทัศนบริเวณสระน้ำ
4. เชื้อนเจ้าพระยา	- ควรจัดระเบียบร้านค้าให้มากกว่านี้ - ควรมีป้ายความรู้และรายละเอียดของสถานที่ให้มากกว่านี้ - ควรมีแผ่นพับบอกรายละเอียดของสถานที่แจกให้นักท่องเที่ยว - ควรปรับปรุงด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้สวยงามและสะอาด - ควรมีมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว - ควรมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ เพิ่มขึ้น - ควรเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว - ควรมีสถานที่สำหรับรับประทานอาหารที่สะดวก - ควรมีความปลอดภัยมากกว่านี้ - ของที่ขายมีราคาสูงเกินไป - ควรเพิ่มพื้นที่สำหรับจอดรถ

จากการบันทึกพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักของชัยนาท พบว่าส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมที่เคารพต่อสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัด อาทิ ไหว้พระ เข้าวัดอุ้มงคล ตีระฆัง และการชมวิวาทิศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในวัดธรรมามูลวรวิหารและวัดปากคลองมะขามเฒ่า เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวคนละประมาณ 20 – 30 นาทีเท่านั้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่ทราบว่าภายในวัดมีสถานที่สำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อย่างไร รวมทั้งสภาพภูมิทัศน์ขาดความน่าสนใจ และขาดสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ที่นั่งพักผ่อน ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวภายในวัด

เป็นเวลานาน เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ได้แก่ เชื้อนเจ้าพระยา พบว่าส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมชมวิวาททัศน์ ถ่ายรูปบริเวณสันเขื่อน และซื้อปลาในตลาดริมเขื่อน โดยนักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในบริเวณเขื่อนเจ้าพระยาคนละประมาณ 15 – 25 นาที เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวขาดความหลากหลาย ไม่มีภูมิทัศน์ (Landmark) ที่ดึงดูดใจ สำหรับสวนนกชัยนาท พบว่าส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวชาวไทยทำกิจกรรมดูนกในกรงนกใหญ่ กรงนกเล็ก ท้องฟ้าจำลอง อาคารแสดงพันธุ์ปลาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และชมวิวาททัศน์ เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวคนละประมาณ 1 – 1.30 ชั่วโมงเท่านั้น ในขณะที่ภายในบริเวณสวนนกมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เนื่องจากขาดความสวยงามด้านภูมิทัศน์ ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวไม่นานนัก

โดยสรุปแล้วพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดชัยนาท เพื่อการไหว้พระชมวิวาททัศน์ และพักผ่อนหย่อนใจ อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นาน ดังนั้นควรมีการพัฒนาภูมิทัศน์ (Landmark) ในสถานที่ท่องเที่ยวให้มีจุดเด่น ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ และการสื่อความหมายให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้ความรู้จะทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากเป็นการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่แล้ว ยังส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

คำถามการวิจัยข้อที่ 3 แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แหล่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคเป็นอย่างไร

ในกระบวนการศึกษาเพื่อร่วมกันวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท โดยคณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา ผู้ที่เข้าประชุมประกอบไปด้วย เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด นายกเทศมนตรี รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด คณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง จำนวนรวม 50 คน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นต่าง ๆ ให้แก่ภาคีที่เกี่ยวข้องโดยสรุปดังนี้

1. การวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว

1.1 ภาพรวมของนักท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ สถิตินักท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อจังหวัดชัยนาทและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

1.2 ภาพรวมของนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว ใน 3 ด้านหลัก ดังนี้ ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง รวมทั้งข้อเสนอแนะที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

2. ภาพรวมของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ภาพรวมของพื้นที่ในแต่ละด้าน ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมประเพณี ผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึก

3. กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย

การกำหนดนักท่องเที่ยวเป้าหมาย แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิมที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศาสนา กลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ และนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourist) ได้แก่ ถ่ายภาพ ชุมชน ชุมชนที่ที่มีความสวยงามตามฤดูกาล และกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online Social Network) ที่ต้องการท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์และมีความแพรวพราว

4. การบริหารจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของทุกแห่ง ควรพัฒนาการสื่อสารความหมาย (Interpretation) เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้และความตระหนักในคุณค่าความสำคัญของสถานที่ อาทิ มัคคุเทศก์ ป้ายสื่อความหมาย คู่มือท่องเที่ยว และแผ่นพับ เป็นต้น สำหรับแนวคิดในการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง คณะผู้วิจัยเสนอให้แต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเดิมไว้ เนื่องจากเป็นเหตุผลที่นักท่องเที่ยวตัดสินใจมายังสถานที่ท่องเที่ยว และเสนอแนะให้เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ อาทิ การดูนก ชมปลาบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา การถ่ายรูปกับทิวทัศน์ที่มีสภาพภูมิทัศน์ที่มีอัตลักษณ์ การซื้อสินค้าท้องถิ่นจากตลาดริมน้ำท่าเงิน โดยแต่ละกิจกรรมภายใต้แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5. การวิเคราะห์ด้านกายภาพทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของสถานที่ท่องเที่ยว

ทำการวิเคราะห์ศักยภาพทางด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

การตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยรอบ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการขีดความสามารถในการรองรับ
 ทางกายภาพ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่
 ตามวัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทางเดินเท้า – ทางเดิน การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ
 พร้อมทั้งนำเสนอแบบแนวคิดในการพัฒนาสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อสนับสนุนการ
 ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง

เมื่อคณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมได้
 ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและกำหนดแนวทางการพัฒนาทางด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของ
 แหล่งท่องเที่ยว สามารถสรุปได้ดังนี้

1) วัฒนธรรมมูลารวิหาร

1.1) คณะผู้วิจัยเสนอให้ชุมชนร่วมกันปลูกต้นราชพฤกษ์หรือต้นคูณบริเวณริมแม่น้ำ
 เจ้าพระยาด้านหน้าวัดและบริเวณริมทางเดินขึ้นยอดเขาธรรมามูล เพื่อสร้างให้พื้นที่มีอัตลักษณ์
 ผู้นำการพัฒนาในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาต้นราชพฤกษ์ อาทิ รองนายก
 องค์การบริหารส่วนตำบลธรรมามูล หัวหน้าสถานีอนามัย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
 (อสม.) ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน โดยทาง อบต.ธรรมามูลจะสนับสนุนงบประมาณการปลูกต้น
 ราชพฤกษ์จากกองทุนหมู่บ้าน

1.2) พัฒนาให้มีจุดชมวิวหรือจุดถ่ายภาพที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดธรรมามูลารวิหารและ
 บริเวณระเบียบริมแม่น้ำเจ้าพระยาสามารถพัฒนาให้เป็นจุดชมภูมิทัศน์ที่สวยงามและโดดเด่น

1.3) พัฒนาให้มีการสร้างศาลาพักระหว่างทางขึ้นเขาธรรมามูลสำหรับนักท่องเที่ยว
 และนำไม้ไผ่มาประดับบริเวณบันไดทางเดินขึ้นเขา เพื่อให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ

1.4) จัดทำการสื่อความหมายเพื่อให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบแก่นักท่องเที่ยว สร้างความ
 เข้าใจคุณค่าความสำคัญของสถานที่ ดำเนินการจัดทำป้ายแสดงแผนผังสถานที่สำคัญของวัด และ
 แผ่นพับอธิบายประวัติความเป็นมาที่มีความน่าสนใจ รวมทั้งการส่งเสริมข้อมูลด้านวิชาการของ
 โบราณสถานบนยอดเขาธรรมามูล เพื่อเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ คือการเดินขึ้นไปบนเขา
 สามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามได้ไกลถึงจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลต้องมีความถูกต้องและ
 สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ดั้งเดิมที่มีอยู่

1.5) จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของวัด เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาเรียนรู้ แสดงโบราณวัตถุที่เคย
 ขุดพบ โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อธรรมจักร รวมทั้งแสดงภาพของพระมหากษัตริย์หรือ
 บุคคลสำคัญที่เคยมากราบนมัสการหลวงพ่อดั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.6) การจัดภูมิทัศน์ด้านบนเขาธรรมามูลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และ
 ร่มรื่น สร้างความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1.7) ปรับปรุงสถานที่จอดรถ เนื่องจากในปัจจุบันที่จอดรถอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถซึ่งมีเสมาทรายศิลปะอยุธยาตั้งอยู่โดยรอบ หากเกิดอุบัติเหตุสร้างความเสียหายให้แก่โบราณวัตถุอย่างมาก รวมทั้งแรงสั่นสะเทือนของรถยนต์ที่เข้ามาจอดรับส่งใกล้โบราณสถานมีผลกระทบต่อฐานรากตลอดจนไอเสียจากเครื่องยนต์ขณะติดเครื่อง ทำให้เกิดมลพิษ ดังนั้นควรให้นักท่องเที่ยวจอดรถด้านล่าง และเดินขึ้นบันไดทางด้านแม่น้ำเจ้าพระยา โดยจัดทำทางขึ้นให้มีความร่มรื่น

2) วัดปากคลองมะขามเฒ่า

2.1) ปรับปรุงร้านค้าขายอาหารใหม่ จัดระเบียบให้มีความสะอาด สวยงาม และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

2.2) คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการปลูกพรรณไม้ที่มีชนิดเดียวกัน คือต้นราชพฤกษ์ เพื่อให้ในฤดูร้อนจะออกดอกพร้อมกัน ชาวบ้านเสนอว่าควรปลูกที่บริเวณด้านหน้าบ้านด้วย เพื่อให้ดอกราชพฤกษ์บานดูต่อเนื่องตามแนวถนน อีกทั้งหากสามารถปลูกต้นราชพฤกษ์ตั้งแต่วัดธรรมามูลวรวิหารจนถึงวัดปากคลองมะขามเฒ่า จะส่งเสริมให้วัดมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

2.3) อบรมเยาวชนให้เป็นผู้มีความรู้ สามารถบรรยายประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชนให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งจัดฝึกอบรมผู้นำชมชาวบ้านนอกเหนือจากมัคคุเทศก์น้อยที่ดำเนินการอยู่แล้ว ควบคู่กับการจัดอาสาสมัครในการให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่สำคัญอื่น ๆ ภายในวัด

2.4) พัฒนาสภาพพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีนด้านข้างวัดปากคลองมะขามเฒ่าให้รองรับกิจกรรมตลาดริมน้ำที่จะเกิดขึ้นใหม่ โดยรักษาสภาพเดิมให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงการตัดต้นไม้ในบริเวณตลาดที่จะพัฒนาพื้นที่

2.5) จัดอบรมชุมชนที่ขายสินค้าพื้นเมืองในตลาดริมน้ำ ให้ทราบประวัติความเป็นมาของวัดปากคลองมะขามเฒ่า เห็นความสำคัญเกิดความรู้สึกหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกที่ดีให้มีความภูมิใจในการให้บริการ

2.6) คู่มือรักษาดินไม้สำคัญภายในวัดอาทิ ดินโพธิ์ ดินกะจะ พร้อมทั้งจัดทำป้ายแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับดินไม้ให้ชัดเจน

2.7) ปรับปรุงบริเวณด้านหลังสถานีตำรวจ โดยการจัดสวนหย่อม สร้างศาลาพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวนั่งพัก และจัดตั้งศูนย์โอท็อปเพื่อเป็นแหล่งกลางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

3) วัดมหาธาตุ

3.1) จัดสร้างศาลาทำน้ำขึ้นใหม่โดยอิงกับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นศาลาในสมัยรัชกาลที่ 5 เสด็จมายังวัดมหาธาตุ เป็นอาคารไม้ทรงปั้นหยา 2 ชั้น คอสอง มีกันทวยค้ำยันหลังคา

3.2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัดมหาธาตุ ในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม เพื่อเป็นคลังข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาศึกษาหาความรู้ โดยพัฒนาระบบสื่อความหมายให้มีความน่าสนใจ อาทิ ศูนย์ข้อมูล ป้าย คู่มือ และแผ่นพับ เป็นต้น

3.3) บูรณปฏิสังขรณ์ศาลาหลวงพ่อมอ และพระอุโบสถให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ดำรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี โดยคงหลักฐานต่าง ๆ ไว้ให้มากที่สุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวศึกษาเรื่องราวความสำคัญของโบราณสถานได้

3.4) พัฒนาให้มีอาคารศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและมีข้อมูลสมบูรณ์

3.5) ปรับปรุงที่จอดรถ จัดให้มีบริเวณจอดรถที่ปลอดภัยด้านหน้าวิหารหลวงพ่อมอ

3.6) ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว

4) สวนนกชัยนาท

4.1) นายกองคํการบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทมีโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมและสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ขึ้นมาเพื่อให้สวนนกเป็นแหล่งเรียนรู้และมีคุณภาพมากขึ้น ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ไข พิพิธภัณฑ์แสดงพันธุ์ปลาน้ำจืด สวนน้ำ เป็นต้น

4.2) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกในสวนนก อาทิ ปรับปรุงห้องน้ำให้เพียงพอกับนักท่องเที่ยว รถไฟฟ้าบริการรับส่งนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ

4.3) การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ควรเริ่มจากเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมายังสวนนก จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอื่นของชัยนาท

4.4) พัฒนาการสื่อความหมายโดยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่นักเรียนเป็นผู้นำชม เพื่อให้สามารถอธิบายความสำคัญของสถานที่สำคัญภายในสวนนก

5) เขื่อนเจ้าพระยา

5.1) พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขื่อนเจ้าพระยาให้สวยงาม โดยการปลูกพรรณไม้ชนิดเดียวกัน คือ ต้นราชพฤกษ์ ตลอดแนวริมแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณเกาะกลางแม่น้ำ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่

5.2) จัดสร้างอาคารบริหารจัดการน้ำ สำหรับควบคุมและจัดสรรน้ำ ภายในอาคารมีห้องประชุม โดยบริเวณด้านบนอาคาร นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นไปชมทิวทัศน์ของเขื่อน

5.3) พัฒนาสร้างหอคอยชมทิวทัศน์บริเวณเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศเหนือ สำหรับนักท่องเที่ยวสามารถชมทัศนียภาพของเขื่อนและตัวจังหวัดชัยนาท

5.4) จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์บริเวณอาคารบริหารจัดการน้ำ เพื่อแสดงวิถีชีวิตของ ผู้คนในราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

5.5) ปรับปรุงป้ายชื่อเขื่อนเจ้าพระยาให้มีขนาดใหญ่และมีเอกลักษณ์ เป็นจุดถ่ายภาพ สำคัญของสถานที่

ดังนั้นขั้นตอนต่อไปของกระบวนการวิจัย คือ การจัดประชาพิจารณ์เพื่อเสนอร่าง แผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน และ ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท จำนวน 110 คน สำหรับสถานที่ประชา พิจารณ์กำหนดให้เป็น 5 แห่ง ได้แก่ ศาลาการเปรียญวัดธรรมามูลวรวิหาร ศาลาปริยัติธรรมวัดปาก คลองมะขามเต่า อาคารพิพิธภัณฑ์วัดมหาธาตุ ห้องนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท และ ห้องประชุมสำนักงานชลประทานที่ 12 ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากภาคีที่เกี่ยวข้อง ในทุกสถานที่ ดังที่ได้ระบุมาในระเบียบวิธีวิจัยว่าการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การรับ ฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาฯ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และประชาชน ที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของแหล่งมรดกของจังหวัดชัยนาท คณะผู้วิจัยนำ ข้อคิดเห็นทั้งหมดมาใช้เป็นแนวคิดในการแผนพัฒนาฯ เมืองชัยนาท จากนั้นคณะผู้วิจัยปรับแบบ ร่างสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แล้วนำข้อมูลมาประชุมสรุป แผนพัฒนาฯ ครั้งที่ 2 สามารถสรุปแนวทางการพัฒนา ได้ดังนี้

แนวทางการพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

1. การสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัต ลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก

แนวคิด

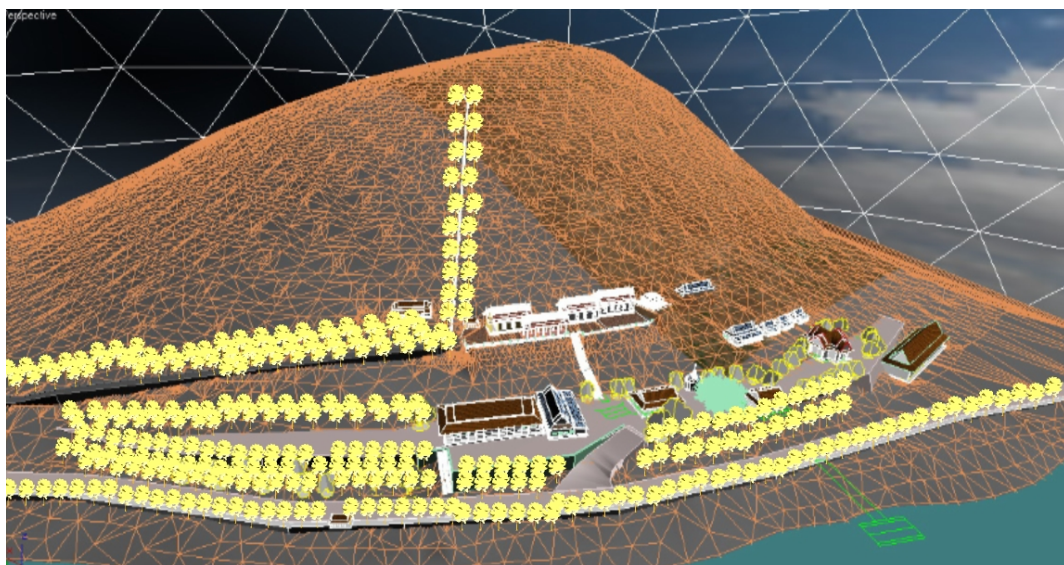
การสร้างจุดเด่นหรือจุดน่าสนใจทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้กับสถานที่ ด้วยความประหยัด เรียบง่ายและถูกต้องตามหลักวิชาการตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดที่คณะวิจัย ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องมีฉันทามติร่วมกันในการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวหลัก ซึ่งแนวทางการใช้พรรณไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดหรือมีคุณค่าด้านความ งาม นับว่าเป็นการสร้างภูมิทัศน์ให้กับพื้นที่ โดยใช้งบประมาณค่อนข้างต่ำเพราะเป็นพืชพรรณที่

สามารถหาได้ในท้องถิ่น อีกทั้งสภาพแวดล้อมโดยรวมเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจะไม่ก่อให้เกิดทัศน
 ทัศน วมถึงการดูแลรักษาพืชพรรณไม่ต้องเสียงบประมาณในการดูแลรักษามากนัก เพราะเกิด
 ข้อตกลงร่วมกันระหว่างชาวบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลและอาสาสมัครหมู่บ้านจะร่วมกันดูแล
 รักษาพืชพรรณร่วมกันตามพื้นที่รับผิดชอบ นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่ให้เกิดรูปแบบการใช้สอย
 ใหม่เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว นับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความภาคภูมิใจแก่
 ชุมชนเจ้าบ้านและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม

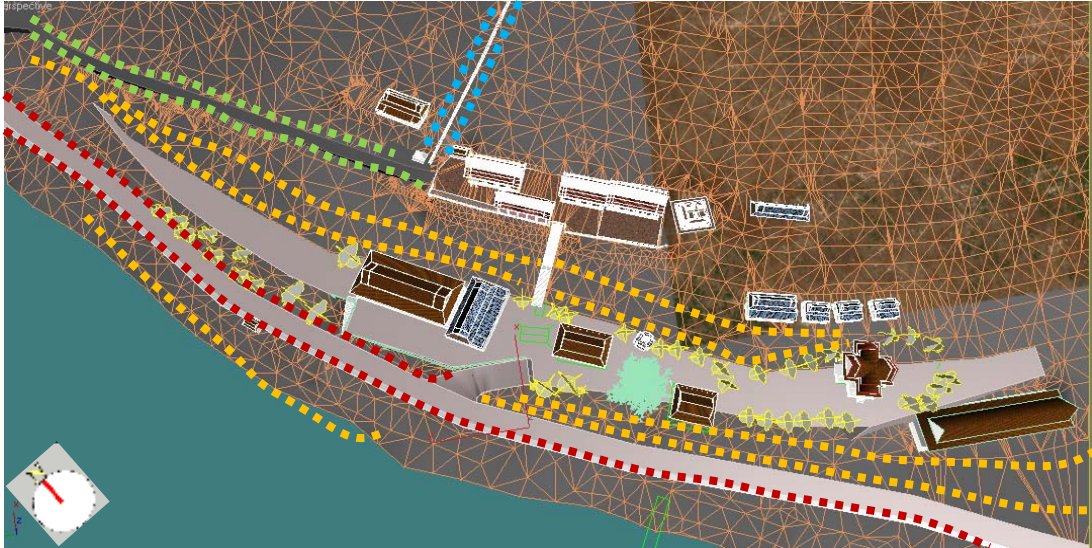
1.1 การสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ด้วยพรรณไม้ เลือกพรรณไม้ที่เป็นสัญลักษณ์
 ของจังหวัดหรือมีคุณค่าความงามของดอกไม้ที่ให้สีส้มเป็นเอกลักษณ์ตามฤดูกาล เช่น การปลูกต้น
 ราชพฤกษ์ ต้นชัยพฤกษ์ เป็นต้น ซึ่งตำแหน่งการปลูกพรรณไม้กำหนดให้ปลูกตามพื้นที่ใช้สอยหลัก
 และเส้นทางสัญจรที่เป็นจุดน่าสนใจและมีศักยภาพด้านความสวยงามของทิวทัศน์เป็นแนวด้านไม้
 (Colonnades) หรือเป็นกลุ่มพื้นที่ (Cluster) ในการนี้แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีรูปแบบและ
 ขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ดังนี้

1.1.1 วัดธรรมามูลวรวิหาร การปลูกพรรณไม้จะเน้นการปลูกไปตามระนาบแนวนัน
 เขาตามแนวนอนของพื้นที่เขตพุทธาวาส สังฆาวาสและทางเท้าริมน้ำ ส่วนการปลูกพรรณไม้ใน
 ระนาบแนวตั้งจะเน้นการปลูกไปตามระดับชั้นความสูงพื้นที่ด้านข้างบันไดทางขึ้นสู่ยอดเขาธรรมา
 มูล ซึ่งการปลูกพรรณไม้มีตำแหน่งและขอบเขตดังนี้ (1) พื้นที่ตามแนวนนริมแม่น้ำเจ้าพระยา (2)

พื้นที่ในส่วนพุทธาวาส (3) พื้นที่ส่วนสังฆาวาส และ (4) พื้นที่ทางขึ้นยอดเขาธรรมามูล

ภาพที่ 4.59 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ ซึ่งปลูกตามระนาบแนวตั้งและแนวนอนของพื้นที่วัดธรรมามูลวรวิหาร

ภาพที่ 4.60 ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับวัดธรรมามูลดังนี้ (1) พื้นที่ตามแนวถนนริมแม่น้ำเจ้าพระยา (เส้นประสีแดง) (2) พื้นที่ในส่วนพุทธาวาส (เส้นประสีส้ม) (3) พื้นที่ส่วนสังฆาวาส (เส้นประสีเขียว) และ (4) พื้นที่ทางขึ้นยอดเขาธรรมามูล (เส้นประสีฟ้า)

1.1.2 วัดปากคลองมะขามเฒ่า การปลูกพรรณไม้จะเน้นการปลูกพรรณไม้เป็นแถว (Colonnades) ไปตามแนวแกนของทางสัญจรหลักและทิศทางของมุมมองคู่วิหารหลวงปู่ศุข กลุ่มอาคารโบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่เขตพุทธาวาส สำหรับพื้นที่ริมแม่น้ำจะเน้นการปลูกพรรณไม้เป็นกลุ่ม (Cluster) ให้กระจายทั่วพื้นที่เพื่อสร้างขอบเขตของที่ว่างให้มีลักษณะเป็นลานเอนกประสงค์ (Square) สำหรับนั่งพักผ่อนและชมทิวทัศน์ต้นแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพที่ 4.61 ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ของวัดปากคลองมะขามเต่า ซึ่งการปลูกพรรณไม้มีตำแหน่งและขอบเขตการปลูกดังนี้ (1) พื้นที่ตามเส้นทางสัญจรหลัก (เส้นประสีแดง) (2) พื้นที่ริมน้ำหน้าวัด (เส้นประสีขาว)

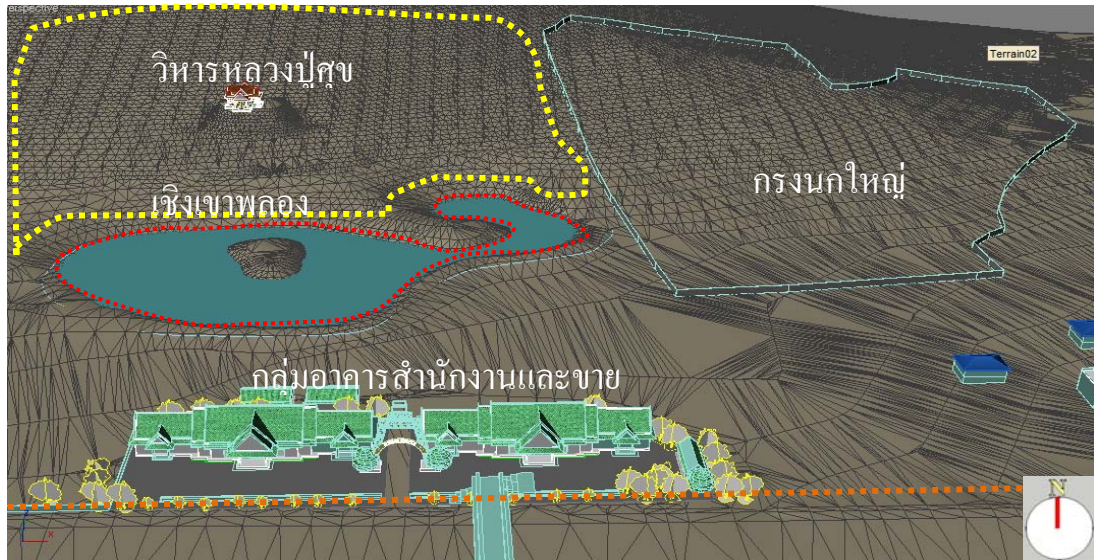
ภาพที่ 4.62 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ ในพื้นที่ส่วนพุทธาวาส และพื้นที่ริมน้ำหน้าวัดปากคลองมะขามเต่า

1.1.3 วัดมหาธาตุ อำเภอศรีนครินทร์ การปลูกพรรณไม้จะเน้นการปลูกพรรณไม้เป็นแถว (Colonnades) ไปตามแนวแกนของทางสัญจรหลักสู่วิหารหลวงพ่อบรม กลุ่มอาคาร โบราณสถาน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่เขตพุทธาวาส สำหรับลานเอนกประสงค์หน้ากลุ่มโบราณสถานจะเน้นการปลูกพรรณไม้เป็นกลุ่ม (Cluster) ให้กระจายทั่วพื้นที่เพื่อสร้างขอบเขตให้มีลักษณะเป็นลานเอนกประสงค์ (Square) สำหรับนั่งพักผ่อนและประกอบกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งที่จอดรถ (Parking Lot)

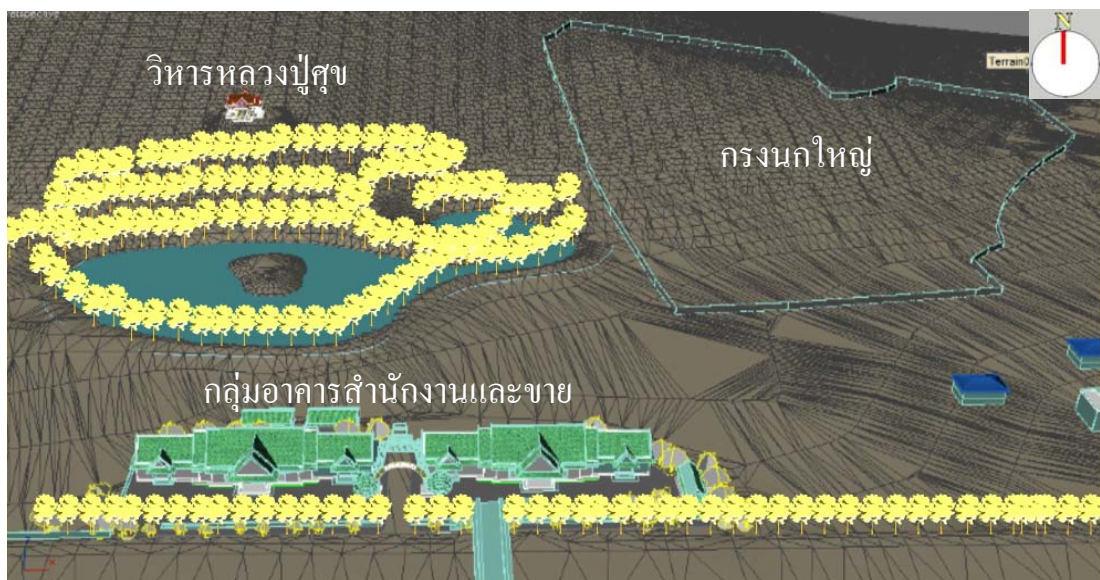

ภาพที่ 4.63 ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับวัดมหาธาตุ ซึ่งการปลูกพรรณไม้มีตำแหน่งและขอบเขตการปลูกดังนี้ (1) พื้นที่ตามเส้นทางสัญจรหลัก (เส้นประสีแดง) (2) ลานเอนกประสงค์หน้ากลุ่มโบราณสถาน (เส้นประสีเหลือง)

1.1.4 สวนนกชัยนาท การปลูกพรรณไม้จะเน้นการปลูกพรรณไม้เป็นแถว (Colonnades) ไปตามเส้นทางสัญจรหลักหน้าสวนนกฯ และบริเวณโดยรอบสระน้ำให้เป็นภูมิทัศน์สำคัญของสถานที่ นอกจากนี้บริเวณเชิงเขาพลอง การปลูกพรรณไม้จะเน้นการปลูกเป็นกลุ่ม (Cluster) กระจายทั่วพื้นที่ตลอดเชิงเขาเป็นการสร้างฉาก (Scene) ให้กับระบบภูมิทัศน์ของสวนนกฯ

ภาพที่ 4.64 ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ของสวนนกชัยนาท ซึ่งการปลูกพรรณไม้มีตำแหน่งและขอบเขตดังนี้ (1) พื้นที่ตามเส้นทางสัญจรหลัก (เส้นประสีส้ม) (2) บริเวณโดยรอบสระน้ำ (เส้นประสีแดง) และพื้นที่เชิงเขาพลอง (เส้นประสีเหลือง)

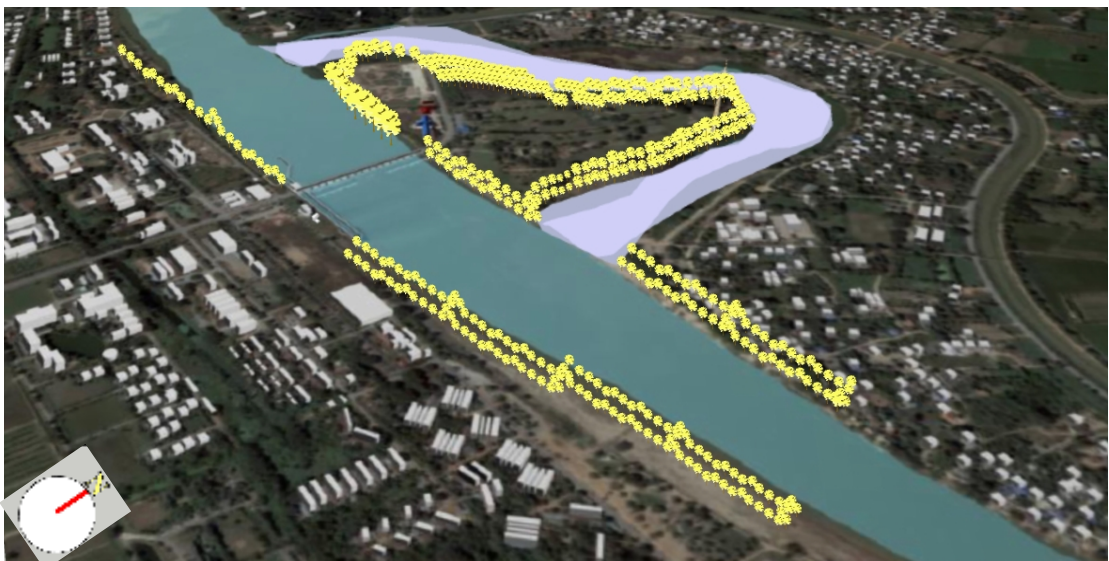

ภาพที่ 4.65 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ของสวนนกชัยนาท

1.1.5 เชื้อนเจ้าพระยา การปลูกพรรณไม้จะเน้นเป็นแนวต้นไม้ (Colonnades) ไปตามพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เส้นทางสัญจรหลัก พื้นที่สาธารณะและพื้นที่พักผ่อนริมน้ำ ซึ่งการปลูกพรรณไม้มีตำแหน่งและขอบเขตดังนี้ (1) พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (2) เส้นทางสัญจรหลัก และ (3) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่พักผ่อนริมน้ำ

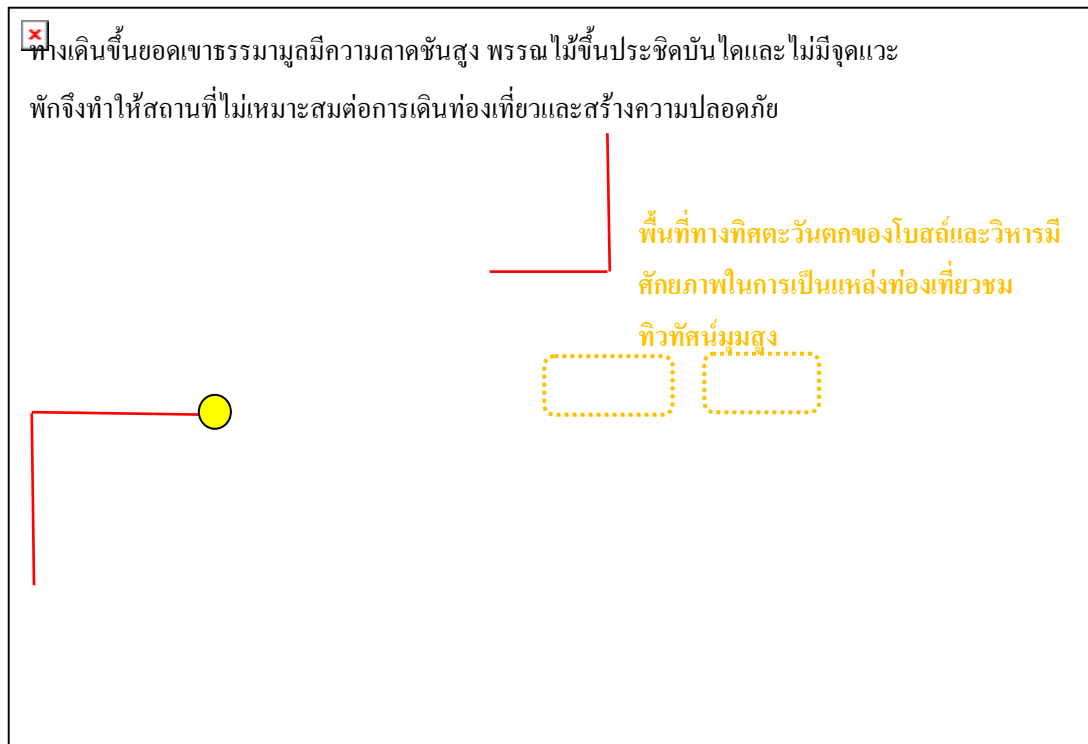
ภาพที่ 4.66 ตำแหน่งและขอบเขตการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับเชื้อนเจ้าพระยา (1) พื้นที่แม่น้ำเจ้าพระยา (เส้นประสีแดง) (2) เส้นทางสัญจรหลัก (เส้นประสีเหลือง) (3) พื้นที่สาธารณะและพื้นที่พักผ่อนริมน้ำ (เส้นประสีน้ำเงิน)

ภาพที่ 4.67 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ของเชื้อนเจ้าพระยา

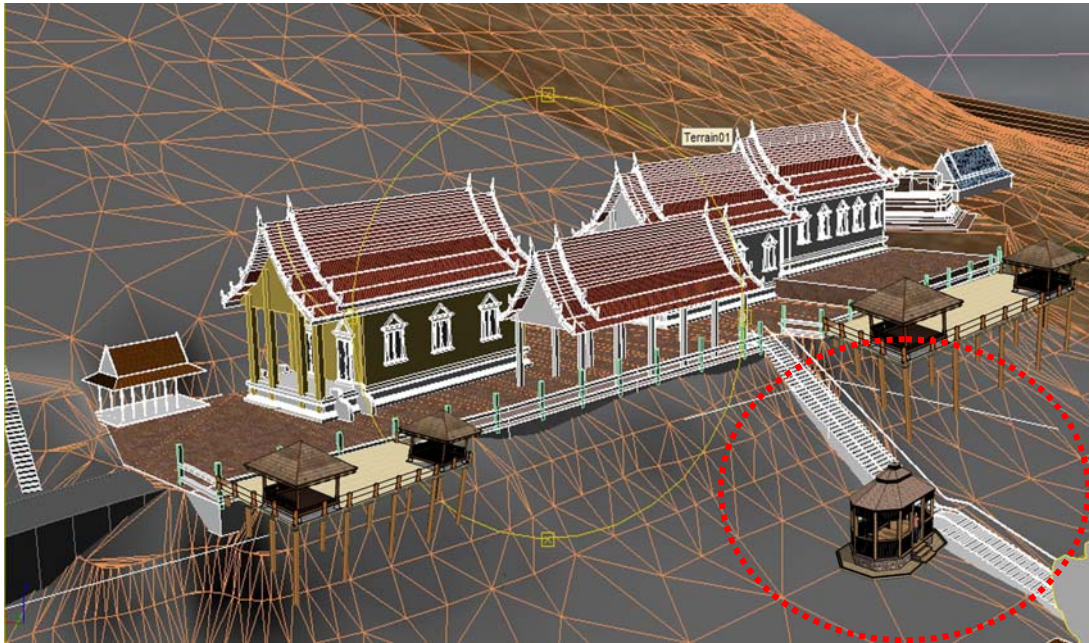
1.2 การพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวและใช้ระยะเวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ยาวนานขึ้น โดยการสร้างพื้นที่ให้เกิดรูปแบบการใช้สอยใหม่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และนันทนาการ ด้วยลานระเบียง ศาลาพักผ่อน และพื้นที่สัญจร

1.2.1 วัดธรรมามูลวรวิหาร การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาพื้นที่ตามแนวลาดชันเชิงเขาภายในวัดธรรมามูลฯ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีจุดพักผ่อน และพื้นที่ชมทิวทัศน์ที่มีระดับลดหลั่นตามระดับชั้นความสูงทำให้เกิดมุมมองการชมทิวทัศน์หลากหลายมุมมองทั้งในระยะใกล้ ปานกลางและไกล อันเป็นศักยภาพทางภูมิศาสตร์ของวัดธรรมามูลฯ โดยมีตำแหน่งการพัฒนาพื้นที่ดังนี้

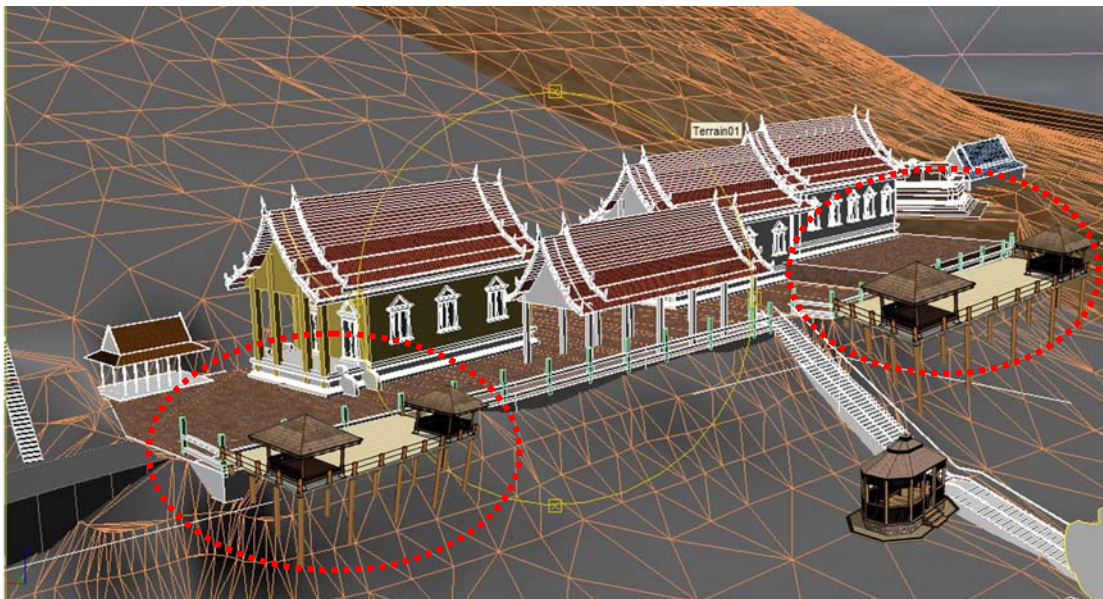
ภาพที่ 4.68 สภาพแวดล้อมและศักยภาพของวัดธรรมามูลวรวิหาร

1) พื้นที่ด้านข้างตามแนวลาดชันของบันไดสัญจรหลักระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส พัฒนาเป็นศาลาพักผ่อนเพื่อแก้ปัญหาเชิงกายภาพด้านพฤติกรรมการใช้สอยและการสร้างจุดชมทิวทัศน์ใหม่ของพื้นที่ บริเวณบันไดทางขึ้นหลัก ซึ่งในอดีตการก่อสร้างบันไดไม่มีซันพักและไม่มีการช่วยบังแดด ทำให้นักท่องเที่ยวทั่วไป โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เด็กหรือผู้ที่มียางกายไม่แข็งแรงเกิดอุปสรรคไม่สามารถเดินขึ้นบันไดได้สะดวก

ภาพที่ 4.69 ศาลาพักผ่อนแก้ปัญหาเชิงกายภาพด้านพฤติกรรมการใช้สอยและการสร้างจุดชมทิวทัศน์ใหม่

2) ที่ว่างตามแนวระนาบสันเขาด้านทิศตะวันตกของอุโบสถและวิหารในเขตสังฆาวาสพัฒนาเป็นพื้นที่ส่วนต่อขยายยื่นออกไปจากแนวลาดชันเป็นระเบียงชมทิวทัศน์เพื่อส่งเสริมศักยภาพเชิงพื้นที่ของวัดให้เป็นจุดชมทิวทัศน์เชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม

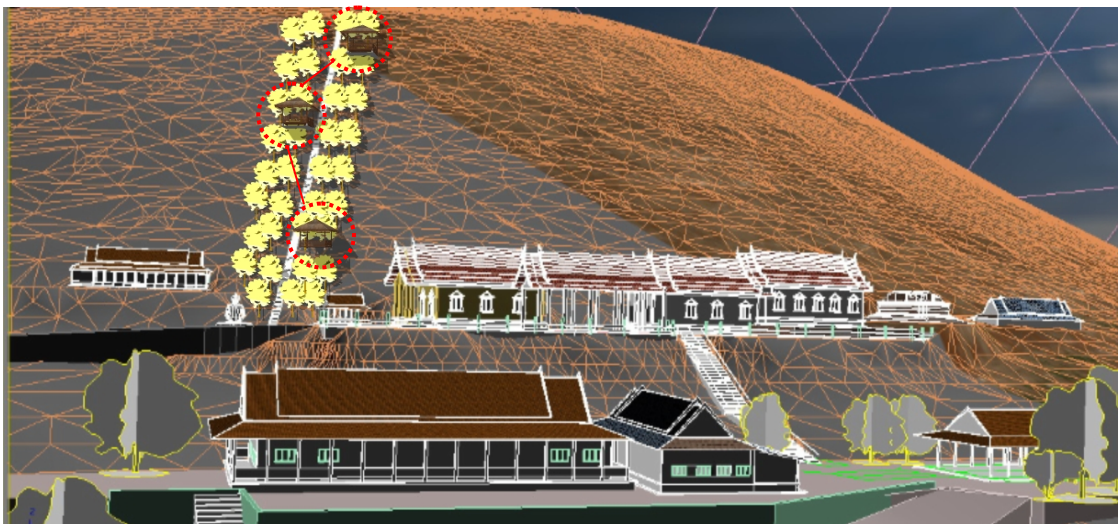

ภาพที่ 4.70 ตำแหน่งการก่อสร้างระเบียงชมทิวทัศน์ส่งเสริมศักยภาพเชิงพื้นที่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

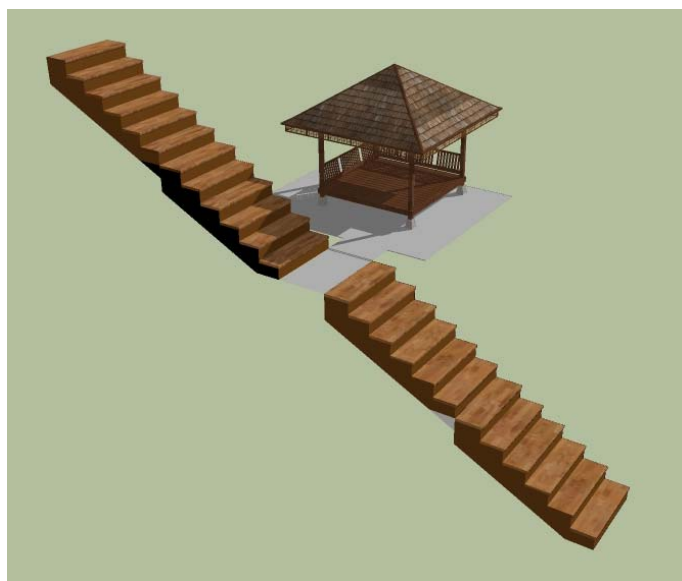

ภาพที่ 4.71 ลักษณะระเบียบชมทิวทัศน์ที่เป็นอัตลักษณ์ใหม่ด้านการใช้สอยเชิงพื้นที่

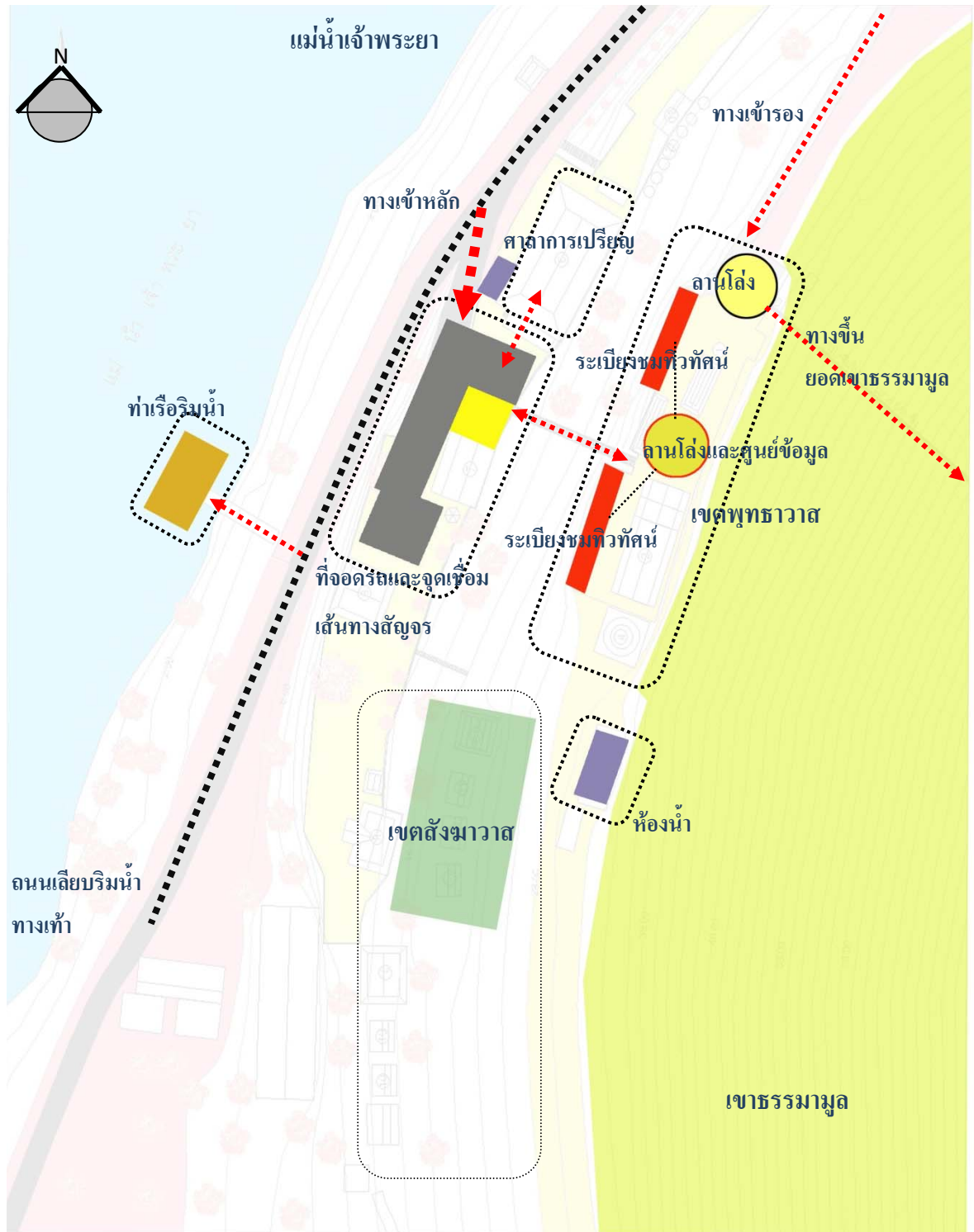
3) พื้นที่ด้านข้างตามแนวลาดชันของบันไดสัญจรหลักระหว่างเขตพุทธาวาสและยอดเขารธรรมามูล พัฒนาเป็นศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์เพื่อแก้ปัญหาเชิงกายภาพของพื้นที่บริเวณบันไดทางขึ้นยอดเขารธรรมามูลที่มีความสูงชัน เนื่องจากขาดลานพัก ร่มเงา และสิ่งแวดล้อมเชิงกายภาพช่วยสร้างความน่าสนใจในการเดินขึ้น รวมทั้งขาดความปลอดภัย ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินขึ้นบันไดได้อย่างสะดวก การออกแบบศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์ให้ติดตั้งแบบสลับฟันปลาไปตามระดับชันความสูงทุกระยะ 20 – 25 เมตร

ภาพที่ 4.72 ศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์บริเวณบันไดทางขึ้นยอดเขารธรรมามูล มีลักษณะการติดตั้งแบบสลับฟันปลา

ภาพที่ 4.73 รูปแบบของศาลาพักผ่อนและจุดชมทิวทัศน์บริเวณบันไดทางขึ้นยอดเขาธรรมามูล

ภาพที่ 4.74 การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณวัดธรรมามูลวรวิหาร

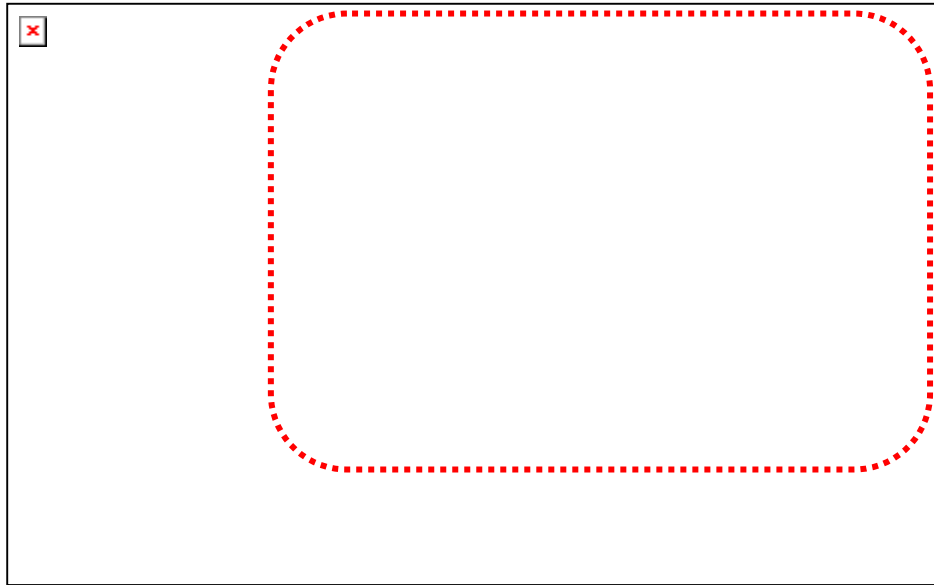
1.2.2 วัดปากคลองมะขามเฒ่า การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาพื้นที่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า พื้นที่ว่างหน้าวัดหลังสถานีตำรวจ พื้นที่จอดรถ และอาคารขายอาหาร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการเข้าถึงสะดวกและเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ ทำบุญ ชมทิวทัศน์ ซื้อสินค้า และให้อาหารปลาหน้าวัดเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงควรกำหนดให้พื้นที่มีขอบเขตการใช้สอยชัดเจน และสร้างสภาพแวดล้อมส่งเสริมการท่องเที่ยวในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวผสมผสานเชิงนันทนาการและเชิงวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดการพัฒนา ดังนี้

ภาพที่ 4.75 ตำแหน่งและที่ตั้งของพื้นที่ใช้สอยต่างๆภายในวัดปากคลองมะขามเฒ่า

1) พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า พัฒนาเป็นลานเอนกประสงค์กลางแจ้งเพื่อสร้างความต่อเนื่องและเชื่อมโยงของกิจกรรมนันทนาการ พักผ่อน ชมทิวทัศน์ ทำบุญ ปล่อยปลาและให้อาหารปลา อันเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวสำคัญภายในวัด นอกเหนือจากการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยก่อสร้างเป็นพื้นลาดแข็ง (Hard scape) สลับการปลูกต้นไม้เป็นกลุ่มพื้นที่ (Cluster) ทั่วบริเวณ ในการนี้คณะผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่ควรเป็นที่ตั้งของร้านค้าขายอาหาร หรือสินค้าที่ระลึก เนื่องจากทางวัดได้กำหนดพื้นที่ใช้สอยดังกล่าวให้อยู่ภายในพื้นที่จอดรถ โดยไม่รบกวนโบราณสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด อีกทั้งหากมีร้านค้ากระจายทั่วบริเวณวัดจะทำให้การควบคุมและจัดระเบียบการใช้พื้นที่และรูปลักษณ์ของ

อาคารเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของสถานที่ทางประวัติศาสตร์เป็นไปด้วยความยากลำบากจนอาจจะก่อให้เกิดทัศนอุจาดในภายหลัง

ภาพที่ 4.76 สภาพพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาน้ำวัดปากคลองมะขามเฒ่าในปัจจุบัน

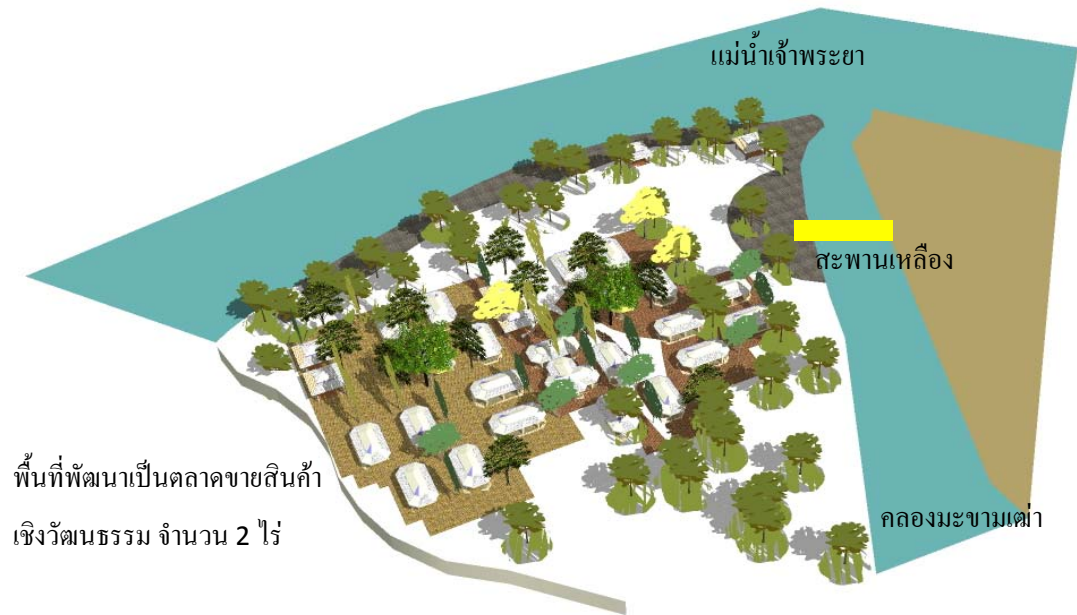

ภาพที่ 4.77 รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาน้ำวัดปากคลองมะขามเฒ่าให้เป็นลานเอนกประสงค์กลางแจ้ง

ภาพที่ 4.78 บรรยากาศของลานเอนกประสงค์กลางแจ้งริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้านหน้าวัด

2) พื้นที่ว่างริมคลองมะขามเต่าบริเวณสะพานเหลือง จำนวน 2 ไร่ พัฒนาเป็นตลาดขายสินค้าเชิงวัฒนธรรมพร้อมสื่อความหมายคุณค่าความสำคัญของพื้นที่เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกันของสังคมไทย โดยวัดเป็นศูนย์กลางดึงดูดผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยว ชุมชนที่อยู่รายรอบนำสินค้าท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์มาขาย ทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจชุมชนมีการยกระดับคุณภาพชีวิตและสถานะที่ดีขึ้นเป็นการเกื้อหนุนและเกิดความสามัคคีระหว่างวัดและชุมชน อันเป็นการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ทั้งนี้ลักษณะทางกายภาพก่อสร้างเป็นพื้นลาดแข็ง (Hard scape) สลับการปลูกต้นไม้เป็นกลุ่มพื้นที่ (Cluster) ภายในเป็นที่ตั้งของกลุ่มร้านค้า ส่วนพื้นที่ริมน้ำพัฒนาเป็นท่าเรือเล็กและทางเดินริมน้ำ พร้อมพัฒนาระบบสื่อความหมายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ทางทิศตะวันตกของพื้นที่เนื่องจากมีพรรณไม้ขนาดใหญ่หลายต้นควรกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์พรรณไม้ดั้งเดิม

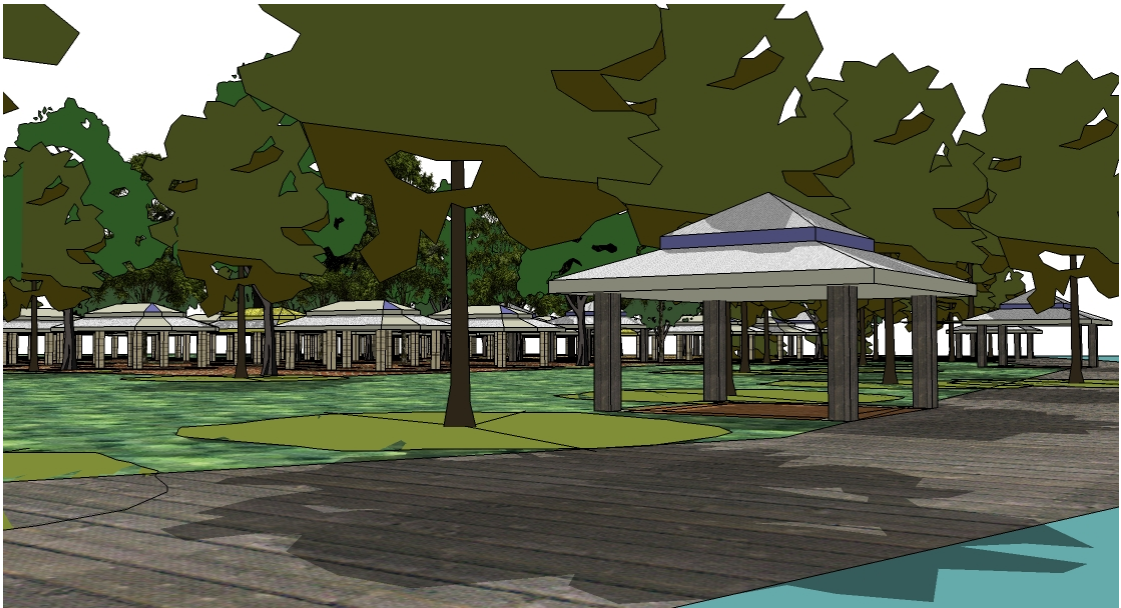
ภาพที่ 4.79 ผังบริเวณของตลาดขายสินค้าเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.80 ผังพื้นที่ใช้สอยตลาดขายสินค้าเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.81 ทักษิณภาพและบรรยากาศบริเวณร้านขายสินค้าเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.82 ทักษิณภาพและบรรยากาศบริเวณทางเดินริมน้ำและสวนพักผ่อน

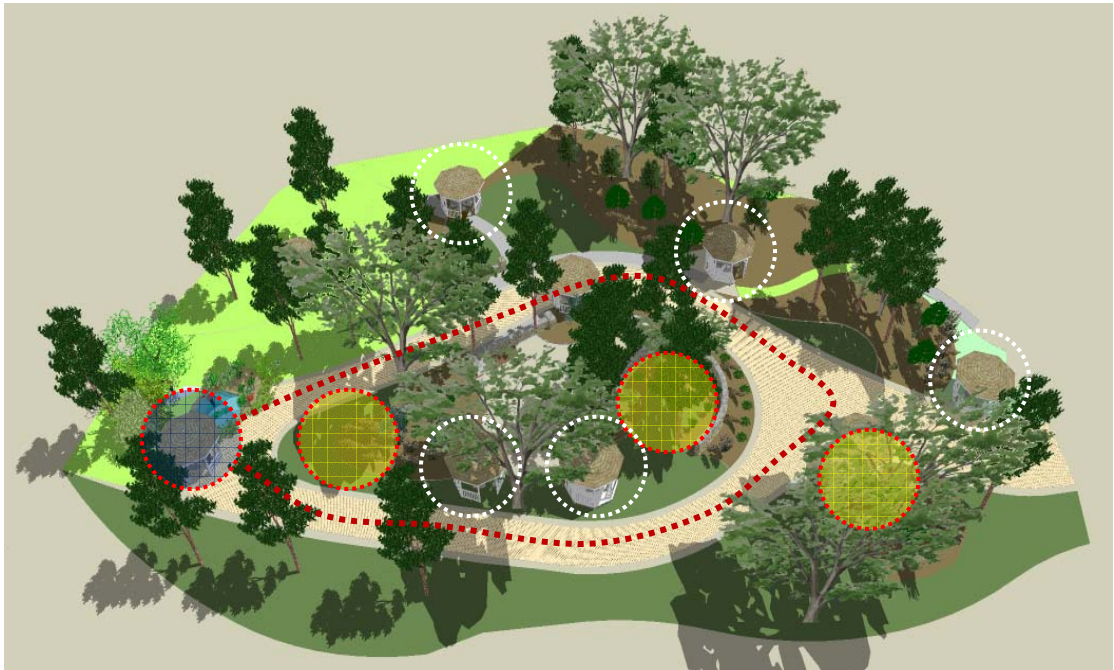
3) พื้นที่ว่างโล่งหน้าวัดด้านหลังสถานีตำรวจ พัฒนาเป็นสวนพักผ่อนเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว อาทิ พักคอย นั่งพักผ่อน และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในวัด โดยก่อสร้างเป็นสวนผสมผสานไปกับแหล่งโบราณสถาน รูปแบบของเส้นทางเดินมีลักษณะเดินเป็นวงรอบ (Loop form) พื้นผิวเป็นพื้นลาดแข็ง (Hard scape) สลับการปลูกต้นไม้เป็นแนว (Colonnade) เป็นกลุ่มพื้นที่ (Cluster) ทัวบริเวณให้มีบรรยากาศสงบและร่มรื่น ทั้งนี้ตามเส้นทางเดินจะติดตั้งศาลาพักผ่อนเป็นระยะๆ

ภาพที่ 4.83 สภาพพื้นที่ว่างโล่งหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่าหลังสถานีตำรวจในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.84 ผังบริเวณของสวนพักผ่อนบนพื้นที่ว่างโล่งหน้าวัดหลังสถานีตำรวจ

ภาพที่ 4.85 ผังพื้นที่ใช้สอยของสวนพักผ่อนประกอบด้วย (1) สถานีตำรวจ (พื้นที่สีเทาอ่อนในเส้นประสีแดง) (2) โบราณสถาน (พื้นที่สีเหลืองอ่อนในเส้นประสีแดง) (3) ศาลาพักผ่อน (เส้นประสีขาว) และ (4) เส้นทางเดินชมสวน (เส้นประสีแดง)

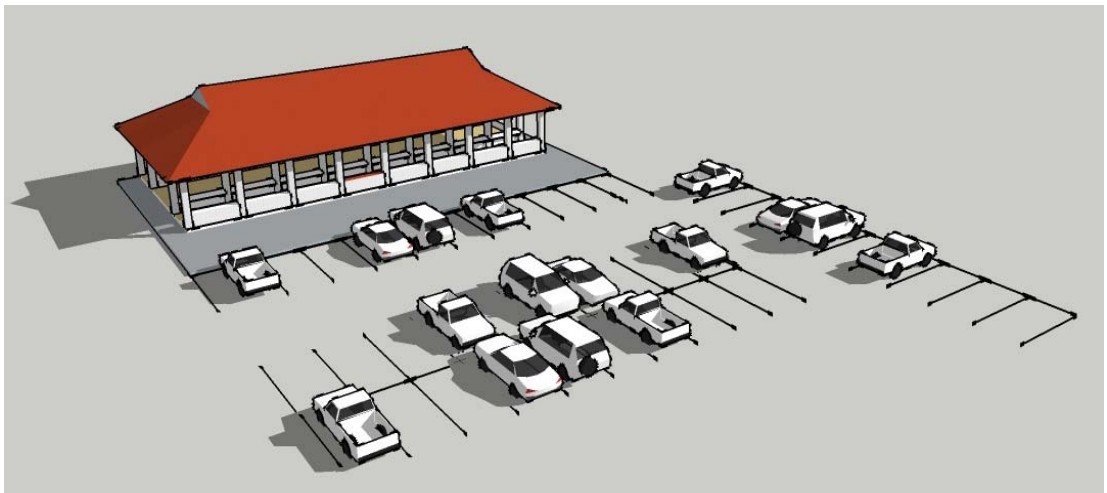

ภาพที่ 4.86 ทักษิณภาพและบรรยากาศภายในสวนพักผ่อน

4) พื้นที่จอดรถและอาคารขายอาหาร ปัจจุบันพื้นที่ในส่วนนี้มีความเหมาะสมต่อการใช้สอยและตำแหน่งที่ตั้งเป็นพื้นที่ส่วนบริการด้านอาหาร และพื้นที่จอดรถ แต่สภาพการพัฒนาพื้นที่และรูปแบบของอาคารขายอาหารในอดีตที่ไม่สามารถสร้างความกลมกลืนและสะท้อนอัตลักษณ์ของสถานที่ อีกทั้งลักษณะการใช้พื้นที่ในปัจจุบันถึงแม้จะมีลำดับการเข้าถึงและการใช้สอยให้การตอบสนองพฤติกรรมการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม แต่สภาพแวดล้อมโดยรวมทั้งอาคารขายอาหารและที่จอดรถนั้น ไม่สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ รวมทั้งขาดสุนทรียศาสตร์ของสถานที่ ดังนั้นการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ควรพัฒนาด้านรูปลักษณ์และภูมิทัศน์ของพื้นที่ให้มีสภาพแวดล้อมมีความต่อเนื่องด้านการใช้สอย มีสัญลักษณ์ บรรยากาศร่มรื่น สวยงามและสร้างอัตลักษณ์แก่สถานที่ โดยตัวอาคารขายอาหารควรปรับปรุงวัสดุผนังหลังคาให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมภายในวัดและส่งเสริมบรรยากาศการนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร ภูมิทัศน์โดยรวมควรปลูกพรรณไม้ส่งเสริมและสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศร่มรื่นและสร้างสภาวะสบาย ส่วนพื้นที่จอดรถควรพัฒนาและปรับปรุงที่จอดรถให้พรรณไม้ช่วยลดการแผ่รังสีความร้อน ระบบจราจรควรแบ่งขอบเขตการจอดพาหนะให้เป็นสัดส่วนและจัดระเบียบเส้นทางสัญจรให้แยกทางเดินเท้ากับถนนออกจากกัน เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุเนื่องจากนักท่องเที่ยวเดินในบริเวณที่จอดรถ นอกจากนี้ควรปรับปรุงมาตรฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จอดรถให้ขนาดของจอดรถมีความเหมาะสมกับลักษณะการขับขี่และการเข้าจอดพร้อมจัดพื้นที่จอดรถสำหรับคนพิการ

ภาพที่ 4.87 สภาพพื้นที่จอดรถและอาคารขายอาหารในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.88 ลักษณะของอาคารขายอาหารและลานจอดรถของวัดปากคลองมะขามเฒ่า ปัจจุบัน
ปราศจากรูปลักษณะที่แสดงออกถึงสุนทรียศาสตร์ด้านความงามและการสะท้อน อัต
ลักษณ์ของสถานที่

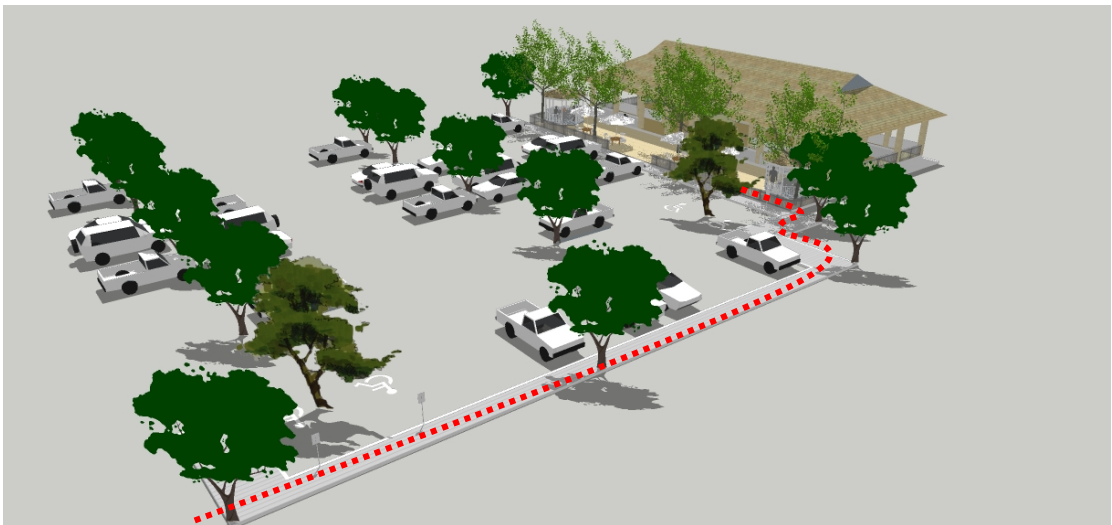
ภาพที่ 4.89 แสดงรูปลักษณะของอาคารขายอาหารที่ผ่านการปรับปรุงเพิ่มพื้นที่ทานอาหารกึ่งกลางแจ้งด้านหน้าอาคาร และเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาให้มีความกลมกลืนกับภูมิทัศน์

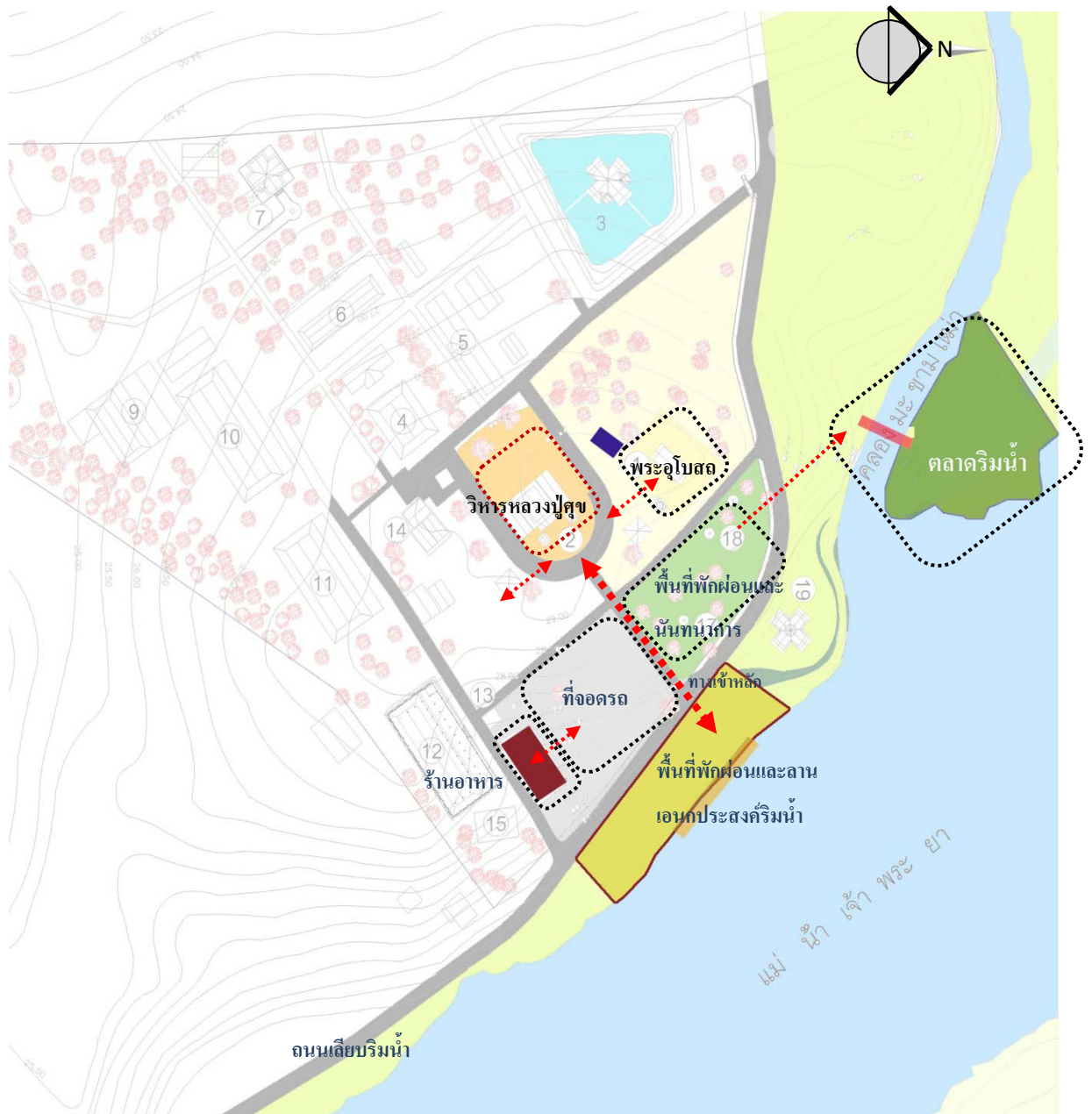
ภาพที่ 4.90 มุมมองจากพื้นที่จอดรถสู่อาคารขายอาหารที่เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาให้มีสีและพื้นผิวกลมกลืนกับภูมิทัศน์และการจัดพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เหมาะสมกับสถานที่พักผ่อน

ภาพที่ 4.91 บรรยากาศของระเบียงทานอาหารและเครื่องเคี้ยวด้านหน้าอาคารติดกับลานจอดรถที่ได้รับการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยและเปลี่ยนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 4.92 รูปแบบของที่จอดรถที่แยกพื้นที่สัญจรทางเท้า และถนนออกจากกันช่วยลดอุบัติเหตุของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้กำหนดให้ลานจอดรถมีพื้นที่จอดรถสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ

ภาพที่ 4.93 การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณวัดปากคลองมะขามเฒ่า

1.2.3 วัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เกิดอัตลักษณ์แก่แหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาตามพื้นที่ว่างหน้ากลุ่มโบราณสถานให้วัดมหาธาตุเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ควบคู่ไปกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีแนวทางการพัฒนากำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีและใช้สัญจรเชื่อมโยงกับแหล่ง

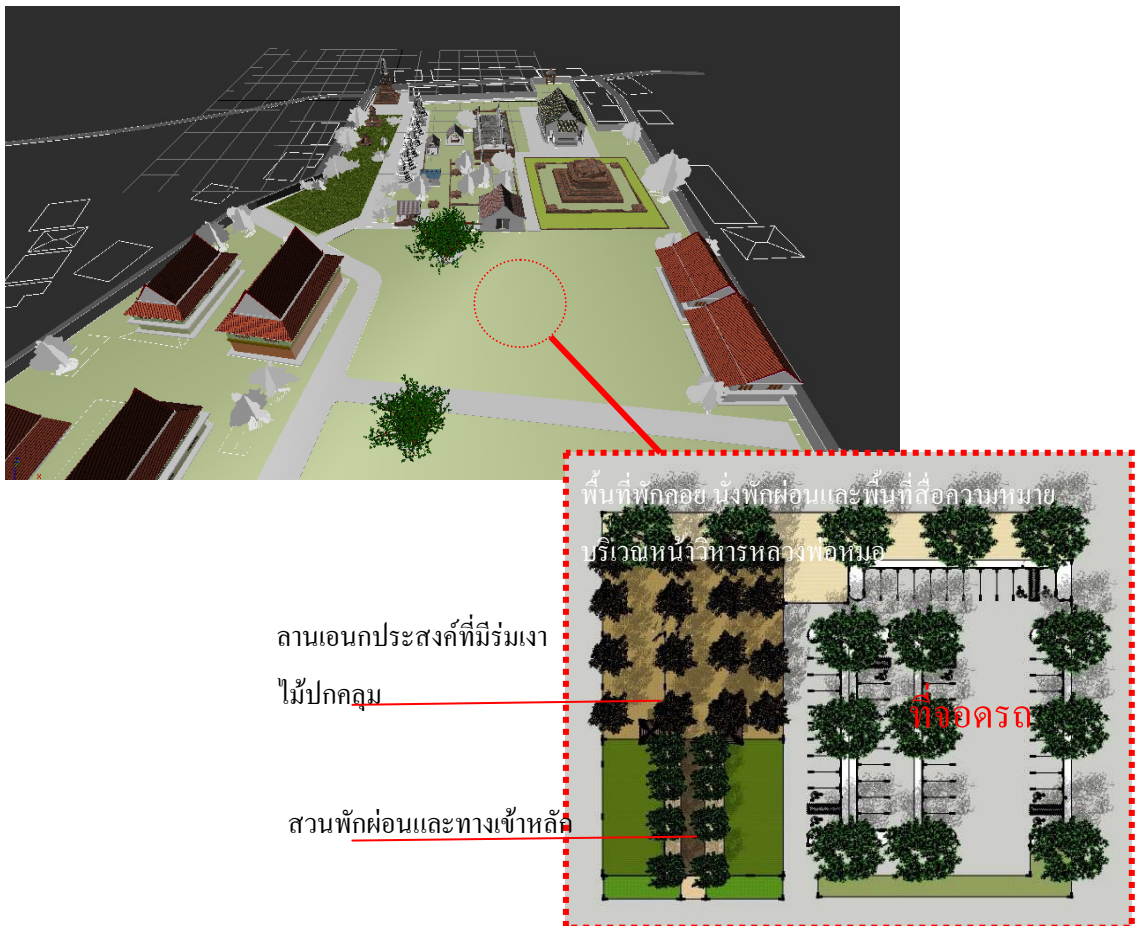
ห้องเที่ยวภายนอกวัดที่มีบรรยากาศร่มรื่นและมีพรรณไม้ช่วยให้เกิดสภาวะสบาย (Thermal Comfort) ในการนี้ภายในพื้นที่มีรูปแบบการใช้สอยเพื่อพักผ่อน การสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงลานจอดรถควบคุมการเข้าถึงพื้นที่อย่างมีลำดับ (Hierarchy) ไม่ให้ไปรบกวนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และแหล่งโบราณสถาน

ภาพที่ 4.94 สภาพพื้นที่ว่างหน้าวิหารหลวงพ่อบุญหรือหลวงพ่อดำและกลุ่มโบราณสถาน

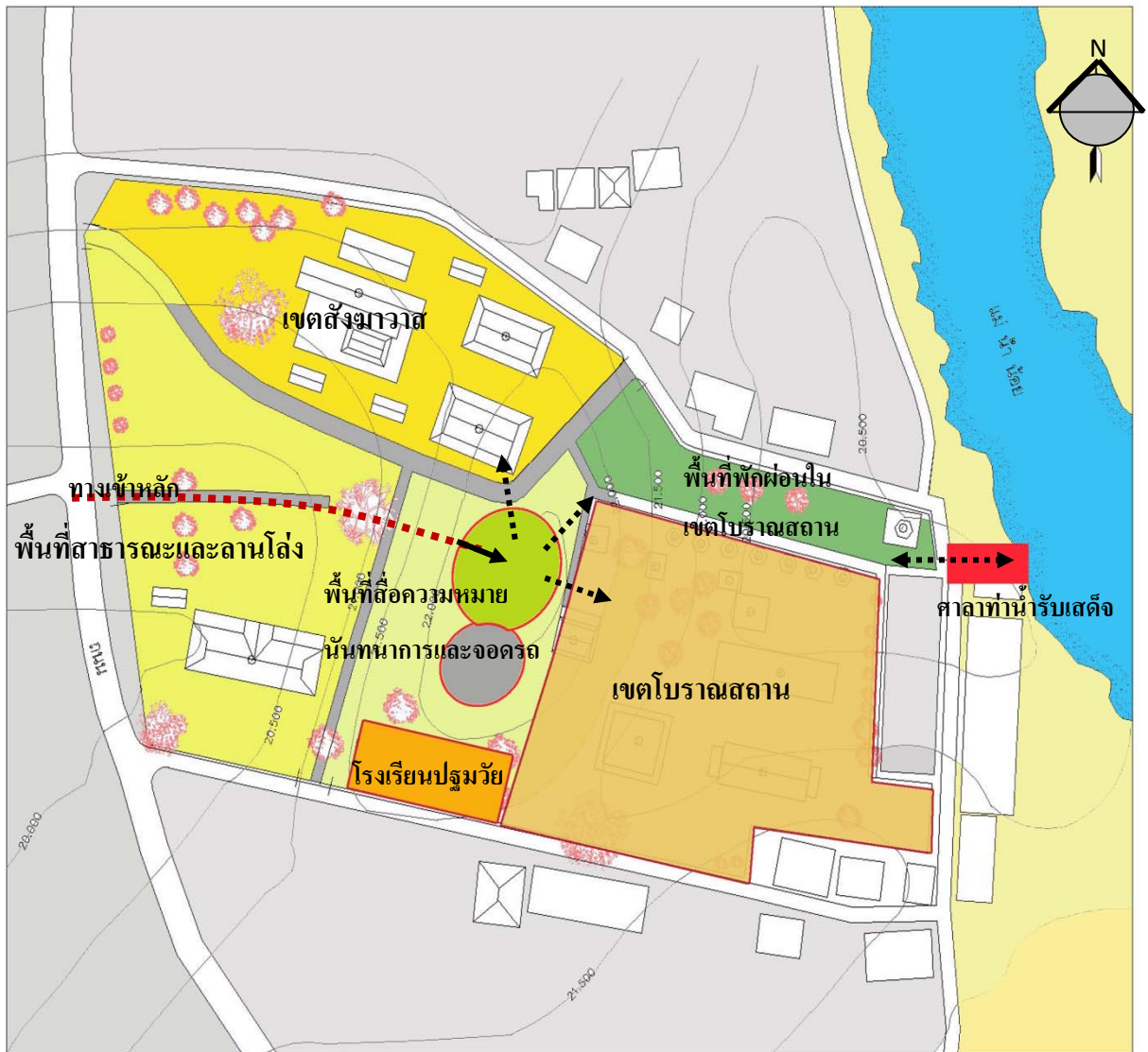
ภาพที่ 4.95 ตำแหน่งและที่ตั้งของพื้นที่ว่างหน้ากลุ่มโบราณสถานใช้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.96 ผังพื้นที่ใช้สอยศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ภาพที่ 4.97 บรรยากาศบริเวณทางเข้าสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวของวัดมหาธาตุ

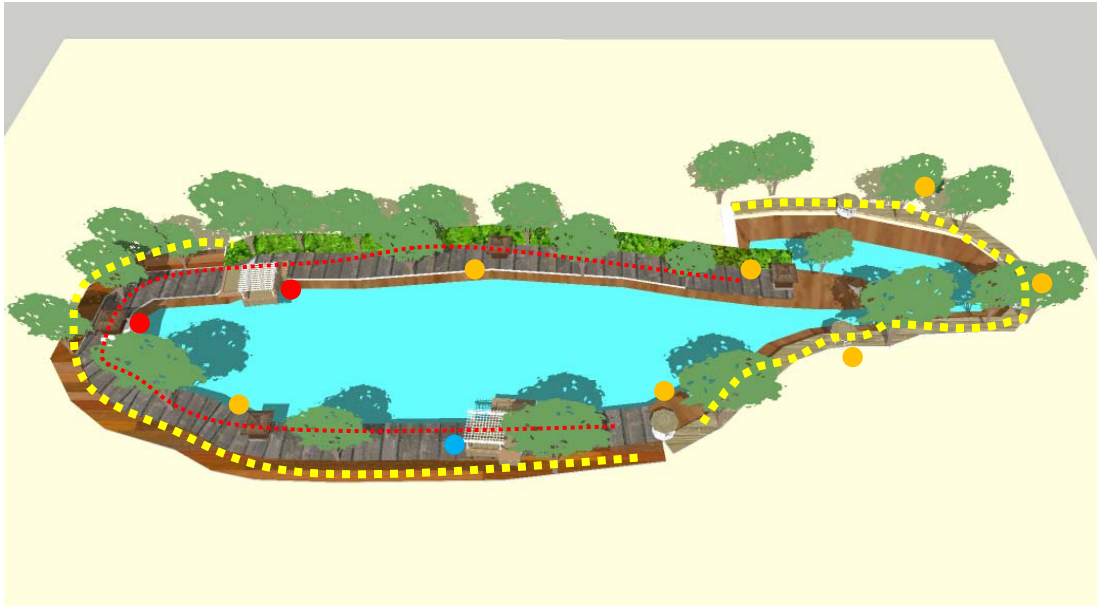
ภาพที่ 4.98 การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณวัดมหาธาตุ

1.2.4 สวนนกชัยนาท การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เกิดอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งโดยรอบของสระน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นศูนย์กลางการสัญจรท่องเที่ยวภายในสวนนกที่มีการเข้าถึงสะดวกสบายและเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมสวยงาม มีร่มเงาไม้ปกคลุมโดยตลอดและมีบรรยากาศร่มรื่นควรพัฒนาต่อออกจากสภาพแวดล้อมเดิมให้เป็นสถานที่พักผ่อน ชมทิวทัศน์และประกอบกิจกรรมนันทนาการ เกิดสุนทรียศาสตร์ที่สัมพันธ์และมีความเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำ โดยกำหนดให้พื้นที่มีขอบเขตการใช้สอยเพิ่มเติมระหว่างพื้นที่บนบกและพื้นที่ในน้ำเป็นระเบียบริมน้ำ ทางเดินริมน้ำและศาลาพักผ่อนน้ำ รวมถึงทำเรือขนาดเล็กและจุดชมทิวทัศน์ โดยมีรายละเอียดการพัฒนา ดังนี้

- 1) ระเบียบรมน้ำเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับประกอบกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง เช่น นั่งพักผ่อน เล่นหมากรุก เดินรำ เล่นดนตรี เป็นต้น
- 2) ทางเดินรมน้ำเป็นเส้นทางสัญจรแบบไม่มีหลังคาคลุม แต่อาศัยร่มเงาไม้เป็นปัจจัยช่วยในการบังแดดให้เกิดความร่มรื่นและสภาวะสบาย ในการนี้ทางเดินเป็นเส้นทางใช้สอยเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยหลักแต่ละส่วนรอบสระน้ำเข้าด้วยกัน โดยระดับความสูงของพื้นผิวและทิศทางการเดินจะสอดคล้องไปตามรูปร่างและระดับความสูงของภูมิฐาน
- 3) ศาลาพักผ่อนน้ำเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับประกอบกิจกรรมนันทนาการในร่ม
- 4) ท่าเรือขนาดเล็กเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับส่งเสริมการประกอบกิจกรรมทางน้ำ อาทิ การล่องเรือ นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่จอดเรือ นั่งพักผ่อน และชมทิวทัศน์แบบกึ่งกลางแจ้งที่มีร้านขายเครื่องดื่มและอาหารว่างอยู่ภายในพื้นที่
- 5) จุดชมทิวทัศน์เป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับเปลี่ยนระดับการชมทิวทัศน์ทางมุมสูงของสระน้ำและบริเวณโดยรอบแบบมุมกว้าง

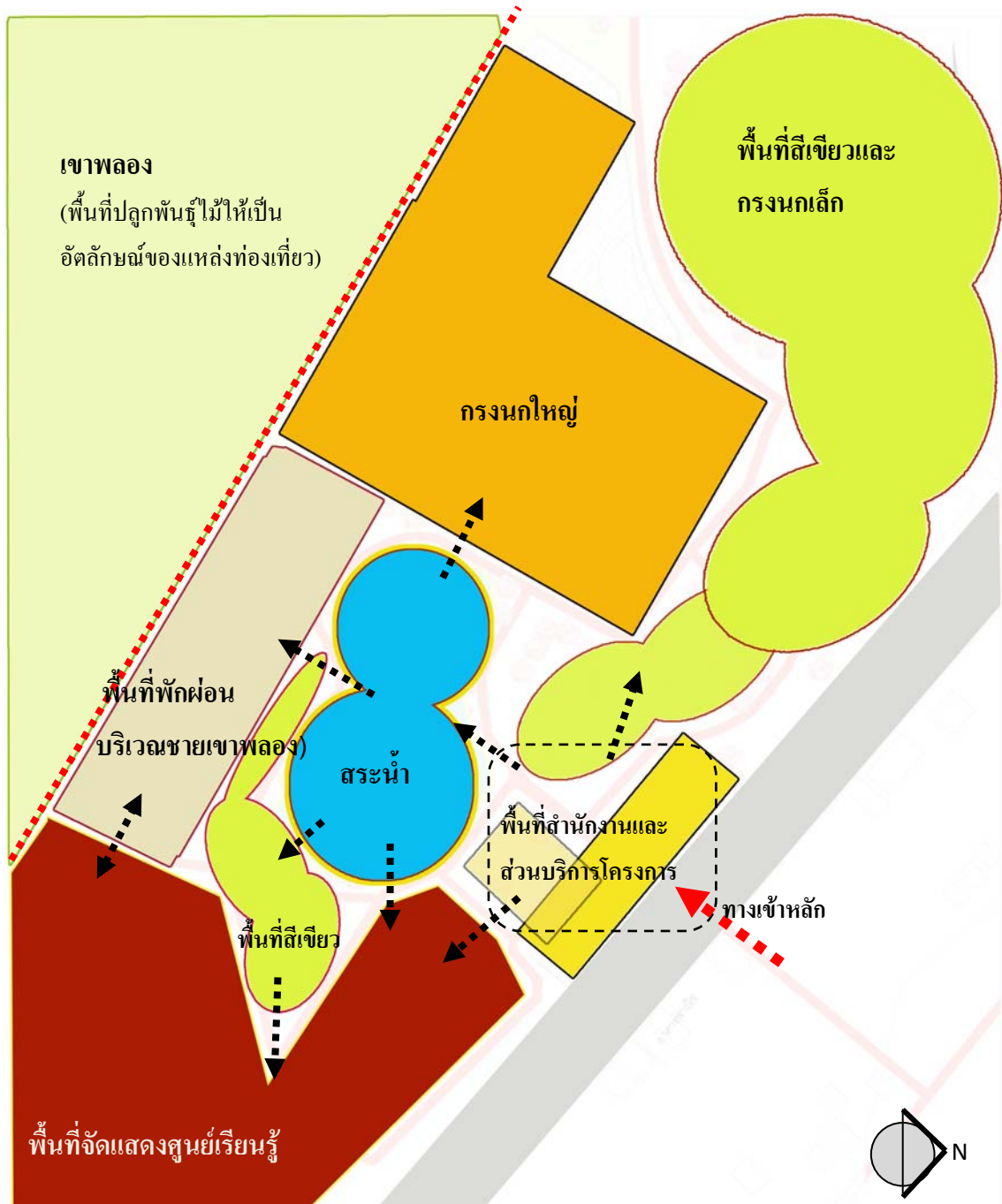
ภาพที่ 4.99 ตำแหน่งและที่ตั้งของสระน้ำใหญ่กลางพื้นที่ของสวนนกชัยนาท

ภาพที่ 4.100 ผังบริเวณของการพัฒนาพื้นที่ริมสระน้ำใหญ่ภายในสวนนกชัยนาทประกอบด้วย (1) ระเบียงริมน้ำ (เส้นประสีแดง) (2) ทางเดินริมน้ำ (เส้นประสีเหลือง) (3) ศาลาพักผ่อน (จุดสีส้ม) (4) ท่าเรือ (จุดสีฟ้า) และ (5) จุดชมทิวทัศน์ (จุดสีแดง)

ภาพที่ 4.101 ทรรศนียภาพบริเวณท่าเรือมองไปยังจุดชมทิวทัศน์และศาลาพักผ่อนทางทิศใต้ของสระน้ำ

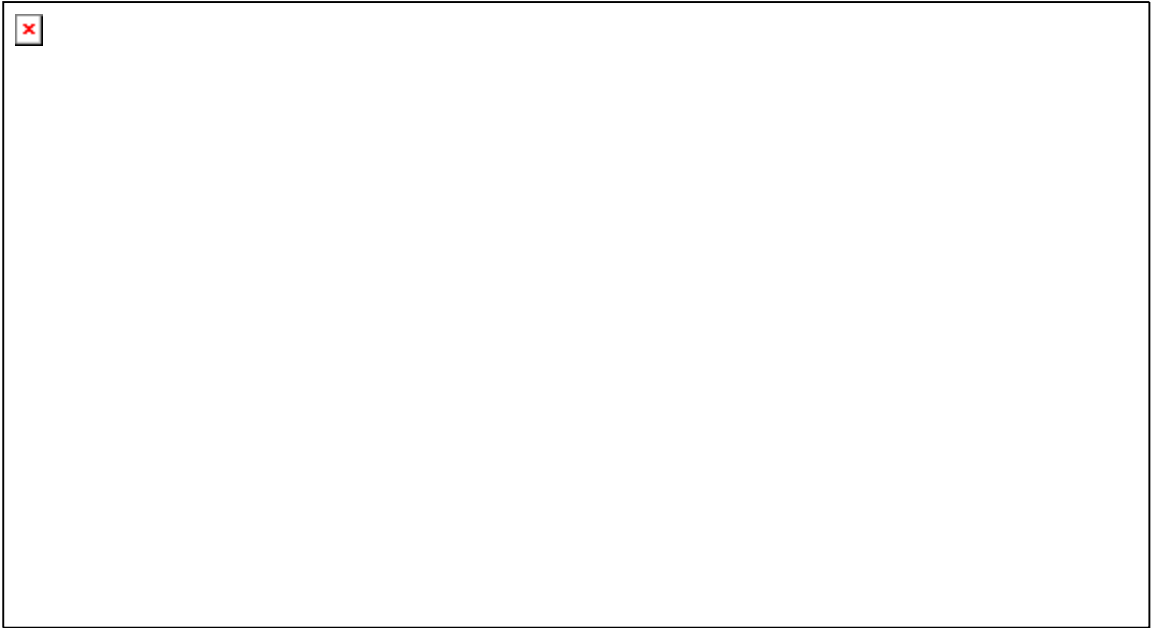

ภาพที่ 4.102 การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณสวนนกชัชนาท

1.2.5 **เขื่อนเจ้าพระยา** การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาพื้นที่ตามชายฝั่งของเกาะกลางน้ำเป็นแหล่งนันทนาการกลางแจ้ง เนื่องจากศักยภาพของพื้นที่โดยรอบติดแนวลำน้ำเจ้าพระยาทุกด้านจึงทำให้บรรยากาศโดยรวมของพื้นที่เหมาะแก่การพัฒนาเป็นสถานที่พักผ่อน ชมธรรมชาติ และประกอบกิจกรรมกลางแจ้ง อีกทั้งด้วยรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ดั้งเดิมที่เป็นสนามกอล์ฟ โรงแรม ร้านอาหารและสวนสาธารณะยังเป็นปัจจัยช่วยให้พื้นที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านอาคาร สถานที่และรูปแบบการใช้สอยกิจกรรมที่เหมาะสมและส่งเสริมการเป็นแหล่งนันทนาการกลางแจ้งที่มีคุณภาพ โดยไม่เสียเวลาและงบประมาณการลงทุนด้านที่ดินและสิ่งก่อสร้างที่มีราคาแพงและใช้งบประมาณสูง ดังนั้นจึงควรพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้พื้นที่เป็นสถานที่พักผ่อน ชมทิวทัศน์ และประกอบกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้งที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสายน้ำ ดังนี้

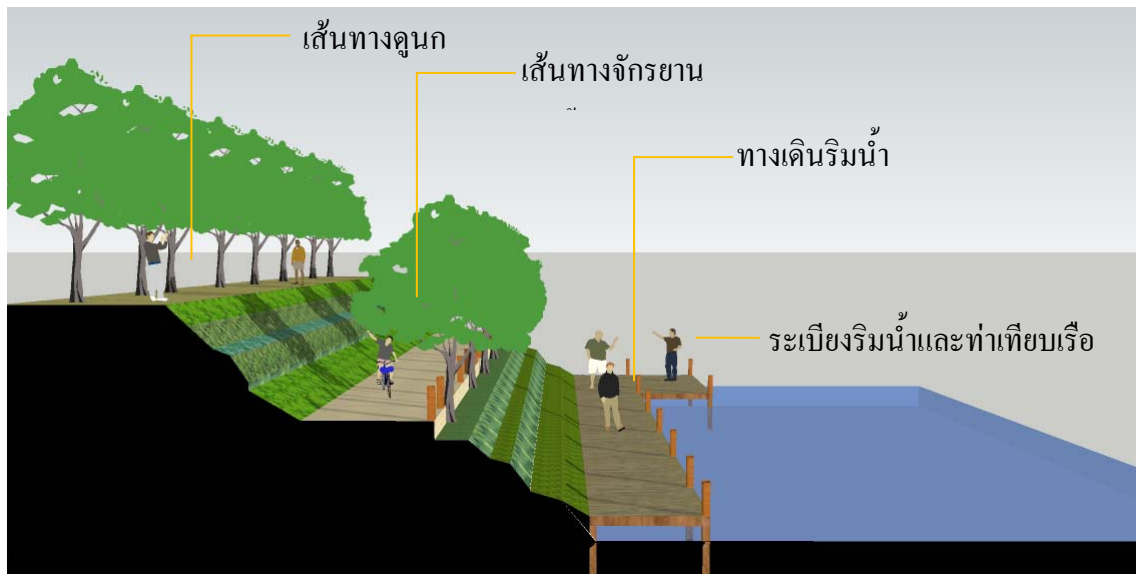
ภาพที่ 4.103 ฝั่งพื้นที่ใช้สอยบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา

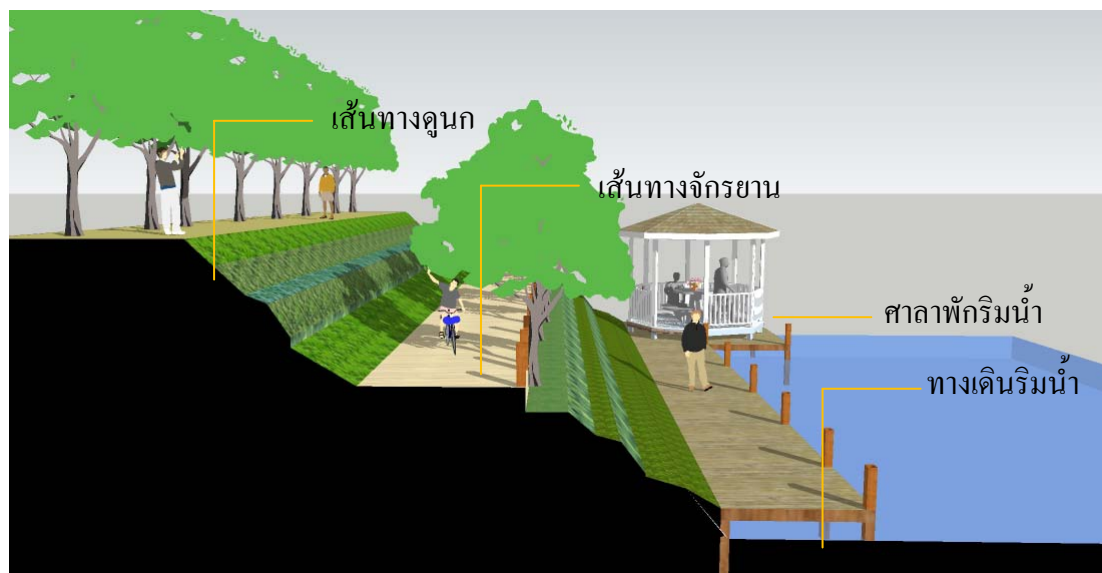
ภาพที่ 4.104 สภาพพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำในปัจจุบัน

- 1) ระเบียบรมน้ำเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับประกอบกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง เช่น ดูนก นั่งพักผ่อน อ่านหนังสือพิมพ์ เล่นหมากรุก เดินรำ เล่นดนตรี และตกปลา เป็นต้น
- 2) ทางเดินรมน้ำเป็นเส้นทางสัญจรแบบไม่มีหลังคาคลุม แต่อาศัยร่มเงาไม้เป็นปัจจัยช่วยในการบังแดดให้เกิดความร่มรื่นและสบาย โดยเส้นทางด้านทิศตะวันออกเหมาะแก่การใช้สอยในช่วงเย็นและเส้นทางด้านทิศตะวันตกเหมาะแก่การใช้สอยในช่วงเช้า ในการนี้ทางเดินเป็นเส้นทางใช้สอยเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยหลักแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน โดยระดับความสูงของพื้นผิวและทิศทางการเดินจะสอดคล้องไปตามรูปร่างและระดับความสูงของภูมิฐาน
- 3) เส้นทางจักรยานรมน้ำเป็นพื้นที่สัญจรสำหรับการออกกำลังกายกลางแจ้งด้วยเส้นทางจักรยาน (Bicycle Lane) และการวิ่งออกกำลังกาย สภาพเส้นทางอาศัยร่มเงาไม้เป็นปัจจัยช่วยในการบังแดดให้เกิดความร่มรื่นและสบาย
- 4) เส้นทางดูนกเป็นเส้นทางที่ถูกออกแบบมาให้เป็นที่สำหรับการดูนกที่อยู่โดยรอบเกาะกลางน้ำเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวสภาพแวดล้อมโดยรอบมีต้นไม้ใหญ่ แนวพุ่มไม้ และจุดพรางตัวตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังสามารถใช้ประโยชน์สำหรับเดินชมทิวทัศน์ไปตามภูมิประเทศของพื้นที่ริมสนามกอล์ฟและสวนสาธารณะ
- 5) ศาลาพักผ่อนน้ำเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับประกอบกิจกรรมนันทนาการในร่ม

6) ทำเรือขนาดเล็กเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับส่งเสริมการประกอบกิจกรรมทางน้ำ อาทิ ล่องเรือ นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่จอดเรือ นั่งพักผ่อนและชมทิวทัศน์

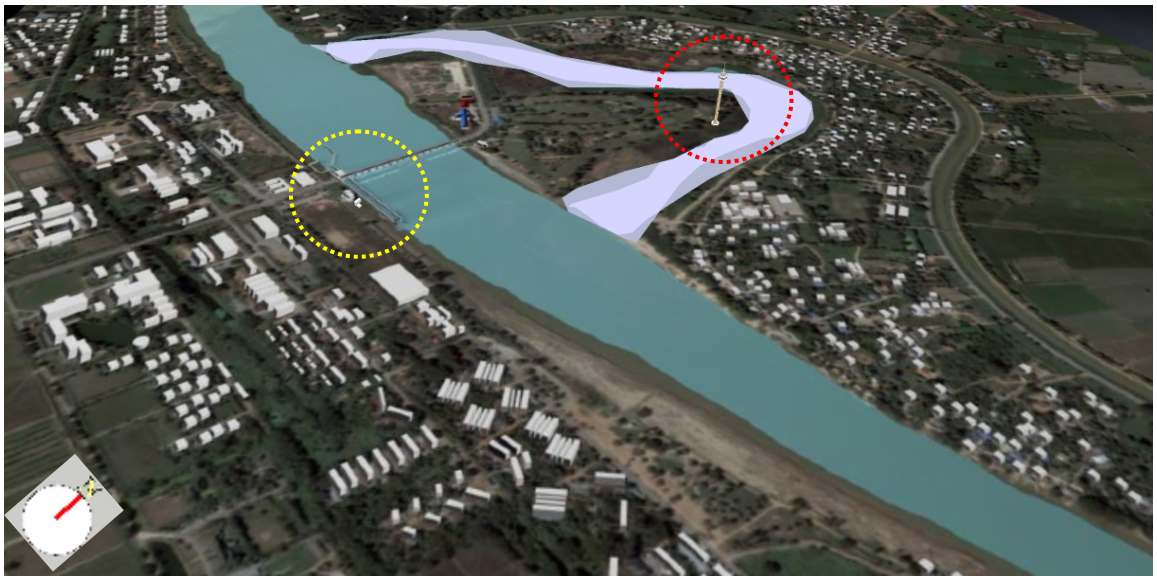
ภาพที่ 4.105 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำด้านทิศตะวันออก

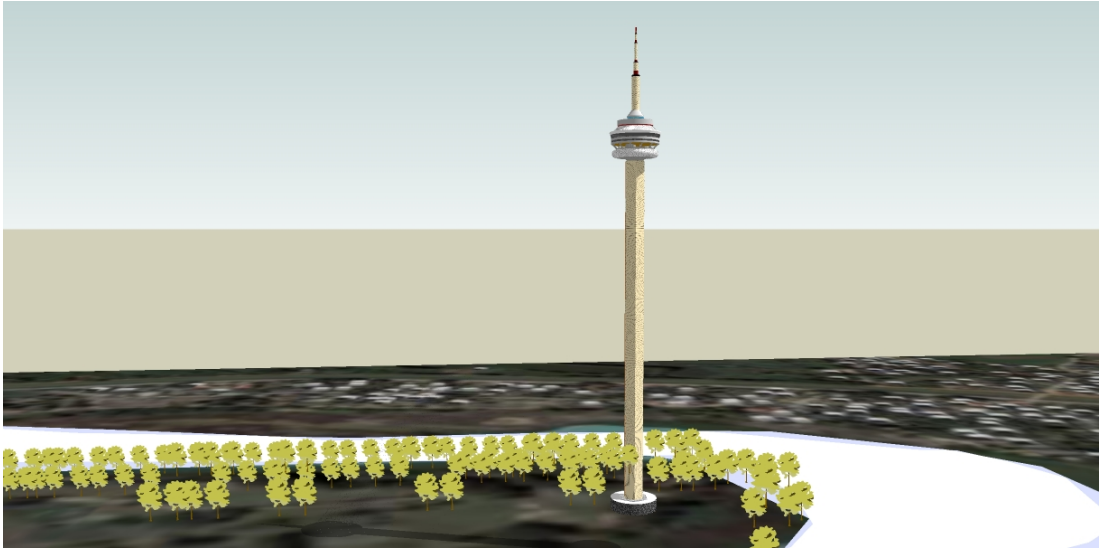
ภาพที่ 4.106 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งของเกาะกลางน้ำด้านทิศตะวันตก

7) จุดชมทิวทัศน์เป็นการสร้างพื้นที่ให้เกิดภูมิทัศน์ (Landmark) ทางกายภาพ นอกจากการใช้พรรณไม้โดยภูมิทัศน์บนเกาะกลางน้ำ ควรพัฒนาสิ่งก่อสร้างเชิงสัญลักษณ์เป็น หอคอยสูงที่สามารถชมทัศนียภาพได้ในมุมสูงเป็นมุมกว้างครอบคลุมพื้นที่โดยรอบเขื่อนเจ้าพระยา และจังหวัดชัยนาท นอกจากนี้ในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณท้ายเขื่อนของพื้นที่ส่วนสำนักงาน ควรก่อสร้างเป็นหอประชุม ควบคู่ไปกับการสร้างพื้นที่ชมทิวทัศน์และจุดดูนกของพื้นที่บริเวณท้ายเขื่อน

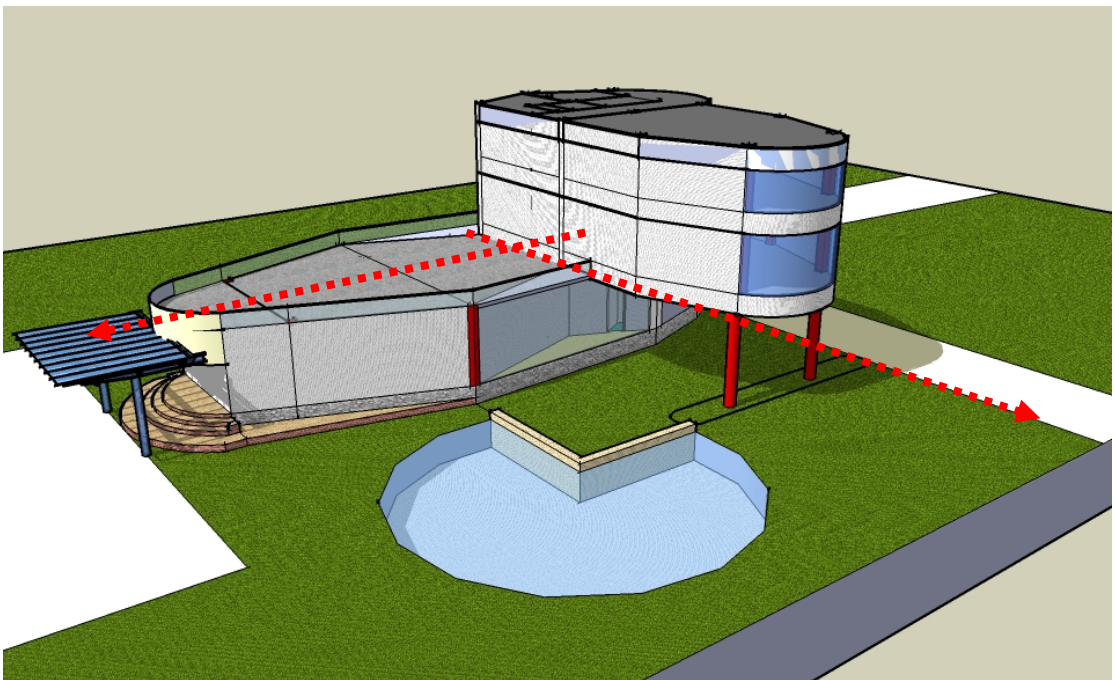
บริเวณจุดชมทิวทัศน์ทั้งสองแห่งนับว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่จะช่วยส่งเสริมให้เขื่อนเจ้าพระยาเกิดอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ทางด้านรูปทรงของสิ่งก่อสร้างและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการที่หลากหลายและมีอัตลักษณ์เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวที่เขื่อนเจ้าพระยายาวนานขึ้น

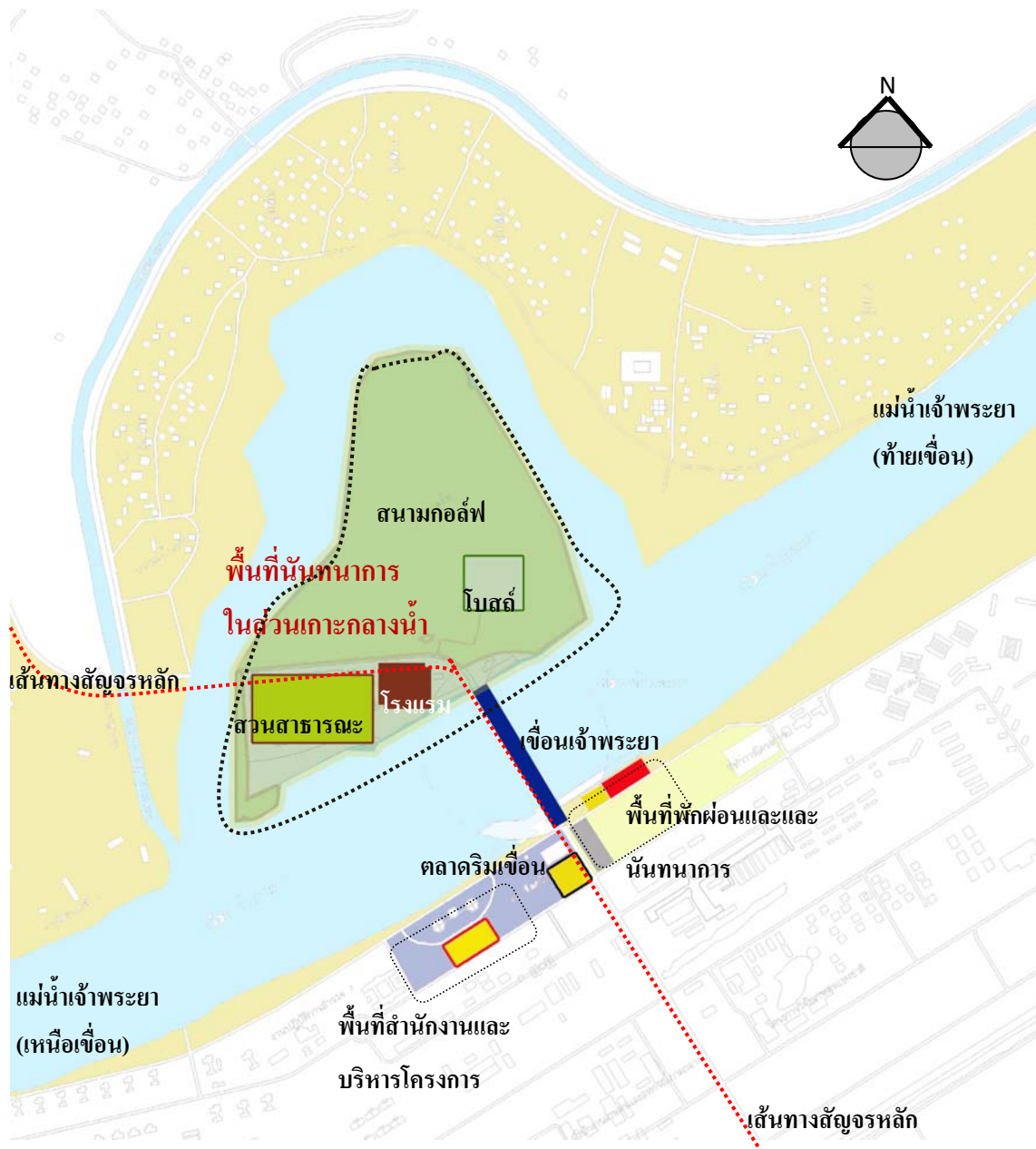
ภาพที่ 4.107 แสดงที่ตั้งของจุดชมทิวทัศน์เป็นภูมิทัศน์ (Landmark) ของสถานที่ ได้แก่ หอคอยชมทิวทัศน์ และหอประชุม

ภาพที่ 4.108 หอคอยตั้งอยู่ในแหล่งนันทนาการกลางแจ้งบนเกาะกลางน้ำ

ภาพที่ 4.109 จุดชมทิวทัศน์ที่เป็นทั้งหอประชุม สถานที่ชมทิวทัศน์และจุดดูนกบริเวณท้ายเขื่อน กำหนดให้ทิศทางของอาคารวางตัวเป็นมุมฉากเปิดมุมมองและที่ว่างโดยรอบอาคาร สู่แนวแม่น้ำเจ้าพระยาและแหล่งนันทนาการกลางแจ้งบริเวณเกาะกลางน้ำ

ภาพที่ 4.110 การกำหนดเขตพื้นที่ (Zoning) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อน

การพัฒนาด้านกายภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทนำไปสู่ความยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ ดังการออกแบบทางด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ทำให้เห็นแนวทางการนำศักยภาพของท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในงานสถาปัตยกรรมปัจจุบัน อีกทั้งการใช้พรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของทั้งจังหวัดชัยนาท ช่วยส่งเสริมให้เกิดความโดดเด่น สร้างภูมิทัศน์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ได้

2. การพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ผสมผสานแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ ผสานกับวิถีชีวิตเกษตรของชาวชัยนาท ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นกับชุมชน และสร้างประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้บูรณาการและสรุปแผนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้

2.1 แผนงานพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยว

โครงการที่ 1 การจัดทำนิทรรศการในวัดธรรมามูลวรวิหาร

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัดธรรมามูลวรวิหาร คุณค่าความสำคัญในด้านต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว
- เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าสักการะหลวงพ่อธรรมจักร และสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของวัดธรรมามูลวรวิหาร

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ศึกษาข้อมูลสำหรับจัดทำนิทรรศการเพื่อพัฒนาระบบการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในวัดธรรมามูลวรวิหาร
- ศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ การจดบันทึก ทั้งในแง่ของโบราณสถาน ชุมชน และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่
- ออกแบบนิทรรศการให้มีความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น จัดทำแบบจำลองสามมิติตำนานหลวงพ่อธรรมจักร แบบจำลองวิถีเกษตรริมน้ำเจ้าพระยา และแสดงภาพเก่าเล่าอดีตเกี่ยวกับหลวงพ่อธรรมจักร เป็นต้น
- ออกแบบและจัดทำนิทรรศการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ (Code of conduct) ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
- จัดทำนิทรรศการบริเวณศาลาข้างพระอุโบสถ

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

- สถาบันการศึกษาที่สามารถทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัด ธรรมามูลวรวิหาร รวมทั้งการออกแบบจัดทำนิตรรศการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักศิลปากรที่ 4 จังหวัดลพบุรี
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชัยนาทมุนี
- องค์การบริหารส่วนตำบลธรรมามูล

งบประมาณ

- ค่าสำรวจและจัดทำนิตรรศการ	50,000 บาท
- อุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการ	<u>50,000 บาท</u>
รวมทั้งสิ้น	<u>100,000 บาท</u>

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญของวัด ก่อนเข้าเยี่ยมชมวัด
- มีนิตรรศการที่มีความน่าสนใจ และส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวภายในวัด
- นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้เหมาะสมในการเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

โครงการที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมายในเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดปากคลองมะขามเฒ่าและตลาดริมน้ำท่าจีน โดยการจัดทำป้ายสื่อความหมาย

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้มีโปรแกรมสื่อความหมายสำหรับนักท่องเที่ยวที่สักการะหลวงพ่อสุก และเที่ยวชมตลาดริมน้ำของวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ศึกษาข้อมูลสำหรับจัดทำเรื่องราวการสื่อความหมายในสถานที่สำคัญ อาทิ ประวัติหลวงปู่ศุข อุโบสถ วิหารจตุรमुख พระเจดีย์ หอองสุขาหลวงปู่ ดันไม้สำคัญ และวิถีชีวิตริมน้ำของชุมชน
- จัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายด้วยตนเองตามเส้นทางท่องเที่ยวในวัด และตลาดริมน้ำ โดยใช้ป้ายสื่อความหมาย

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

- สถาบันการศึกษาที่สามารถจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายเกี่ยวกับหลวงปู่ศุข สถานที่สำคัญภายในวัด และวิถีชีวิตริมน้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักศิลปากรที่ 4 จังหวัดลพบุรี
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท
- องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเต่า

งบประมาณ

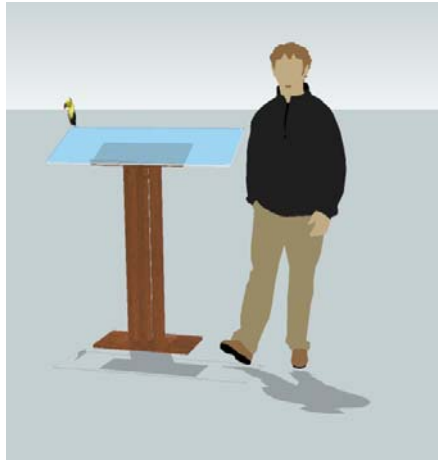
- ค่าสำรวจและจัดทำป้ายสื่อความหมาย	<u>100,000 บาท</u>
รวมทั้งสิ้น	<u>100,000 บาท</u>

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจ และทราบถึงคุณค่าความสำคัญของวัดปากคลองมะขามเต่า รวมทั้งได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำเจ้าพระยา
- โปรแกรมสื่อความหมายสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางสักการะหลวงปู่ศุข และซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนตลาดริมน้ำท่าจีน

ภาพที่ 4.111 ป้ายแสดงผังบริเวณภายในแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.112 ป้ายสื่อความหมายโดยมีสัญลักษณ์รูปนกเงือก

โครงการที่ 3 การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และโบราณคดีของวัดมหาธาตุ และ จัดสร้างศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อทราบข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี พร้อมทั้งคุณค่าความสำคัญด้านต่าง ๆ ของวัดมหาธาตุ
- เพื่อรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำน้อย และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของวัดมหาธาตุ
- ศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ การจดบันทึก ทั้งในแง่ของโบราณสถาน ชุมชน และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่
- ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในอำเภอสรรคบุรี
- จัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายในศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและน่าสนใจ

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

- สถาบันการศึกษาที่สามารถทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักศิลปากรที่ 4 จังหวัดลพบุรี
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท
- โยธาธิการจังหวัดชัยนาท
- เทศบาลตำบลแพรกศรีราชา

งบประมาณ

- ค่าสำรวจและเก็บข้อมูลเพื่อสื่อความหมาย 50,000 บาท
- อาคารศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว 1,000,000 บาท
- อุปกรณ์ในการจัดสื่อความหมาย 250,000 บาท
- รวมทั้งสิ้น 1,300,000 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้ข้อมูลและข้อเท็จจริงจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และคุณค่าความสำคัญของวัดมหาธาตุ
- มีข้อมูลสำคัญของพื้นที่ อาทิ ชุมชน ผังเมืองโบราณ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และตำนาน เพื่อนำมาจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังสถานที่ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารที่มีข้อมูลหลากหลาย และมีความน่าสนใจ

โครงการที่ 4 การพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมายในสวนนกชัยนาทโดยใช้มัลติมีเดีย

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้มีการสื่อความหมายสำหรับนักท่องเที่ยวที่นั่งรถไฟฟ้ายานในสวนนกชัยนาท
- เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาสามารถเรียนรู้เพื่อเป็นผู้นำเที่ยวและสื่อความหมายธรรมชาติของสวนนกได้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ศึกษาข้อมูลสำหรับจัดทำเรื่องราวการสื่อความหมายในสถานที่สำคัญ อาทิ กรงนกใหญ่ กรงนกเล็ก พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด พิพิธภัณฑ์ไข่ ท้องฟ้าจำลอง น้ำตกจำลอง สวนงู สวนกระต่าย และสวนสัตว์ป่า
- จัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายโดยใช้มัลติมีเดีย
- คัดเลือกนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาเข้ารับการอบรม

- จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการเป็นผู้นำเที่ยว การสื่อความหมายธรรมชาติในสวนนกชัชนา
- จัดการติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัชนาพร้อมกับสถาบันการศึกษาที่สามารถจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายเกี่ยวกับสถานที่สำคัญภายในสวนนก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัชนา

งบประมาณ

- อบรมเพื่อสื่อความหมาย	<u>30,000 บาท</u>
รวมทั้งสิ้น	<u>30,000 บาท</u>

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- มีเยาวชนที่สามารถให้บริการเป็นมัคคุเทศก์ในการชมสวนนกชัชนาได้
- นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของนกหลากหลายชนิดและสัตว์อื่น ๆ ภายในสวนนก ได้รับความเพลิดเพลินมากขึ้นกว่าการนั่งรถไฟฟ้าเพียงอย่างเดียว
- นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและนำไปสู่การท่องเที่ยวซ้ำ (Revisit) เมื่อเข้าใจคุณค่าความสำคัญของสวนนกมากขึ้น

โครงการที่ 5 การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตผู้คนลุ่มน้ำเจ้าพระยา เชื้อนเจ้าพระยา

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งบริเวณอาคารบริหารจัดการน้ำเป็นสถานที่เชื้อให้เชื้อนเจ้าพระยาเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว
- เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ต้นน้ำยังปลายน้ำ
- เป็นแหล่งให้ข้อมูลเรื่องพันธุ์ปลาน้ำจืดในแม่น้ำเจ้าพระยา
- เป็นแหล่งให้ข้อมูลเรื่องนกนานาชนิดทั้งในบริเวณเชื้อนเจ้าพระยาและจังหวัดชัชนา

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ลักษณะเป็นหลังคาทรงปั้นหยาขนาด 10 x 25 เมตร อาคารชั้นเดียว จัดแสดงหุ่นและเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ในบริเวณอาคารบริหารจัดการน้ำ
- ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปลา และนก สำหรับจัดเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์
- ออกแบบและจัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

- สำนักงานชลประทานที่ 12 ร่วมกับสถาบันการศึกษาที่สามารถจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายเกี่ยวกับเขื่อนเจ้าพระยา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท

งบประมาณ

- ค่าสำรวจและเก็บข้อมูลเพื่อสื่อความหมาย	30,000 บาท
- อาคารพิพิธภัณฑ์	1,000,000 บาท
- อุปกรณ์ในการจัดสื่อความหมาย	<u>400,000 บาท</u>
รวมทั้งสิ้น	<u>1,430,000 บาท</u>

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- มีพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตผู้คนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปลา และนก เป็นแหล่งส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ
- นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเขื่อนเจ้าพระยา และวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท

สรุปผลการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี สามารถสรุปได้ว่าโครงการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเป็นการลงทุนของภาครัฐและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาด้านกายภาพ สาธารณูปโภค และสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ภาคีที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวได้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติและสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและดำเนินการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้มีผลประโยชน์รายได้จากแหล่งท่องเที่ยวกระจายให้กับชุมชนในท้องถิ่น จากการศึกษาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาฯ สามารถสรุปได้ว่าควรสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยว และการใช้ภูมิทัศน์เป็น อัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยการปลูกพรรณไม้ชนิดเดียวกันในทุกแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว นอกจากเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในมรดกของตนอีกด้วย

4.2 สรุปภาพรวม

การศึกษาศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา พบว่าในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีการคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางที่มีความสะดวก ในด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management) เพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน โทรศัพท์ เป็นต้น แต่การจัดเตรียมพื้นที่ใช้สอยสำหรับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้สอยเช่น พื้นผิวทางสัญจร ที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางลาดคนพิการ ที่พักชั่วคราว และระบบป้ายสื่อความหมายยังขาดการจัดเตรียมความพร้อมและการจัดวางที่เป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อโบราณสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และสถานที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นาน หากพิจารณาด้านการจัดการด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม พบว่าส่วนใหญ่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลให้เกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดยาวนานขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ทั้งสวนนกชัยนาทและเขื่อนเจ้าพระยามีการจัดภูมิทัศน์รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ร่มรื่นเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่พักผ่อน แต่ขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่ในแต่ละฤดูส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวม พบว่า วัดธรรมามูลวรวิหาร มีกิจกรรมไหว้พระในช่วงวันธรรมดาอยู่ในระดับผลกระทบน้อย ขณะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดมีปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการบันทึกข้อมูลพบว่านักท่องเที่ยวใช้เวลาในการสักการะไม่นาน ทำให้นักท่องเที่ยวจึงไม่รู้สึกแออัดมากนัก ร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภายในวัดมีขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่าร้านอาหารขาดความดึงดูดใจ และที่ตั้งของศูนย์บริการท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณอับสายตา ทำให้มีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการค่อนข้างน้อย สำหรับวัดมหาธาตุพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระทั้งในช่วงวันหยุดและวันธรรมดายังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สวนนกชัยนาท มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ดังนี้ พื้นที่การใช้ประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ การคมนาคม ห้องสุขา ร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่รับประทานอาหารเช้าและไม่เข้าชมศูนย์บริการข้อมูล ทำให้มีนักท่องเที่ยวใช้บริการน้อย และสำหรับเขื่อนเจ้าพระยา ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่กิจกรรมนันทนาการ ห้องสุขา และบ้านพักนักท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงห้องสุขาเท่านั้นที่อยู่ในระดับผลกระทบมาก เนื่องจากมีห้องสุขาเพียงห้องเดียวเท่านั้น ดังนั้นสรุปได้ว่ากิจกรรมนันทนาการส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบด้านลบต่อแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมมีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อย ตามลำดับ

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของนักท่องเที่ยว ผลจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นอันดับแรกคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาเป็น

ความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นอันดับแรกคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ ประการสุดท้ายคือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี ด้วยการสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยการใช้พรรณไม้ที่มีการออกดอกตามฤดูกาลมาปลูกในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง เป็นการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวใหม่ให้แก่จังหวัดชัยนาท และการพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสื่อความหมายโดยการ สื่อโดยบุคคล ป้ายสื่อความหมาย การจัดนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุป

การดำเนินกิจกรรมในโครงการวิจัย “การพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใตกรอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประเภทประวัติศาสตร์และโบราณคดี และประเพณีนันทนาการ เนื้อหาในบทนี้ประกอบด้วยบทสรุป และข้อเสนอแนะของการวิจัย ดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งอารยธรรมที่ซ้อนทับกันหลายยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ทำให้เมืองชัยนาทเต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายและมีความสมบูรณ์ หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดชัยนาทได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท รวมถึงเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่วางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ในประเด็น “วัด นก เขื่อน” ภายใต้งานพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมานั้นขาดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว อาทิเช่น ขาดการเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างถาวรวัตถุลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ลดคุณค่าความแท้และความดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปได้หรือไม่ อย่างไรทิศทาง ในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวถูกลดคุณค่าทางวัฒนธรรมลง

ดังนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทเป็นการบูรณาการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการจัดการทรัพยากรของตน โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาด้านการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอผ่านแผนพัฒนาด้านกายภาพและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท เพื่อปกป้องมรดกทาง

วัฒนธรรมและทางสิ่งแวดล้อมของชัยนาทที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาให้สืบทอดแก่นุชนรุ่นหลังและเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

สำหรับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท (2) เพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว และ (3) เพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี

การวิจัยนี้เกิดจากการปัญหาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทนำไปสู่คำถามการวิจัยว่า ศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างไร และคุณค่าและแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ประการสุดท้ายคือ แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีเป็นอย่างไร

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ส่วนกรอบแนวคิดในการศึกษา คณะผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในด้านปัจจัยการพัฒนาทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งศึกษาคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของทั้งจากชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาคูณาค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาทางกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

กระบวนการในการวิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ วิธีการในการศึกษาประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร การสำรวจภาคสนามร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ จากนั้นทำการประเมินศักยภาพด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทาง

เดินเท้า – ทางเดิน การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว เมื่อได้ข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูลด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและที่ความต้องการในอนาคต กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารในภาครัฐและภาคเอกชน จัดเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 12 คน นอกจากนี้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการแบบ Snowball Sampling เป็นการกำหนดการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ๆ ละ 3 คน ในแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง เช่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันทำการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยว เมื่อได้ข้อมูลด้านกายภาพและประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว คณะผู้วิจัยได้ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก จากนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้องนำไปสู่การทำความเข้าใจร่วมกันต่อแนวทางการออกแบบและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับชุมชนโดยจัดทำประชาพิจารณ์กับภาคีในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวหลัก

ผลจากการศึกษา พบว่าแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดยาวนานขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการทั้งสวนนกชัยนาทและเขื่อนเจ้าพระยาขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ นอกจากนี้ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า วัดธรรมามูลวรวิหาร มีกิจกรรมไหว้พระ อยู่ในระดับผลกระทบน้อย ขณะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง ร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการเก็บข้อมูลนั้นร้านอาหารและศูนย์บริการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการค่อนข้างน้อยจึงไม่มีผลกระทบมากนัก สำหรับวัดมหาธาตุพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก ในบริเวณสวนนกชัยนาท ส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่

เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการร้านอาหาร และศูนย์บริการข้อมูลมีจำนวนน้อยจึงไม่มีผลกระทบมากนัก และเชื่อนเจ้าพระยา พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงห้องสุขาเท่านั้นที่อยู่ในระดับผลกระทบมาก จากการศึกษาความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อไม่ให้กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าขีดความสามารถในการจัดการ

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 วิธีการในการศึกษามีดังนี้ คณะผู้วิจัยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว โดยประเมินคุณค่าใน 4 ด้าน ดังนี้ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกับชุมชนสำรวจสถานที่ ๆ มีคุณค่าในมุมมองของชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบบ Snowball Sampling กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 25 คน ควบคู่กับการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว 400 ชุด เพื่อหาศักยภาพทางด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสะกดยนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรม (Tracking) ซึ่งเป็นเทคนิคการสังเกตโดยการติดตามนักท่องเที่ยวไป ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น เมื่อได้ข้อมูลความสำคัญของพื้นที่ทั้ง 5 แหล่งในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวแล้ว ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน เป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ และได้แสดงออกร่วมกันถึงการจัดการรักษามรดกทางวัฒนธรรม

ผลการดำเนินการวิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีคุณค่าความสำคัญที่มีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมมีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเชื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อยตามลำดับ สำหรับ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของนักท่องเที่ยวพบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการ สื่อความหมาย คือ กลุ่มมือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาเป็นความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจของสภาพภูมิ

ทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ ประการสุดท้ายคือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เป็นการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 50 คน จากนั้นทำการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจึงจัดประชาพิจารณ์แผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง จำนวน 100 คน เมื่อได้ผลจากการจัดประชาพิจารณ์ นำมาปรับแบบร่างสถาปัตยกรรมและ ภูมิสถาปัตยกรรม และแนวทางการเพิ่มคุณค่าเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และประชุมสรุปแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวฉบับสมบูรณ์

ผลการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนสุดท้าย พบว่าแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ด้วยการสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและใช้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยการใช้พรรณไม้คือ ต้นราชพฤกษ์ให้มีการออกดอกตามฤดูกาลปลูกในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการออกแบบที่ว่าง (Space) และพื้นที่ใช้สอย (Function) ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังทำการพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ควรจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อให้สถานที่ที่มีชื่อเสียง

สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท (สยามล เทพทา, 2552) การพัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แหล่งเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้แพร่ขยายไปยังชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของจังหวัดชัยนาท โดยเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของการที่นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึกในการหวงแหน และรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน

การดำเนินงานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกกระบวนการ ทำให้แผนพัฒนาฯ มาจากความต้องการของทุกภาคภาคี ตั้งแต่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแบบร่างแผนพัฒนาฯ ในแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจัดการประชุมพิจารณาเพื่อนำเสนอรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ ขอความคิดเห็นและความเห็นชอบจากภาคีในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกสำคัญคือการให้ความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของผู้บริหารระดับสูงของจังหวัด พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับจากผู้ร่วมพิจารณาพิจารณา ทำให้ได้รายละเอียดความสมบูรณ์ของแผนพัฒนาฯ ที่แท้จริง และสามารถนำแผนพัฒนาฯ เสนอของงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจากหน่วยงานภาครัฐได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

จากการดำเนินการวิจัยเพื่อจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีด้วยการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1) หน่วยงานภาครัฐควรนำประเด็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม บรรจุเป็นวาระการพัฒนาของจังหวัดชัยนาท ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีอัตลักษณ์
- 2) ควรดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว ตามแนวทางที่ได้นำเสนอ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลโดยการรับฟังข้อคิดเห็นจากทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนา
- 3) สนับสนุนให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ควรดำเนินการจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นหลัก

4) ควรให้ความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่อง การบริการนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรม เป็นต้น

5) แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด ควรดำเนินการติดตั้งระบบสื่อความหมายเพื่อนำเสนอคุณค่าความสำคัญของสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้ในท้องถิ่นของตนเพื่อสื่อความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว

6) ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวหลักควรมีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรพัฒนาและสร้างสรรค์รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยว ตามสายน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

2) ควรศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งมรดกทางสถาปัตยกรรมและ ภูมิสถาปัตยกรรมตามสายน้ำ ที่สัมพันธ์กับพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อสนับสนุนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

3) ควรศึกษาและพัฒนาภูมิทัศน์เมืองชัยนาทให้มีอัตลักษณ์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก

4) ควรศึกษาและจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านที่พัก ร้านอาหาร และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เพื่อช่วยสนับสนุนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน, สำนักชลประทานที่ 12. 2550. 80 พรรษามหาราช ตามรอยพระบาทยาตรา
เขื่อนเจ้าพระยา 50 ปี. กรุงเทพฯ: กรม.
- กรมประมง. 2552. ข้อมูลปลาน้ำจืดที่สำคัญ (Online). <http://www.doe.go.th/pramong/html/fishsub47/fishlist.asp>. 11 สิงหาคม 2552.
- กรมแผนที่ทหาร. 2551. ภาพถ่ายทางอากาศของจังหวัดชัยนาท มาตราส่วน 1: 3,000. 30
มิถุนายน 2552.
- กองโบราณคดี. 2531. แหล่งโบราณคดีประเทศไทยเล่ม 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กองโบราณคดี. 2532. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุรักษ์สถานและแหล่ง
โบราณคดี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2533. คู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทอ่างเก็บน้ำ.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิสถาปัตย์กรมคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2551. สถิตินักท่องเที่ยวในประเทศ (Online). www.tat.or.th,
10 มีนาคม 2551.
- คงเดช ประพัฒน์ทอง. 2511. ชัยนาท. โบราณคดี. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (ก.ค.-ก.ย. 2510)
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542. วัฒนธรรม พัฒนาการประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดชัยนาท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. 2552. ภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาส
ต้นชัยนาท.
- จารึก วิไลแก้ว. 2534. โบราณคดีเมืองอู่ตะเภา. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรม
ศิลปากร.
- ชญาดา สุวัชรพันธุ์. 2550. ความสัมพันธ์ของชุมชนโบราณในจังหวัดชัยนาทกับชุมชนภายนอก
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตคณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2548. **ธนาคารข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน**. มปท.
- โทโมอิโตะ ทะกะตะ. 2549. **แบบอย่างของเจดีย์ในเมืองสรรคบุรีกับการสะท้อนความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดร.ชนิ เอ็มพันธ์. 2550. **การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวแนวปะการังของหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด**. กรุงเทพฯ: UNEP GEF Project on Reversing Environmental Degradation Trends in the South China Sea and Gulf of Thailand.
- เดชา บุญค้ำ. 2539. **การวางแผนบริเวณ Site Planning**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภวรรณ ฐานะกาญจน์. 2542. **คู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ในแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประพัฒน์ ตรีณรงค์. 2510. **สัมมนาทางโบราณคดีเมืองชัยนาท**. ศิลปากร. ปีที่ 11 น.1 (พ.ศ. 2510)
- ผาสุข อินทรารุช. 2542. **ทวารวดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย
- ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2545. **โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา**. กรุงเทพฯ: กรมอุทยานแห่งชาติ
- ภูวดล สุวรรณดี. 2538. **ปากคลองมะขามเฒ่า**. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 16 น.12 (ค.ศ. 2538) 159. มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2530. **หนังสือที่ระลึกในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัด ธรรมามูลวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิลาวัณย์ ภมรสวรรณ และคณะ. มปป. **คู่มือสำหรับชุมชนเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกสถานของท้องถิ่น**. มปท.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547. **ศิลปะสุโขทัย: บทวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศนิ วิรัชพันธ์. 2545. **เอกสารประกอบการสอนวิชา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ (อัสสัมชัญ).
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2517. **แพรงศรีราชา หรือสรรค์บุรี**. เมืองโบราณ. ปีที่ 1 น. 1 (ก.ย. 2517).

- _____. 2527. *ชุมชนโบราณที่บ้านดงคอน. เมืองโบราณ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 (ต.ค.-ธ.ค. 2527).*
 ศศิธร คล้ายชม. 2547. *ตำนานถิ่นถิ่นที่: กรณีศึกษาการออกแบบตีความเมืองพระนครศรีอยุธยา.*
 สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สันติ เล็กสุขุม. 2549. *ศิลปะสุโขทัย.* กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สยามล เทพทา. 2552. *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามรอยเส้นทาง*
จาริกแสวงบุญรอยพระพุทธรูป. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สรเสรีญ เนาวสัศรี. 2545. *การออกแบบวางผังบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน*
พื้นที่เขาจอมเพ็ง อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สายน้ำ เสถียรพงศ์. 2542. *ชัยนาท เมืองแห่งแม่น้ำสามสาย.* กรุงเทพฯ : แสงปัญญาเลิศ.
- สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย. 2528. *ประวัติพระครูวิมลคุณากร (สุข).* ชัยนาท: มปท. พิมพ์ครั้งที่ 1.
 สโมสรไลออนส์ชัยนาท ร่วมกับชมรมพระเครื่องชัยนาท
- อิสกรุล กงชนะ. 2546. *การศึกษาเจดีย์ในอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท.* สารนิพนธ์หลักสูตร
 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Australian Heritage Commission. 1996. *Australian Natural Heritage Charter for the*
Conservation of Places of Natural Heritage Significance.
- _____. 1997. *Draft Guidelines for the Protection, Management and Use of Aboriginal*
and Torres Strait Islander Cultural Heritage Places.
- _____. 2000. *Protecting Local Heritage Places: A Guide for Communities*
- Australia ICOMOS. 1999. *The Burra Charter (The Australia ICOMOS charter for the*
conservation of places of cultural significance).
- Bureau of Outdoor Recreation. 1970. *Outdoor Recreation Space Standards.* U.S.A.
- Canter, D. 1975. *The Psychology of Place.* London: The Architectural Press Ltd.
- du Cros, H. and Johnston. C. 2001. 'Tourism tracks and sacred places: Pashupatinath
 and Uluru. Case studies from Nepal and Australia', paper presented to the **Making**
Tracks Conference of Australia ICOMOS. Alice Springs. 23-27 May 2001.
- Harvey, C. 1968. *The Restoration of a Sense of Place.* Toronto: Ekistics.
- ICOMOS. 1966. **Venice Charter.** International Charter for the Conservation and
 Restoration of Monuments and Sites.

- Gosling, D. 1996. *Gordon Cullen: Visions of Urban Design*. London: Academy Editions.
- Moscow. 1976. *The Resolutions of 5th General Assembly of ICOMOS*. Mimeographed.
- Shelby, B. and T.A. Heberline. 1986. *Carrying Capacity in Recreation Setting*. U.S.A.: Oregon State University Press.
- Spreiregen, D. 1965. *Urban Design: The Aesthetics of Towns and Cities*. New York: McGraw Hill.
- Weaver, D.B. 1995. 'Alternative Tourism in Montserrat', *Tourism Management*, Vol.16 (8), pp. 593-604.
- Williams, S. 1954. *Urban Aesthetics: An Approach to the Study of the Aesthetic Characteristics of Cities*.

สัมภาษณ์

- แจ้ง มอรินทร์. 143 ซอยพระลาน 4 หมู่ 8 ตำบลแพรงศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. 2552. 4 ตุลาคม.
- ชมพู เกตุอยู่. กำนันตำบลธรรมามูล. 2552. สัมภาษณ์. 22 กันยายน.
- เชิด เจริญสุข. 27 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.
- ประทุม สุรัตน์. 110 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.
- ประคอง เมฆพัฒน์. 103 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.
- สนั่น สุพรรณกุล. 84 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.
- สมใจ สายสวรรค์. 212 หมู่ 4 ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. 2552. 2 ตุลาคม.
- วิทยา ภู่เกิด. อดีตเทศมนตรีอำเภอศรีราชา. 2552. 28 กันยายน.
- หวน รำลึก. 293/2 ซอยศรีราชา 11 ตำบลแพรงศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชัยนาท. 2552. 3 ตุลาคม.
- อัครเดช นาคประดิษฐ์. เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดชัยนาท. 2552. สัมภาษณ์. 2 กันยายน.
- อานวย มากมี. ไวยาวัจกรวัดธรรมามูลวรวิหาร. 2552. สัมภาษณ์. 22 กันยายน.

ภาคผนวก (appendix)

ภาคผนวก ก. บทควมวิจัย

การพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์
ของจังหวัดชัยนาท

Physical Development and Value Creation of Tourist Image-Based Destinations
Chainat Province

ดร.สยามล เทพทา

วิลาส เทพทา

Dr.Sayamol Theptha

Vilas Theptha

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Thepsatri Rajabhat University

บทคัดย่อ

การศึกษากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท และเพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสอบถาม การระดมสมองเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการจัดประชาพิจารณ์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยพื้นที่ที่ศึกษามี 5 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดพระมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา จากการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ นอกจากนี้ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี ผลการประเมินคุณค่ามีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่า

ความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อย สำหรับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว และความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านที่ควรมีการปรับปรุง คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล

แผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ด้วยการสร้างภูมิทัศน์ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิทัศน์เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและใช้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการออกแบบที่ว่าง และพื้นที่ใช้สอยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ นอกจากนี้การพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยวด้วยวิธีการสื่อความหมาย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรม, ภูมิสถาปัตยกรรม, คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

A study of physical development and value creation of tourist image-based destinations, Chainat province. The three purposes aims to (1) assess the physical potential, the architectural factors and the architectural landscape of the five main tourist attractions of Chainat province, (2) assess and create the guidelines to add the value of five tourist attractions in view of the community and tourists, and (3) create the physical development plan and the value of five main tourist attractions that are of the same opinion with the principles of systematic tourism management and environment through the participatory process of all stakeholders using qualitative research method. The data was collected by surveying, in-depth interview, interrogation, tracing to study the tourist behavior, group discussion, and public hearing including quantitative data collection. The five areas studied comprised Thammamunwaraviharn Temple, Pakklong makhamthao Temple, Phramahathat Temple, Chainat Bird Park, and the Chaophraya Dam. The findings yielded that most historical tourist attractions lacked symbolic identity creation and lacked the area development used in order to promote tourism activities. In regard to recreational tourist attractions, they also lacked the area development used and landscape to promote activities and the area identity to attract tourists to

come back. Aside from this, the maximum capacity assessment in dealing with tourism showed that most tourism activities haven't got any negative impact toward the tourist attractions.

The value of Chainat tourist attractions in view of the community when the cultural significant value was assessed in the aspect of aesthetics, history, society, and environment, it was found that the potential of Chainat main tourist attractions in general was rated at a relatively good level. The results of the cultural significant value assessment ranging respectively in descending order were as follows: Pakklong makhamthao Temple, Thammamunwaraviharn Temple, the Chaophraya Dam, Chainat Bird Park, and Phramahathat Temple. However, in view of the tourists toward the value of stated Chainat tourist attractions, it was found that the tourists needed and additional interpretation at the sites, i.e. tourism handbook, interpretive signage, brochure, the safety improvement of their lives and properties. They also needed the physical aspect and the landscape beauty of the areas and the landscape interests around the tourist attractions. Regarding the satisfaction of the tourists, they were pleased with the easy accessibility to the tourist attractions, the transportation in the province. Moreover, they needed the improvement of physical tourist attractions in public relations about the tourist attractions, interpretive signage, and information distribution.

The physical developmental plan and the value of the aforementioned tourist attractions, Chainat province are as follows: creating new landmark at the areas and using the landmark as an identity in each area and gain as a co-identity of the province as well as the development and the creation to renovate the area to be the area identity of the tourist attractions, a design space in the style of architectures and architectural landscape to promote new tourism activities. Furthermore, the development of interpretation system and tourism activities will help create the value of the tourist attractions using interpretation in order to create knowledge and understanding for tourists and help create learning process of the community in the way of sustainable tourism development.

Keywords : Architecture, Architectural landscape, Value of tourist attractions

คำนำ

จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งอารยธรรมที่ซ้อนทับกันหลายยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ทำให้เมืองชัยนาทเต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายและมีความสมบูรณ์ หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดชัยนาทได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท รวมถึงเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่วางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ในประเด็น “วัด นก เขื่อน” ภายใต้

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ขณะที่แหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมานั้นขาดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว อาทิเช่น ขาดการเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างถาวรวัตถุลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ลดคุณค่าความแท้และความดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวถูกลดคุณค่าทางวัฒนธรรมลง ดังนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท เป็นการบูรณาการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการจัดการทรัพยากรของตน โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอผ่านแผนพัฒนาด้านกายภาพและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมและทางสิ่งแวดล้อมของชัยนาทที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาให้สืบทอดแก่นุชนรุ่นหลังและเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพด้านกายภาพและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท และเพื่อประเมินและสร้างแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษา คณะผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในด้านปัจจัยการพัฒนาทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งศึกษาคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของทั้งจากชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาคูณาค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาทางกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

กระบวนการในการวิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ วิธีการในการศึกษาประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร การสำรวจภาคสนามร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาปัจจัยทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สุวนนักษัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ จากนั้นทำการประเมินศักยภาพด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ตาม

วัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทางเดินเท้า – ทางเดิน การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว เมื่อได้ข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูลด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และสภาวะการณ์ทางการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและที่ต้องการในอนาคต กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารในภาครัฐและภาคเอกชน จัดเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 12 คน นอกจากนี้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการแบบ Snowball Sampling เป็นการกำหนดการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ๗ ละ 3 คน ในแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่ง รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง เช่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ในขณะเดียวกันทำการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยว เมื่อได้ข้อมูลด้านกายภาพและประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว คณะผู้วิจัยได้ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก จากนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้องนำไปสู่การทำความเข้าใจร่วมกันต่อแนวทางการออกแบบและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับชุมชนโดยจัดทำประชาพิจารณ์กับภาคีในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวหลัก

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 วิธีการในการศึกษามีดังนี้ คณะผู้วิจัยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว โดยประเมินคุณค่าใน 4 ด้าน ดังนี้ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกับชุมชนสำรวจสถานที่ ๆ มีคุณค่าในมุมมองของชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบบ Snowball Sampling กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 25 คน ควบคู่กับการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว 400 ชุด เพื่อหาศักยภาพทางด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสะกดรอยนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรม (Tracking) ซึ่งเป็นเทคนิคการสังเกตโดยการติดตามนักท่องเที่ยวไป ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น เมื่อได้ข้อมูลความสำคัญของพื้นที่ทั้ง 5 แหล่งในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวแล้ว ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน เป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ และได้แสดงออกร่วมกันถึงการจัดการรักษามรดกทางวัฒนธรรม

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เป็นการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 50 คน จากนั้นทำการออกแบบ

ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และแนวทางการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจึงจัดประชาพิจารณ์แผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน และชุมชนท้องถิ่น ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง จำนวน 100 คน เมื่อได้ผลจากการจัดประชาพิจารณ์ นำมาปรับแบบร่างสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม และแนวทางการเพิ่มคุณค่าเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และประชุมสรุปแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษา พบว่า ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีการคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางที่มีความสะดวก ในด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management) เพื่อบริการในแหล่งเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน โทรศัพท์ เป็นต้น แต่การจัดเตรียมพื้นที่ใช้สอยสำหรับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยเช่น พื้นผิวทางสัญจร ที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางลาดคนพิการ ที่พักรับพักรอ และระบบป้ายสื่อความหมายยังขาดการจัดเตรียมความพร้อมและการจัดวางที่เป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อโบราณสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และสถานที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นาน หากพิจารณาด้านการจัดการด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ขาดการสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยู่ท่องเที่ยวในวัดยาวนานขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการทั้งสวนนกชัยนาทและเขื่อนเจ้าพระยาขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ

นอกจากนี้ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า วัดธรรมามูลวรวิหาร มีกิจกรรมไหว้พระ อยู่ในระดับผลกระทบน้อย ขณะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง ร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีขีดความสามารถในการรองรับได้ อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่จากการเก็บข้อมูลนั้นร้านอาหารและศูนย์บริการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการค่อนข้างน้อยจึงไม่มีผลกระทบนัก สำหรับวัดมหาธาตุพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก ในบริเวณสวนนกชัยนาท ส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงร้านอาหาร และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการร้านอาหาร และศูนย์บริการข้อมูลมีจำนวนน้อยจึงไม่มีผลกระทบมากนัก และเขื่อนเจ้าพระยา พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงห้องสุขาเท่านั้นที่อยู่ในระดับผลกระทบมาก จากการศึกษาความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อไม่ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าขีดความสามารถในการจัดการ

ผลการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีคุณค่าความสำคัญที่มีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งนันทนาการ โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมมีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหารและเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง สำหรับสวนนกชัยนาทและวัดมหาธาตุมีคุณค่าความสำคัญระดับน้อยตามลำดับ สำหรับ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาเป็นความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจคือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด และด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ ประการสุดท้ายคือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

ผลการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนากายภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท มีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

1. การสร้างภูมิลักษณะ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ภูมิลักษณะเป็นอัตลักษณ์ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวและใช้เป็นอัตลักษณ์ร่วมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยการใช้พรรณไม้คือ ต้นราชพฤกษ์ให้มีการออกดอกตามฤดูกาล ปลูกในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง

แนวคิด

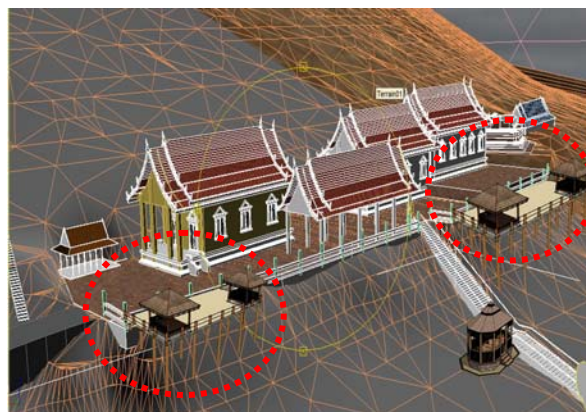
การสร้างจุดเด่นหรือจุดน่าสนใจทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้กับสถานที่ด้วยความประหยัด เรียบง่ายและถูกต้องตามหลักวิชาการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดที่คณะวิจัย ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องมีฉันทามติร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยคณะผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์แก่แหล่งท่องเที่ยว ด้วยการพัฒนาให้สถานที่สร้างความรู้สึก (Sense) การจดจำ (Memory) และความสุนทรีย์ (Aesthetic) ให้แก่ผู้มาเยือน ผ่านการสร้างสรรคแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดอัตลักษณ์ (Place Identity) ด้วยการสร้างสัญลักษณ์หรือความหมายแก่แหล่งท่องเที่ยว (Symbol, Meaning) สร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว (Activity) และสร้างสรรคสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเพิ่มเติม (Built Environment) คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการใช้พรรณไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดหรือมีคุณค่าด้านความงาม ให้ภาคีที่เกี่ยวข้องได้ร่วมวิพากษ์และตัดสินใจในการสร้างภูมิลักษณะให้กับพื้นที่ โดยใช้งบประมาณน้อย เพราะเป็นพืชพรรณที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น อีกทั้งสภาพแวดล้อมโดยรวมเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจะไม่ก่อให้เกิดทัศนอุจาด รวมถึงการดูแลรักษาพืชพรรณไม่ต้องเสียงบประมาณในการดูแลรักษามากนัก เพราะเกิดข้อตกลงร่วมกันระหว่างชาวบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลและอาสาสมัครหมู่บ้านจะร่วมกันดูแลรักษาพืช

พรรณร่วมกันตามพื้นที่รับผิดชอบ นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่ให้เกิดรูปแบบการใช้สอยใหม่เป็น อัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว นับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชนเจ้าบ้านและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

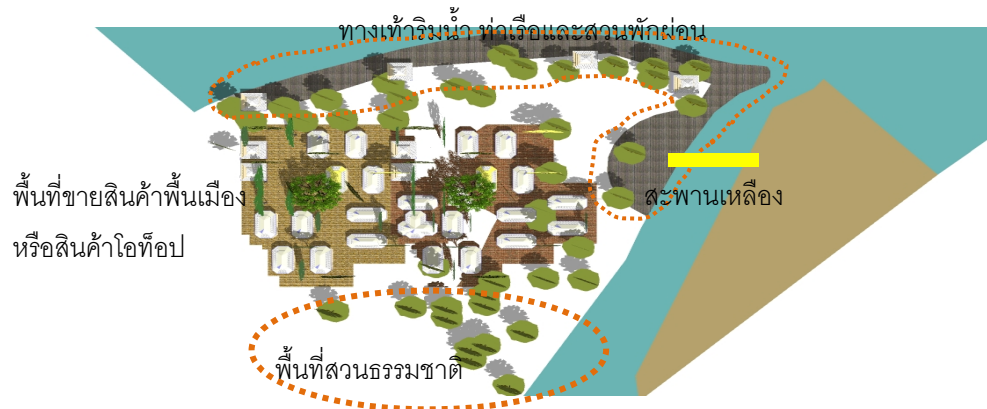

ภาพที่ 1 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิลักษณะให้กับสถานที่ ในพื้นที่ส่วนพุทธาวาสและพื้นที่ริมหน้าวัดปากคลองมะขามเฒ่า

2. การพัฒนาและสร้างสรรค์พื้นที่ใช้สอยใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการออกแบบที่ว่าง (Space) และพื้นที่ใช้สอย (Function) ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ในแต่ละพื้นที่ สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและใช้ระยะเวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ยาวนานขึ้น โดยการสร้างพื้นที่ให้เกิดรูปแบบการใช้สอยใหม่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และนันทนาการ ด้วยลานระเบียง ศาลาพักผ่อน และพื้นที่สัญจร

ภาพที่ 2 ตำแหน่งการก่อสร้างระเบียงชมทิวทัศน์ส่งเสริมศักยภาพเชิงพื้นที่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 3 ผังพื้นที่ใช้สอยตลาดริมน้ำขายสินค้าเชิงวัฒนธรรมบริเวณฝั่งตรงข้ามวัดปากคลองมะขามเฒ่า

3. การพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยการจัดทำแผนพัฒนาด้านการสื่อความหมาย อาทิ การศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ การจดบันทึก ทั้งในแง่ของโบราณสถาน ชุมชน และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ การออกแบบการสื่อความหมายให้มีความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น จัดทำแบบจำลองสามมิติ แสดงภาพเก่าเล่าอดีต เป็นต้น รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ (Code of conduct) ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แผนการสื่อความหมายดังกล่าวเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้แพร่ขยายไปยังชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของจังหวัดชัยนาท โดยเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของการที่นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึกในการหวงแหน และรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน

การดำเนินงานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกกระบวนการ ทำให้แผนพัฒนาฯ มาจากความต้องการของทุกภาคภาคี ตั้งแต่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแบบร่างแผนพัฒนาฯ ในแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจัดการประชุมพิจารณาเพื่อนำเสนอรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ ขอความคิดเห็นและความเห็นชอบจากภาคีในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกสำคัญคือทำให้ความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของผู้บริหารระดับสูงของจังหวัด พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับจากผู้ร่วมพิจารณาพิจารณา ทำให้ได้รายละเอียดความสมบูรณ์ของแผนพัฒนาฯ ที่แท้จริง และสามารถนำแผนพัฒนาฯ เสนอของบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจากหน่วยงานภาครัฐได้

ข้อเสนอแนะ

1) หน่วยงานภาครัฐควรนำประเด็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม บรรจุเป็นวาระการพัฒนาของจังหวัดชัยนาท ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีอัตลักษณ์

2) ควรดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว ตามแนวทางที่ได้นำเสนอ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลโดยการรับฟังข้อคิดเห็นจากทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนา

3) สนับสนุนให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ควรดำเนินการจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นหลัก

4) ควรให้ความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่อง การบริการนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรม เป็นต้น

5) แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด ควรดำเนินการติดตั้งระบบสื่อความหมายเพื่อนำเสนอคุณค่าความสำคัญของสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้ในท้องถิ่นของตนเพื่อสื่อความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว

6) ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวหลักควรมีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

กองโบราณคดี. (2532). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). **วัฒนธรรม**

พัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดชัยนาท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เดชา บุญค้ำ. (2539). **การวางแผนบริเวณ Site Planning**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Australian Heritage Commission. (1996). **Australian Natural Heritage Charter for the Conservation of Places of Natural Heritage Significance**.

_____. (1997). **Draft Guidelines for the Protection, Management and Use of Aboriginal and Torres Strait Islander Cultural Heritage Places**.

_____. (2000). **Protecting Local Heritage Places: A Guide for Communities**

Australia ICOMOS. (1999). **The Burra Charter (The Australia ICOMOS charter for the conservation of places of cultural significance)**.

Gosling, D. (1996). **Gordon Cullen: Visions of Urban Design**. London: Academy Editions.

Spreiregen, D. (1965). **Urban Design: The Aesthetics of Towns and Cities**. New York: McGraw Hill

ภาคผนวก ข. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดชัยนาท จำนวน 400 คน ได้ผลดังนี้

1. ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวจำแนกตามสถานภาพทั่วไป

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	(n=400)	
เพศชาย	174	43.50
เพศหญิง	226	56.50
2. อายุ	(n=400)	
15 – 24 ปี	102	25.50
25 – 34 ปี	124	31.00
35 – 44 ปี	80	20.00
45 – 54 ปี	70	17.50
55 – 64 ปี	21	5.25
65 ปีขึ้นไป	3	0.75
3. สถานภาพสมรส	(n=400)	
โสด	184	46.00
แต่งงาน	210	52.50
อื่น ๆ	6	1.50

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. ภูมิสำเนา	(n=400)	
ภาคเหนือ	47	11.75
ภาคใต้	11	2.75
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	25	6.25
ภาคตะวันตก	21	5.25
ภาคกลาง	257	64.25
กรุงเทพมหานคร	39	9.75
5. ประเภทกลุ่มเดินทาง	(n=400)	
มาคนเดียว	4	1.00
เพื่อน	79	19.75
ครอบครัว	235	58.75
เพื่อนและครอบครัว	60	15.00
บริษัททัวร์	10	2.50
อื่น ๆ	12	3.00
6. จำนวนผู้ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว	(n=388)	
1 – 5 คน	244	62.89
6 – 10 คน	105	27.06
11 – 15 คน	17	4.38
16 – 20 คน	5	1.29
มากกว่า 20 คน	17	4.38

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
7. ระดับการศึกษา	(n=394)	
ประถมศึกษา	18	4.57
มัธยมศึกษา	115	29.19
อนุปริญญา	35	8.88
ปริญญาตรี	191	48.48
สูงกว่าปริญญาตรี	28	7.11
อื่นๆ	7	1.78
8. อาชีพ	(n=394)	
นักเรียน/นักศึกษา	89	22.59
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	105	26.65
ธุรกิจส่วนตัว	54	13.71
พนักงานเอกชน	65	16.50
เกษตรกร	22	5.58
รับจ้างทั่วไป	44	11.17
เกษียณอายุ/แม่บ้าน	7	1.78
อื่นๆ	8	2.03
9. รายได้ (บาทต่อเดือน)	(n=397)	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	92	23.17
5,001 – 10,000 บาท	94	23.68
10,001 – 15,000 บาท	95	23.93
15,001 – 20,000 บาท	30	7.56
20,001 – 25,000 บาท	37	9.32
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	49	12.34

2. ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวจำแนกตามข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การพักค้างคืนในจังหวัดชัยนาท	(n=400)	
พักค้างคืน	123	30.75
ไม่พักค้างคืน	277	69.25
2. ประสบการณ์มาท่องเที่ยว	(n=400)	
เป็นครั้งแรก	179	44.75
เคยมา 1 – 2 ครั้ง	100	25.00
เคยมา 3 – 5 ครั้ง	72	18.00
เคยมา 6 – 10 ครั้ง	38	9.50
มากกว่า 10 ครั้ง	11	2.75
3. วัตถุประสงค์ที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท	(n=400)	
ท่องเที่ยว/พักผ่อน	244	61.00
เยี่ยมญาติหรือเพื่อน	66	16.50
ศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น	18	4.50
เป็นทางผ่าน	18	4.50
ทำธุรกิจ	9	2.25
โปรแกรมซึ่งบริษัทนำเที่ยวจัดให้	9	2.25
อื่น ๆ	36	9.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. สื่อที่ทำให้ทราบรายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยว	(n=400)	
ป้ายโฆษณา	25	6.44
อินเทอร์เน็ต	28	7.22
เพื่อนหรือญาติ	259	66.75
นิตยสารท่องเที่ยว	11	2.84
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	14	3.61
หนังสือพิมพ์	1	0.26
วิทยุ	2	0.52
โทรทัศน์	20	5.15
อื่น ๆ	28	7.22

3. ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวจำแนกตามข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

รายการ	นักท่องเที่ยว	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เหตุผลที่เลือกท่องเที่ยว	(n=400)	
ค่าใช้จ่ายถูก	51	12.75
อยากชมโบราณวัตถุ โบราณสถาน	74	18.50
ไม่ไกลจากภูมิลำเนา	151	37.75
บริษัทนำเที่ยวบรรจุในรายการนำเที่ยว	12	3.00
อยากชมงานประเพณี	7	1.75
ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมชาติ	46	11.50
มีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่น	32	8.00
อื่นๆ	27	6.75
2. ความต้องการให้โบราณสถานเพิ่มเติม		
การสื่อความหมาย หรือการให้ข้อมูล		
แผ่นพับ	150	37.50
คู่มือท่องเที่ยว	176	44.00
ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่	168	42.00
ผู้นำชมหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	80	20.00
อื่นๆ	7	1.75
(หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		

ตารางที่ 4 แสดงค่าสถิติระดับความรู้สึกแออัดภายในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวจำแนกตาม สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน	ระดับความแออัดของนักท่องเที่ยวจากการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยว										$\bar{X}$	S.D.
		ไม่รู้สึ	แออัดน้อย				แออัดปานกลาง			แออัดมาก			
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
1. วัดปากคลองมะขามเฒ่า	n = 140	64 (45.71)	33 (23.58)	15 (10.71)	15 (10.71)	5 (3.57)	3 (2.15)	5 (3.57)	-	-	-	1.24	1.59
2. สวนนกชัยนาท	n = 111	57 (51.35)	18 (16.22)	14 (12.61)	11 (9.91)	6 (5.41)	5 (4.50)	-	-	-	-	1.15	1.50
3. เขื่อนเจ้าพระยา	n = 126	86 (68.25)	13 (10.32)	8 (6.35)	13 (10.32)	2 (1.59)	4 (3.17)	-	-	-	-	0.76	1.33

4. ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 5 แสดงค่าสถิติระดับความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทของนักท่องเที่ยว

รายการ	ระดับความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของ					$\bar{X}$	S.D.
	จังหวัดชัยนาท (n=400)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	184 (46.00)	143 (35.75)	69 (17.25)	4 (1.00)	-	4.27	0.78
2. แผนที่ แผ่นพับ หรือเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว	90 (22.50)	147 (36.75)	108 (27.00)	38 (9.50)	17 (4.25)	3.64	1.06
3. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมสถานที่ท่องเที่ยว	76 (19.10)	90 (22.61)	141 (35.43)	61 (15.33)	30 (7.54)	3.30	1.16
4. ความงดงามของภูมิทัศน์	117 (29.32)	174 (43.61)	99 (24.81)	9 (2.26)	-	4.00	0.80
5. ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ	117 (29.55)	169 (42.68)	99 (25.00)	10 (2.53)	1 (0.25)	3.99	0.82
6. สภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว	121 (30.40)	153 (38.44)	109 (27.39)	15 (3.77)	-	3.95	0.85
7. ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยว	90 (22.73)	134 (33.84)	134 (33.84)	33 (8.33)	5 (1.26)	3.68	0.96
8. ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว	81 (20.35)	123 (30.90)	140 (35.18)	31 (7.79)	23 (5.78)	3.52	1.08
9. สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น	108 (27.14)	134 (33.67)	129 (32.41)	24 (6.03)	3 (0.75)	3.80	0.93
10. ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น	65 (16.33)	136 (34.17)	154 (38.69)	35 (8.79)	8 (2.01)	3.54	0.93
11. สามารถศึกษาแหล่งธรรมชาติที่หลากหลายในแห่งเดียว	80 (20.00)	148 (37.00)	143 (35.75)	24 (6.00)	5 (1.25)	3.69	0.90
12. ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว	130 (32.50)	157 (39.25)	99 (24.75)	11 (2.75)	3 (0.75)	4.00	0.87

5. ความพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 6 แสดงค่าสถิติระดับความพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทของนักท่องเที่ยว

รายการ	ระดับความพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยว					$\bar{X}$	S.D.
	จังหวัดชัยนาทของนักท่องเที่ยว (n=400)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. สะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	134 (33.50)	153 (38.25)	92 (23.00)	20 (5.00)	1 (0.25)	4.00	0.89
2. การคมนาคมในจังหวัด	111 (27.82)	146 (36.59)	127 (31.83)	13 (3.26)	2 (0.50)	3.88	0.87
3. มนุษยสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น	77 (19.49)	158 (40.00)	127 (32.15)	25 (6.33)	8 (2.03)	3.69	0.92
4. ความสวยงามของสถานที่ เช่นสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์	96 (24.24)	161 (40.66)	125 (31.57)	14 (3.54)	-	3.86	0.82
5. สภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว	97 (24.43)	155 (39.04)	131 (33.00)	14 (3.53)	-	3.84	0.83
6. วิถีชีวิตของชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว	59 (14.79)	148 (37.09)	149 (37.34)	30 (7.52)	13 (3.26)	3.53	0.95
7. การบริการภายในจังหวัด เช่นป้ายบอกทาง	79 (19.80)	134 (33.58)	148 (37.09)	34 (8.52)	4 (1.00)	3.63	0.93
8. การบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร	59 (14.86)	109 (27.46)	160 (40.30)	53 (13.35)	16 (4.03)	3.36	1.02
9. ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	85 (21.25)	159 (39.75)	141 (35.25)	14 (3.50)	1 (0.25)	3.78	0.83
10. ได้รับความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยว	70 (17.50)	130 (32.50)	135 (33.75)	50 (12.50)	15 (3.75)	3.48	1.04

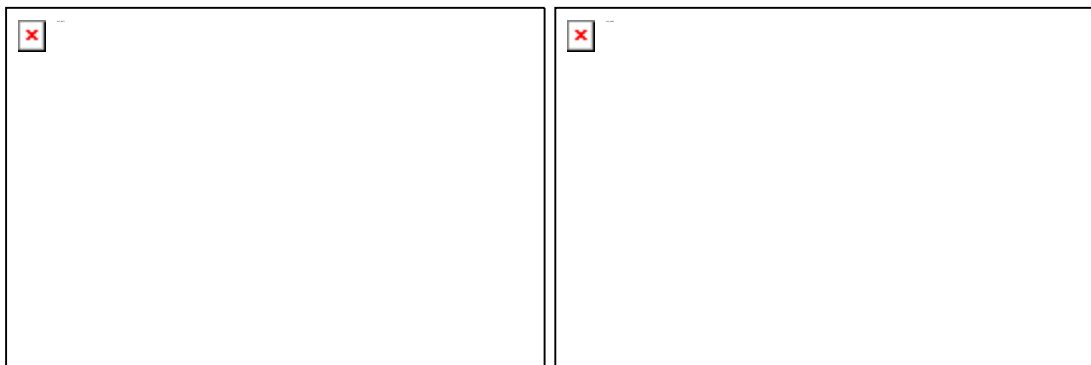
6. สิ่งที่ต้องพัฒนาปรับปรุง

ตารางที่ 7 แสดงค่าสถิติระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อสิ่งที่จะต้องพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

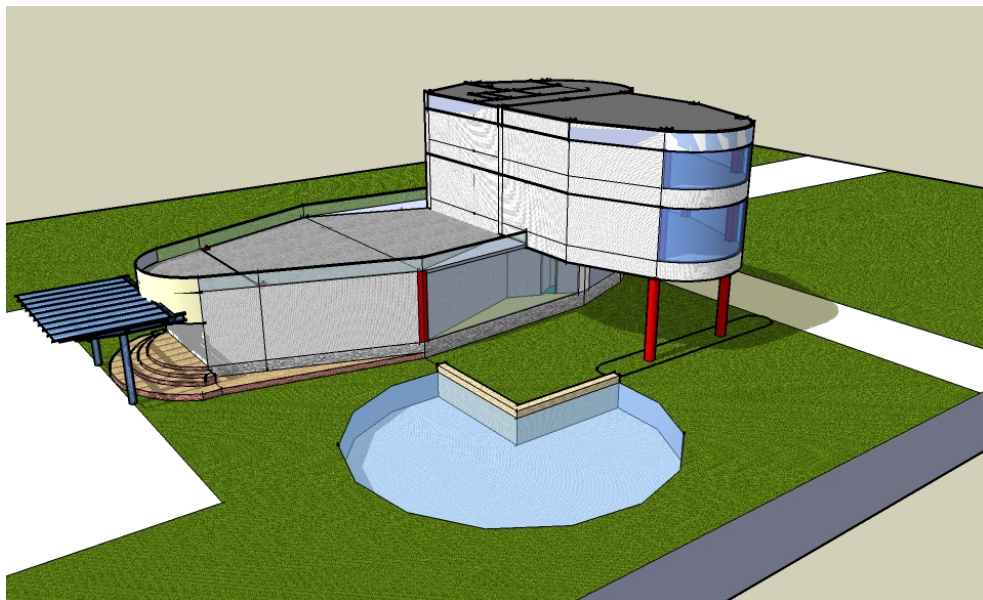
รายการ	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อสิ่งที่จะต้องพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว (n=400)					$\bar{X}$	S.D.
	มาก	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อย		
	ที่สุด				ที่สุด		
1. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	103 (25.75)	166 (41.50)	99 (24.75)	24 (6.00)	8 (2.00)	3.83	0.95
2. ความสวยงามทางภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว	64 (16.08)	159 (39.95)	145 (36.43)	20 (5.03)	10 (2.51)	3.62	0.90
3. ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่	86 (21.55)	168 (42.11)	109 (27.32)	30 (7.52)	6 (1.50)	3.75	0.93
4. การให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	100 (25.13)	131 (32.91)	114 (28.64)	36 (9.05)	17 (4.27)	3.66	1.08
5. สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว	79 (19.85)	139 (34.92)	143 (35.93)	26 (6.53)	11 (2.76)	3.63	0.96
6. กิจกรรมท่องเที่ยวเสริมความรู้ความบันเทิง	46 (11.56)	158 (39.70)	144 (36.18)	37 (9.30)	13 (3.27)	3.47	0.93
7. ความรู้สึกลดภัยของเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว	75 (18.80)	141 (35.34)	139 (34.84)	29 (7.27)	15 (3.76)	3.58	1.00
8. ความสะดวกของที่จอดรถ	93 (23.43)	138 (34.76)	113 (28.46)	38 (9.57)	15 (3.78)	3.64	1.06
9. ร้านอาหาร	91 (22.81)	115 (28.82)	138 (34.59)	38 (9.52)	17 (4.26)	3.56	1.07
10. ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก	78 (19.50)	108 (27.00)	166 (41.50)	32 (8.00)	16 (4.00)	3.50	1.02

ภาคผนวก ค. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาทได้นำผลจากการวิจัยไปจัดทำรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เพื่อเสนอขอรับงบประมาณของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ปีงบประมาณ 2555
2. สำนักงานชลประทานที่ 12 นำแบบร่างแนวคิดการออกแบบอาคารบริหารจัดการน้ำไปพัฒนาเป็นแบบก่อสร้าง แบบประเมินราคา และร่างขอบเขตของงาน (Term of Reference: TOR)

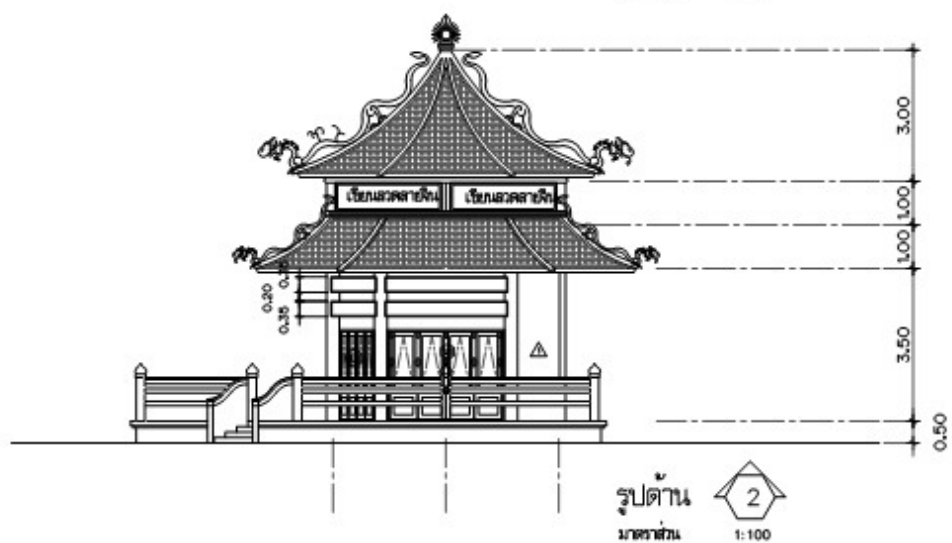

การประชุมร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 12 สถาปนิก และวิศวกรจากกรมชลประทาน เพื่อพัฒนาแบบอาคารไปดำเนินการก่อสร้าง

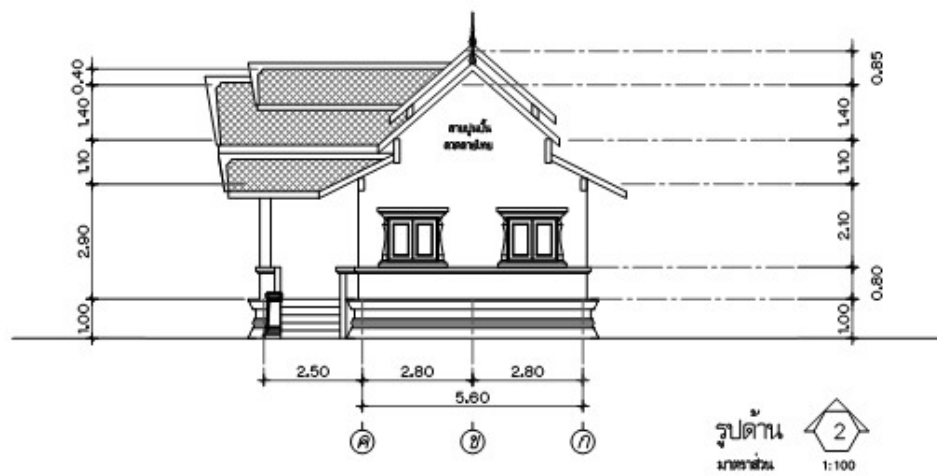
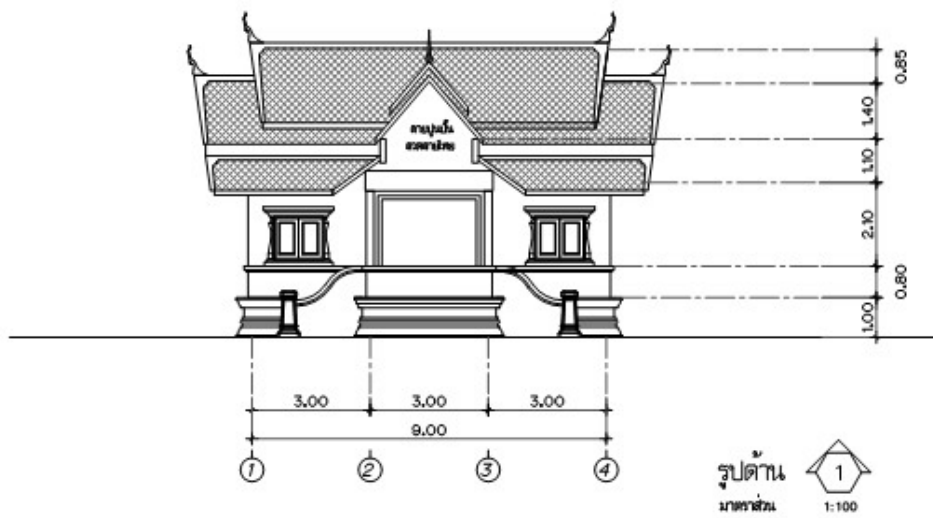
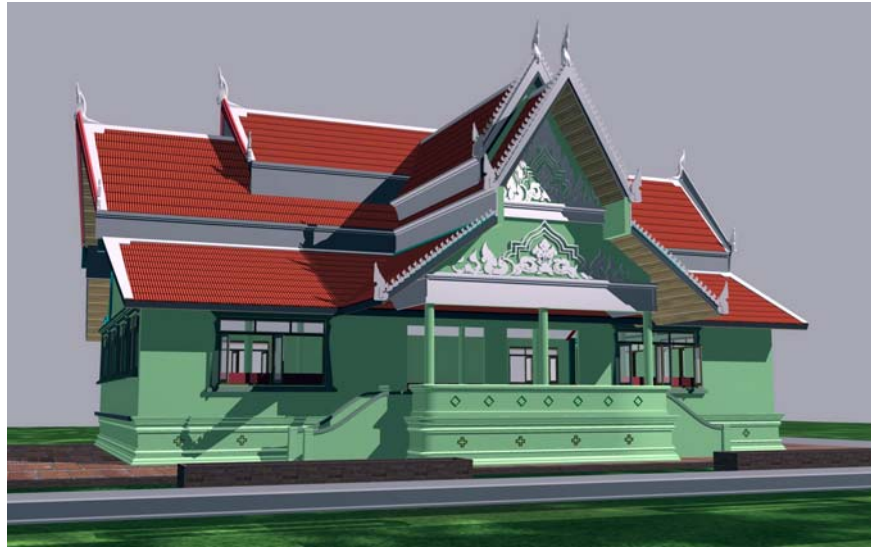

ทัศนียภาพจำลองแบบอาคารบริหารจัดการน้ำ

3. คณะผู้วิจัยนำแบบทางสถาปัตยกรรมให้แก่ท่านเจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่าได้พิจารณา จากนั้นท่านเจ้าอาวาสได้นำแบบทางสถาปัตยกรรมของศาลาจัตุรมุขแบบสถาปัตยกรรมจีน และศาลาจัตุรมุขประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นแนวทางในการก่อสร้างต่อไป

แบบทางสถาปัตยกรรมของศาลาจัตุรมุขประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม

แบบทางสถาปัตยกรรมของศาลาจัตุรมุขประดิษฐานพระพุทธรูป

4. คณะผู้วิจัยจัดทำแบบบูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญ ในอดีตเป็นพลับพลาสำหรับรับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของวัดพระบรมธาตุวรวิหาร

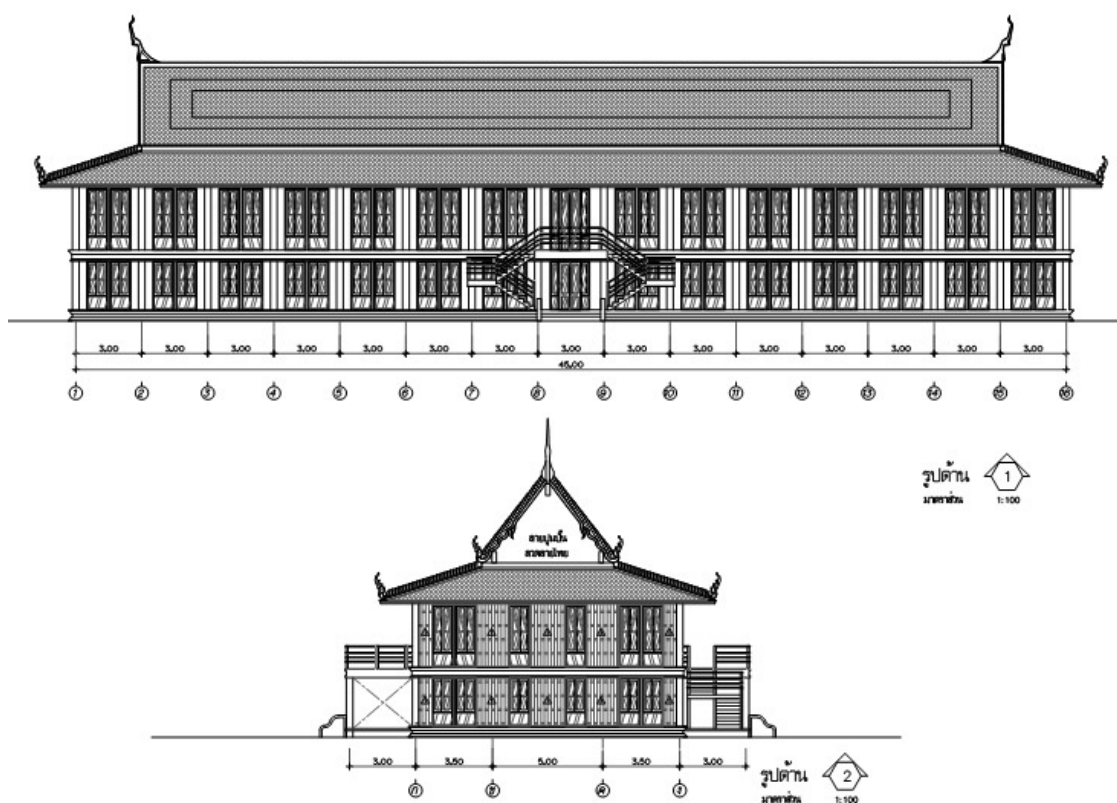
การเก็บข้อมูลรังวัดและสำรวจศาลาการเปรียญ

สภาพปัจจุบันของศาลาการเปรียญ

แบบบูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญและบริเวณโดยรอบ

แบบทางสถาปัตยกรรมของศาลาการเปรียญ

ภาคผนวก ค. ตัวอย่างแบบสอบถาม

แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาคุณภาพและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท

วัตถุประสงค์

แบบสอบถามนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือวิจัยแหล่งท่องเที่ยว คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาประมวลเพื่อการพัฒนาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทสู่ความยั่งยืน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (โปรดเขียน ✓ หรือให้รายละเอียดในช่องว่างที่เหมาะสมกับคำตอบของท่าน)

1. เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง
2. อายุ ☐ 1. 15 – 24 ปี ☐ 2. 25 – 34 ปี ☐ 3. 35 – 44 ปี ☐ 4. 45 – 54 ปี
☐ 5. 55 – 64 ปี ☐ 6. 65 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพ ☐ 1. โสด ☐ 2. แต่งงาน ☐ 3. อื่นๆ.....
4. ภูมิลำเนา
☐ 1. ภาคเหนือ ☐ 2. ภาคใต้ ☐ 3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
☐ 4. ภาคตะวันตก ☐ 5. ภาคกลาง ☐ 6. กรุงเทพฯ
5. จำนวนผู้ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยวในครั้งนี้.....คน
6. ประเภทกลุ่มของท่าน
☐ 1. มาคนเดียว ☐ 2. เพื่อน
☐ 3. ครอบครัว ☐ 4. เพื่อนและครอบครัว
☐ 5. บริษัททัวร์ ☐ 6. อื่น(ระบุ).....
7. ระดับการศึกษา ☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษา ☐ 3. อนุปริญญา
☐ 4.ปริญญาตรี ☐ 5. สูงกว่าปริญญาตรี ☐ 6. อื่นๆ.....
8. อาชีพ ☐ 1. นักเรียน/นักศึกษา ☐ 2. ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ
☐ 3. ธุรกิจส่วนตัว ☐ 4. พนักงานเอกชน
☐ 5. เกษตรกร ☐ 6. รับจ้างทั่วไป
☐ 7. เกษียณอายุ/แม่บ้าน ☐ 8. อื่นๆ(ระบุ).....
9. รายได้ (บาทต่อเดือน)
☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 ☐ 2. 5,001 - 10,000
☐ 3. 10,001 - 15,000 ☐ 4. 15,001 - 20,000
☐ 5. 20,001 - 25,000 ☐ 6. มากกว่า 25,001 ขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านจังหวัดชัยนาท

2.1 ท่านได้พักค้างคืนในจังหวัดชัยนาทในครั้งนี้หรือไม่

☐ 1. พักค้างคืน

☐ 2. ไม่พักค้างคืน

2.2 ท่านมาสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้

☐ 1. เป็นครั้งแรก

☐ 2. เคยมา โปรดระบุ.....ครั้ง

2.3 วัตถุประสงค์ที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท

☐ 1. ท่องเที่ยว/พักผ่อน

☐ 2. เยี่ยมญาติหรือเพื่อน

☐ 3. ศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น

☐ 4. เป็นทางผ่าน ระบุจังหวัด.....

☐ 5. ทำธุรกิจ

☐ 6. โปรแกรมซึ่งบริษัทนำเที่ยวจัดให้

☐ 7. ประชุม/สัมมนา

☐ 8. อื่นๆ (ระบุ)

2.4 ท่านทราบรายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จากแหล่งใด

☐ 1. ป้ายโฆษณา

☐ 2. อินเทอร์เน็ต

☐ 3. เพื่อนหรือญาติ

☐ 4. นิตยสารท่องเที่ยว

☐ 5. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

☐ 6. หนังสือพิมพ์

☐ 7. วิทยู

☐ 8. โทรทัศน์

☐ 9. บริษัทนำเที่ยว

☐ 10. อื่นๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

3.1 เหตุผลที่ท่านเลือกท่องเที่ยวแห่งนี้

☐ 1. ค่าใช้จ่ายถูก

☐ 2. อยากชมโบราณวัตถุ โบราณสถาน

☐ 3. ไม่ไกลจากภูมิลำเนา

☐ 4. บริษัทนำเที่ยวบรรจุในรายการนำเที่ยว

☐ 5. อยากชมงานประเพณี

☐ 6. ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ

☐ 7. มีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ☐ 8. อื่นๆ (ระบุ)

3.2 ท่านต้องการให้โบราณแห่งนี้เพิ่มเติมการสื่อความหมาย หรือการให้ข้อมูลด้านใดบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. แผ่นพับ

☐ 2. คู่มือท่องเที่ยว

☐ 3. ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่

☐ 4. ผู้นำชมหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

☐ 5. อื่นๆ (ระบุ)

3.3 ในภาพรวมคณะของท่านคิดว่าในขณะที่ท่องเที่ยวนี้ปริมาณนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว
แออัดในระดับใดโปรด ☐ รบหมายเลข

ไม่รู้สักแออัด	แออัดน้อย			แออัดปานกลาง			แออัดมาก		
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

3.4 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ	ความต้องการของท่านต่อแหล่งท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน					
2	แผนที่ แผนที่พับ หรือเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว					
3	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมสถานที่ท่องเที่ยว					
4	ความงดงามของภูมิทัศน์					
5	ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ					
6	สภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว					
7	ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว					
8	ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว					
9	สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น					
10	ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น					
11	สามารถศึกษาแหล่งธรรมชาติที่หลากหลายในแห่งเดียว					
12	ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว					

3.5 ความพึงพอใจของท่านเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ	ความพึงพอใจของท่านต่อแหล่งท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	สะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
2	การคมนาคมในจังหวัด					
3	มนุษย์สัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น					
4	ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์					
5	สภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว					
6	วิถีชีวิตของชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว					
7	การบริการภายในจังหวัด เช่น ป้ายบอกทาง					
8	การบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร					
9	ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน					
10	ได้รับความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยว					

3.6 ท่านคิดว่าแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ข้อใดต่อไปนี้ ควรได้รับการปรับปรุง

ข้อ	ข้อควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว					
2	ความสวยงามทางภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว					
3	ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่					
4	การให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น					
5	สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว					
6	กิจกรรมท่องเที่ยวเสริมความรู้และความบันเทิง					
7	ความรู้สึกปลอดภัยของเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว					
8	ความสะดวกของที่จอดรถ					
9	ร้านอาหาร					
10	ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก					

โปรดให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ง. ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล ดร. สยามล เทพทา

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี 15000
โทรศัพท์และโทรสาร 0-3661-1201
E-mail: cherry191@yahoo.com

ประวัติการศึกษา

- 2537 ปริญญาตรี (ศศ.บ.) สาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
- 2540 Post Graduate สาขาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2544 ปริญญาโท (ศศ.ม.) สาขาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2552 ปริญญาเอก (ปร.ด.) สาขาการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมและการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลงานวิจัย

1. โครงการวิจัย: การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตาม
ลำนํ้า ป่าสักของอำเภอเสนาให้ เป็นระบบและยั่งยืน พ.ศ.2549 แหล่งทุนสนับสนุนการ
วิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
2. โครงการวิจัย: การจัดเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งเตาเผาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ.2550
แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย งบประมาณ CEO
3. โครงการวิจัย: การพัฒนาการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของจำปาสรีนทรและการสร้างจิตสำนึก
ในการอนุรักษ์ของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านชัยจำปา พ.ศ.2551 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย
สำนักงานงบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2551
4. โครงการวิจัย: แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามรอยเส้นทางจาริกแสวง
บุญรอยพระพุทธบาท พ.ศ. 2551แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย เครือข่ายการวิจัยภาคกลาง
ตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

5. โครงการวิจัย: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา พ.ศ. 2552 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2552
6. โครงการวิจัย: โบราณสถานกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต พ.ศ. 2552 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย เครือข่ายการวิจัยภาคกลางตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
7. โครงการวิจัย: ท่องเที่ยวตามสายน้ำลำแม่ลากับวิถีชีวิตคนเมืองสิงห์ พ.ศ. 2553 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

การจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล นายวิลาศ เทพทา

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมก่อสร้าง

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี 15000

โทรศัพท์ 0-3642-2607-8, โทรสาร 0-3641-1835

E-mail: vilas363@yahoo.co.uk

ประวัติการศึกษา

2540 ปริญญาตรี (สธ.บ.) สาขาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

2549 ปริญญาโท (สธ.ม.) สาขาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

กำลังศึกษาต่อ ปริญญาเอก (ปร.ด.) สาขาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลงานวิจัย

1. โครงการวิจัย: การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามลำน้ำป่าสักของอำเภอเสนาให้ อย่างเป็นระบบและยั่งยืน พ.ศ.2549 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

2. โครงการวิจัย: การออกแบบและพัฒนาผังแม่บทของพื้นที่ป่าพุ่มจำปีสิรินธรอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2551
3. โครงการวิจัย: แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของมรดกทางสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในแหล่งเตาเผาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ.2550 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย เครือข่ายการวิจัยภาคกลางตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
4. โครงการวิจัย: การออกแบบและพัฒนาผังแม่บทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกาอย่างยั่งยืน พ.ศ.2552 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2552
5. โครงการวิจัย: การออกแบบและพัฒนาผังแม่บทของพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาสมโภชน์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พ.ศ.2552 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย เครือข่ายการวิจัยภาคกลางตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
6. โครงการวิจัย: การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้เกิดคุณค่าต่อการท่องเที่ยวและการเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน พ.ศ. 2553 แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

การออกแบบวางผังบริเวณ สถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม